

รายงานประเมินสถานการณ์ สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๖

HUMAN RIGHTS

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

รายงานประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ปี ๒๕๔๔ - ๒๕๔๖

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ISBN 974-94067-2-9

จำนวนพิมพ์ ๕,๐๐๐ เล่ม

กูมภาพันธ์ ๒๕๔๙

จัดทำโดย

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๑๗๙ ถนนพญาไท (เชิงสะพานหัวข้าง)

เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๓๐

ตึก บก. ๔๐๐ ปณจ. รองเมือง ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๓๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๒๖๑๙ ๒๘๘๘

สายด่วนร้องเรียน ๑๓๗๘

E-mail : report@nhrc.or.th

Website : <http://www.nhrc.or.th>

คำนำ

ขณะเตรียมคำนำ “รายงานประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” ฉบับแรกนี้ ก็ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญๆ ร้อนๆ นายนายเจริญ วัดอักษร ประธานกลุ่มรักษ์ท้องถิ่นป่าอนอกถูกยิงเสียชีวิต ที่สี่แยกบ่ออนอก อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗ ระหว่างเดินทางกลับจากการร่วมยื่นหนังสือให้คณะกรรมการอิกร้าวป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ ศาลผู้แทนราษฎร เพื่อให้ตรวจสอบเรื่องนายทุนอุบพันที่สาวารณะ รวมทั้งการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง นายเจริญ วัดอักษร ผู้นี้เป็นที่รู้จักกันดีในฐานะแกนนำของกรณีต่อต้านโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าบ่ออนอกของบริษัท กัลฟเพาเวอร์ เจเนอเรชัน จนต่อมาถึงกับต้องยุติไประยะหนึ่งตามคำสั่งของรัฐบาล

ที่ต้องเขย়ถึงเรื่องนี้ ก็ด้วยเหตุผลอันเป็นที่ประจักษ์กันโดยทั่วไปแล้วว่า กรณีของนายเจริญ วัดอักษร เป็นเพียงหนึ่งในอีกหลาย ๆ กรณีของโศกนาฏกรรมสำหรับมวลประชาชนคนสามัญ ที่ได้อุบัติขึ้นมาแล้วนับ ตั้งแต่ป้านเมืองเข้าสู่ยุคพัฒนา และการลงทุนทำธุรกิจอย่างกว้างขวางและเข้มข้น ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน แล้วก็จะยังอุบัติและรุนแรงมากขึ้นเป็นทวีคูณ ตราบเท่าที่เจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญและปฏิรูปการเมือง อันเป็นผลจากการสูญเสียชีวิตเลือดเนื้อของประชาชนผู้ไฟลิกหรือเสรีภาคยังมิได้รับการสนองตอบอย่างจริงจัง จากบรรดาผู้ครองอำนาจรัฐ ทั้งในส่วนของการเมืองและราชการประจำ ตลอดจนจริยธรรมของภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งล้วนแต่เป็นแหล่งช่องทางนำมารังสรรค์การทุจริตประพฤติมิชอบ และการบั่นทอนกำลังชีวิตและสิทธิเสรีภาค ของประชาชน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งสุนทรียะการร่วมชาติอันเปรียบเสมือนฐานต้นทุนชีวิตชุมชน โดยนัยน์สิทธิทางด้านเศรษฐกิจ ศัลศาม และวัฒนธรรม จึงประกอบเป็นประเดิมปัญหาสำคัญอย่างยิ่งward และเป็นทั้งสมภูมิและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงไปถึงสิทธิส่วนบุคคลและสิทธิทางการเมืองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม กรณีของนายเจริญ วัดอักษร และของบรรดาผู้ที่ชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก ดังที่ปรากฏใน “รายงานประเมินสถานการณ์” นี้ เป็นเรื่องปัจจุบันอย่างเดิมปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในมิติใหม่ที่ว่า ซึ่งเริ่มต้นจากนโยบายและโครงการพัฒนาของรัฐและการลงทุน ก่อผลกระทบต่อสิทธิในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีการจัดการและใช้ทรัพยากรห้องถิ่นอย่างยั่งยืน แล้วกับงานปลายขยายวงออกไปถึงเหตุการณ์ใช้กำลังความรุนแรงทั้งจาก

ภาครัฐและภาคเอกชน ดังที่ปรากฏเป็นข่าวให้ได้เห็นกันต่ำต้อยๆ แทบทุกเมื่อเชื่อวัน ผลก็คือสังคมไทยเรา ต้องประสบกับการสูญเสียทั้งทรัพยากรและกำลังคนไปครึ่งแล้วครึ่งเล่ามากما โดยเฉพาะผู้อุทิศตน ทำหน้าที่เพลเมืองดีค่อยปักป้อมและสงวนรักษาฐานทรัพยากรอันเป็นสมบัติของสังคมโดยรวม

ในประการสำคัญ ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมืองปี พ.ศ.๒๕๔๐ นี้เอง สิทธิเสรีภาพทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และในด้านสิทธิส่วนบุคคลและสิทธิทางการเมือง เหล่านี้ได้รับการรับรอง อย่างค่อนข้างครบถ้วนรวมทั้งสิทธิชุมชนในการจัดการและใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและยั่งยืน กับทั้งยังมีบทบัญญัติรัฐธรรมนูญทั้งในหมวด ๓ ว่าด้วย “สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย” และหมวด ๕ ว่าด้วย “แนวโน้มภายในประเทศ” บัญญัติไว้อย่างชัดเจนให้องค์กรอำนวยการจัดสรรทุกระดับมีพันธะต้องให้การ สรงเสริมและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของประชาชน ใน การปกป้อง แต่ทว่าหลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญมาเป็นเวลา ๗ ปีเศษจนถึงบัดนี้ เกิดพฤติกรรม การละเมิดบั้นทอนสิทธิมนุษยชนมานับครั้งไม่ถ้วน ยังไม่ได้มีกฎหมายลูกใดๆ ออกมารองรับให้ศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพของประชาชนคนไทยได้บังเกิดเป็นมรรคเป็นผลจริงจัง รวมทั้งแผนแม่บท สิทธิมนุษยชนที่ผ่านมติคณะรัฐมนตรีแล้ว ซึ่งผูกพันการปฏิบัติหน้าที่ของกระทรวงทบวงกรมต่างๆ ก็ยังมิได้ นำออกมายังบังคับแต่อย่างใด แล้วก็ไม่ปรากฏความพยายามใดๆ ที่จะคิดอ่านทำการฝึกอบรมปลูกฝังวัฒนธรรม สิทธิมนุษยชนภายในองค์กรรัฐทั้งหลาย ซึ่งต่างสืบทอดวัฒนธรรมอิสลามมาจากรอบนอกเด็ดขาด หลายยุคสมัยที่เพิ่งจะผ่านพ้นไปเมื่อไม่นานมานี้เอง

เป็นที่น่าคิดว่า พฤติกรรมละเลยและเพิกเฉยต่อการพัฒนาการทางการเมืองตามเจตนารณ์ของ รัฐธรรมนูญอันเป็นผลสรุปของขบวนการเรียกว่องสิทธิเสรีภาพของมวลมหาชนครั้งใหญ่ถึงสองคราจาก ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ถึง “พฤษภาทมิฬ” พ.ศ. ๒๕๓๔ จะมีนัยความหมายต่อสถานะความศักดิ์สิทธิ์ และความมั่นคงของระบบสถาบันรัฐธรรมนูญอย่างไร ยกเว้นเหตุการณ์ปฏิรูประหารของฝ่ายกำลังทหารแล้ว ประวัติศาสตร์การเมืองไทยเราเคยได้ผ่านวิกฤตรัฐธรรมนูญมาแล้ว โดยการประกาศปิดสภา งดและใช้ รัฐธรรมนูญบางมาตรฐานของรัฐบาลพลเรือนในสมัยพระบาทในปกรณ์นิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกภาย ให้รัฐธรรมนูญในเดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๗๖ พฤติกรรมเช่นนี้ก่อผลสะเทือนสะเทือนหนึ่งเป็นการล้มล้าง รัฐประหารระบบสถาบันรัฐธรรมนูญ ซึ่งในที่สุดก็เป็นช่วงหนึ่งที่ฝ่ายกำลังทำการปฏิรูประหารสืบทอกันไป ดังที่ทราบกันดี ครั้นมาในสภากาVERNMENT ปัจจุบัน รัฐธรรมนูญส่วนที่ถูกละเลยไม่ได้รับการปฏิบัติ มิใช่เป็นเพียง บทมาตรฐานเดียว หากล้วนประกอบกันเป็นเจตนารณ์หัวใจของรัฐธรรมนูญที่เดียว กล่าวคือ การส่งเสริม

และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง และการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ในสถานการณ์เช่นนี้ คำตามมีอยู่ว่า “สิ่งที่เรียกชานกันติดปากว่ารัฐธรรมนูญฉบับประชาชน หรือว่าฉบับปฏิรูปการเมืองนั้น จริงๆ แล้ว ยังมีตัวตนอยู่หรือไม่อย่างไร ถ้าไม่ เรากำลังดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้ระบบการปกครองจะไร้กันแน่”

ทั้งหมดเหล่านี้ประกอบเป็นปัจจัยสถานการณ์สิทธิมนุษยชน ซึ่งอยู่ในขอบข่ายภาระหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในอันที่จะศึกษาตรวจสอบและประเมิน นั้นก็คือ เจตนาณ์แห่งรัฐธรรมนูญ กรอบนโยบายและมาตรการอันเป็นพันธะหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญของรัฐบาลและองค์กรรัฐ และวัฒนธรรมองค์กรราชการ นอกเหนือไปจากเกณฑ์มาตรฐานภายใต้ของสังคมการเมืองไทยเองแล้ว โดยที่ประเทศไทยนั้นเป็นส่วนหนึ่งในประชาคมนานาชาติ ซึ่งมีองค์การสหประชาชาติเป็นแกนเชื่อมโยง เกณฑ์มาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศจึงต้องนำเข้ามาประกอบการตรวจสอบและประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในที่นี้ด้วย บนพื้นฐานของเกณฑ์มาตรฐานที่ว่ามี ประกอบกับตัวประเด็นปัญหาและเหตุการณ์ละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้น การศึกษาตรวจสอบก็จะจำแนกสถานการณ์สิทธิมนุษยชนออกไปอย่างกว้างๆ เป็น ๓ ด้านด้วยกันคือ การละเมิดสิทธิมนุษยชนอันสืบเนื่องจากนโยบายและมาตรการ รวมทั้งโครงการของรัฐ สิทธิในการพัฒนาและการจัดการรัฐทรัพยากรธรรมชาติ และสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม แล้วในขณะเดียวกันก็จำแนกแยกย่อยออกไปอีกตามสถานการณ์สิทธิของชนต่างๆ คือ เด็ก สรีเรงาน สื่อมวลชน คนไร้รัฐ ชุมชนคนท้องถิ่น และกลุ่มผู้ปฏิบัติงานพิทักษ์สิทธิมนุษยชน (Human Rights Defenders) จากนั้น จึงเป็นเรื่องของการวิเคราะห์ประเมินตามเกณฑ์เจตนาณ์รัฐธรรมนูญและเกณฑ์มาตรฐานระหว่างประเทศ รวมทั้งข้อเสนอแนะ ทั้งนี้ทั้งนั้น ก็เพื่อประโยชน์สร้างสรรค์ต่อการเรียนรู้และมองออกไปสู่อนาคตข้างหน้าร่วมกัน รวมถึงแนวทางปฏิบัติอันพึงประสงค์จากแรงมุ่งของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ในกระบวนการจัดทำรายงานประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยฉบับนี้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้พยายามประสานร่วมข้อมูลและแนวคิดอย่างกว้างขวางโดยให้มีคณะกรรมการจัดทำรายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนขึ้นชุดหนึ่ง ประกอบด้วยผู้แทนจากทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อกำหนดแนวทางในการจัดทำ ผู้เรียบเรียงรายงานในแต่ละส่วนล้วนเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานและมีความรู้ ข้อมูลกว้างขวางในเรื่องที่จัดทำ ก่อนที่จะมอบหมายให้คณะกรรมการพิจารณาตรวจสอบและเรียบเรียงให้เป็นเนื้อเดียวกัน

จะอย่างไรก็ตาม แม้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจะได้ใช้แนวทางในการจัดทำรายงานแบบมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง รวมทั้งมีการติดตามแนวทางเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวอย่างเป็นพลวัตเท่าที่จะกราทำได้ แต่ยังไม่สามารถครอบคลุมได้อย่างสมบูรณ์รอบด้าน จึงได้จัดสัมมนาสาธารณะเพื่อนำเสนอรายงานประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ในระหว่างวันที่ ๔ - ๕ สิงหาคม ๒๕๖๗ ณ โรงแรมแมนดาริน เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบและมีส่วนร่วมกว้างขึ้น เสียงสะท้อนและความคิดเห็นต่อรายงานความคาดหวังและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้เข้าร่วมสัมมนานากว่า ๓๐๐ คน และผลที่ได้รับจากเวทีสัมมนาทั้งต่อรายงานฯ และต่อสถานการณ์สิทธิมนุษยชนโดยรวมนั้น ทางคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้นำมาตีพิมพ์เผยแพร่ควบคู่ไปกับรายงานประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนฉบับนี้

“รายงานประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” นี้ บังเกิดเป็นมรรคเป็นผลขึ้นได้ ก็ด้วยอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากมิตรไมตรี ทั้งภาคประชาสังคม และวิชาการ เข้ามาร่วมแรงร่วมใจดำเนินงานกันตั้งแต่ตอนนุกรมการจัดทำรายงานฯ ไปจนถึงคณะกรรมการ ในการของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จึงคร่ำชื่อแสดงความขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี่ พร้อมทั้งขอส่งความปราถนาดีมายังมวลมิตรผู้ใส่สิทธิเสรีภาพและความยุติธรรมโดยทั่วไป

ศาสตราจารย์เสน่ห์ จำริก

ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ธันวาคม ๒๕๖๗

สารบัญ

หน้า

คำนำ

บทที่ ๑	ภูมิหลังพัฒนาการเมืองและรัฐธรรมนูญ	๑
บทที่ ๒	ภาพรวมสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย	๑๙
บทที่ ๓	สถานการณ์สิทธิมนุษยชนเฉพาะด้าน	
๓/๑	สถานการณ์สิทธิมนุษยชนด้านเด็ก เยาวชน และครอบครัว	๓๙
๓/๒	สถานการณ์สิทธิมนุษยชนของสตรี	๔๑
๓/๓	สถานการณ์สิทธิมนุษยชนด้านแรงงาน	๖๓
๓/๔	สถานการณ์สิทธิมนุษยชนของคนไร้รัฐ ในประเทศไทย	๘๓
๓/๕	สิทธิและเสรีภาพของกลุ่มประชาสัมคมและผู้พิพากษาสิทธิมนุษยชน	๙๕
๓/๖	สถานการณ์ด้านสิทธิชุมชน	๑๐๗
๓/๗	สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และเสรีภาพในการสื่อสาร ของสื่อมวลชนและประชาชน	๑๒๗
๓/๘	สิทธิมนุษยชนด้านกระบวนการยุติธรรม	๑๔๑
บทที่ ๔	การประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย	๑๗๑
บทที่ ๕	ข้อเสนอแนะ	๑๘๕

ภาคผนวก

- คณะกรุณาร่วมกับสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- ภาพตราสัญลักษณ์
- รายนามคณะอนุกรรมการจัดทำรายงานประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชน
ประจำปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๖

บทที่ ๑

กฎมิหลังพัฒนาการเมืองและรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญถือเป็นมิติหนึ่งในการบูรณาการทางสังคมและการเมืองซึ่งมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสัมพันธภาพทางอำนาจ เป็น “เอกสารซึ่งวางกฎเกณฑ์กำหนดองค์ประกอบ อำนาจ และวิธีปฏิบัติ การของบรรดาสถาบันต่างๆ ทางการปกครอง และหลักการท้าวไปที่ใช้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสถาบันเหล่านั้นกับปวงราชภูมิ” ในทำนองเดียวกัน เมื่อกล่าวถึงสิทธิมนุษยชนก็เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกับปัจเจก และระหว่างปัจเจกับรัฐ ซึ่งในแห่งนี้มีลักษณะเป็นสัมพันธภาพทางอำนาจ รัฐธรรมนูญจึงเป็นเสมือนกติกาในการจัดการความสัมพันธ์ และในขณะเดียวกันก็เป็นproto วัตถุระดับสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของสิทธิมนุษยชน

นับแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๕๗๕ จนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแล้ว ๑ ฉบับ แต่ละฉบับกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับราชภูมิแตกต่างกันและให้คุณค่ากับสิทธิเสรีภาพแตกต่างกันตามบริบทและสัมพันธภาพทางอำนาจ ในขณะนั้นๆ สถานการณ์และปัญหาสิทธิมนุษยชนไม่ว่าด้านใดๆ ก็ตาม ไม่อาจแยกได้กับรัฐธรรมนูญและไม่อาจแก้ไขปรับปรุงได้ หากปราศจากช่อง空隙 ของรัฐธรรมนูญที่เอื้ออำนวยอย่างล่ำเลิม

การปฏิวัติ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๗๕ กับหลัก ๖ ประการ

ความหมายสำคัญจากแง่มุมสิทธิมนุษยชน

ในบทสัมภาษณ์พิเศษ นายปรีดี พนมยงค์ เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๕ ปี สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน นายปรีดี พนมยงค์ ได้ตอบคำถามผู้สัมภาษณ์ถึงเป้าหมายของคณะผู้ก่อการปฏิวัติ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๗๕ ว่า ปณิธานของคณะราษฎรในการก่อการปฏิวัติ ซึ่งปรากฏในคำแถลงของคณะราษฎรที่ได้ประกาศให้ประชาชนทราบ ก็คือการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน ที่พระมหาชัตติวงศ์ทรงมีพระราชอำนาจเหนือกฎหมาย หรือที่เรียกว่า สมบูรณ์มาลัยสิทธิราชย์ มาสู่ระบบประชาธิปไตยที่มีพระมหาชัตติวงศ์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย กับต้องการพัฒนาประเทศ ตามหลัก ๖ ประการ คือ

๑. จะต้องรักษาความเป็นอิกราชทั้งหลาย เช่น อิกราชในทางการเมือง ในทางศาสนา ในทางเศรษฐกิจฯ ของประเทศไทยให้มั่นคง
๒. จะต้องรักษาความปลดภัยในประเทศไทยให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก
๓. จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร ในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางงานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางแผนการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอย่าง
๔. จะต้องให้ราษฎรได้สิทธิเสมอภาคกัน (ในการที่จะไม่มีดอย)
๕. จะต้องให้ราษฎรมีเสรีภาพ มีความเป็นอิสรภาพ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก ๔ ประการ ดังกล่าวข้างต้น
๖. จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร

นายปรีดี พนมยงค์ ย้ำว่า ความมุ่งหมาย หรือปณิธานของคณะกรรมการนั้น ตรงกับหลักการสิทธิมนุษยชน และถึงแม้ผู้ให้สัมภาษณ์จะยืนยันว่า คณะกรรมการได้ปฏิบัติตามหลัก ๖ ประการจนสำเร็จ แม้จะเต็มไปด้วยความชัดแจ้งภายในคณะ และต้องต่อสู้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายในและภายนอก แต่เรากรุ๊ว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ ที่เสนอขึ้นด้วยมุ่งหมายจะให้เป็นส่วนหนึ่ง และเป็นรากฐานของสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ถูกมองว่าเป็นเค้าโครงเศรษฐกิจแบบคอมมูนิสต์ ซึ่งจะส่งผลร้ายต่อสังคมไทย สังคมที่คนกลุ่มหนึ่งในขณะนั้นไม่ต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลง ความได้เปรียบหรืออภิสิทธิ์ที่ได้ครอบครองมาช้านาน นายปรีดีฯ กล่าวเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ ณ ที่ประชุมนักเรียนไทย ในประเทศอังกฤษว่า “ได้พบเห็นภาวะความเป็นอยู่ของชาวนา ซึ่งได้รับความบีบคั้นเดือดร้อนเป็นอันมาก แต่บังเอิญการจัดทำและการเสนอแผนเศรษฐกิจในขณะนั้น ยังไม่ทันได้มีโอกาสซึ่งแจ้งให้ราษฎรเข้าใจโดยแจ่มแจ้ง ก็มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเลี้ยก่อน” นายปรีดีฯ กล่าวว่า “ความประஸค์ที่วางแผนการขึ้น ก็เพื่อให้เป็นแนวทางดำเนินงานตามความเหมาะสม แก่สภาพของสังคมอย่างยิ่ง มีวัตถุประஸค์เพื่อกำจัดการเบี้ยดเบี้ยนระหว่างราษฎร เพาะาะตราชูไหที่ยังมีการเบี้ยดเบี้ยนระหว่างราษฎร สังคมนั้นย่อมไม่มีความยุติธรรม และสังคมที่ไม่มีความยุติธรรม ย่อมจะหาความสงบเรียบร้อยไม่ได้”

สุภา ศิริมานนท์ ในงานเขียนเรื่องการทบทวนเค้าโครงเศรษฐกิจ ชี้ว่า “ในการเสนอเค้าโครงเศรษฐกิจนั้น ดร.ปรีดี พนมยงค์ ได้เกะยืดและมุ่งมั่นที่จะปลดปล่อยพลังสร้างสรรค์ของสังคมไทย พลังสร้างสรรค์ที่ว่านั้น คือ พลังของชาวนาและเกษตรกร เพาะาะชาวนาเป็นผู้ผลิตที่แท้จริง และจำนวนใหญ่ที่สุดในสังคมไทย แต่ในเค้าโครงเศรษฐกิจ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ได้แตะไปที่

ประเด็นปัญหาใหม่ นั่นคือปัญหาเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ หรือการถือครองที่ดิน ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาหลัก” และเพราข้อนี้เองที่กลายเป็นหัวดของมหาพายุที่กระหน่ำจน นายปรีดีฯ ต้องกระเด็นออกไปจากคณะกรรมการและประเทศไทย ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีประเด็นหลักการเรื่องค่าแรงอันเป็นธรรม ซึ่งเป็นตัวจกรที่สำคัญที่จะสถาปนาความสมดุลและความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนโครงสร้างแรงงานในขณะนั้นมาก และจนบัดนี้ ค่าแรงอันเป็นธรรมก็มีได้เกิดขึ้น

จากแง่มุมสิทธิมนุษยชนทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม การปฏิวัติ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๗๕ และหลัก ๖ ประการ ที่นายปรีดี พนมยงค์ ร่างขึ้น มีนัยยะสำคัญหลายประการด้วยกัน

ประการแรก น่าจะเป็นครั้งแรกที่กลุ่มนบุคคลซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นชนชั้นกลางที่อยู่ในกลุ่มนวนางและราชวงศ์ ก้าวขึ้นมาเมื่ออำนาจทางการเมือง เป็นพลังที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ถึงแม้การเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นก้าวแรกของพัฒนาการทางการเมือง จะมิได้มาจากกลุ่มนชนชั้นกลางอิสระซึ่งมีการตีนตัวมาก่อนหน้านั้น ดังเช่น กรณีของเทียนวรรตน์ที่ลุกขึ้นมาเรียกร้องสิทธิ ประชาธิปไตยและความยินยอมของประชาชน หรือกลุ่มสำคัญๆ ในสังคมซึ่งมิได้มีส่วนร่วมหรือรับรู้ถึงผลของการเปลี่ยนแปลง แต่ก็เป็นแรงกระตุ้นให้มีการเรียกร้องสิทธิและการเปลี่ยนแปลงโดยเปิดเผย

ประการที่สอง การขยายตัวของการศึกษาสมัยใหม่ และอิทธิพลของความคิดตะวันตกในเรื่องสิทธิเสรีภาพ ประชาธิปไตยและอื่นๆ แพร่หลายออกไปมากขึ้นโดยเฉพาะผ่านสื่อ ในสภาพแวดล้อมนี้ ความตีนตัวทางการเมืองจึงไม่ได้จำกัดในวงราชการเท่านั้น การเมืองระบบปิดก่อน ปี พ.ศ. ๒๕๗๕ ถูกเปิดสู่การแข่งขัน แม้จะจำกัดอยู่ในกลุ่มนชนชั้นนำก็ตาม

ประการที่สาม ถึงแม้หลัก ๖ ประการ จะมีได้มี

การดำเนินการอย่างเต็มที่ แต่นายปรีดี พนมยงค์ กี
ยืนยันว่าหลัก ๖ ประการ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน
เชิงลิทธิ์เสรีภาพ และความเสมอภาคไม่มากก็น้อย
รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามฉบับชั่วคราว
๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้สถาปนาลิทธิ์
เสมอภาคกันของราชภูมิไทยทั้งหลายและกล้ายเป็น
แม่บทของรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ วันาคม พ.ศ. ๒๔๗๕
และ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ต่อมา

ช่วงเปลี่ยนผ่านจากรัฐธรรมนูญ ๒๕๗๔
ถึง ๒๕๘๙

ช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๗๔ - ๒๕๘๙ หรือจนถึง
พ.ศ. ๒๕๗๗ นับเป็นช่วงของความผันผวนและความ
รุนแรงทางการเมืองเกือบตลอดระยะเวลา ผลก็คือ
ความล้มเหลวและพลาดโอกาสของการสถาปนาเงื่อนไข^๑
ที่จำเป็นสำหรับระบบอนรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย
หากไม่นับรวมรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๕
ในช่วงนี้มีการยกเลิกและประกาศใช้รัฐธรรมนูญถึง
๖ ฉบับ มีรัฐบาล ๒๖ ชุด มีรัฐประหาร ๑๒ ครั้ง^๒
ความพยายามสร้างสถาบันทางการเมืองใหม่ันคงดูจะ
ไม่เป็นผล สถาบันที่ถูกสร้างขึ้นอย่างมั่นคงกลับเป็น^๓
สถาบันทหาร ซึ่งก้าวเข้ามาเมื่อบาททางการเมือง
อย่างลายทศวรรษ

ความล้มเหลวของการสร้างสถาบันทางการเมือง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทางการเมือง ในเบื้องแรก เกิดจากปัญหาการจัดตั้งของคณะกรรมการ ทั้งในด้าน ฐานะกำลังและเป้าหมายแนวทางของการปฏิวัติ นอกจากนั้น ยังมีความแตกแยกขัดแย้งกันในกลุ่ม ผู้นำคณาจารย์สายทหารและพลเรือน ดูเหมือน เป้าหมายที่ต่างกันจริงๆ ในการปฏิวัติจะมีเพียง อย่างเดียว คือการเปลี่ยนการปกครองจากระบบทอบ สมบูรณ์มาสิทธิราชย์มาเป็นระบบทัตติวิริย์ภายใต้ รัฐธรรมนูญ กับการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

ปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งมีทั้งในเรื่องเป้าหมาย แนวทาง
ปฏิบัติ และอุดมการณ์ที่ปรากฏเด่นชัดที่สุดคือ กรณี
เด็กโครงสร้างสังคม ถึงขั้นรัฐประหาร ปิดสถา งดใช้
รัฐธรรมนูญบางมาตราและยุบคณะกรรมการรัฐมนตรี และ
ในโอกาสหนึ่งที่ฝ่ายพลเรือนในคณะกรรมการราษฎรเลี้ยงพื้นที่
ให้กับฝ่ายทหาร

การสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระป<ต>อกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ มีผลต่อช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของพัฒนาการทางการเมืองและรัฐธรรมนูญอย่างสำคัญ ส่วนหนึ่ง กระบวนการทางการเมืองต้องดำเนินไปโดยปราศจากองค์ประมุข ซึ่งน่าจะมีบทบาทสำคัญในฐานะตำแหน่งอยู่เหนือความชัดແย়ং และการแบ่งฝักฝ่ายทางการเมือง ในอีกส่วนหนึ่ง การแบ่งชิงอำนาจในกลุ่มทหารในขณะราชภูร ระหว่างทหารรุ่นอาวุโสและรุ่นผู้น้อย รัฐประหาร เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ล่งพลให้พันโทหลวงพิบูลลงครามชื่นมาวีอำนาจ และนับแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๑ เป็นต้นมา พัฒนาการเมืองไทยก็ตอกย้ำภายใต้อำนาจนิยม ในระบบเชือผู้นำชาติพันภัย ยุคນี้เป็นยุคของการปรับปรุงการลังศ์ต์รุทางการเมือง

จากกล่าวได้ว่า เค้าโครงเศรษฐกิจซึ่งผู้นำคน
ราชภรัต้ายพลเรือนเป็นผู้เสนอ ถูกใช้เป็นเครื่องมือ¹
ในการขัดผู้นำฝ่ายพลเรือน ซึ่งน่าจะเป็นกลไกสำคัญ
ในการเปลี่ยนแปลงที่ควรจะเกิดขึ้นเอง สถาบันทหาร
เข้ามามีบทบาทในการเมืองไทย ซึ่งโดยหลักการ
น่าจะเป็นเพียงความจำเป็นเฉพาะหน้า แต่กลับเป็นว่า
สถาบันทหารกล้ายเป็นสถาบันหลักทางการเมือง
ไปในที่สุด ในขณะที่สถาบันนิติบัญญัติ คือ สถาบัน²
กฎหมายทบทลปไปอย่างมาก

ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านจากรัฐธรรมนูญ
พ.ศ. ๒๕๗๕ ถึง ๒๕๘๙ หากจะประเมินความล้มเหลว
และความสำเร็จของคณะกรรมการ โดยพิจารณาจาก
พัฒนาการทางการเมือง และสภาวะสิทธิเสรีภาพของ

ประชาชน อาจกล่าวว่ามีทั้งสองด้าน ในขณะที่คณะราษฎรก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในประเทศ และนำระบบการปกครองที่ตั้งใจจะให้เป็นระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกลไกกำหนดกฎหมายที่ แลพยาภัมสร้างสถาบันทางการเมือง เช่น สถาบันทางการบริหาร สถาบันนิติบัญญัติ คือ สภา กับมีความพยายามที่จะเสนอแนวทางการพัฒนาโดยผ่านเด็กโครงสร้างสังคมที่ชื่น คำนึงถึงประชาชนคนทุกชั้นเชิง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ก็ไม่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง พัฒนาการทางการเมืองและรัฐธรรมนูญยังคงอยู่ในมือกลุ่มผู้นำกลุ่มเล็กๆ โดยเฉพาะทหารซึ่งได้สร้างความเป็นสถาบันขึ้นอย่างเข้มแข็ง ยังไม่มีการขยายฐานการมีส่วนร่วมของมวลชน ซึ่งหมายถึงว่าสัมพันธภาพทางอำนาจยังมิได้เปลี่ยนแปลงไป

ยิ่งไปกว่านั้น คณะราษฎรเองยังมีการกระทำซึ่งขัดต่อหลักการลิทธิมุนุชยชนและลิทธิเสรีภาพในหลายด้าน เช่น การประกาศเชิญเชอร์ฟันส์สือพิมพ์เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนถูกปฏิเสธในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญฉบับวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๗๕ แม้จะรับรองความเสมอภาคระหว่างหญิงชายแต่ก็มิได้บัญญัติเรื่องลิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างชัดแจ้ง และนับตั้งแต่มีกบฏบวรเดช ในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๗๖ ทำให้รัฐบาลออกกฎหมายจำกัดลิทธิเสรีภาพของประชาชนในหลายส่วน เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๕๗๖ พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษาไว้ซึ่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๗๖ ซึ่งถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อทำลายฝ่ายตรงข้าม รวมถึงการบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีทางการเมือง คือ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. ๒๕๗๖ ผลของกฎหมายนี้ ก่อให้เกิดการละเมิดกระบวนการยุติธรรมอย่างชัดเจน นอกจากนั้น เมื่อพันเอกหลงพิบูลลงคราม ก้าวขึ้น

เป็นนายกรัฐมนตรี ก็ได้มีการออกกฎหมายอีกหลายฉบับที่มีผลต่อลิทธิและเสรีภาพของประชาชน

ซึ่งหนึ่งของฝ่ายสัมพันธมิตรและขบวนการกู้ชาติของเสรีไทย ทำให้จอมพล ป.พิบูลลงคราม เลื่อมอำนาจจงใจไป หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๕๗๕ ซึ่งฝ่ายพลเรือนถูกกันออกไปจากวงการเมือง กลุ่มผู้นำพลเรือนก็กลับมามีบทบาทอีกครั้งหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๘๕ ได้รับการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ซึ่งอาจถือเป็นรัฐธรรมนูญที่สะท้อนเจตนาณัมประชาธิปไตย และควรจะมีผลลัพธ์พัฒนาการอันก้าวหน้าทางการเมืองต่อไป มีผลบังคับใช้อยู่เพียงปีครึ่งก็ถูกคณะทหาร นำโดย พลโท ผิน ชุณหะวัน ทำการรัฐประหารเมื่อเดือนพฤษจิกายน พ.ศ. ๒๕๙๐ และถือเป็นโอกาสสุดท้ายของคณะก่อการ ๒๕๗๕ ที่จะสถาปนาระบบรัฐธรรมนูญประชาธิปไตยในประเทศไทย

รัฐประหาร ๒๕๙๐ กับความตัดตอยของลิทธิมุนุชยชน

รัฐประหาร ๒๕๙๐ ไม่เพียงทำให้โอกาสในการพัฒนาระบบรัฐธรรมนูญและพื้นฐานประชาธิปไตยที่พยายามจะบรรจุแนวทางการพัฒนาสถาบันทางการเมืองขึ้นในรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. ๒๕๘๕ ไม่ว่าจะเป็นการยกเลิกสมาชิกประเภท ๒ ยกเลิกบทบัญญัติซึ่งให้พระบรมวงศานุวงศ์อยู่เหนือการเมืองให้มี ๒ สภา คือ สภาอาวุโส และสภาผู้แทนราษฎร

โดยสภากาชาดไม่ได้มาจากการแต่งตั้ง หากแต่ราษฎรเลือกตัวแทนของตนมาทำการเลือกตั้ง ส่วนสภากาชาดแทนมาจากการเลือกตั้งโดยตรงโดยราษฎร เป็นต้น ต้องหมดไปเมื่อถูกกลั่นล้างด้วยรัฐประหาร แต่เป็นจุดเริ่มต้นของระบบอำนาจที่รัฐสภาเป็นกลางไก่ทางการเมืองที่ถูกกำกับบทบาทให้เป็นไปตามกระแสการต่อสู้ทางอำนาจนอกรัฐสภา กับทั้งมีการกำจัดความลังบารดาคู่ต่อสู้ทางการเมืองอย่างกว้างขวางและรุนแรง โดยใช้ทั้งกำลังทางทหารและการเมือง อันเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้นำฝ่ายทหารรุนแรงใหม่ ซึ่งนำโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นมาเป็นอำนาจเต็มที่ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ภาวะดังกล่าวก่อให้เกิดผลในเชิงลิทธิ์มุนุษยชนอย่างสูง

ผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพทางการเมืองและบุคคล

หลังรัฐประหาร ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๘๐ กับได้มีการออกกฎหมายอีกหลายฉบับ ซึ่งให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารในการจับกุมคุมขั้งบุคคล เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองความสงบสุข ที่รับรองอำนาจทหารในการจับกุมบุคคล เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับมีนาคม พ.ศ. ๒๕๘๔ ได้มีการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนค่อนข้างกว้างขวางอย่างน้อยมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับผ่านฯ มาโดยเฉพาะสิทธิพลเมือง เช่น ห้ามการใช้กฎหมายย้อนหลัง ผู้ถูกคุมขั้งมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายรับรองเสรีภาพในการพิมพ์และสิทธิเสรีภาพอื่นๆ แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้อยู่เพียงประมาณ ๒ ปี จอมพลป.พิบูลลงครามก์รัฐประหารตนเอง เมื่อพฤษจิกายน พ.ศ. ๒๕๘๔ ยกเลิกรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. ๒๕๘๔ และให้นำรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. ๒๕๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๘๕ มาใช้ สิทธิที่เคยได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญฉบับที่ถูกยกเลิกไปถูกยกเลิกไปด้วย เช่น เสรีภาพหนังสือพิมพ์ การคุ้มครองสิทธิของบุคคล

ในทางอาญา พร้อมกับมีการพื้นฟูพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๕๗๕ เป็นพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๕๘๕ มีการแก้ไขเพิ่มเติม คำนิยาม ลักษณะการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ให้กว้างขวางมากขึ้น มีการเพิ่มโทษใหม่ให้สูงขึ้น พร้อมกันนั้นให้ออกพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๕๘๔ ขึ้นมารองรับ

ทั้งการที่ไม่ได้คุ้มครองเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ ในขณะที่สื่ออื่นๆ เป็นของรัฐและเครื่องมือของรัฐ เช่น กรมโฆษณาการ การพื้นฟูพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ และการจัดตั้งศาลทหาร ซึ่งกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาปกติเป็นคำพิพากษาลิงที่สุด กับการไม่ให้จำเลยในคดีที่ถูกพิจารณาในศาลทหารในเวลาไม่ปกติ มีสิทธิแต่งตั้งทนายขึ้นต่อสู้ นอกจากจะเป็นการทำลายสิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมืองในฐานะบุคคลแล้ว ยังมีผลกระทบอย่างสูงต่อหลักนิติธรรม (Rule of Law) กฎหมายทั้งสองฉบับ ถูกใช้เป็นเครื่องมือของเผด็จการที่มักประกาศใช้กฎอัยการศึกอย่างยืดเยื้อ และนำกฎหมายมาใช้กับประชาชนอย่างกว้างขวาง การประกาศกฎอัยการศึกมักกำหนดให้บรรดาคดีที่มีข้อหาความผิดตามที่ระบุไว้ในบัญชี ประกาศหรือคำสั่งอยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ในคดีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ รัฐบาลมักออกกฎหมายย้อนหลังโดยบังคับให้ขึ้นศาลทหาร (ในเวลาไม่ปกติ) ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมถึงสองระดับ คือ การใช้กฎหมายย้อนหลัง และห้ามไม่ให้แต่งตั้งทนายหรืออุทธรณ์ ถือว่า

ผลกระทบต่อหลักนิติธรรมและนิติศาสตร์ไทย

ระบบรัฐประหารซึ่งมีผลเชื่อมโยงไปถึงระบบปฏิวัติหลังปี พ.ศ. ๒๕๐๐ อาศัยการปักธงโดยประกาศหรือคำสั่ง (แม้จะมีรัฐธรรมนูญ) นอกจากมีผลกระทบต่อแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม

ดังที่กล่าวแล้ว ยังมีผลต่อระบบกฎหมายและนิติศาสตร์ไทยเป็นอย่างสูง โดยเหตุที่มาตราการทางทหารถูกสถาปนาฐานะทางนิติธรรมขึ้นมาเป็นระบบ เมื่อประกาศกฎอัยการศึก ซึ่งโดยทั่วไปจะกระทำได้เพียงเมื่อเวลาไม่เหตุอันจำเป็น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยปราศจากภัย ซึ่งจะมีมาจากการอกหรือภายในราชอาณาจักร กับเมื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งทำให้เกิดความไม่สงบใช้บังคับ เมื่อการปกครองเข้าสู่สภาวะปกติแห่งระบบบริหารมนุษย์ แต่ปรากฏว่าการณ์หายเป็นชั่นนั่นไม่ เพราะคำลั่งหรือประกาศของคณะกรรมการรัฐประหาร/คณะกรรมการปฏิวัติยังคงสภาพเป็นกฎหมายอยู่ต่อไป ตราบท่าที่ยังไม่มีกฎหมายภายใต้กระบวนการทางรัฐธรรมนูญมาก่อนเลิกหรือแก้ไข ประเทศไทยยังมีมรดกประกาศท่านองนี้อยู่กว่า ๖๐๐ ฉบับ จนถึงปัจจุบัน ลักษณะเช่นนี้ก็เท่ากับว่าจุดมุ่งหมายของรัฐธรรมนูญที่น่าจะเป็นหลักประกันและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงอำนาจโดยสันติวิธี ถูกกลบล้างไป และมีการส่งเสริมกฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอย่างเป็นระบบ

สถานะและบทบาทของทหารทางการเมือง

ถึงแม้จะมีความพยายามโดยคณะกรรมการรัฐประหารที่จะให้ประเทศไทยอยู่ภายใต้ระบบบริหารมนุษย์ ด้วยการประกาศใช้รัฐธรรมนูญในปีเดียวกันเป็นรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว มาสู่รัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมกับยังคงไว้ซึ่งรูปแบบการปกครองแบบรัฐสภาตามที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องการ แต่ความแตกแยกในหมู่ทหารเอง ทำให้คณะกรรมการรัฐประหารต้องอาศัยกำลังและอาวุธปราบปราม “กบฎ” อยู่บ่อยครั้ง ในกระบวนการใช้กำลังอาวุธทางทหารนี้เอง ที่ไม่เพียงแต่สิทธิเสรีภาพของผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับคณะกรรมการรัฐประหารถูกละเมิดแล้ว แต่เป็นแรงผลักดันให้กลุ่มผู้นำรุนใหม่ทางทหารมีโอกาสก้าวเข้ามายังการเมือง โดยเฉพาะทหารประจำการอย่างจอมพลสุนทรดี มนตรีและคณะ

ซึ่งเริ่มมีบทบาทมาตั้งแต่การรัฐประหาร

จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก้าวขึ้นสู่อำนาจนับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ด้วยระบบบริหารมนุษย์ แต่ก็ได้พยายามนำเอามาตรการและกลไกประชาธิปไตยมาใช้ เช่น การออกกฎหมายพระราชบัญญัติเป็นฉบับแรก เปิดเวทีให้มีการใช้สิทธิเสรีภาพทางการเมืองอย่างกว้างขวาง การเสนอให้บรรดาารัฐมนตรีเลิกการมีหุ้นส่วนหรือผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับกิจการต่างๆ เพื่อให้ “สอดคล้องกับระบบประชาธิปไตย” ซึ่งมาตรการนี้กระทบผลประโยชน์ของบรรดาารัฐมนตรีซึ่งพยายามสร้างฐานทางการเมืองด้วยความสัมพันธ์ของธุรกิจกับภาคธุรกิจการค้า

ความวุ่นวายทางการเมืองทั้งในและนอกสภากลไกประชาธิปไตย ความไม่สงบของรัฐบาล ความล้มเหลวของระบบบริหารฯ และปฏิวัติราษฎร์ต่อต้านการขยายตัวของอิทธิพลคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศ เป็นข้ออ้างในการยึดอำนาจโดยทหาร และการปกครองในระบบปฏิวัตินับแต่ พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นมา

รัฐประหาร ๒๕๔๐ กับการสถาปนา “ระบบปฏิวัติ”

จอมพลสุนทรดี มนตรี ตั้งนายพจน์ สารสิน เลขาธิการซีไอโอ (SEATO) ในขณะนั้น เป็นนายกรัฐมนตรีหลังยึดอำนาจจากจอมพล ป.พิบูลสงคราม เมื่อ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๐ เหตุผลสำคัญ คือ การสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นแหล่งช่วยเหลือสำคัญของซีไอโอในความพยายามต่อต้านคอมมิวนิสต์ การเปลี่ยนท่าทีของจอมพลสุนทรดีฯ ได้ผลเกินคาด เพราะหลังจากนั้น รัฐบาลไทยก็ได้รับความช่วยเหลือทั้งทางทหารและเศรษฐกิจจากสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว กำลังท้าทายจากตำรวจ ซึ่งนำโดยพลตำรวจเอกเพ่า ศรีyanan ถูกตัดทอนลงและตกอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาโดยตรงของจอมพลสุนทรดีฯ

ในที่สุด หลังการเลือกตั้งเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ พลเอกณอม กิตติชาร ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี

การที่พลเอกณอม กิตติชาร ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และเข้าร่วมรัฐประหารกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ส่งผลให้จอมพลสฤษดิ์ฯ ก้าวขึ้นสู่อำนาจอย่างเป็นทางการในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติและสถาปนาระบบปฏิวัติ ซึ่งส่งผลอย่างสำคัญถึงสภาวะสิทธิเสรีภาพของประชาชน รวมถึงระบบรัฐสภาและรัฐธรรมนูญ

เหตุผลของการรัฐประหารที่ประกาศก็คือว่า โดยเหตุที่ว่า “ในเวลาที่ทำรัฐประหาร ในวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๐๐ นั้น มีได้มีการแก้ไขรูปการปกครองบ้านเมืองใหม่ ยังคงปล่อยให้ดำเนินการไปตามแบบเดิม กล่าวคือ ยังคงมีรัฐสภา มีพระคริริเมืองให้เสรีภาพหนังสือพิมพ์ที่จะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ได้อย่างเต็มที่และกว้างขวาง มีสหพันธ์และสหบาลกรรมกรที่ขอบหยุดงานและลั่นไกเมื่อไม่พอใจนายจ้าง เหล่านี้เป็นต้น ทั้งๆ ที่รัฐบาลได้พยายามรักษาสถานการณ์เป็นอย่างดีที่สุดแล้ว ก็ไม่อาจทำสำเร็จได้ ทั้งนี้เพราะกลไกต่างๆ ไม่ดีนั่นเอง...” จึงเห็นว่า “จะต้องใช้วิธีปฏิวัติหรือผ่าตัดขนาดใหญ่จึงจะสามารถแก้ปัญหาประเทศชาติในขณะนี้ได้” กับ “จำเป็นต้องสร้างรัฐธรรมนูญใหม่ให้ดุกมีเข้มแข็งพอที่จะต่อสู้กับภัยเฉพาะหน้าของประเทศชาติ” เดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๐๒ ที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๐๒ เดือนต่อมา จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

สภาวะสิทธิเสรีภาพภายใต้กฎหมายปราบปรามคอมมิวนิสต์

นับตั้งแต่การปฏิวัติ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ การปกครองของประเทศก่ออยู่ภายใต้คำสั่งคณะกรรมการปฏิวัติ ซึ่งได้ประกาศคำสั่งมาลิดถอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน

อย่างมาก เช่น ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๗ และ ๑๙ มีผลบังคับใช้กฎหมายย้อนหลังต่อบุคคลโดยให้อำนาจสูงสุดแก่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวน ในการควบคุมผู้ต้องหาว่ากระทำการใดกฎหมายคอมมิวนิสต์ตามพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๕๓๕ อย่างไม่กำหนดระยะเวลา โดยไม่ต้องขออนุญาตศาลในการฝากขัง นอกจากนั้น ยังให้ผู้กระทำการดังต่อไปนี้ถูกดำเนินคดีโดยไม่ต้องพิจารณาของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ซึ่งทำให้จำเลยไม่มีสิทธิทั้งทนายความสักดีได้ และไม่มีสิทธิอุทธรณ์ฎีกາได้ฯ ทั้งสิ้น ยิ่งไปกว่านั้น คณะปฏิวัติยังออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิเสรีภาพในการพิมพ์ โดยประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๗ ระบุว่าการดำเนินการใดๆ จะต้องได้รับการอนุญาตจากพนักงานการพิมพ์ก่อน มีการห้ามการก่อตั้งสหภาพแรงงาน ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๒๑ ให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการควบคุมตัวบุคคลที่พิจารณาเห็นว่าเป็นคนอันธพาลหรือดำรงชีพด้วยการทำผิดกฎหมายได้ไม่เกิน ๓๐ วัน และส่งตัวไปควบคุมไว้ยังสถานอบรมและฝึกอาชีพโดยไม่ต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายพิจารณาความอาญา ไม่ต้องตั้งข้อหาหรือลืบพยาน แนวปฏิบัติดังกล่าวเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่จับกุมบุคคลที่บุกสูทึ่จำนวนมาก ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลซักจูงล้วนตัวหรือการเมือง

หลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๐๒ ดูเหมือนนายกรัฐมนตรี จะสามารถใช้อำนาจได้กว้างขวางยิ่งขึ้น มาตรา ๑๗ ของรัฐธรรมนูญการปกครองให้อำนาจเบ็ดเสร็จกับนายกรัฐมนตรี โดยระบุว่า “ในระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ ในการณ์ที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการระงับหรือปราบปรามการประท้วงอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักรหรือราชบัลลังก์ หรือการกระทำการอันเป็นการบ่อนทำลายก่อความหรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายใน หรือ

มาจากภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรี โดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการ หรือการทำ การใดๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำการที่ใช้เวลาระบุรุษ ไม่เป็นคำสั่งหรือการกระทำการที่ชอบด้วยกฎหมาย"

ลังที่ต้องระบุไว้ในที่นี้เกี่ยวกับการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๕๐๑ ก็คือ การปฏิวัติไม่เพียงแต่เป็นการเปลี่ยนมือผู้กุมอำนาจในรัฐจากกลุ่มผู้ก่อการ ๒๕๗๕ ซึ่งได้รับการศึกษาจากตะวันตกและได้รับอิทธิพลทางความคิด/ทางการเมืองจากตะวันตกไม่มากก็น้อย และพยายามยังอิงความชอบธรรมแห่งอำนาจการเมืองกับวิถีทางรัฐส่วนโดยอาศัยการเลือกตั้งจากประชาชน ไปสู่มือผู้นำทหาร ซึ่งปลดปล่อยจากอิทธิพลความคิดตะวันตกและพยายามสถาปนา "ประเพณีการปกครองประเทศไทย ในระบบประชาธิปไตย" ซึ่งแท้จริงไม่มีอะไรเป็นประชาธิปไตย แต่เป็นระบบ "พ่อขุนอุปถัมภ์" ซึ่งอ้างอิงความชอบธรรมจากการพื้นฟูสถาบันกษัตริย์ และกลไกราชการอื่นๆ ที่ไม่ใช่ระบบรัฐส่วนมากซึ่งมีการเลือกตั้งเพื่อตรวจสอบมาจากการแต่งตั้งโดยฝ่ายบริหารเอง

ระบบธรรมนูญการปกครองฯ ที่ให้นายกรัฐมนตรีและฝ่ายบริหารมีอำนาจพิเศษไม่ต่างจากอำนาจหัวหน้าคณะปฏิวัติ เป็นการสนับสนุนระบบปฏิวัติ ซึ่งก่อนหน้านั้นได้ออกคำสั่งล้มรัฐธรรมนูญและสถาปัตยนาราชภูมิ ยกเลิกกฎหมายพระราชการเมือง ใช้ประกาศกฎอัยการศึกอย่างกว้างขวาง ห้าม "มั่วสุม" ทางการเมือง อำนาจพิเศษตามมาตรา ๑๗ จึงถูกนำมาบังคับใช้ร่วมกับประกาศกฎอัยการศึกซึ่งใช้เป็นเวลากว่าทศวรรษ และอำนาจนี้นายกรัฐมนตรีใช้จับกุมขังและลงโทษถึงขั้นจำคุกและประหารชีวิต คนจำนวนมาก พระราชนบัญญัติว่าด้วยการควบคุมผู้ต้องหาว่ากระทำผิดต่อกฎหมายว่าด้วยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ช่วยให้ผู้กุมอำนาจใช้เป็นอาวุธในการกำจัดกลุ่มการเมืองฝ่ายก้าวหน้าหรือผู้ไม่เห็นด้วยกับกลุ่มผู้กุมอำนาจใน

ทางการเมืองไทยมาโดยตลอด

ลังที่น่าสนใจใน "ระบบปฏิวัติ" อีกประการหนึ่ง ก็คือ ความพยายามที่จะให้ "มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างรัฐธรรมนูญกับแผนการเศรษฐกิจ" ในประกาศคณะปฏิวัติ วันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ เน้นไว้ในข้อ ๔ และ ๕ ว่า

"๔. จะต้องมีการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตที่เพียงพอ...ทั้งนี้จะต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อวางแผนเศรษฐกิจแห่งชาติทั้งระยะสั้นและระยะยาว...ไม่ว่ารัฐบาลชุดใดจะก้าวเข้าสู่อำนาจ โครงการดังกล่าวจะต้องได้รับการนำไปสู่การปฏิบัติ

๕. เพื่อประกันความต่อเนื่องของโปรแกรมในข้อ ๔ แผนพัฒนาเศรษฐกิจจะต้องเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับรัฐธรรมนูญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและรัฐธรรมนูญจะต้องประกาศใช้พร้อมๆ กัน"

ในเดียวกับการประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองฯ พ.ศ. ๒๕๐๒ ก็ได้มีการจัดตั้งสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้น โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานเรื่องการเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์ครอบคลุมกว้างขวางไปถึงเศรษฐกิจระบบพ่อขุนอุปถัมภ์ ที่ฝ่ายการเมืองเศรษฐกิจและธุรกิจต่างเอื้อและประสานประโยชน์ อำนาจและอภิสิทธิ์ซึ่งกันและกัน กลุ่มผู้นำทหารเข้าไปเกี่ยวข้องครองตำแหน่งประธานหรือกรรมการในบริษัทหรือธนาคารอย่างเปิดเผย สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมขณะนั้นได้รับแรงหนุนจากทุนนิยมระหว่างประเทศ ซึ่งเริ่มปรากฏมาตั้งแต่ปลายสมัยรัฐบาลจอมพล พ.พิบูลสงคราม เมื่อคณะสำรวจจากธนาคารโลกได้เสนอรายงานซึ่งให้เห็นผลเสียของนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล และเสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงทิศทางของนโยบายเศรษฐกิจ ให้ส่งเสริมการประกอบการและการลงทุนของเอกชน จำกัดบทบาทของรัฐ และให้รัฐมุ่งอำนาจความลับไว้ให้กับ

ภาคเอกชนทั้งในและต่างประเทศ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ แนวโน้มดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากสหราชอาณาจักรอย่างแข็งขัน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรกของประเทศไทย ชื่นเป็นแผน ๖ ปี (๒๕๐๔ - ๒๕๐๘) ได้รับการประกาศใช้เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ ในแนวโน้มหลักของแผน กำหนดว่า “จะส่งเสริมการขยายตัวทางกิจกรรมและการลงทุนในด้านเอกชน ส่วนรัฐบาลจะเพ่งเน้นเฉพาะการดำเนินงานที่เป็นพื้นฐานเท่านั้น เพื่อให้กิจการของเอกชนขยายตัวได้โดยสะดวกในกลไกข้างหน้า” ในคำนำของแผนพัฒนาฯ ฉบับต่อมา ระบุไว้ชัดเจนว่า แนวทางการพัฒนาประเทศ ที่สำคัญคือ การร่วมมือระหว่างรัฐบาลและเอกชน ประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม

ผลกระทบต่อสิทธิทางเศรษฐกิจสังคม ภายใต้กระแสการพัฒนาเศรษฐกิจเสรีนิยม

ระบบปฏิวัติกับระบบเศรษฐกิจแบบมีแผน พัฒนา ไม่แต่จะเปิดประตูการลงทุนและประกอบการภาคเอกชนทั้งไทยและต่างชาติอย่างเสรีเท่านั้น หากยังอำนวยความสะดวกและผลประโยชน์จุうใจต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องภาษีและผลกำไร ตลอดจนส่งเสริมสนับสนุนให้บรรดาผู้ประกอบการธุรกิจการค้า ได้รวมตัวกันจัดตั้งสมาคมขึ้นอย่างเป็นกลุ่มก้อน ในจำนวนกลุ่มธุรกิจการค้าและอาชีพต่างๆ ที่ได้รับอนุญาตให้จดทะเบียน มี ๓ กลุ่ม ที่จะมีบทบาทต่อรองและกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของรัฐต่อไป คือ สมาคมหอการค้าไทย สมาคมอุตสาหกรรมไทย และสมาคมธนาคารไทย ซึ่งรวมกันควบวงจรทางด้านเศรษฐกิจ คือ การค้า อุตสาหกรรม และการเงิน

เพื่อสร้างเงื่อนไขในการพัฒนาส่งเสริมการขยายตัวของกลุ่มธุรกิจ/เศรษฐกิจ ที่มีการใช้อำนาจปฏิวัติและอำนาจเบ็ดเสร็จตามรัฐธรรมนูญในทาง

การเมือง ปิดกั้นบั้นทอนช่องทางที่ประชาชนจะได้แสดงออกชี้ความคิดเห็นและรับรู้ปัญหาต่างๆ เกิดปัญหาลิด落ตอนลิทธิทางการเมืองในหลายประการ ดังได้กล่าวไปแล้ว ในขณะที่รัฐพยายามสร้าง “ชนชั้นกลาง” คือ กลุ่มธุรกิจเอกชนขึ้นมา มวลชน ส่วนใหญ่ คือ ชาวไร่ ชาวนา ผู้ใช้แรงงาน กลับถูกทำให้ตกเป็นชนชั้นผู้เสียเบรียบ ถูกลิด落ตอนประโยชน์ทางเศรษฐกิจและลิทธิทางการเมืองลิทธิพลเมือง

แนวทางการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่แผนพัฒนาฯ วางเป้าหมายไว้ ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจในภาคสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นด้านการค้า การเงิน การธนาคาร อุตสาหกรรม หรือบริการด้านอื่นๆ ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ภาคเกษตรกรรมซึ่งแม้มีการขยายตัว ก็จำกัดอยู่เฉพาะพื้นที่ภาคกลางหรือพื้นที่ที่มีการควบคุมคุณภาพทาง โดยเน้นการผลิตเพื่อการส่งออกต่างประเทศ เมื่อผ่านแผนพัฒนาฯ ไป ๓ แผน กลุ่มผู้วางแผนพัฒนาฯ ก็ยอมรับว่า ในการประเมินผลการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมาในรอบสิบปีนั้น เป็นที่ประจักษ์ทั่วไปว่า การขยายตัวและการเปลี่ยนแปลง

โครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างไม่สมดุลอย่างมาก จนก่อให้เกิดปัญหาการแพร่ขยายของความเหลื่อมล้ำ ทางเศรษฐกิจระหว่างประชาชนกลุ่มต่างๆ และระหว่างภูมิภาคต่างๆ ที่เป็นเช่นนี้ เพราะการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การจัดสรรแบ่งปันผลผลิต และการเพิ่มพูนกำลังการผลิตเกิดขึ้น แต่ในเฉพาะภาคกลาง ในขณะที่ภาคอื่นๆ ยังคงมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ล้าหลังมาก ลิ่งทั้งหมดนี้นำมาซึ่งปัญหาโครงสร้างในลังค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนของบรรดาประชาชนชาวชนบท ซึ่งต้องการบริการทางสังคม ที่จำเป็นต่อความเป็นอยู่อย่างใหญ่หลวง สภาพและมาตรฐานการครองชีพของคนส่วนใหญ่ในชนบทเลื่อมโกร猛 แล้วเชิงลึกกับความยากจนมากขึ้น ในขณะเดียวกันบริการทางสังคมในรูปของการศึกษา การสาธารณสุข และโภชนาการในเขตชนบทยังมีมาตรฐานต่ำมาก และยังไปไม่ถึงห้องถินที่ห่างไกล

ความไม่สมดุลในแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจแบบมีแผนฯ และผลของการพัฒนาเศรษฐกิจที่กล่าวข้างต้น นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ อายุ่งนายรังสรรค์ ธนาพรพันธ์ เรียกว่า เป็นการพัฒนาแบบ มีอุดติ คืออุดติต่อภาคชนบท อุดติต่อภาคเกษตร และอุดติต่อกฎหมาย หากมองในแง่ล้มพังสภาพทางอำนาจ ศาสตราจารย์เสน่ห์ จำริก มองว่าภายใต้การกำกับของระบบอำนาจจากลิทธีชาติอันจำกัดลิตรอนลิทธิ เสรีภาพของพลังฝ่ายนอกตลาด คือ ประชาชนส่วนใหญ่ที่จะกระตุ้นและผลักดันให้รัฐบาลหามาตรการเพื่อแก้ไขความไม่สมดุล ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็เมื่อพลังฝ่ายนอกตลาดที่ถูกลิตรอนลิทธิทางการเมือง สิทธิพลเมืองต้องมีส่วนร่วม ผู้วางแผนเองต้องทราบนักถึงปัญหาความไม่สมดุลในการกระจายความเจริญ ความเหลื่อมล้ำ และความยากจน การวางแผนจึงต้องสะท้อนสภาพสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมของประชาชนในหลายๆ ด้านอย่างชัดเจน

ถึงแม้ “ความเหลื่อมล้ำและความยากจน” จะมีอยู่ในลังค์ไทยมานาน แต่การปฏิวัติตุลาคม ๒๕๐๑ ซึ่งทำการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจโดยอาศัยอำนาจลิทธีชาติ ที่ใช้มาตรการปราบปรามทางทหาร ผลที่เกิดขึ้นรุนแรงยิ่ง และตอกย้ำข้อเตือนให้สถานการณ์ Lewinsky ไป ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของชาติถูกผลักดันให้เข้าสู่ระบบตลาดและการแข่งขันระหว่างประเทศ คนส่วนใหญ่ไม่อยู่ในฐานะที่จะแข่งขันอย่างเสรีได้อย่างแท้จริง

การเลี้ยงชีวิตของจอมพลสฤษดิ์ ธนาวัชร์ มีได้ทำให้ระบบปฏิวัติสิ้นสุดลง แต่ได้รับการสืบทอดโดยจอมพลถนอม กิตติชจร รัฐธรรมนูญซึ่งสถาปัตย์รัฐธรรมนูญ ที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ฯ แต่งตั้งขึ้นใช้เวลาเร่งถึงเกือบ ๑๐ ปี ก่อนจะประกาศใช้เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๑ เนื้อหาสาระของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๐๑ มีบทบัญญัติใกล้เคียงกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๙๒ ซึ่งให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น การกำหนดให้มีการเลือกตั้งในต้นปี พ.ศ. ๒๕๐๒ มีส่วนทำให้บรรยากาศทางการเมืองคลี่คลายลงบ้าง แต่วิกฤตการณ์ในส่วนในเวลาต่อมา ก็นำไปสู่การรัฐประหารตนเองของจอมพลถนอม กิตติชจร ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มของหัวเสี้ยวหัวต่อทางการเมืองก็ว่าได้ เพราะคณะปฏิวัติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ต้องเผชิญกับปัญหาความชอบธรรม ทั้งจากสาธารณะ โดยเฉพาะพลังของชนชั้นกลางใหม่และภายนอกกองทัพเอง

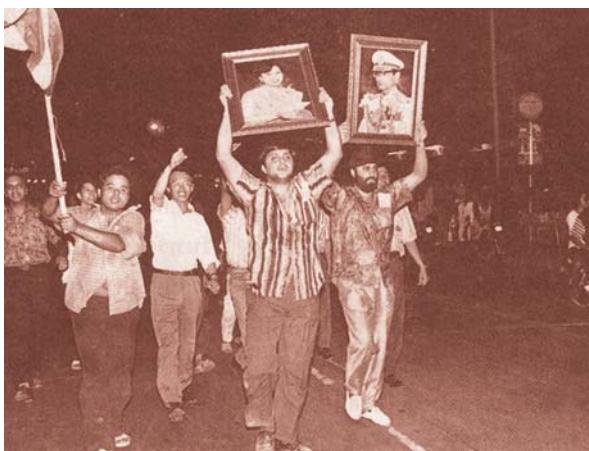
กระแสประชาชนจาก ๑๔ ตุลาคม ๒๕๐๖ สู่ พฤกษาคม ๒๕๓๕

กระแสเรียกร้องรัฐธรรมนูญเริ่มปรากฏหลังรัฐประหาร พ.ศ. ๒๕๐๔ และเริ่มทวีความรุนแรงขึ้นกับการเคลื่อนไหวก่อตัวของขบวนการนิสิตนักศึกษา

ซึ่งเริ่มจากความตื่นตัวทางความคิดและต่อปัญหาลังкам ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เริ่มมีบทบาทมากขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ สภาพความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจ วิกฤตการณ์น้ำมัน และอีกหลายๆ กรณีไม่ว่าจะเป็นกรณีเปิดโปงการลักลอบฆ่าลัตว์ป่าทุ่งใหญ่ การลับซ่อนนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง การลั่นปิดมหาวิทยาลัย การจับกุมนักศึกษา ข้อหาเมืองม้วสุมทางการเมืองและกบฏ ล้วนย้ำยุให้นักศึกษาพร้อมใจกันไปชุมนุมประท้วงจนกรุงเทพเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ซึ่งถือเป็นจุดจบของระบอบ君共 - ประภากล

หลังการปฏิวัติประชาชน ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ถือเป็นช่วง “ประชาชนป้วยเปลี่ยนบ้าน” รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ผ่านการเห็นชอบของรัฐสภา ในเดือนตุลาคม นับเป็นรัฐธรรมนูญที่บรรจุบทบัญญัติที่ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้อย่างชัดเจนครบครัน นอกจากนั้น ยังมีหมวดว่าด้วยแนวโน้มอย่างแห่งรัฐ ประกอบกันให้เป็นหลักประกันและคุ้มครองสิทธิของประชาชนทั้งสิทธิทางการเมือง พลเมือง เศรษฐกิจ และลังкам วัฒนธรรม กับหลักประกันดังกล่าว กระแลความตื่นตัวและเคลื่อนไหวด้านสิทธิเสรีภาพของกลุ่มมวลชนเป็นไปอย่างไม่เคยมีมาก่อน ประเด็นการเมืองถูกนำออกเดียวกันทั้งภายในและภายนอกสภาก ซึ่งสะท้อนถึงการเรียกร้องต้องการการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ถูกปฏิรูปด้วยมาเป็นเวลานาน

การแสดงออกซึ่งความคิดเห็น การชุมนุม การรวมกลุ่ม และการใช้สิทธิเสรีภาพทางการเมืองเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง เช่น สพันธ์ชาไรชานาแห่งประเทศไทย การรวมตัวกันของสหภาพแรงงาน เป็นต้น รัฐบาลในสมัยนั้นดูจะพยายามตอบรับกับกระแส การเรียกร้อง เช่น การประกันราคาข้าว การออกพระราชบัญญัติควบคุมการเช่านา พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๐๘ การออกพระราชบัญญัติแรงงานล้มพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ การแก้ไขกฎหมายบางฉบับที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ประชาชนมีสิทธิมีเสียงมากขึ้น ทำให้กลุ่มที่เคยกุมอำนาจต้องการกลับเข้าไปมีบทบาทใหม่ มีการจัดตั้งกลุ่มมวลชน เช่น ลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มสื่อมวลชนซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของทหาร/ราชการ เพื่อตอบโต้ขบวนการนักศึกษา/ประชาชน ในนามของ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” กับสหภาพทางการเมืองที่รัฐบาลขาดเสียรูปภาพ การเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้/อินโดจีน ซึ่งคอมมิวนิสต์ประสบชัยชนะในลาว เวียดนาม จนกระทั่งความพยายามกลับเข้ามายังจอมพลน้อมฯ (ในฐานะสามเณร) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เกิดการประท้วงของนิสิตนักศึกษา และทั้งหมดกล้ายเป็นข้ออ้างในการปราบปรามนักศึกษาด้วยกำลังอาวุธ และการยึดอำนาจโดยทหาร เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ในที่สุด กลุ่มทหารซึ่งเรียกตัวเองว่า “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” แต่งตั้งว่า การปราบปราม/ยึดอำนาจในครั้งนั้นทำไป “เพื่อความอยู่รอดของชาติและมีให้ประเทศไทยต้องตกเป็นเหยื่อของจักรวรรดินิยม คอมมิวนิสต์ รัฐสภากับพรรคการเมืองมิได้ปฏิบัติตามภารกิจที่ประชาชนได้มอบไว้ ซึ่งเป็นการพันวิสัยที่ประชาชนป้วยจะดำเนินไปตามวิสัยทางรัฐธรรมนูญได้”

จาก ๐๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึง ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๘ จนกระทั่งประเทศไทยเข้าสู่ยุค “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” ภายใต้การนำของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และ “ประชาธิปไตยเต็มใบ” ภายใต้พลเอกชาติชาย ชุณหะวัน ทั้งสองรัฐบาล ซึ่งกุมบังเหียนของประเทศอยู่กว่า ๑๐ ปี ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการเจริญเติบโต (ทางเศรษฐกิจ) จากยุคโซดิชั่งซัชวาลย์ สู่ยุคเปลี่ยนสมานมารให้เป็นสมานการค้า ความล้มพ้นธีรัชวัรรัฐกับภาคธุรกิจเอกชนกระชับแนบแน่น กลุ่มเทคโนโลยี หรือชุมนangsangนักวิชาการเข้ามามีบทบาททั้งในธุรกิจการค้า อุตสาหกรรม และการเงินการธนาคาร จากยุคที่เริ่มต้นด้วยการวางแผนพัฒนาประเทศในลักษณะที่ผลักดันให้เศรษฐกิจ (สังคมไทย) เข้าสู่ระบบตลาดเสรีและอุตสาหกรรม การผลักดันการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามกระแสโลกาภิวัตน์ ก็ได้รับการสนับต่อ ธุรกิจการเมืองไทยเติบโตอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ธุรกิจการสังหาริมทรัพย์สร้างความมั่งคั่งให้กับนักธุรกิจ ขยายโอกาส เหล่าเกษตรกรก็ต้องสูญเสียที่ดินให้กับนายทุน

สภาวะเบ่งบานทางเศรษฐกิจ การเมือง เติบโต ด้วยการทุจริตคอรัปชั่น กลุ่มทุนและชนชั้นกลางใหม่ ก็ขยายตัวเติบใหญ่ขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีอำนาจขึ้นมา จึงไม่น่าแปลกใจที่การรัฐประหารของคณะผู้รักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงแห่งชาติ (รสช.) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๘ ถูกต่อต้านอย่างรุนแรงจากคนกลุ่มดังกล่าว พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๘ มีการเรียกร้องอย่างชัดเจนว่า นายกรัฐมนตรี ต้องมาจากการเลือกตั้ง นับแต่ช่วงปี ๒๕๓๘ จนกระทั่ง มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ภาวะที่ชัดเจนมากประการหนึ่งในเชิงการพัฒนา คือ การก่อตัวของกลุ่มทุนใหม่ ที่เรียกว่า ทุนชาติที่เป็นพันธมิตรกับทุนนานาชาติ ที่ค่อยๆ พัฒนามาจากยุทธศาสตร์การพัฒนาที่มุ่งพนวกเศรษฐกิจ (การเมือง)

ไทยเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ (การเมือง) โลก การเปลี่ยนระบบการผลิตจากเพื่อทัดแทนการนำเข้าสู่การผลิตเพื่อการส่งออก การมุ่งให้ประเทศไทยเปิดเสรีทางการเงินและการค้า การเปิดเสรีทางสื่อสารมวลชน และสารสนเทศ ทำให้เกิดการก่อตัวของกลุ่มใหม่ๆ มากขึ้น และมีแรงกดดันมากขึ้น เพื่อให้มีการปฏิรูปการเมืองและรัฐธรรมนูญ เพื่อวางแผนการก่อตัวของกลุ่มใหม่ ที่เปิดโอกาสให้นักบริหารมืออาชีพเข้าไปเป็นรัฐมนตรี

กระแสปฏิรูปการเมืองกับรัฐธรรมนูญ “ฉบับประชาชน” ๒๕๔๐

หลังเหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ และมีการเลือกตั้งทั่วไปได้ไม่นาน กลุ่มแกนนำองค์กรประชาธิปไตย องค์กรพัฒนาเอกชนกลุ่มหนึ่ง เริ่มเคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐสภาปฏิรูปการเมือง ด้วยการปรับปรุงแก้ไข และ/หรือร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่ ไม่ว่าจะด้วยการจำยอมหรือสมยอม รัฐสภาในสมัยนั้นได้แต่งตั้งคณะกรรมการการพัฒนาประชาธิปไตย ทำหน้าที่ศึกษาแนวทางในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญ ขึ้นนำเสนอรัฐสภา/ประชาชน ซึ่งรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา ในถ้อยแถลงต่อรัฐสภา เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ระบุว่า จะสนับสนุนให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน

และมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งชื่อว่า คณะกรรมการการปฏิรูปการเมือง จนกระทั่งในที่สุดมีสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้น โดยมีภาระหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จภายใน ๒๓๓ วัน

ในรายงานความเป็นมาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อการปฏิรูปการเมือง เขียนไว้ว่า “การแก้ปัญหาของสังคมไทยให้ได้ผลจริงจังและสถาพรัตน์ จึงจำต้องกระทำการหลายด้านไปพร้อมๆ กัน โดยเริ่มต้นที่การปฏิรูปการเมืองก่อน” รายงานได้ให้ความหมาย “การปฏิรูปการเมือง” ว่าหมายถึง การกำหนดโครงสร้างและระบบใช้อำนาจรัฐเสียใหม่ เพื่อให้ประชาชนมีสิทธิความคุ้มและตรวจสอบได้อย่างแท้จริง อันเป็นการป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจจากการปกครองบ้านเมือง แสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพากพ้องในทางที่มีช้อน... ดังนั้น การปฏิรูปการเมืองจึงต้องเป็นการปฏิรูปที่มีพื้นฐานมาจาก การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงในกระบวนการทางการเมืองทุกขั้นตอน และจากประชาชนทุกรายระดับขั้นในสังคมไทย

อาจกล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ประกาศไว้เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นรัฐธรรมนูญที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการได้มา กระบวนการจัดทำและยกร่างมากที่สุด เมื่อเทียบกับรัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านๆ มา และด้วยเหตุนี้ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ จึงได้ชื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เป็น “รัฐธรรมนูญแห่งสิทธิเสรีภาพ”

เจตนาرمณ์รัฐธรรมนูญกับกลไกองค์กรอิสรภาพ

ดูเหมือนเจตนาرمณ์ของสภาร่างรัฐธรรมนูญที่ปรากฏในรายงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญ คือ การทำให้รัฐธรรมนูญที่จัดทำขึ้นใหม่ “เป็นธรรมนูญแห่งสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง มิใช่เป็นธรรมนูญแห่งอำนาจ ซึ่งจัดทำขึ้นมาเพื่อเป็นข้อ้ออ้างบังหน้าในการยึดกุมและใช้อำนาจรัฐกันอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด” กับ “เพื่อที่จะให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองได้อย่างแท้จริง” และ “สิทธิเสรีภาพขั้นมาตรฐานของพลเมืองตามรัฐธรรมนูญ มีผลบังคับใช้ได้ในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม”

แม้มิใช่ครั้งแรกที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไทย รวมถึงรัฐธรรมนูญที่ได้รับการประกาศใช้ในยุคเพดีจการแต่น่าจะเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่รัฐธรรมนูญรับรองสิทธิมนุษยชน คัดค้านความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน (ดังเดิม) ไว้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในมาตรา ๔ และ ๕ หมวดที่ ๓ มาตรา ๒๖ ถึง ๒๙ และหมวดที่ว่าด้วยแนวโน้มนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

หมวดที่ ๓ ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย เกือบจะเรียกได้ว่าจำลองมาจากปฏิญญาสากอลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง กับ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เมื่อสิทธิทั้งสองประเภทได้รับการรับรองอย่างกว้างขวาง และมีรายละเอียดชัดเจนมากกว่ามาตราฐานระหว่างประเทศหลายมาตราด้วยกัน นอกจากนั้น น่าจะเป็นครั้งแรกที่ในรัฐธรรมนูญไทย มีการระบุในเรื่องของการจัดสรรคลื่นความถี่ (มาตรา ๔๐) ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

กับกำหนดให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ ในหมวดเดียวกัน มาตรา ๖๕ บัญญัติไว้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิ์ต่อต้านโดยลัตนติวิธี ซึ่งการกระทำใดๆ ที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ วิถีทางดังกล่าว คือ วิถีทาง “ประชาธิปไตย”

อาจกล่าวได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มีความแตกต่างและความเปลี่ยนแปลง ทั้งในแง่ของกระบวนการแห่งการได้มาและการจัดทำ และในสาระของตัวรัฐธรรมนูญเอง เมื่อเทียบกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ หลายประการด้วยกันแต่ที่จะกล่าวในที่นี้มี ๒ ประการ คือ

๑) การที่มีบทบัญญัติรับรองสิทธิมนุษยชน มาตรา ๔๙ บัญญัติไว้ว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดังเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล และยั่งยืน” ในมาตรา ๔๙ ได้รับรอง “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติสุขและต่อเนื่อง....” กับระบุไว้ว่า “การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมจะกระทำมิได้....บุคคลมีสิทธิที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ...เพื่อให้ปฏิบัติตามหน้าที่” นอกจากนั้นยังกำหนดหน้าที่ของรัฐไว้ในมาตรา ๗๙ ว่า “รัฐต้องส่งเสริม และสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล....”

๒) เป็นครั้งแรกที่รัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติให้จัดตั้งกลไกคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขึ้นในรัฐธรรมนูญ กลไกและมาตรการคุ้มครอง ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนที่กำหนดไว้ คือ

- ศาลรัฐธรรมนูญ (มาตรา ๒๕๕ - ๒๗๐)
- ศาลปกครอง (มาตรา ๒๗๖ - ๒๘๐)
- ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา (มาตรา ๒๗๖ - ๒๘๔)

• คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (มาตรา ๑๗๘ - ๑๐๐)

นอกจากนั้น ยังมีกลไกตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีผลจะโดยตรงหรือโดยอ้อมต่อการส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เช่น การกำหนดให้มีกลไกตรวจสอบการเลือกตั้ง (คณะกรรมการการเลือกตั้ง) สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) เป็นต้น

หากพิจารณาในเชิงหลักการ เจตนาณ์ของรัฐธรรมนูญ แม้จะให้ความสำคัญกับการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมือง การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน รวมถึงสิทธิมนุษนิวัยอย่างกว้างขวาง ก็ตาม แต่หลายมาตราระบุไว้ตอนท้ายว่า “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ซึ่งมีความหมายได้อย่างน้อย ๒ ประการ คือ ต้องมีกฎหมายลูกมาตราบังคับรองสิทธินั้นๆ และ/หรือ กฎหมายที่จะตามมาอาจออกมาให้หรือจำกัดสิทธิที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

สำหรับกลไกอิสระซึ่งมีภาระหน้าที่ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมในการคุ้มครอง ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน มีเหตุการณ์และสถานการณ์หลายอย่างที่ก่อให้เกิดความกังขามากขึ้นเรื่อยๆ ว่า องค์กรอิสระซึ่งเป็นกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ และเป็นกลไกตรวจสอบพฤติกรรมอันไม่ชอบที่เกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการ

ทุจริต การใช้อำนาจเกินขอบเขต ฯลฯ มีความเป็นอิสระโดยเฉพาะจากรัฐมากน้อยเพียงใด และในการปฏิบัติงานได้คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนตามเจตนารมณ์ในรัฐธรรมนูญมากน้อยเพียงใด กรณีที่สื่อและผู้ปฏิบัติงานในองค์กรพัฒนาเอกชนที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลถูกสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.) ตรวจสอบทรัพย์สิน การที่คณะกรรมการกิจการโหรคอมนาคมแห่งชาติ (กชช.) และคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) ยังไม่มีการจัดตั้งจนบัดนี้ เนื่องจากปัญหาความขัดแย้งในเชิงผลประโยชน์และมีการแทรกแซงของกลุ่มผลประโยชน์ จนมีความเคลื่อนแคลงในความเป็นกลางของคณะกรรมการสรหาราชหรือล่าสุด กรณีการคัดเลือกกรรมการสรหาราชคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) เมื่อประกอบเข้ากับความพยายามของฝ่ายบริหารในหลายครั้งที่จะเข้าครอบงำกระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งคณะกรรมการฯ ขององค์กรต่างๆ ความเป็นกลางความซื่อสัตย์ ความมีบูรณาภิพ (integrity) ของตัวกรรมการฯ เอง ล้วนส่งผลถึงการดำเนินการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและการทำงานขององค์กรอิสระทั้งสิ้น

สภากวงเสรีภาพภายใต้รัฐธรรมนูญสำหรับอำนาจนิติบัญญัติใหม่

ภายใต้กรอบกฎหมายของการบริหารบ้านเมือง คือรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. ๒๕๔๐ อาจมีคนบางกลุ่มที่ต้องการเห็นการเมืองของนักการเมือง ซึ่งเป็นการเมืองที่ตั้งอยู่บนฐานอำนาจอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอมา ไม่ว่าจะด้วยกำลังอาชญากรรม กำลังเงิน หรืออำนาจบารมี กับการเมืองของพลเมือง ที่มีความพยายามที่จะบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน ทั้งในเรื่องของการให้หลักประกันการมีส่วนร่วมและสิทธิเสรีภาพของประชาชน สิ่งที่นำเสนอใจคือว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งสิทธิเสรีภาพ หรือยังคงเป็นรัฐธรรมนูญแห่งอำนาจที่ยังคงเปิดโอกาสให้คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งใช้เป็นข้ออ้างในการยึดกุมและใช้อำนาจรัฐ ทั้งในการบริหารและในรัฐสภา โดยประชาชนมิได้มีโอกาสได้ใช้เสรีภาพที่ได้รับรองไว้

๖ ปี หลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญและกว่า ๒ ปี ของการบริหารภายใต้รัฐบาลที่นำโดยพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร นักวิชาการและกลุ่มองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนมีความเห็นพ้องกันประการหนึ่งว่า แม้รัฐธรรมนูญจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นแก่คนไทย แต่ในเรื่องของสิทธิเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน ดูจะไม่ได้เป็นไปตามที่คาด จนมีการกล่าวว่ารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันในขณะนี้ มีบทบัญญัติให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนอย่างกว้างขวาง แต่แบบของรัฐธรรมนูญที่ออกแบบมาดูจะเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคการเมืองเป็นอย่างสูง ในขณะที่ฝ่ายบริหารมีสิทธิภาพและภาคการเมือง (ของนักการเมือง) เข้มแข็งอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน การเมืองของพลเมือง ซึ่งต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมนอกจากรัฐไม่ก้าวหน้าแล้ว ยังมีความด้อยลงอีกด้วยว่าที่จริง ความตัดสิทธิ์ของรัฐธรรมนูญและ

การที่จะทำให้รัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม จำเป็นต้องอาศัยเงื่อนไขปัจจัยในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ดังนั้นแม้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญจะรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ดีเพียงใด หากยังคงมีปัจจัยขัดขวางหรือไม่เอื้ออำนวยอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นนโยบายของรัฐ การใช้อำนาจของฝ่ายบริหารโดยเฉพาะตัวนายกรัฐมนตรี กระบวนการออกกฎหมายระดับการยอมรับการเมืองภาคพลเมือง และที่สำคัญพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนพึงจะมี รวมถึงสถานะหรือ

สภากาณฑ์ทางเศรษฐกิจ สังคมของประชาชนด้วย

อาจกล่าวได้โดยไม่ผิดนักว่า การใช้สิทธิเสรีภาพของประชาชนยังคงตကอยู่ภายใต้วัฒนธรรมอำนาจนิยม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ มีได้ช่วยให้คนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นคนยากจนและอยู่ nokwee การเมืองของนักการเมืองหรือกลุ่มผู้นำในยุคต่างๆ ได้มีพื้นที่มากขึ้น เลย การเมืองยังคงเป็นการเมืองของการเลือกตั้ง อำนาจของฝ่ายบริหารมีลักษณะเกือบจะเป็นอำนาจเบ็ดเสร็จ หากแต่ใช้นโยบายเป็นเครื่องมือ มิใช่กำลังอาวุธอีกต่อไป เครื่องมือทางนโยบาย เช่น นโยบายอุปถัมภ์ นโยบายยืดกุม รัฐสภาและสร้างความมั่นคงให้ฝ่ายบริหารโดยใช้เสียงข้างมาก (absolute majority) ในสภา โดยพระรัฐบาลมีอำนาจสูงสุด นโยบายการครอบคลุมทุกกลุ่มทุนหรือร่วมมือกับกลุ่มทุนธุรกิจในทุกแขนง

ทั้งกลุ่มทุนข้ามชาติและกลุ่มทุนท้องถิ่น อำนาจของรัฐบาลในปัจจุบันจึงอยู่บนฐานทั้งอำนาจการเมือง อำนาจเงินและอำนาจครอบคลุมอำนาจการ

นอกจากนั้น รัฐบาลที่ขึ้นมาบริหารประเทศก็มีได้เปลี่ยนทิศทาง/แนวทางการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อรัฐธรรมนูญระบุไว้ในมาตรา ๔๗ ว่า “รัฐต้องสนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบเสรีโดยอาศัยกลไกตลาด “แนวทางดังกล่าวนี้ ไม่ได้ต่างจากแนวทางการพัฒนาภายใต้ระบบเผด็จการ แต่ยังคงลืมทดสอบแนวทางการพัฒนาที่ไม่สมดุล เงื่อนไขปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เต็มไปด้วยความเหลื่อมล้ำ ภายใต้แนวทางการพัฒนาที่เต็มไปด้วยอุดติ ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคทางการเมือง ในยุคที่การเมืองเป็นการเมืองของนักการเมืองร่าเริง คนจนไม่มีทรัพยากรพอที่จะหาโอกาสเข้าไปมีอิทธิพล ชั้ร้ายยังถูกนโยบายห่ว่านเงินให้คนจน จนทำให้เกิดความอ่อนแอกันในชุมชน ที่กล้ายเป็นชุมชนพึงพิงมากยิ่งขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้น คือ การกระจุกตัวของอำนาจ และกระบวนการกำหนดนโยบาย ก็ยังถูกผูกขาดโดยศูนย์อำนาจ “ไม่ว่าจะเป็นศูนย์อำนาจในระบบบุเด็จการหรือศูนย์อำนาจในระบบประชาธิปไตย ล้วนไม่ใช่นโยบายที่มาจากกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน”

ยิ่งไปกว่านั้น โอกาสของคนจนซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ/นโยบายพัฒนา และใช้สิทธิเสรีภาพแทนเป็นไปไม่ได้ ในภาวะที่ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนถูกช่วงชิงโดยกลุ่มทุน ในภาวะที่นโยบายภายในประเทศถูกกำหนดโดยกลุ่มอำนาจที่ถูกครอบคลุมโดยกลุ่มทุนระหว่างชาติ/ข้ามชาติ เช่น WTO, IMF, TNCs ภายใต้กระแสการเปิดเสรีทางการเงิน เสรีทางการค้า เสรีทางการลงทุน ภายใต้กระแสที่เอกชน (ซึ่งมีสายลัมพันธ์อันแน่นหนา) กับรัฐ มาเป็นผู้บริหารสังคม

ทรัพยากรทั้งหมดขึ้นอยู่กับกลไกตลาด ภายใต้การแข่งขันในทุกๆ ด้านที่ไม่เป็นธรรม แต่เป็นเสรีที่จะผูกขาด คนจนไม่อาจเข้าสู่การแข่งขันได้เลย

ลิทธิ์เสรีภาพของประชาชนภายใต้กระแสเสรีนิยมใหม่ หรือโลกาภิวัตน์ ความสัมพันธ์ทางอำนาจดูจะเอียงข้างมากขึ้นกว่าเดิม รัฐใช้อำนาจครอบครองเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับกลุ่มทุนชาติ/ข้ามชาติ การใช้ลิทธิ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเสรี ถูกจัดการโดยอำนาจรัฐโดยมีนโยบายและกลไกที่สร้างขึ้นมาเพื่อรองรับความชอบธรรม ในสถานะที่ทั้งรัฐและกลไกที่เป็นเครื่องมือในการจัดการและมีอำนาจที่จะจัดการถูกครอบงำ

การจัดการจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนบางกลุ่มเท่านั้น

ความเชื่อที่ว่าเมื่อรัฐธรรมนูญรับรองลิทธิ์เสรีภาพของประชาชนไว้อย่างกว้างขวาง จะทำให้สภาวะลิทธิ์มุชยชน และลิทธิ์เสรีภาพของประชาชนดีขึ้น ความเชื่อที่ว่าประเทศไทยได้ผ่านพ้นยุคเผด็จการอำนาจนิยมไปแล้ว เพราะไม่มีการปฏิวัติดำรงอำนาจแต่มีการดำเนินการทางการเมืองโดยระบบประชาธิบัติ (แบบเลือกตั้ง) อาจเป็นความเชื่อที่ผิด ภาพสถานการณ์ลิทธิ์มุชยชนในประเทศไทยซึ่งจะปรากฏอย่างชัดเจนในบทต่อๆ ไป อาจเป็นหลักฐานของข้อสรุปตรงนี้ได้

เอกสารอ้างอิง

โครงการ “ปรีดี พนมยงค์” กับสังคมไทย. (๒๕๖๖). รวมข้อเขียนของปรีดี พนมยงค์ ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เจริญ คำภีร์ภาพ. (๒๕๓๘) รายงานการวิจัย สิทธิมนุษยชน : ทฤษฎีและการปฏิบัติในสังคมไทย (ศึกษากรณีกลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม).

ธีรยุทธ บุญมี. (๒๕๔๖, ตุลาคม) Road Map ประเทศไทย เนื่องในโอกาส ๓๐ ปี ๑๔ ตุลา สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๕๐ (๒๐).

วรศักดิ์ มหัทธโนบล, บรรณาธิการ (๒๕๓๑). เพื่อสิทธิเสรีภาพ : เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๕ ปี สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน.

ศรีประภา เพชรมีศรี และคณะ. (๒๕๔๕). รายงานการวิจัย โครงการเศรษฐกิจเสรี การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และผลกระทบต่อสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย. ภายใต้ชุดโครงการวิจัยสิทธิมนุษยชนไทยในสถานการณ์ลากล สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. เจตนารมณ์ ๑๔ ตุลาคม เนื่องในโอกาส ๓๐ ปี ๑๔ ตุลา สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปีที่ ๕๐ ฉบับที่ ๒๐ (ตุลาคม ๒๕๔๖).

เสน่ห์ จำริก. (๒๕๔๐). การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสน่ห์ จำริก. (๒๕๔๔). สิทธิมนุษยชน : เกณฑ์ คุณค่าและฐานความคิด. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และสำนักงานสิทธิมนุษยชนศึกษาและการพัฒนาสังคมบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

บทที่ ๒

ภาพรวมสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

ลิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ถือเป็นหลักการที่สำคัญยิ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ อย่างกว้างขวาง เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญไทย ที่กำหนดให้มีกลไกตรวจสอบการคุ้มครองปกป้องสิทธิมนุษยชนของประชาชน และทุกคนที่อาศัยอยู่บนพื้นแผ่นดินไทย

ลิ่งที่สะท้อนในบทที่หนึ่ง ชี้แจงเสนอให้เห็นพัฒนาการของรัฐธรรมนูญไทย กับการประกันสิทธิเสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน ก็คือ เท่าที่ผ่านมา รัฐธรรมนูญชี้ញวาระเป็นหลักกฎหมายสูงสุดของประเทศไทย กลับตกอยู่ภายใต้อำนาจทางทหารและการเมือง จนไม่อาจเป็นหลักประกัน และคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนอย่างเป็นมรรคเป็นผลมากนัก จนถึงปัจจุบัน อันเป็นห่วงเวลาที่ดูเหมือนปัจจัยทั้งที่เอื้ออำนวย และไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้ และคุ้มครองสิทธิของประชาชนกำลังประจำ กการพินิจและวิเคราะห์รวมถึงประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยในสถานการณ์ใหม่ จึงเป็นลิ่งจำเป็น

เฉพาะในส่วนนี้ จะพิจารณา มาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ต่อเนื่องจากการศึกษา รัฐธรรมนูญชี้ញวานามาตรฐานหลักภายในประเทศไทย ก่อนที่จะประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในสังคมไทยในช่วงสามปีที่ผ่านมา พร้อมกับพยายามวิเคราะห์ถึงปัจจัยมูลฐาน อันเป็นเหตุให้การปกป้อง คุ้มครอง และส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ไม่เป็นไปตามมาตรฐานระหว่างประเทศ ที่รัฐบาลไทยยอมรับ และไม่เป็นไปตามเจตนาของตน แต่รัฐธรรมนูญ

มาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

สังคมโลกครั้งที่สองอันนำมาซึ่งหายนภัยอย่างใหญ่หลวงต่อมนุษยชาติ ความทารุณโหดร้ายจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การกระทำยำยีต่อประชาชนไม่ว่าจะเป็นสตรี เด็ก และคนชรา ผู้อ่อนแอ การทำลายชีวิต และทรัพย์สินของผู้คนนับล้าน ถือเป็นการทำลายศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์โดยชัดแจ้ง รัฐบาลประเทศไทยต่างๆ เท็นพ้องต้องกันในการที่จะต้องแสวงหามาตรการที่เป็นรูปธรรม และมีประสิทธิภาพในการป้องกันมิให้มีการทำลายศักดิ์ศรีของมนุษย์เกิดขึ้นอีก องค์การสหประชาชาติได้ก่อตั้งเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ เพื่อทดสอบองค์การลัตนนิบาตโลกที่ประสบความล้มเหลวในการระงับข้อพิพาทระหว่างคู่สังคมงานนำมาสู่หายนภัยตั้งกล่าว ในกฎบัตรสหประชาชาติ (United Nations Charter) ซึ่งได้รับการรับรองโดยสมาชิก ระบุถึงความมุ่งมั่นของสหประชาชาติในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ด้วยความมุ่งหวังที่จะสร้างกรอบและภูมิคุ้มกันระหว่างประเทศ เพื่อรักษาไว้ซึ่งสันติภาพของโลก และสิทธิของมนุษย์ นับแต่วันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๗๑ ที่สหประชาชาติ มีมติรับรองปฏิญญาสาгал ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เพื่อเป็นการเน้นย้ำถึงเจตนาของตน ขององค์การสหประชาชาติและของมนุษยชาติในการเคารพสิทธิแห่งมนุษยชน ก็ได้มีความพยายามที่จะพัฒนากรอบกฎหมายระหว่างประเทศที่เป็นที่ยอมรับ รับรองของมวลสมาชิก เพื่อใช้เป็นมาตรฐานขั้นต่ำให้สมาชิกปฏิบัติตามนับร้อยฉบับ ทั้งที่เกิดขึ้นภายใต้สหประชาชาติ ภายใต้ทบทวนขั้นัญพิเศษ และองค์กรอื่นๆ ภายใต้สหประชาชาติ เช่น องค์การแรงงาน

ระหว่างประเทศ กับทั้งมีการจัดตั้งคณะกรรมการและกรรมาธิการภายใต้สหประชาชาติขึ้นหลายชุด เพื่อติดตาม ตรวจสอบ และให้คำแนะนำในการปฏิบัติตามมาตรฐานระหว่างประเทศดังกล่าว

ครอบกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของกฎหมายที่ละเมิดมิได้ โดยหลักการสิทธิมนุษยชนสากลแล้ว สิทธิที่ไม่สามารถล่วงละเมิดได้ อันได้แก่ สิทธิในชีวิต สิทธิในการเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ สิทธิเสรีภาพในความคิด และในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น และสิทธิในการรวมกลุ่มสังคมกับบุคคลอื่นๆ ด้วยวิถีทางสันติ ตลอดจนเสรีภาพในการที่จะปลดออกจากทราบ ทารุณกรรม และการกระทำใดๆ หรือการลงโทษที่โหดร้ายอันเป็นการลดถอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์ลง เช่น การถูกใช้เยียงทาส การดูหมิ่นเหยียดหยามด้วยเหตุผลทางเชื้อชาติ เพื่อพันธุ์ ความเชื่อทางศาสนา สิ่ง หรือถินำเนิด เป็นต้น

หลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนที่มีความเป็นสากล (Universality) อีกบางประการ คือหลักการแบ่งแยกมิได้ของสิทธิประเภทต่างๆ (Indivisibility) อันได้แก่ สิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคม สิทธิทางวัฒนธรรม และสิทธิในการพัฒนา ภายใต้หลักการแห่งความสัมพันธ์ของสิทธิที่แนบแน่น และมีลักษณะหนุนเสริมซึ่งกันและกัน (Interdependence) สิทธิประเภทนี้จึงไม่สามารถนำไปเจรจาต่อรองเพื่อเลิกกับอีกสิทธิหนึ่งได้หลักการเหล่านี้เป็นหลักการที่มิอาจจะล่วงละเมิดได้

ดังได้กล่าวแล้วว่า จนถึงปัจจุบันได้มีการพัฒนาครอบกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน นับร้อยฉบับ ทั้งที่มีผลและไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายอย่างไรก็ตาม ในจำนวนกฎหมายระหว่างประเทศหลักๆ นั้น ประเทศไทยได้ลงนามเป็นภาคี และให้สัตยาบันแล้ว จำนวน ๕ ฉบับ คือ

๑. กติการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) โดยการภาคนานุวัติเมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ และมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๐

Civil and Political Rights - ICCPR) โดยการภาคนานุวัติเมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ และมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๐

๒. กติการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights - ICESCR) โดยการภาคนานุวัติเมื่อวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๔๒ และมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๒

๓. อนุสัญญาว่าด้วยการขัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women – CEDAW) โดยการภาคนานุวัติเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๗๔ และมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยเมื่อวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๗๔

๔. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child – CRC) โดยการภาคนานุวัติเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ และมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยเมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๕

๕. อนุสัญญาว่าด้วยการขัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination – CERD) โดยการภาคนานุวัติ เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๔๙ มีผลใช้บังคับกับประเทศไทยเมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๙

นอกจากนั้น ประเทศไทยได้ร่วมลงนามในบัญญัติรุ่งโรจน์ว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ (Rome Statute of the International Criminal Court – ICC) เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ แต่ยังไม่ได้ให้สัตยาบัน และดูเหมือนรัฐไทยยังใช้เวลาในการพิจารณา แต่ในระหว่างที่ยังไม่มีการให้สัตยาบัน แม้รัฐไม่มีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตามสนธิสัญญาที่ได้ลงนามไว้ก็ตาม รัฐที่ลงนามในสนธิสัญญาแล้วต้องพยายามที่จะให้สัตยาบันสนธิสัญญาโดยสุจริตใจ และต้องไม่กระทำการใดๆ อันเป็นการทำลายวัตถุประสงค์ และความมุ่งหมายของสนธิสัญญานั้น

นอกจากรัฐบาลไทย ได้ให้สัตยาบันกฎหมายระหว่างประเทศที่มีผลบังคับทางกฎหมายบางฉบับ ข้างต้นแล้ว ยังได้รับรองปฏิญญาบางฉบับที่มีความสำคัญต่อการปกป้อง ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน และสิทธิชุมชน เช่น ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิในการพัฒนา (Declaration on the Rights to Development) ปฏิญญาและแผนปฏิบัติการเวียนนา (ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน) และที่สำคัญยิ่ง คือ ปฏิญญาสาがらว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งแม้จะไม่มีผลผูกพันทางกฎหมาย แต่มีฐานะเป็นกฎหมาย الجاريด้วยประเพณีที่ทั่วโลกยอมรับ

สาระสำคัญของปฏิญญาสาがらว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ครอบคลุมทั้งสิทธิทางการเมือง สิทธิพลเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งต่อมาได้รับการบรรจุไว้ในกติการะระหว่างประเทศ ๒ ฉบับที่รัฐบาลไทยได้ให้สัตยาบันแล้ว ในขณะที่ กติการะระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ระบุสิทธิในชีวิต เนื้อตัว ร่างกาย และสิทธิในความเสมอภาคและได้รับความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงสิทธิในการมีส่วนร่วมในทางการเมือง สิทธิในการเลือกตั้ง และสิทธิในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพจากการถูกแทรกแซงในชีวิตส่วนตัว การเคลื่อนย้าย

และการเลือกถินที่อยู่ในประเทศของตน และสิทธิในการสร้างครอบครัว กติการะระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มุ่งให้ความคุ้มครองสิทธิที่จะช่วยให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดี และมีสักดิ์ศรี เช่น สิทธิในการมีงานทำและได้รับความเป็นธรรมในการทำงาน การก่อตั้งสหภาพ การนัดหยุดงาน สิทธิในการศึกษา และการเข้าถึงสวัสดิการสังคมอื่นๆ ที่รัฐมีหน้าที่จัดหาให้

สิทธิที่กติการะระหว่างประเทศทั้งสองฉบับระบุไว้เหมือนกัน คือ สิทธิในการกำหนดเจตจำนงและอนาคตตนเอง สิทธินี้หมายรวมถึงการกำหนดสถานะทางการเมือง รวมทั้งการดำเนินการทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอย่างเสรี นอกจากนั้น กติการะทั้งสองฉบับยังเน้นย้ำถึงหลักการสำคัญ ๓ ประการ คือ ความเสมอภาค หลักการไม่เลือกปฏิบัติและเสรีภาพ เสรีภาพดังกล่าว อาจหมายรวมถึงเสรีภาพจากความกลัว เสรีภาพจากความต้องการ เสรีภาพในความเชื่อ (ทางศาสนา) และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

สำหรับอนุสัญญาฉบับอื่นๆ แม้บทบัญญัติต่างๆ จะอยู่บนหลักการเดียวกับกติการะระหว่างประเทศทั้งสองฉบับ แต่ในรายละเอียด มุ่งให้ความคุ้มครอง ปกป้อง และส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของกลุ่มเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง ไม่ว่าจะเป็นเด็ก สตรี ผู้ลี้ภัย หรือไม่กี่มุ่งสิทธิทางประการ เช่น สิทธิที่จะไม่ถูกทราบหากุณกรรมเป็นต้น

ในส่วนของพันธกรณีนั้น เมื่อประเทศไทยเข้าเป็นภาคีของกติการะระหว่างประเทศ หรืออนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนใดๆ ภารกิจเบื้องต้นก็คือการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย และแนวทางปฏิบัติให้อ่อนไหวต่อไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศ นอกเหนือจากการที่จะต้องจัดทำรายงานต่อองค์กร หรือกลไกภายใต้องค์การสหประชาชาติที่กำกับดูแลรับผิดชอบให้เป็นไปตามกติกา หรืออนุสัญญาฉบับนั้นๆ ตามกรอบเวลา

ที่ได้กำหนดไว้ รัฐภาคีสมาชิกก็ยังมีหน้าที่ที่จะต้องตอบข้อซักถาม หรือข้อร้องเรียนที่มีมาบังองค์กรและกลไกขององค์การสหประชาชาติที่เกี่ยวข้องอีกด้วย จนถึงปัจจุบัน (ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑) ประเทศไทยยังไม่เคยส่งรายงานต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Committee) ที่รับผิดชอบการพิจารณารายงานตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และคณะกรรมการสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Committee on Economic, Social and Cultural Rights) ซึ่งรับผิดชอบการพิจารณารายงานตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แต่อย่างใด เมื่อเวลาได้ล่วงเลยมาเป็นเวลานานพอสมควรแล้วก็ตาม ก่อนหน้านี้ประเทศไทยได้จัดส่งรายงานว่าด้วยสิทธิเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และสถานภาพสตรีตามอนุสัญญาว่าด้วยการขัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ต่อคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิเด็ก และคณะกรรมการว่าด้วยการขัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี นอกจากพันธกรณีที่มีต่อสหประชาชาติแล้ว รัฐมีหน้าที่สำคัญยิ่งที่จะต้องปฏิบัติตามให้เป็นไปตามพันธกรณีโดยเคร่งครัดในการปกป้อง คุ้มครองและส่งเสริม กับทำให้สิทธิมนุษยชนของประชาชนที่บัญญัติไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศเป็นจริง

นอกจากรอบมาตรฐานระหว่างประเทศแล้ว ดังได้เห็นในบทนำ และที่จะได้เห็นในบทต่อไป ประเทศไทยยังมีกฎหมายภายในประเทศที่รับรองสิทธิมนุษยชน หลายฉบับ ที่สำคัญคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งได้ยึดหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนที่เป็นสากลไว้อย่างชัดแจ้ง และค่อนข้างครบถ้วน โดยเฉพาะการกล่าวอ้างถึงศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับการคุ้มครองในมาตรา ๔ หมวดที่ ๓ ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย หมวด ๕ แนวโน้มนายพื้นฐานแห่งรัฐ

และหมวด ๖ รัฐสภา ส่วนที่ ๔ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รัฐธรรมนูญไทยยังให้การรับรองสิทธิซึ่งไม่ได้ระบุไว้ชัดเจนในมาตรฐานระหว่างประเทศฉบับใด นั่นคือ สิทธิชุมชน ใน การรักษาไว้ซึ่งชนบวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แต่การมีมาตรฐานสิทธิมนุษยชนอย่างครบถ้วนอาจมิได้เป็นหลักประกันในการนำไปปฏิบัติ

ภาคร่วมสถานการณ์สิทธิมนุษยชนไทย

ประชาชนทั่วไปอาจมีความรู้สึกค่อนข้างแตกต่างหากหลายต่อส่วนว่าสิทธิเสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน ในสังคมไทยในปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับว่า “ผู้มอง” เป็นใครอยู่ในสถานะใดในสังคม ประกอบวิชาชีพใด หรือมีทัศนคติทางสังคม การเมืองอย่างไร บางรายอาจจะรู้สึกว่าสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนกระเตื้องขึ้นมาก เมื่อเปรียบเทียบกับยุคสมัยที่ประเทศไทยอยู่ภายใต้การครอบงำโดยคณะทหารที่มาจากการก่อรัฐประหารในอดีต หรือในยุคที่ประเทศไทยประสบวิกฤตทางเศรษฐกิจ ในขณะที่บางส่วนอาจมองว่าสถานการณ์ทุกวันนี้เป็นยุคสมัยที่คนยากจนอยู่ในภาวะสุดแสนสาหัส เป็นหนี้ลินลันพันตัว สูญเสียเรือส่วนใหญ่ ที่ทำกินถูกขับไล่จากผืนแผ่นดินที่อาศัยอยู่มายาวนาน ตลอดจนถูกกระหน่ำช้ำด้วยภัยธรรมชาติ และการเปลี่ยนชิงทรัพยากรธรรมชาติจากภาคอุตสาหกรรม และทุนจากภายนอกที่เข้ามามีอิทธิพลเหนือวิถีชีวิตของเข้าทำให้เกิดความไม่มั่นคงในชีวิต

พระราชนูญติดคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๗ ได้ให้คำจำกัดความของ “สิทธิมนุษยชน” ไว้ในมาตรา ๓ ว่า “สิทธิมนุษยชน หมายความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตาม

กฎหมายไทย หรือตามสมัยลักษณะที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม” ภาพรวมลิทธิมนุษยชนที่จะนำเสนอในส่วนนี้ จะพิจารณาตามกรอบของคำจำกัดความดังกล่าว โดยมีมาตรฐานทั้งภายในและระหว่างประเทศเป็น “ไม้บรรทัด”

ระยะเวลา ๓ ปีที่ผ่านมา นับแต่ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการลิทธิมนุษยชนแห่งชาติขึ้น มีประชาชนผู้ถูกกล่าวละเมิดลิทธิสิ่งเรื่องร้องเรียนถึงคณะกรรมการลิทธิมนุษยชนแห่งชาติในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ จำนวน ๓๙๐ เรื่องและในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ จำนวน ๘๗๔ เรื่อง โดยข้อร้องเรียนดังกล่าวมีความหลากหลายทั้งรูปแบบ

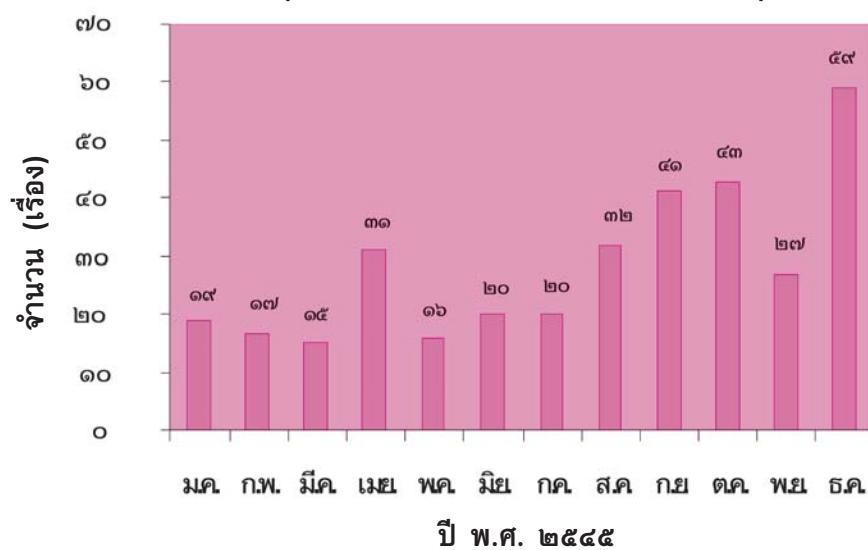
ของปัญหา ผู้ถูกกล่าวละเมิด ประเภทลิทธิเสรีภาพที่ถูกละเมิด ผู้กระทำการละเมิด พื้นที่และภูมิภาคที่เกิดการละเมิด ตลอดจนสาเหตุแห่งการละเมิด ดังรายละเอียดในบทที่ ๓ ของรายงานฉบับนี้ การให้ภาพรวมในรายงานฉบับนี้ ครอบคลุมถึงสภาพวัฒนธรรมในประเทศไทย ที่ได้จากการติดตาม สอดส่องดูแล ตรวจสอบ และรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากหลายส่วน โดยครอบคลุมปัญหาที่กระทบทั้งปัจเจกบุคคลและชุมชน หรือปัญหาที่เชื่อมโยงถึงเรื่องผลกระทบต่อชีวิต ทรัพย์สิน และสวัสดิภาพ ความปลอดภัยของประชาชน

แผนภูมิแสดงสถิติการรับเรื่องร้องเรียนเบรียบเทียบปี พ.ศ. ๒๕๔๕ และปี พ.ศ. ๒๕๔๖

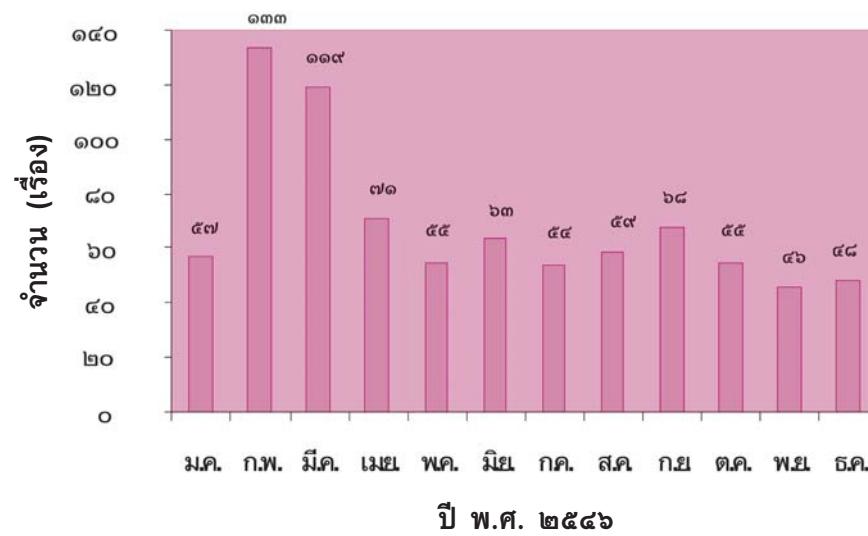
สถิติรับเรื่องร้องเรียน ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๕

(รวม ๓๕๐ เรื่อง เฉลี่ย ๙๘ เรื่อง/เดือน)

สถิติรับเรื่องร้องเรียน ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๖

(รวม ๔๗๔ เรื่อง เฉลี่ย ๖๙ เรื่อง/เดือน)

ตารางที่ ๑ : สรุปผลการรับเรื่องร้องเรียน ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ และ พ.ศ. ๒๕๔๖
จำแนกตามประเภทของลิทธิ์เสรีภาพที่มีการร้องเรียน

ประเภทลิทธิ์เสรีภาพ	ปี ๒๕๔๔	ปี ๒๕๔๖	รวม
๑. กระบวนการยุติธรรม	๑๑๗	๔๖๐	๕๗๗
๒. การบริหารส่วนท้องถิ่น	๔๙	๕๓	๑๐๐
๓. ลิทธิ์ในที่อยู่อาศัย	๑๔	๕๑	๖๕
๔. สุขภาพและสิ่งแวดล้อม	๒๗	๔๐	๖๗
๕. ชาติพันธุ์และแรงงานต่างด้าว	๒๘	๒๖	๕๔
๖. ลิทธิ์แรงงาน	๑๗	๗๕	๙๒
๗. การมีส่วนร่วมและฐานทรัพยากร	๒๔	๑๗	๔๑
๘. เยาวชน	๑๑	๙	๒๐
๙. กลุ่มด้อยโอกาส / ผู้พิการ	๔	๗	๑๑
๑๐. ครอบครัว	๔	๖	๑๐
๑๑. ลิทธิ์ทางการเมือง	๔	๔	๘
๑๒. เสรีภาพสื่อ	๔	๔	๘
๑๓. อื่นๆ	๓๙	๑๐๙	๑ไ๘
รวม	๓๕๐	๔๒๔	๗,๗๗๔

เฉพาะกรณีร้องเรียนเกี่ยวกับการละเมิดลิทธิ์มนุษยชนที่มีการร้องเรียนมายังคณะกรรมการลิทธิ์มนุษยชน แห่งชาติ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๔ – ๒๕๔๖ รวมจำนวน ๗,๗๗๔ เรื่องนั้น พอกจะจำแนกได้ว่า เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับ กระบวนการยุติธรรม ๕๗๗ เรื่อง (ส่วนใหญ่จะเป็นกรณียาเสพติด) เกี่ยวข้องกับการบริหารส่วนท้องถิ่น จำนวน ๑๐๐ เรื่องลิทธิ์ในที่อยู่อาศัย ๖๕ เรื่อง เกี่ยวข้องกับปัญหาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ๖๗ เรื่อง ปัญหากลุ่มชาติพันธุ์ และแรงงานต่างด้าว ๕๔ เรื่อง ปัญหาการมีส่วนร่วมและฐานทรัพยากร ๒๗ เรื่อง ส่วนที่เหลือเป็นกรณีอื่นๆ ๑๔๘ ดังปรากฏรายละเอียดในตารางที่ ๑

^๑ ศูนย์รับเรื่องร้องเรียน สำนักงานคณะกรรมการลิทธิ์มนุษยชนแห่งชาติ

ตารางที่ ๒ : สรุปผลการรับเรื่องร้องเรียน จำแนกตามประเภทของผู้กระทำละเมิด
ข้อมูลระหว่าง ๑ มกราคม – ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

ผู้ถูกร้องเรียน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	รวม
	๔๙	๔๙	๔๙	๔๙	๔๙	๔๙	๔๙	๔๙	๔๙	๔๙	๔๙	๔๙	๔๗๘
๑. โครงการ/นโยบาย/กฎหมายของรัฐ	๐๐	๐๐๔	๔๙	๔๔	๒๒	๒๐	๖	๑๑	๒	๔	๑	๗	๓๙
๒. ตำรวจ	๑๒	๗	๑๓	๗	๑๒	๑๑	๑๑	๙	๒๓	๔	๑๔	๑๔	๑๔๗
๓. ฝ่ายปกครอง/หน่วยงานท้องถิ่น	๑๒	๔	๗	๔	๔	๔	๗	๑๓	๒	๒	๒	๒	๖๗
๔. บุคคลทั่วไป	๓	๐	๗	๑	๖	๗	๙	๗	๑๒	๗	๕	๒	๖๖
๕. บริษัท/นิติบุคคล	๔	๓	๒	๑	๔	๔	๙	๖	๒	๔	๓	๔	๔๙
๖. ข้าราชการหน่วยงานอื่น	๕	๔	๑	๑	๒	๒	๒	๔	๔	๖	๓	๑	๓๖
๗. นายจ้าง	๑	๒	๑	๑	๐	๗	๓	๓	๒	๖	๓	๕	๓๔
๘. ครู	๑	๒	๑	๔	๑	๓	๐	๒	๓	๐	๐	๑	๑๔
๙. เพทชร์	๑	๗	๑	๑	๐	๐	๐	๐	๑	๑	๑	๑	๑๑
๑๐. ทหาร	๑	๑	๒	๐	๐	๑	๐	๐	๐	๐	๑	๐	๗
๑๑. อื่นๆ	๓	๗	๒	๔	๓	๒	๒	๒	๑๖	๗	๑๒	๗	๖๕
รวม	๕๗	๑๗๗	๑๑๙	๗๗	๕๕	๖๗	๕๕	๕๙	๖๘	๕๕	๕๖	๕๖	๔๗๘

ข้อที่น่าลังเกต ในตารางที่ ๒ คือ กรณีที่ร้องเรียนต่อคณะกรรมการลิทธิมุนชยชนแห่งชาติในปี พ.ศ. ๒๕๖๖ จำนวน ๔๗๘ กรณี นั้น พบว่า จำนวน ๓๙ กรณี ของการร้องเรียน เกี่ยวข้องกับโครงการ/นโยบาย และกฎหมายของรัฐ รองลงมาเป็นการกระทำการเจ้าหน้าที่ตำรวจ ๑๔๗ กรณี เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง และหน่วยงานท้องถิ่น ๖๗ กรณี บุคคลทั่วไป ๖๖ กรณี และ บริษัท/นิติบุคคล ๔๙ กรณี ส่วนที่เหลือเป็น เพทชร์ ครู ข้าราชการทั่วไป และกลุ่มอื่นๆ

จากการตรวจสอบ ศึกษา สภาวะสิทธิมนุษยชน ในสังคมไทย ทั้งที่ได้มีการร้องเรียนและตรวจสอบ โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดังที่แสดงให้เห็นในเชิงสถิติ และการรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง พบว่าแม้จะมีการรับรองสิทธิเสรีภาพและสิทธิมนุษยชน และภายใต้พันธกรณีที่รัฐบาลไทยมีต่อกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และแม้จะมีกลไกคุ้มครอง และตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน แต่ในช่วง ๓ ปีที่ผ่านมา กลับเห็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงในหลายกรณี และกรณีเหล่านี้ก็สะท้อนไม่เฉพาะสภาวะของสิทธิมนุษยชน แต่รวมถึงทัศนคติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ของผู้เกี่ยวข้องด้วย ดังจะพิจารณาจากสิทธิต่างๆ ที่อ้างเป็น

สิทธิในชีวิต เนื้อตัว ร่างกาย

กรณีการปราบปรามผู้ค้า และผู้เสพยาเสพติด ตามที่รัฐบาลได้ประกาศสงครามขั้นแทกทักษับผู้ค้ายาเสพติด ด้วยมาตรการ “ปราบปรามอย่างถอน根 ถอนโคน” นั้นได้ก่อให้เกิดการลักลอบสังหาร และลอบสังหาร ผู้เกี่ยวข้องจำนวนไม่ต่ำกว่า ๒,๕๐๐ รายในช่วงเดือน กุมภาพันธ์ – มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ จนเป็นที่น่าตกใจ และก่อให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ทั้งภายในและภายนอกประเทศไทย แม้แต่องค์การสหประชาชาติ ยังแสดงความห่วงใย แต่กลับถูกผู้นำรัฐบาล และผู้สนับสนุนตอบโต้อย่างรุนแรง

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้รับเรื่องร้องเรียนการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายปราบปรามยาเสพติดจำนวน ๒๖๙ กรณี ซึ่งกว่าครึ่งหนึ่งเป็นกรณีที่มีชื่ออยู่ในบัญชีหรือถูกกล่าวหา หรือถูกเรียกดัวไปรายงานตัวทั้งที่ไม่มีพยานกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติด อีกจำนวนหนึ่งถูก

ขาดกรรมและถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจนายดี้ดหลักฐานแล้วดำเนินคดี

ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า ผู้ที่ถูกสังหาร ไม่ว่าจะเข้าข่ายการวิสามัญฆาตกรรม หรือ จะเข้าข่าย “ฆ่าตัดตอน” ตามที่มีการกล่าวอ้างกันก็ตาม คดีความและการสอบสวนในแต่ละกรณีนั้น ส่วนใหญ่ยังมิได้มีการดำเนินการอย่างเป็นกิจจะลักษณะและจริงจัง แต่อย่างใด มีผู้บุรุษที่จำนวนไม่น้อยที่ตกเป็นเหยื่อของนโยบายลงความประพฤติ โดยที่อาจไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับยาเสพติดเลย นโยบายดังกล่าวได้เปิดช่องให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ และ “ผู้ไม่ประสงค์ดี” สามารถใช้ “อำนาจเตือน” ตาม “ใบสั่ง” ได้อย่างเต็มที่ ในช่วงปฏิบัติการระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ - เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๖ มากเป็นพิเศษ ปฏิบัติการทั้งหมดแสดงให้เห็นถึงการละเลยและไม่เคราะห์ต่อกระบวนการยุติธรรม ลิ่งที่เกิดขึ้นได้ก่อให้เกิดการขาดกรรมอย่างเป็นระบบขึ้น กับได้ทำลายระบบนิติรัฐของประเทศลงไปอย่างชัดเจน

นโยบายการปราบปรามผู้ก่อการร้าย อันเป็นแรงกดดันจากการแสวงหาผลประโยชน์ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ กับการบุกอพกานิสถานและอิรักในเวลาต่อมา ล่าสุดเจ้าหน้าที่สายงานความมั่นคงบางส่วนและรัฐบาลได้พยายามผลักดันให้มีกฎหมายความมั่นคงแห่งชาติ (เช่น ร่างพระราชบัญญัติพิทักษ์ปวงชนฯ) ขึ้นแทนที่ พระราชบัญญัติปราบปรามการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ที่ได้ยกเลิกไปแล้วก่อนหน้านี้ แต่ยังติดขัดเรื่องความเห็นที่ไม่ลงรอยกัน รัฐบาลจึงได้ออกเป็นพระราชกำหนดแก้ไขกฎหมายประมวลวิธีพิจารณาความอาญา โดยให้ครอบคลุมถึงบทบาทอำนาจหน้าที่ในการปราบปรามการก่อการร้ายขึ้น ภายหลังจากที่นายกรัฐมนตรี พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรได้กลับจากการเยือนและพบปะเจรจากับ

ประชานาธิบดีสหรัฐอเมริกา จอร์จ ดับเบิลยู บุช มีการลงนามในข้อตกลงทวิภาคีว่าด้วยการไม่ส่งตัวผู้ต้องหาชาวอเมริกันไปขึ้นศาลอาญาระหว่างประเทศ หากมีการจับกุมตัวได้ในประเทศนั้นๆ การกระทำการดังกล่าวของรัฐ ถูกตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการละเลยบทบาทหน้าที่ของรัฐสภา ที่รัฐบาลไม่เสนอเป็นร่างพระราชบัญญัติเข้าสู่ที่ประชุมสภา อีกทั้งยังได้รับการคัดค้านอย่างรุนแรงจากนักวิชาการนิติศาสตร์ ว่าเป็นการทำลายกระบวนการประชาริปไตยแบบรัฐสภา เนื่องจากรัฐบาลใช้อำนาจแทรกแซงการดำเนินงานของฝ่ายนิติบัญญัติและตุลาการ

การปรับปรามประชาชน

ผู้นำชุมชน นักสิทธิมนุษยชนในระดับชุมชน เป็นจำนวนไม่น้อยถูกฆ่ามีครุกรรม ถูกทำร้ายร่างกาย และทรัพย์สิน ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง บางกรณีถึงขั้นต้องสูญเสียชีวิตไปไม่ต่ำกว่า ๑๔ รายในช่วง ๒ - ๓ ปีที่ผ่านมา อันได้แก่ กรณีนายจุรินทร์ ราชพล นักอนุรักษ์ป้าสายเลน ตำบลบ้านปากคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต (๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕) กรณีนายนรินทร์ โพธิ์แดง นักอนุรักษ์ทัวพยากรธรรมชาติ เข้าช่องกลางทุ่ง กิ่งอำเภอเข้าชะเม่า จังหวัดระยอง (๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๕) กรณีนายพิทักษ์ โตนวุช อดีตประธานชุมชนอนุรักษ์ทัวพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่ปรึกษาชาวบ้านลุ่มน้ำชุมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก (๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๕) กรณีนางจวีวรรณ ปีกสูงเนิน เจ้าหน้าที่ อบต. นาคลาง อำเภอสูงเนิน จังหวัดนราธิวาส (๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๕) กรณีนายสุวัฒน์ วงศ์ปิยะลติย์ ผู้นำชุมชนคัดค้านโครงการกำจัดขยายราชาเทวะ อำเภอบางพล จังหวัดสมุทรปราการ (๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕) กรณีนายสมพร ธนาสุพล ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำกระเจาะ

อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี (กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕) กรณีนายแก้ว ปินปันมา ผู้นำสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ กิ่งอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ (๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๕) กรณีนายบุญยงค์ อินตีตะวงศ์ ผู้นำคัดค้านโรงโม่หิน ตำบลพางาม อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย (๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕) และ กรณี นายสำเนา ศรีสิงค์ราม ผู้นำชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ลำน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีข้อพิพาทกับโรงงานผลิตเยื่อกระดาษ บริษัทฟินิกซ์ พลัส แอนด์ เปเปอร์ ซึ่งปล่อยน้ำเสียลงสู่ลำน้ำพอง ถูกจ่ออิงค์รีไซเคิลตอย่างอุกอาจ โดยชายแบลกหน้าที่ทำที่เข้ามาตีสนิทก่อนหน้าที่จะสังหารไม่นานนัก (๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๖) เป็นต้น เหตุการณ์ต่างๆ เหล่านี้ถือเป็นเหตุสะเทือนขวัญต่อชุมชน

นอกจากนี้ ยังมีการคุกคามผู้นำชุมชนที่มีข้อพิพาทกับรัฐ และโครงการต่างๆ อีกหลายกรณี เช่น กรณีนางจินตนา แก้วขาว ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์บ้านกรุดถูกมือปืนสาดกระสุนปืนใส่บ้านบันลิบันด และทำการระเบิดปื้มน้ำมันขนาดเล็กบริเวณหน้าบ้าน (๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕) โดยที่เจ้าหน้าที่ของรัฐยังไม่สามารถควบหาตัวผู้กระทำความผิดได้ กรณีนายทองเจริญ สีหาธรรม ผู้นำชาวบ้านปากมูล และสมชชาคนจน อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ถูกคนร้าย ๔ คนที่อยู่ในการมีนมา ใช้อาวุธปืนปล้นชิงทรัพย์และทำร้ายร่างกาย โดยหนึ่งในจำนวนนั้นอ้างตัวว่าเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ (๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๕)

กรณีชาวประมงพื้นบ้าน ตำบลศรีบอยา อำเภอเหนือคลอง จังหวัดยะลา กว่า ๑๐๐ คนที่เข้าร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา กรณีที่นายอำเภอเมืองลั่งการให้มีการรื้อถอนบ้านพักชาวประมงที่เกาะไฝ

โดยมีการใช้กองกำลังตำรวจน้ำ อส. และเจ้าหน้าที่อุทyan hadnพรต์นธารา มีการเฝ้าบ้านของชาวประมงจำนวน ๔๙ หลัง และทำลายอุปกรณ์ทำการประมงของชาวบ้านเลี้ยงหาย (๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๕) โดยผู้รับผิดชอบให้การว่า ชาวบ้านอยู่อาศัยในเขตอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวันไม่ถูกต้อง และทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบ กรรมป่าไม้จึงได้อนุมัติให้มีการรื้อถอนบ้านพักพร้อมทั้งอพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่นั้น ในขณะที่ชาวบ้านแจ้งว่ากระท่อมเพิงพักเป็นของชาวบ้านที่สร้างขึ้นเพื่อหลบคลื่นลมพายุ ดังนั้นชั่วคราว และเก็บอุปกรณ์ทำการประมง เมื่อต้องออกมาหาปลาบริเวณเกาะໄ愧 ซึ่งชาวบ้านได้ใช้มาแต่อดีตแล้ว

ในอีกหลายกรณีประชาชนก็ถูกเจ้าหน้าที่ในเครื่องแบบของรัฐข่มขู่ คุกคาม ปราบปราม และจับกุมเลี้ยงเงง เช่น กรณีชาวบ้านเขื่อนปากมูลที่ชุมนุมโดยลงบนหน้าทำเนียบรัฐบาล ที่ถูกบังคับจากผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และเจ้าหน้าที่เทศกิจให้เดินทางกลับอุบลราชธานี เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๖ บางกรณีมีการใช้กำลังเกินกว่าเหตุ ดังเช่นกรณีความชัดແย়งท่อ ก้าชและโรงแยกก้าชไทย-มาเลเซีย ที่หาดใหญ่ เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นฝ่ายเริ่มทุบตีชาวบ้านผู้ชุมนุม ในขณะที่ชาวบ้านบางส่วนกำลังนั่งพักผ่อน รับประทานอาหาร และสวัสดิ์หมาดอยู่ จนปรากฏเป็นข่าวไปทั่ว มีการลั่นจับกุมนักพัฒนาเอกชน ชาวบ้าน และนักศึกษา รวมทั้งลินเก็บ ๓๐ คน มีผู้บาดเจ็บ ทรัพย์สินเสียหายเป็นจำนวนมาก ดังรายละเอียดในบทรายงานเฉพาะกรณีนี้ที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้เข้าทำการติดตามตรวจสอบ และจัดทำรายงานนำเสนอต่อนายกรัฐมนตรีและรัฐสภาพาไปแล้ว

สิทธิอันมีผลกระบวนการต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และการดำรงชีวิตของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ อันมีผลต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และการดำรงชีวิตนับแต่ในระดับครอบครัวขึ้นมา ดูเหมือนจะมีแนวโน้มที่สูงมากขึ้นเรื่อยๆ กรณีความรุนแรงในครอบครัว มีการฆ่าและทำรุณกรรมภรรยา และบุตรหลานของตนเอง การทดสอบทึ้งหรือฆ่าหากแรกเกิด การข่มขืนเด็ก และการล่วงละเมิดเด็ก การใช้แรงงานเด็กเยี่ยงทาส ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญที่เกิดขึ้นอยู่อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ด้อยโอกาส ที่อยู่ระดับล่างสุดของสังคม เช่น เกษตรกร ชาวไร่ ชาวนา ชาวประมงขนาดเล็ก ผู้ใช้แรงงาน คนจนเมือง คนไร้บ้าน คนพิการ ทุพพลภาพ ผู้ป่วยโรคเอดส์ ผู้ติดเชื้อเอชไอวี ตลอดจนกลุ่มชาติพันธุ์ ชนเผ่า ผู้ด้อยชา ผู้ด้อยโภช และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ และภาคธุรกิจเอกชน ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ถือเป็น “เหยื่อ” ของการพัฒนา ขณะเดียวกันการค้ามนุษย์ ทั้งสตรีและเด็กเยี่ยงลินค้า เป็นปัญหาในเชิงจริยธรรมที่รัฐยังไม่อาจแก้ไขได้

สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาตามกระบวนการยุติธรรม

สภาพปัญหาในกระบวนการยุติธรรมส่งผลต่อการประเมินสิทธิมนุษยชนมาอย่างต่อเนื่อง สาเหตุหลักคือ การที่กระบวนการยุติธรรมยังคงถูกผูกขาดโดยรัฐมากเกินไป โดยที่มีได้เปิดโอกาสหรือพื้นที่ให้ชุมชนหรือสังคมเข้ามามีส่วนร่วมเท่าที่ควร นอกจากนี้กระบวนการยุติธรรมของไทยยังมุ่งเน้นที่จะนำผู้กระทำ

ความผิดมาลงโทษ ในขณะที่จะเลยต่อผู้เสียหาย หรือเหยื่อของอาชญากรรม ยิ่งไปกว่านั้น คดีที่มีอยู่ ในปัจจุบันมีมากมายจนล้นศาล ผู้ต้องหาล้นคุก เด็ก และผู้เยาว์กระทำการมิชอบเป็นจำนวนมากเกินกว่า ที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจะให้การดูแลได้ ทำให้บุคคลเหล่านี้จำนวนมาก ไม่สามารถกลับคืนสู่สภาพสังคม เช่นเดิมได้ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมา ขณะเดียวกัน ระบบบริหารงานยุทธิธรรมยังขาดความเป็นเอกภาพ ไม่สามารถเชื่อมโยงงานในกระบวนการยุทธิธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข่าวคราวที่ยังปรากฏขึ้นอยู่เสมอฯ เป็นระยะๆ ก็คือ กรณีลิธิมันุษยชนกับผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่คนส่วนใหญ่ไม่ให้ความสนใจ ด้วยคิดว่า ผู้ต้องขังเป็นผู้กระทำผิด จึงไม่จำเป็นต้องดูแลเรื่องลิธิมันุษยชนของคนกลุ่มนี้ ทั้งที่หลายกรณีที่เกิดขึ้น แฝงเร้นไว้ด้วยความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐที่ขาดความเข้าใจเรื่องลิธิ บุคลากรและงบประมาณจำกัด สภาพที่แօดัดเยี่ดในสถานที่คุุมขัง การขาดสุขอนามัยและบริการสวัสดิการที่เพียงพอในเรือนจำ มีผลต่อสุขภาพจิตของผู้ต้องขัง และเจ้าหน้าที่ จนอาจนำมามีส่วนร่วมในเรื่องนี้ ยังมีรายงานว่าผู้ต้องขังบางรายถูกกระทำการทารุณกรรมในเรือนจำ บางรายถึงกับเสียชีวิตอย่างมีเงื่อนไข หลายๆ กรณีมีการจับกุมผู้ต้องหาก่อนที่จะมีการแจ้งข้อหา การปฏิเสธมิให้ผู้ต้องหาได้พบกับทนายความ หรือแพทย์เพื่อตรวจร่างกาย การไม่อนุญาตให้มีการประกันตัวยังคงปรากฏอยู่เสมอฯ

ลิธิในการที่จะไม่ถูกเลือกปฏิบัติ และได้รับการเคารพต่อศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์

ยังมีการเลือกปฏิบัติและการปฏิบัติต่อบุคคล บางกลุ่มโดยไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์

อย่างกว้างขวางในประเทศไทย ดังเช่นกรณีชาวมุสลิมในประเทศไทยหลังเหตุการณ์ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๕ ตกเป็นจำเลยของสังคมเมื่อสืบสานชาติมีการประโคมฆ่าให้สาธารณชนเกิดความรู้สึกเกลียดชังชาวมุสลิม ว่าเป็นพวกหัวรุนแรง ก่อความไม่สงบ และนิยมการก่อการร้าย เป็นต้น ทั้งๆ ที่ชาวมุสลิมส่วนใหญ่ยังยึดมั่นในหลักการแห่งสันติธรรมของอิสลามตามคำสอนของพระเจ้า ผลกระทบที่เกิดขึ้นก็คือ ชาวมุสลิมจะถูกเลือกปฏิบัติ และไม่ได้รับความไว้วางใจ

คนอีกกลุ่มหนึ่งที่ถูกเลือกปฏิบัติตลอดมาคือชนเผ่า ชาวเขา กลุ่มชาติพันธุ์ จำนวนนับแสนคนที่ยังรอการพิจารณาเรื่องสถานะบุคคล แม้จำนวนหนึ่งจะเกิดในประเทศไทย หรืออยู่ในประเทศไทยนานั้น จนไม่มีจุดเก้าะเกี่ยวกับประเทศไทยเดิมอีกต่อไป

กรณีที่มีการกล่าวถึงกันมาก และแสดงให้เห็นถึงการเลือกปฏิบัติอย่างเป็นระบบ คือการที่ชาวเขาชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ถูกถอนสัญชาติ เมื่อชาวบ้านอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑,๖๔๓ คน ได้ถูกกรรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เพิกถอนสัญชาติไทย เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยอ้างว่าบุคคลเหล่านี้เป็นคนสัญชาติพม่า และได้สัญชาติไทยมาอย่างไม่ถูกต้อง จากการตรวจสอบว่ามีคนไทยแท้ๆ ได้รับผลกระทบเป็นจำนวนมาก บังก์กำลังศึกษาในโรงเรียน มหาวิทยาลัยบังก์รับราชการอยู่นอกพื้นที่ โดยที่มิได้มีขันตอนปรึกษาหารือหรือสอบถามจากผู้ถูกเพิกถอนสัญชาติ ก่อนหน้าที่จะมีการดำเนินการแต่อย่างใด ภายหลังจากการร้องเรียนและตรวจสอบ คณะกรรมการลิธิมันุษยชนแห่งชาติได้พบข้อกังขาหลายประการด้วยกัน ผู้ร้องเรียน บางรายได้รับสัญชาติคืนหลังจากที่มีการพิสูจน์ผลทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งก็เป็นที่น่าสังเกตว่ากระบวนการพิสูจน์เช่นนี้มีความหมายสมเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด ในการพิสูจน์ว่าบุคคลเหล่านี้เป็นคนไทยโดยกำหนด

หรือไม่ อย่างไร เหตุใดเจ้าหน้าที่ระดับอ่ำเภอจึงมีอำนาจในการถอนสัญชาติบุคคลเหล่านี้ให้กล้ายเป็นคนไร้สัญชาติ โดยไม่มีกระบวนการตรวจสอบที่ถูกต้องและเป็นธรรม อีกนัยหนึ่งบุคคลผู้เสียหายเหล่านี้ต้องตกอยู่ในสภาพเป็น “คนเดือน” ที่ไม่เพียงแต่ผิดกฎหมายเท่านั้น แต่ยังไม่สามารถเข้าถึงการบริการได้จากรัฐ ซึ่งถือเป็นสิทธิของคนไทยที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมาย

แรงงานข้ามชาติ ผู้ลี้ภัย ถือเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้รับการปฏิบัติที่ผิดแพกแตกต่างไปจากประชาชนทั่วไป ถูกตั้งข้อสงสัยว่าเป็นการฝ่าฝืนคุณ แย่งอาชีพของคนไทย เป็นขยายสังคม ขอบก่ออาชญากรรม เป็นต้น มีการคาดการณ์ว่าคนกลุ่มนี้มีจำนวนไม่น้อยกว่า ๕๐๐,๐๐๐ คนทั่วประเทศ สติบ้างแหล่งให้จำนวนตัวเลขถึงกว่า ๒,๐๐๐,๐๐๐ คน คนเหล่านี้ส่วนใหญ่ถูกตั้งข้อหาให้เป็นผู้เข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย มีการติดตามจับกุมคุกชั่ง บางกรณีถูกเรียก หรือล่วงละเมิดทางเพศแทนค่าปรับ มากกว่าที่จะได้รับการปฏิบัติเยี่ยมนุษย์ การที่รัฐไม่ได้มีนโยบายแก้ปัญหาแรงงานต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายระยะยาว กับความไม่ชัดเจนของรัฐบาลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ ล้วนนำไปสู่ปัญหาการคุกคามและละเมิดสิทธิของแรงงานข้ามชาติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องค่าจ้างแรงงาน สภาพในการทำงาน หรือ สวัสดิการที่พึงจะได้รับ บอยครั้งคนกลุ่มนี้ตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์

สิทธิในการแสดงความคิดเห็น ในการสื่อสาร สิทธิในการได้รับข้อมูลข่าวสาร และ เสรีภาพของสื่อ

การละเมิด กรณีการแทรกแซง ข่มขู่ คุกคาม เสรีภาพของสื่อมวลชนในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร อันเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ด้วยรูปแบบวิธีการต่างๆ

เช่น การคุกคามด้วยวาจา พ้องร้องคดีความ กีดกันมิให้มีการทำข่าว สั่งระงับ หรือถอดรายการวิทยุโทรทัศน์ ที่มีการกล่าวพาดพิงหรือวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล การใช้อิทธิพลในการงดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ของรัฐ และเอกสารที่อยู่ในเครือข่ายในสื่อสิ่งพิมพ์ รวมถึงการแทรกแซงการดำเนินการของสื่อมวลชนด้วยมาตรการต่างๆ กรณีผู้สื่อข่าวໄอีทีวีที่ถูกเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรม โดยที่ผู้สื่อข่าวส่วนหนึ่งที่ถูกเลิกจ้างนั้นมีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งสหภาพแรงงานของไอทีวี ที่เป็นกรณีตัวอย่างสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงการละเมิดสิทธิในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของสื่อ รวมถึงการที่มีการละเลยไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลแรงงาน ที่ให้ผู้ประกอบการต้องรับเจ้าหน้าที่ถูกเลิกจ้างกลับเข้าไปปฏิบัติงานตามเดิม ในขณะที่สื่อมวลชนต่างประเทศสองฉบับถูกสั่งห้ามขายในประเทศไทย บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ดังกล่าวถูกกระงับวีซ่า ด้วยเหตุที่มีการตีพิมพ์บทความที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลและสถาบันสูงสุด ทั้งที่ไม่พบว่ามีการกล่าวจาบจ้วงหรือล่วงละเมิดสถาบันสูงสุดแต่ประการใด

จากการที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติเปิดกว้างให้มีการใช้สิทธิในการสื่อสารตามมาตรา ๔๐ ว่าด้วยคลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม องค์กรประชาชนจึงได้ริเริ่มโครงการทดลองวิทยุชุมชนขึ้นหลายสิบพื้นที่ทั่วประเทศ แต่ถูกกรมประชาสัมพันธ์คุกคามເเอกสารความผิด จนกระทั่งมีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อหาข้อสรุปและนำเสนอเรื่องพิจารณาต่อคณะกรรมการรัฐมนตรี เนื่องจากองค์กรอิสระที่กำกับดูแลกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม อันได้แก่ กสช. และ กทช. ตามมาตรา ๔๐ ยังมีได้มีการจัดตั้งขึ้นอย่างไรก็ได้ สถานีวิทยุชุมชนบางแห่งถูกกรมประชาสัมพันธ์แจ้งความฟ้องร้องอยู่ในปัจจุบัน ทั้งๆ ที่เป็นการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ แม้ว่าจะยังไม่มี

กฎหมายของการองรับก็ตาม

นอกจากนี้รัฐยังพยายามทำลายความชอบธรรมของสื่อมวลชน และองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการดำเนินการของรัฐ และให้การสนับสนุนต่อการต่อสู้เรียกว่า “ชุมชนขององค์กรประชาชน องค์กรชุมชน และชาวบ้านผู้ประสบปัญหา” ด้วยการข่มขู่ คุกคาม ตรวจสอบแหล่งรายได้ ธุรกรรมการเงิน และบัญชีธนาคารขององค์กรพัฒนาเอกชน โดยอ้างอำนาจหน้าที่ของสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.) และยังมีความพยายามในการปิดกั้นการบริจาคเงินจากแหล่งทุนระหว่างประเทศ และตั้งข้อหา “รับเงินต่างชาติ” ให้ประชาชนโดยทั่วไปเกลียดชังองค์กรพัฒนาเอกชนว่าเป็น “พวกขายชาติก่อความวุ่นวาย สร้างความปั่นป่วนให้กับสังคม” ทั้งๆ ที่ องค์กรพัฒนาภาคเอกชนจำนวนไม่น้อยมีบทบาทอย่างสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างความก้าวหน้าให้กับสังคมไทยไม่น้อยตลอดระยะเวลากว่า ๒๕ ปีที่ผ่านมา ไม่ว่าจะในเรื่องการปฏิรูปการเมือง การปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวง โครงการพัฒนาสังคม คุณภาพชีวิตและสวัสดิการสังคม นโยบายสุขภาพฯลฯ

สิทธิในการดำรงชีวิตที่ดี การมีงานทำ การมีที่อยู่อาศัย

เราคงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า ความยากจนในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาที่ไม่สมดุล และไม่ตอบสนองต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและสังคมอย่างแท้จริง ในกระบวนการพัฒนาที่ผ่านมาลดลงระยะเวลากว่า ๔๐ ปีนั้น ได้ก่อให้เกิดคนจนรุนแรงมากขึ้นในสังคมไทยเป็นจำนวนมาก ไม่น้อย ทั้งในภาคเมืองและชนบท รวมถึงกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาอุตสาหกรรม คนจำนวน

มาก ขาดโอกาสหรือสูญเสียโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ ไม่สามารถเข้าถึงการบริการของรัฐ และขาดโอกาสในการมีส่วนร่วม คนยากจนและผู้ด้อยโอกาสสูงมองว่าเป็นเพียง “ผู้รับการช่วยเหลือ” มากกว่า การเป็น “ผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของสังคมและของตนเอง”

ความยากจนและความไม่เป็นธรรม เป็นรูปแบบและลักษณะสำคัญของการละเมิดสิทธิมนุษยชนอันฝัง根ึกมาเป็นเวลาช้านาน ด้วยสาเหตุจากโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรมของสังคม จากความไม่เสมอภาคและการเลือกปฏิบัติของมนุษย์ โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีอำนาจทั้งทางการเมือง และทุนทรัพย์ ความยากจน และโครงสร้างทางสังคมที่ไม่เป็นธรรม ก่อให้เกิดปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในหลายประการ

คนจนเมือง ยากที่จะได้รับการประกันสิทธิในที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ และสวัสดิการ ขาดหลักประกันในการดำรงชีวิต นอกจากนี้คนไร้บ้านในกรุงเทพมหานคร มักถูกเพ่งเล็งจากเจ้าหน้าที่ว่าเป็นกลุ่มอาชญากรรม ด้วย และกระทำแต่สิ่งผิดกฎหมาย ไม่ทำมาหากิน จึงไม่สมควรที่จะเข้ามาอยู่ในเมือง บ่อยครั้งที่คนไร้บ้านถูกผลักดันออกจากเมือง

เครือข่ายสลัม ๔ ภาค ซึ่งเป็นองค์กรของคนจนเมือง ได้ยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลให้ประกาศนโยบายแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด ให้คนจนสามารถอยู่ร่วมกับเมืองได้ โดยเร่งผลักดันมาตรการเพื่อการปฏิรูปที่ดินในเมือง เพื่อที่อยู่อาศัยคนจน แม้ว่ารัฐบาลได้มีการผลักดันนโยบายบ้านเอื้ออพาร์ นโยบายบ้านมั่นคงอย่างมาก แต่ก็ยังมีได้ตอบสนองต่อความต้องการของคนจนเมืองอย่างแท้จริง

เกษตรกร จำนวนไม่น้อยที่ไม่มีที่ดินทำกิน จากสาเหตุที่หลากหลาย จำนวนมาก หากไม่เข้ามาทำงานทำในเมือง ก็ต้องแสวงหาพื้นที่ทำกิน

จึงมีการบุกรุกเขตป่าสงวน บ้างมีการบุกยึดที่ดินสาธารณะประโยชน์ หรือ พื้นที่เช่าทำประโยชน์ของภาคเอกชนที่หมัดสัมปทานกับรัฐ และเร่งรัดให้รัฐทำการปฏิรูปที่ดินดูเหมือนจะดำเนินไปอย่างล่าช้า และไปในทิศทางที่ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่แท้จริง จนเกิดปฏิริยาจากกลุ่มเกษตรกรที่บุกเข้ายึดพื้นที่เพื่อดำเนินการด้วยตนเอง ที่นำมาซึ่งการเผชิญหน้ากับเจ้าหน้าที่และผู้ประกอบการเดิมจนก่อให้เกิดความรุนแรงขึ้น

ผู้ใช้แรงงาน จากผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕ พบว่าประชากรทั้งประเทศจำนวน ๖๓.๒๒ ล้านคน มีผู้อยู่ในกำลังแรงงานถึง ๓๓.๗๔ ล้านคน เป็นผู้มีงานทำ ๓๐.๘๓ ล้านคน ว่างงาน ๑.๙๕ ล้านคน ที่เหลืออีก ๐.๔ ล้านคน เป็นแรงงานที่รออุด kull ปัญหาคนงานถูกเลิกจ้าง ลดค่าจ้าง ตัดทอนสวัสดิการ จากอุตสาหกรรมประเทืองอิเล็กทรอนิกส์ สิ่งทอ และตัดเย็บอยู่ในอัตราที่สูง สถานภาพการจ้างงานมีการแปรรูปไปสู่แรงงานนอกระบบ รับจ้างเหมาช่วงมากยิ่งขึ้น ปัญหาสุขภาพ ความปลอดภัยในการทำงาน เช่น คุณงานเจ็บป่วยหรือเป็นโรคที่เกิดจากการทำงานมีอัตราที่สูงขึ้นโดยเฉพาะคนงานหญิงที่ทำงานในโรงงานทอผ้า กิจการเครื่องประดับ เชรามิค อิเล็กทรอนิกส์ หรืออุตสาหกรรมเคมี เป็นโรคฟุ้นฝายในปอด ปอดอักเสบจากไข้พิษ สารพิษสารระดับต่ำ หรือโลหะหนักอื่นๆ ซึ่งในปัจจุบันยังมีปัญหาในการรักษาเนื่องจากขาดแคลนแพทย์เฉพาะทางด้านอาชีวเวชศาสตร์ที่จะทำหน้าที่ดูแลรักษาอย่างถูกต้องผู้ป่วยจากการทำงานส่วนใหญ่มักไม่ได้รับความสนใจจากผู้ประกอบการ ทั้งยังถูกนายจ้างปลดออกจากงานอีกด้วย ซึ่งกล้ายเป็นปัญหาที่คุณงานตกอยู่ในสภาวะที่ยากลำบากอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ ปัญหาการละเมิดสิทธิแรงงานไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ก็เป็นปัญหาใหญ่ที่คุณงานต้องประสบ ในช่วง ๒ - ๓ ปี ที่ผ่านมา นายจ้างถือโอกาสใช้มาตรา ๗๕ ในกฎหมายคุ้มครองแรงงาน อ้างวิกฤตเศรษฐกิจ ลั่นคุณงานหยุดงานชั่วคราว และจ่ายเงินเพียงแค่ครึ่งหนึ่งของเงินเดือนประจำที่ได้รับ เป็นการบีบบังคับให้คุณงานต้องลาออกไปเอง โดยไม่ต้องจ่ายค่าชดเชยแต่อย่างใด ขณะเดียวกันก็มีการลดทอนอำนาจการต่อรองขององค์กรสหภาพแรงงานลง ด้วยการปลดผู้นำสหภาพ เลิกจ้างผู้นำแรงงานหญิง หรือแม้แต่การใช้มาตรการรุนแรงจัดการกับกลุ่มจ้างมีการยัดเยียดข้อหาทางอาญาให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมด้วยหลายข้อหา เช่น บุกรุก ยักยอกทรัพย์สิน ส่งผลให้สหภาพแรงงานอ่อนแอจนมิอาจพิทักษ์ผลประโยชน์ของสมาชิกได้เท่าที่ควร

นับแต่วันนับมาได้ดำเนินการตามนโยบายกองทุนหมุนบ้าน ธนาคารประชาชน โครงการอี้อ่าทรัพย์ต่างๆ ตลอดจนกระบวนการใช้จ่าย ขยายกลุ่มเป้าหมาย สร้างโอกาสการถ่ายทอดเงินมากขึ้น ลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ และเงินฝากของธนาคาร ในช่วง ๒ ปีเศษที่ผ่านมา พบว่าภาวะหนี้สินของประชาชนมีอัตราสูงขึ้นอย่างผิดปกติ แม้ว่าจะเกิดการไฟลเวียนก่อให้เกิดสภาพคล่องทางเศรษฐกิจตาม ภาวะที่เป็นอยู่สามารถส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและลั่นคุมได้ในระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหานี้ลินในระดับราบที่สุด

สิทธิ (มีส่วนร่วมใน) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิในการพัฒนา และสิทธิชุมชน

ในช่วงระยะเวลา ๕ - ๑๐ ปีที่ผ่านมา การละเมิดสิทธิอันเนื่องมาจากโครงการขนาดใหญ่ของรัฐได้กล่าวมาเป็นปัญหาที่เห็นอย่างเด่นชัดมากขึ้นกว่าบุคคลมายได้ในอดีต ด้วยเหตุที่การดำเนินโครงการ

ขนาดใหญ่ดังกล่าว มีได้ใส่ใจในเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมากนัก กับทั้งมีได้ให้ความสนใจกับผลกระทบต่อชุมชนที่อาจเกิดขึ้น การละเลยการมีส่วนร่วมของชุมชน และการไม่ใส่ใจในปัญหาความเดือดร้อนของผู้ได้รับผลกระทบได้นำมาสู่ความขัดแย้ง และการเผชิญหน้าระหว่างเจ้าของโครงการกับชุมชน ความขัดแย้งในหลายกรณี ได้ขยายตัวจนเกิดการแบ่งขั้นชั้นชัดเจนทั้งในระดับชุมชนและนอกชุมชน และในหลายกรณีได้ขยายเป็นความรุนแรง โดยที่ซ่องทางการสื่อสารระหว่างคู่กรณีถูกปิดกั้น นอกจากนี้ รัฐยังไม่ยินดีที่จะเปิดเผยข้อมูลอย่างถูกต้องครบถ้วน แม้จะได้รับการเรียกร้องจากประชาชน กรณีที่เป็นตัวอย่างที่ชัดเจน คือ กรณีความขัดแย้งท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย กรณีโรงไฟฟ้านอกบ้านกรุด กรณีเขื่อนปากมูล เป็นต้น โครงการเช่นนี้นับวันจะมีการเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการพัฒนาอุตสาหกรรม

กรณีโรงไฟฟ้านอกบ้านกรุด ตลอดระยะเวลากว่า ๕ ปีที่ผ่านมา ชาวบ้านบ่อนอกและบ้านกรุดได้ดำเนินการเจรจาและคัดค้านโครงการดังกล่าวอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มจากการเจรจาทบทวนงานที่รับผิดชอบโดยตรง ทั้งภาครัฐและเอกชน จนถึงรัฐบาล แต่กลุ่มผู้เรียกร้องกลับถูกคุกคามเป็นระยะๆ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้เข้าตรวจสอบและศึกษาข้อมูลโดยละเอียด และได้จัดทำรายงานเสนอต่อรัฐบาลและรัฐสภาไปแล้ว ผลที่ได้รับในปัจจุบันคือการที่รัฐบาลให้ชансล็อกโครงการไว้ก่อน มีข้อเสนอให้ศึกษาทางเลือกอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น วัตถุดิบ ประเภทของเชื้อเพลิง และพื้นที่อื่น ๆ แต่ก็ยังมีได้มีมติที่จะยกเลิกโครงการโดยเด็ดขาด

สำหรับกรณีโครงการท่อก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือของ

การปีโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) กับบริษัทเบตโตรนาส บริษัทธุรกิจด้านพลังงานยักษ์ใหญ่ของมาเลเซีย ที่จะใช้ประโยชน์จากแหล่งก๊าซธรรมชาติในบริเวณพื้นที่พัฒนาร่วม Joint Development Area (JDA) และมีแผนการวางท่อทางทะเลระยะทางยาว ๔๕๕ กิโลเมตร มาขึ้นฝั่งและเข้าโรงแยกก๊าซที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา และวางท่อต่อไปยังประเทศมาเลเซียนั้น การจัดทำโครงการดังกล่าวมีได้มีการขยายการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการตัดสินใจก่อนที่จะมีการทำลัญญา จนเป็นเหตุให้เกิดความไม่พอใจ ชาวบ้านห่วงเกรงปัญหาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชน ตลอดจนผลลัพธ์เนื่องที่ชาวนาบตามดูดได้เคยประสบมาแล้วจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard) ในกระบวนการที่ผ่านมา โดยเฉพาะการทำประปาพิจารณาที่ก่อรุ่มผู้สูดค้านเห็นว่าถูกกีดกัน ได้เกิดความขัดแย้งและการเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรง วุฒิสภากลุ่มและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้ศึกษารายละเอียดโครงการนี้และเสนอแนะให้รัฐได้ทบทวนโครงการ ข้อเสนอดังกล่าวทรงกับข้อสรุปของคณะกรรมการที่ทำงานร่วมกับพัฒนารัฐมนตรีมหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยบูรพา ซึ่งรัฐแต่งตั้งขึ้นเพื่อทำการศึกษากรณีนี้ การต่อสู้สูดค้านกลับคงลงด้วยการถูกปราบปรามอย่างรุนแรงโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และรัฐบาลก็ตัดสินใจดำเนินโครงการต่อไป

ปัญหาสิทธิมนุษยชนอันเนื่องมาจากการขนาดใหญ่ของรัฐยังมีอีกมาก เช่น กรณีเขื่อนปากมูล ซึ่งชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบเรียกร้องมานานกว่าสิบปี นอกจากนั้น ยังมีปัญหาอันเกิดจากเขื่อนที่สร้างไปแล้ว เช่น เขื่อนสิรินธร เขื่อนราษฎร์ไศล ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขในขณะที่เขื่อนที่กำลังเตรียมการก่อสร้าง เช่น เขื่อนแก่งเสือเต้น จังหวัดเพชรบูรณ์ เขื่อนท่าแซะ จังหวัดชุมพร

นั้น ความขัดแย้งก็ยังดำเนินอยู่ เช่นเดียวกับโครงการอื่นๆ ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นศูนย์วิจัยนิวเคลียร์ที่อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก หรือโครงการสวนป่าฯ ค่าลิปตัลขนาดมหึมาที่บ้านหมื่นไร่ก็ตาม

ผลจากการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ
ที่เคยชินกับการใช้อำนาจการตัดสินใจโดยไม่ให้
ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มีผล
กระทำต่อทั้งสภาวะแวดล้อม และการทำลายสุาน
ทรัพยากร ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต และ
ต่อการดำรงอยู่ของชุมชน ซึ่งเป็นลิทธิ์ของชุมชน
ที่ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญเป็นอย่างยิ่ง แต่
ดูเหมือนรัฐยังไม่ได้ตระหนักในเรื่องนี้มากนัก เพราะ
นอกจากความพยายามที่จะพัฒนาโครงการที่กล่าว
ข้างต้น จนก่อให้เกิดความขัดแย้งกับ และระหว่าง
ชุมชนแล้ว ยังมีโครงการขนาดใหญ่อีกหลาย
โครงการที่ได้ก่อความขัดแย้ง และมีที่ท่าว่าจะสร้าง
ปัญหาอีกหลายโครงการ ไม่ว่าจะเป็นโครงการด้าน
พลังงาน การกำจัดขยะ และน้ำเสียจากอุตสาหกรรม
การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ อันได้แก่
ป่าไม้ ที่ดิน น้ำ และแร่ธาตุ หรือกรดพิษ ในหลาย
พื้นที่ทั่วประเทศ เช่น กรณีปัญหาโรงกำจัดน้ำเสีย
คลองด่าน สมุทรปราการ ที่รัฐระงับโครงการไปแล้ว
เนื่องจากปัญหาคอร์ปชั่น หรือ โครงการป้อชัยะ
ราชากะวง บางพลี สมุทรปราการ หรือหัวยลสักกา^จ
จังหวัดเชียงราย กรณีพิษสารตะกั่วตกค้างใน
ลำห้วยคลิตี้และบริเวณใกล้เคียง อันเนื่องมาจากการ
เหมืองคลิตี้และเหมืองเคนโก้ จังหวัดกาญจนบุรี
กรณีลำน้ำพองเน่าเสีย อันเนื่องมาจากโรงงานผลิต
เยื่อกระดาษ และโรงงานอุตสาหกรรม กรณีโรงงาน
กระดาษบ้านค่าย จังหวัดระยอง กรณีโรงไฟฟ้าถ่านหิน
แม่เมะ จังหวัดลำปาง กรณีโรงโม่หิน ที่ก่อขึ้นภายใน
เข้าชະเมາ จังหวัดระยอง โรงโม่หินที่ลุ่มน้ำชุมชน

จังหวัดพิษณุโลก กรณีโรงโม่ทินที่ผางาม จังหวัดเชียงราย
กรณีโรงโม่ทินแม่หอพระ จังหวัดเชียงใหม่ กรณี
โรงโม่ทินบ้านห้วยคิง อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง
กรณีโรงโม่ทินห้วยยอด และลีเกา จังหวัดตราช รวมถึง
ผลกระทบสืบเนื่องจากการข้ามชาติ ดังกรณี
การระเบิดເກາະແກ່ງແມ່ນ້ຳໂທງ อำเภอเชียงของ
จังหวัดเชียงราย เป็นต้น

ในบรรดาโครงการขนาดใหญ่ที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐในขณะนี้ ดูเหมือนกรณีปัญหาโครงการเมืองโพแทช ที่จังหวัดอุดรธานี จะเป็นปัญหารูปธรรมที่ทำให้เห็นอำนาจของบริษัทลงทุนข้ามชาติได้ชัดเจน เมื่อราชทัพข้ามชาติจากแคนาดา ร่วมกับกลุ่มทุนในประเทศไทยสามารถลักดันให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติแร่ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มทุนธุรกิจเมืองแร่ให้สามารถแสวงหาประโยชน์จากการสัมปทานแร่ได้อย่างไม่จำกัด ทั้งๆ ที่พระราชบัญญัติแร่ ฉบับปรับปรุงแก้ไขนั้น ขัดกับหลักการที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญก็ตาม ปัจจุบันชาวบ้านต่างหวาดหวั่นปัญหาผืนดินทรุด แร่ธาตุ และสารพิษจะเป็นมลภาวะต่อแหล่งน้ำ และระบบทางเดินหายใจ ในขณะที่เจ้าของโครงการและรัฐยังไม่สามารถให้คำตอบที่ชัดเจน หรือหลักประกันที่ดีแก่ชุมชนได้ และประการสำคัญ พระราชบัญญัติแร่ เปิดช่องให้มีการทำเหมืองได้ดินได้ทุกพื้นที่ทั่วประเทศ และดูเหมือนรัฐจะมีได้พิจารณาบทเรียนที่มีอันเกิดจากโครงการอื่นๆ เช่น โครงการศูนย์บริหารและจัดการภาคอุดสาหกรรมจังหวัดสระบุรี ของบริษัทเบตเตอร์ เวิล์ด กรีน จำกัด (BWG) ที่เป็นผู้ให้บริการรับผังกลบวัสดุและการของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมทั่วประเทศบนพื้นที่ ๒๖๒ ไร่ ใน ตำบลหัวยแห้ง อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี และได้ก่อให้เกิดปัญหา มลภาวะต่อ ๓ หมู่บ้าน กุดนกเปล้า หัวยแห้ง และ

หนองปลาไหล ในจังหวัดสระบุรี อย่างรุนแรง โดยมีรายงานผลการติดตามตรวจสอบผลกระทบลิ่งแวดล้อมของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลงวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๙ ที่ระบุผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมถึงความไม่ได้มาตรฐาน และปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไว้ชัดเจน เป็นเครื่องยืนยัน

สภากาชาดไทย ขอแสดงให้เห็นข้างต้น เป็นเพียงสถานการณ์ส่วนหนึ่งที่สังคมไทยเผชิญหน้าอยู่ ภายใต้ยุคสมัยที่การเมืองไทยมีรูปแบบที่เป็นประชาธิปไตย ในยุคที่หลายคนเรียกว่า 'ยุคปฏิรูปการเมือง' ภายใต้ระบบการค้าเสรีนิยมใหม่ของโลกาภิวัตน์ ที่ทุกสิ่งทุกอย่างถูกแปรสภาพให้กลายเป็นลินค้า รวมถึงฐานทรัพยากรธรรมชาติ และดั่งมนุษย์เอง

หากจะพิจารณาปัจจัยมูลฐานที่มีผลถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย จะพบได้ดังเด่น ทัศนคติ ค่านิยม ในระบบสังคมที่ถูกครอบงำด้วยอำนาจนิยมที่ยังคงมีอยู่ ทัศนคติที่ว่าสิทธิมนุษยชน เป็นเรื่องไกลตัว หรือไม่พึงยุ่งเกี่ยว หรือเป็นเรื่องที่ก่อความขัดแย้งในสังคม ยังฝังรากลึก นอกจากนั้น การเน้นการพัฒนาความมั่นคงสถาบันรัฐ/เศรษฐกิจ มากกว่าประชาชนที่เป็นบุคคล ทำให้รัฐสถาปนาอำนาจสิทธิ์ขาดในการตัดสินใจใดๆ ที่ถือว่าจะมีผลถึงความมั่นคงต่อสถาบันรัฐ มีการอุกက္ခមายรับรัด และให้อำนนากเบ็ดเสร็จแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยเหตุผล ความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งทำให้ละเลยหลักนิติธรรม และกระบวนการยุติธรรม สภากาชาดก่อภารกิจทำให้รุนแรงขึ้นในยุคทุนนิยมที่แทรกเข้าไปในทุกส่วนของสังคม มนุษย์เป็นเพียงปัจจัยในการผลิต ที่ถูกลดทอน คุณค่าลงไป ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีได

ผลกระทบถึงกระบวนการมั่งคั้งทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม แต่เต็มไปด้วยอคติ

ในสภากาชาดที่ทุนเป็นใหญ่นี้ กลุ่มทุนและกลุ่มผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นระดับรัฐและข้ามชาติ มีอิทธิพลต่อนโยบายรัฐ/บรรยายกาศทางการเมืองเป็นอย่างสูง และนำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ของบรรษัทเอกชนกับชุมชน ในขณะที่ความเข้าใจ/ตระหนักรถึงสิทธิมนุษยชนและการศึกษาด้านสิทธิมนุษยชนของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีจำกัด สื่อมวลชนอันเป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งในการสร้างเสริมจิตสำนึกประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชนให้กับสาธารณะ ยังถูกพันธนาการด้วยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจบางประการ ส่วนองค์กรอิสระ กลไกการคุ้มครองและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ยังคงประสบปัญหาทั้งในเรื่องของความเป็นอิสระอย่างแท้จริง และในเรื่องประสิทธิภาพ ก็ยังเป็นปัญหาด้วยสาเหตุหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นบุคลากร ทรัพยากร ฯลฯ สำหรับภาคประชาสังคมก็ถูกทำให้อ่อนแอ

ภาพรวมสถานการณ์ที่ปรากฏในบทนี้ บางส่วนจะถูกนำเสนอไปพิจารณาอย่างละเอียด เพื่อให้เห็นว่า ในส่วนนี้ สภากาชาดที่มีอยู่ในสถานะใด สถานการณ์สิทธิมนุษยชนที่จะปรากฏในบทต่อไป คือ สถานการณ์สิทธิมนุษยชนของเด็ก เยาวชน และครอบครัว สิทธิมนุษยชนของสตรี คนไร้รัฐ แรงงาน ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน เสรีภาพของสื่อและสิทธิในการสื่อสาร และข้อมูลข่าวสาร สิทธิชุมชน และ สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม

ภาคผนวก : ประเด็นปัญหาปัจจุบัน

ปัญหาปัจจุบันมีการล้มเหลวในระบบสุขภาพ ที่เกิดขึ้น พอจะจำแนกกลุ่มปัญหา และสาเหตุของปัญหาออกได้เป็นกลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

๖. ผลกระทบจากการขาดแคลนแรงงาน ภาคเอกชนที่รัฐให้การสนับสนุน

- กรณีความชัดແย়งโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย จังหวัดสงขลา
- กรณีไฟฟ้าบ่อนอก-บ้านกรุด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- กรณีเขื่อนปากน้ำ จังหวัดอุบลราชธานี
- กรณีโรงกำจัดน้ำเสียคลองด่าน จังหวัดสมุทรปราการ

๗. สิทธิชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

- กรณีความชัดແย়งเรื่องที่ดินภาคเหนือ – ภาคใต้
- กรณีพระราชบัญญัติแร่ และเหมืองแร่ โภแทช ที่จังหวัดอุตรธานี เวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ วังสะพุง จังหวัดเลย ๆ
- กรณีบ่อขยะราชาเทเว บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และหัวยลักษ์ จังหวัดเชียงราย
- กรณีพิษสารตะกั่วตกค้างที่ห้วยคลิตี้ และผลกระทบจากเหมืองเคมโก้ จังหวัดกาญจนบุรี
- กรณีน้ำเสียจากโรงงานในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
- กรณีน้ำพองเน่าเสีย กับโครงการโปรเจกต์กรีน ที่จังหวัดขอนแก่น และโรงงานกระดาษบ้านค่าย จังหวัดระยอง
- กรณีไฟฟ้าถ่านหินแม่เมะ จังหวัดลำปาง
- กรณีไฟฟ้าลำภูรา จังหวัดตรัง

● กรณีโรงโน่นทิน กิงอำเภอเชาแซเม จังหวัดระยอง ลุ่มน้ำชุมภู จังหวัดพิษณุโลก พางาม จังหวัดเชียงราย แม่ทอพระ จังหวัดเชียงใหม่ บ้านห้วยคง แม่เมะ จังหวัดลำปาง ห้วยยอดและลีกา จังหวัดตราช หนองบัวลำภูฯ ฯลฯ

● กรณีการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

- กรณีผลกระทบจากการลุ่มน้ำปากพนัง
- กรณีกฎหมายลิ่งบงชี้ทางภูมิศาสตร์
- กรณีข้าวหอมมะลิ
- กรณีการกวาวลังสุราพันบ้าน
- กรณีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อำเภอปาย จังหวัดแม่ยองสอน

๘. กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ และผู้ด้อยโอกาส

- กรณีความรุนแรงในครอบครัว: ฝ่าและทำรุนกรรมภรรยาของตน
- กรณีข่มขืนเด็ก และละเมิดสิทธิเด็ก เลือกปฏิบัติต่อเด็กที่ติดเชื้อเอชไอวีเข้าเรียน
- กรณีการถอนสัญชาติชาวบ้านแม่อายกว่า ๑,๙๐๐ คน
- กรณีปลดคนงานออกโดยไม่เป็นธรรม เช่น กรณี เบธแอนด์บาร์ ข้อพิพาทกรณีคุณงานไทยเกรียง
- กรณีชาวประมงถูกคุกคามที่เกาะໄ愧
- กรณีการไล่รื้อ ขับไล่ จับกุม คนจนเมืองคนไร้บ้าน กับโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัย
- กรณีเกษตรรายย่อย ชาวไร่ ชาวนา
- ผู้ได้รับผลกระทบจากการขาดแคลนแรงงาน และภาคธุรกิจเอกชน
- กรณีข้อพิพาทผู้ป่วยเอดส์ กับกรมทรัพย์สินทางปัญญา
- กรณีผู้ติดเชื้อเอชไอวี เอดส์ คนพิการ ทุพพลภาพ ผู้สูงอายุ ฯลฯ

- กรณีผู้ต้องหา ผู้ต้องโทษ เสียชีวิตในห้องขัง หรือเรือนจำอย่างมีเงื่อนงำ

๔. นโยบายรัฐ และการดำเนินแนวนโยบายของรัฐ

- กรณีการลั่นท้ายให้ผู้นำชุมชน นักลิทธิชุมชน นักอนุรักษ์ลึกลับล้อม ๑๔ ราย
- กรณีการแทรกแซงข่มขู่ คุกคามเสรีgaพลีมองลชน
- กรณีความชัดแย้งชายแดนไทย-พม่า ละเมิดลิทธิ กระทบผู้ลี้ภัย แรงงานข้ามชาติ และนักศึกษาพม่าผู้รักเสรีgaพฯ ฯลฯ
- กรณีปราบปรามผู้ค้าและผู้เสพยาเสพติด วิสามัญมาตรา ๓๗ แห่ง พ.ร.บ. ฯลฯ
- นโยบายปราบปรามผู้มีอิทธิพล การฉ้อราษฎร์บังหลวง กับการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

- กรณีพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๕๖๙ ในเรื่องความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย

- สิทธิเสรีภาพทางวิชาการ การวิพากษ์วิจารณ์นโยบาย และการดำเนินการของรัฐ
- สิทธิในการชุมนุมโดยสงบ ปราศจากอาชญากรรม

๕. การเลือกปฏิบัติ การเหยียดเพศ ผิว ชนชาติ และศาสนา

- ต่อสตรีเพศ
- กลุ่มชาติพันธุ์ ชนเผ่า คนกลุ่มน้อย คนไร้รัฐ คนไร้บ้าน
- ชาวมุสลิมในประเทศไทย ภายหลังเหตุการณ์ก่อวินาศกรรม ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๕ ในสหราชอาณาจักร
- แรงงานข้ามชาติ ผู้ลี้ภัย

สถานการณ์สิทธิมนุษยชน ด้านเด็ก เยาวชน และครอบครัว

แนวคิดและทิศทางการพัฒนาเด็กและเยาวชน

ประเทศไทยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาแล้วจนถึงปัจจุบัน รวม ๕ ฉบับ เรื่องของการพัฒนาเด็ก เยาวชน ครอบครัว มีระบุไว้ในฉบับที่ ๖ และ ๘ สำหรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ ได้ยึดแนวคิดต่อเนื่องมาจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ คือ การยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และมีการเจาะจงประเด็นเด็กในหลายส่วน คือ แรงงานเด็ก ประเด็นที่จะเป็นปัญหาเกี่ยวข้องกับมาตรการ กิจกรรมด้านการค้าระหว่างประเทศ ประเด็นกระแสร์ ประชาธิปไตยและกระแสสิทธิมนุษยชนและผลที่มีต่อการคุ้มครองสิทธิเด็ก อิทธิพลต่อแนวคิดและค่านิยมในการพัฒนาประเทศไทย โดยที่ประชากรเด็ก มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นโอกาสที่จะดำเนินงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กในเชิงคุณภาพ ได้มากขึ้น ในแผนฯ ฉบับเดียวกันนี้ ได้เสนอมาตรการ ส่งเสริมสถาบันครอบครัว รวมถึงการส่งเสริมอนามัย การเจริญพันธุ์ การให้คำปรึกษาด้านกฎหมายและช่วยเหลือเด็กและสตรีที่ถูกกระทำรุนแรงจากสังคม การปลูกฝังค่านิยมให้เด็ก เยาวชน และประชาชนใส่ใจในการเรียนรู้ไว้ด้วย

นอกจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ได้กล่าวแล้ว ในการดำเนินงานด้านเด็ก ยังมี มาตรฐานทั้งภายในและระหว่างประเทศที่ให้การคุ้มครองสิทธิเด็ก ได้แก่

^๑ ศรีสว่าง พ่วงศ์แพทัย, เอกสารประกอบการเสวนา ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ งานเวทีสิทธิเด็กครั้งที่ ๑๒ ณ รัฐสภา ๒ ชั้น ๒ ห้อง ๒๐๕-๒๐๖

๑. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ ประเทศไทยได้ให้ภาคยานุวัติ รับอนุสัญญาฉบับนี้ เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ และมีผลบังคับใช้ เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน ปีเดียวกัน อนุสัญญาฯ ระบุถึงสิทธิเด็กไว้อย่างกว้างขวางบนหลักการสำคัญ ๕ ประการ คือ สิทธิที่จะมีชีวิต สิทธิที่จะได้รับการปกป้อง สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา และสิทธิที่จะมีส่วนร่วม เนื้อหาสาระของอนุสัญญาดังกล่าว ซึ่งดึงพันธกิจที่สังคมจะต้องปกป้องคุ้มครองเด็ก ให้ได้รับการพัฒนาครอบด้านที่เหมาะสมตามวัย ทั้งนี้ เพราะเด็กยังต้องการการพิทักษ์ดูแลเป็นพิเศษ ตลอดจนการคุ้มครองตามกฎหมาย เพื่อให้เด็กได้เติบโตเต็มที่ในบรรยากาศแห่งความรัก ความเอื้ออาทร ความเข้าใจและเห็นในคุณค่า

๒. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้ให้ความสำคัญกับการปกป้องคุ้มครองเด็ก ในหลายมาตรา คือ

มาตรา ๕๓ : เด็ก เยาวชน และบุตรคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยรัฐ จากการใช้ความรุนแรง และการปฏิบัติอันไม่ธรรม เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแล มีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมจากรัฐ ฯลฯ

มาตรา ๕๐ : รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็ก และเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปีกแผ่นดิน ครอบครัวและความเข้มแข็งของชุมชน ฯลฯ

๓. นโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กเยาวชนระยะยาวยา (พ.ศ.๒๕๔๕ – ๒๕๕๙) ในการเนลิมฉลลงปีเด็กสากของสหประชาชาติ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ประเทศไทยได้ร่วมงานโดยริเริ่มจัดทำแผนพัฒนาเด็กระยะยาวยา ๒๐ ปี สำหรับกลุ่มอายุ ๐-๑๕ ปี และกลุ่ม ๑๕ – ๒๕ ปี ซึ่งถือเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การทำงานด้านเด็ก ที่ได้มีความพยายามมองทิศทางการพัฒนาเด็กระยะยาวยา และผลกระทบที่เกิดแก่การพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้ลังค์ได้ตระหนักรับรู้ร่วมกันและทำงานร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ

๔. แผนแก้ไขปัญหาเด็กในภาวะยากลำบาก พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๕๙

คณะกรรมการตระหนักรับรู้ที่มีวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๕ กับแผนแก้ไขปัญหาเด็กในภาวะยากลำบาก เป็นแผนเชิงนโยบายที่ชี้นำการพัฒนาอย่างเป้าหมาย เด็กที่จำเป็นต้องพึ่งพิงผู้อื่น และไม่อาจปักป้องเรียกร้องสิทธิของตนเองได้ โดยใช้วัสดุคิดการจัดบริการที่ตอบสนองพัฒนาการของเด็กตามความจำเป็น ขั้นพื้นฐานในลักษณะองค์รวม คือ เด็ก ครอบครัว และชุมชน ที่มีความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเด็กมิให้ตกอยู่ในภาวะยากลำบากอย่างมีคุณภาพ

ในช่วงสามปีที่ผ่านมา หน่วยงานที่ทำงานด้าน

เด็กและเยาวชน ได้ทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือ คุ้มครอง และพัฒนา โดยเฉพาะกลุ่มเด็กที่ต้องโอกาสทางสังคม และมีความก้าวหน้าในการดำเนินงานในหลายส่วน ได้แก่

๑. ในกรณีที่เด็กเป็นผู้เสียหายหรือพยาน มีการอุகฤษณา คือ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งกำหนดให้จัดสถานที่สอบสวนที่เหมาะสมกับเด็ก และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักลังค์ ลงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการสอบ/ให้ปากคำนั้นด้วย กฤษณาฉบับนี้ถือว่าเป็นกฤษณาที่ให้ความสำคัญในการทำงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน และป้องกันเด็กจากการถูกกระทำชำส่อง หรือจากผลกระทบอื่นๆ อันเป็นผลพวงของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งโดยหลักการเด็กไม่จำเป็นต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง

๒. หน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนได้ร่วมกันผลักดันให้แก้ไขประกาศคณะกรรมการปฏิริบุคคลที่ ๒๘ และประกาศคณะกรรมการปฏิริบุคคลที่ ๑๗ ที่หลายหน่วยงานเรียกร้องให้มีการแก้ไขนานกว่า ๑๐ ปี ความสำเร็จในการแก้ไขประกาศคณะกรรมการปฏิริบุคคลที่ ๑๗ ล่าสุดนี้เนื่องจากรัฐธรรมนูญได้ระบุให้ออกกฤษณาในการคุ้มครองเด็กไว้ด้วย “พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. ๒๕๖” ได้รับการประกาศใช้เพื่อให้เป็นกลไกการทำงาน กฤษณาใหม่เอื้ออำนวยให้ผู้ที่ทำงานด้านเด็กและเยาวชน ทั้งภาครัฐและเอกชน สามารถเข้าช่วยเหลือ เยียวยา ลงเคราะห์ พื้นฟูเด็กที่อยู่ในฐานะหรือสภาวะที่ต้องการความช่วยเหลือให้ได้มากที่สุด นอกจากนั้น ยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการจัดตั้งกองทุนสำหรับเด็กและหน่วยงานที่ทำงานด้านเด็กและเยาวชน

ถึงแม้ว่า ในปัจจุบันจะมีการประกาศ หรือแก้ไข กฎหมายที่เอื้อในการดูแล พัฒนา พื้นที่ เด็กและ เยาวชนที่ถูกกล่าวว่าเป็นสิทธิ และการคุ้มครองสิทธิของเด็ก และเยาวชน ฯลฯ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ของ อนุสัญญาฯ ด้วยสิทธิเด็ก รัฐธรรมนูญ แผนพัฒนาเด็ก และเยาวชนระยะยาตรา และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ แต่ยังมีการกระทำ และการดูแลเยาวชน ที่ไม่สอดคล้องกับสิทธิของเด็กที่ร้องขอ การแก้ไข ในขณะเดียวกัน สร้างความตื่นตัวในภาวะที่ นำกังวลในหลายเรื่องด้วยกัน

สร้างสิทธิมนุษยชนของเด็ก เยาวชน และครอบครัว

จากข้อมูลของกรมการปกครอง^๗ กระทรวง มหาดไทย ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ พบว่าในประเทศไทยมีเด็ก อายุต่ำกว่า ๑๔ ปี จำนวนทั้งสิ้น ๑๖,๓๖๐,๒๖๐ คน และมีเยาวชนช่วงอายุ ๑๕ – ๒๕ ปี จำนวนทั้งสิ้น ๔,๓๗๒,๔๑๒ คน รวมทั้งสิ้น ๒๐,๗๓๒,๖๗๒ คน

แม้ประชากรเด็ก และเยาวชน จะมีจำนวน ประมาณ ๑ ใน ๓ ของประชากรของประเทศไทย แต่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัว ค่อนข้างสูง ครอบครัวไทยซึ่งเคยเป็นครอบครัว ขยายขนาดใหญ่เปลี่ยนไปเป็นครอบครัวเดียว และ มีขนาดเล็กลงเป็นลำดับทั้งในสังคมเมืองและสังคม ชนบท ความเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้าง ส่งผล ถึงพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในลักษณะครอบครัวด้วย จำนวนครอบครัวซึ่งสามีภรรยาอยู่ร่วมกันมีแนวโน้ม ลดลง จากผลการศึกษาโครงการวิจัยระยะยาวใน

เด็กไทย^๘ ครอบครัวของหญิงตั้งครรภ์จำนวน ๔,๓๓๑ คน ร้อยละ ๔๐ เป็นลักษณะครอบครัวเดียวที่มีเฉพาะ หญิงตั้งครรภ์และสามีหรือมีบุตรอยู่ด้วย ร้อยละ ๖ เป็นครอบครัวที่สามีทิ้งหรือไม่ได้อยู่ร่วมกับหญิง ตั้งครรภ์ และต้องเพชิญกับปัญหาหลายประการ ทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคม การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ มีส่วนก่อให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว การดีมสุรา การติดอบายมุขต่างๆ การติดยาเสพติดของพ่อแม่ พ่อแม่ไม่เมินเวลาใกล้ชิด ไม่เป็นตัวอย่างที่ดีของลูก ครอบครัวขาดความอบอุ่น ฯลฯ นอกจากนี้ความ ทันสมัยของเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสารไม่สามารถ สรักดักกันหรือคัดกรองแต่สิ่งใดไว้ เกิดค่านิยมบริโภค ค่านิยมเสรี ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนโดยตรง

ในสภาวะการเปลี่ยนแปลงของครอบครัว และ สภาพการบีบคั้นทางสังคมนั้น ดูเหมือนเด็กจะได้รับ ผลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผลดังกล่าว มีลักษณะเป็น การละเมิดสิทธิมนุษยชนของเด็กทั้งในหลักการสำคัญ และสิทธิอื่นๆ ที่ระบุไว้ในมาตรฐานทางกฎหมายและ นโยบายภายในและนอกประเทศ

๑. การละเมิดสิทธิในชีวิต ร่างกาย จิตใจ

การละเมิดสิทธิในชีวิต ร่างกาย และจิตใจ ลักษณะนี้ เกิดขึ้นมากในกลุ่มเด็กและเยาวชน โดย เด็กถูกทำร้าย การค้าเด็ก ซึ่งรวมเด็กในธุรกิจบริการ ทางเพศ เด็กถูกใช้แรงงาน เด็กถูกละเมิดทางเพศ

เด็กในธุรกิจทางเพศ สถิติจำนวนเด็กใน ธุรกิจทางเพศในประเทศไทยยังไม่มีข้อสรุปชัดเจน^๙ และแม้ว่าข้อมูลจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการ แก้ไขปัญหาเด็กในธุรกิจบริการทางเพศจะยืนยันว่า

^๗ สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, รายงานผลเบื้องต้นการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. ๒๕๔๔

^๘ การประชุมวิชาการประจำปีครั้งที่ ๓ โครงการวิจัยระยะยาวในเด็กไทย วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๘ โรงแรมมาเรียร์พาร์ค

^๙ มนติธิญญา มนติธิญญา, รายงานการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานตามมติคณะรัฐมนตรี เรื่อง การแก้ไขปัญหาโซเคนเด็ก ปี ๒๕๔๑

สถานการณ์ “ตกเขียว” หมวดไปจากลังคมไทย แต่ ปรากฏว่า ยังมีเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่ธุรกิจทางเพศ ในรูปแบบใหม่ เช่น การติดต่อขายบริการโดยตรง แบบอิสระ ไม่มีลังกัด มีเด็กต่างชาติที่มาจากรัฐวิสาหกิจ ประเทคโนโลยี จีนตอนใต้ ลาว เวียดนาม กัมพูชา และปากีสถาน มีจำนวนเพิ่มขึ้น และเด็กเหล่านี้มักถูกชักชวน ถูกลวงหรือนำมายา迷惑และเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย ถูกثارุณกรรมอย่างรุนแรงจากผู้ค้าเด็ก เจ้าของแหล่งบริการทางเพศ แมงดา ผู้ใช้บริการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่มีข่าวให้เห็นในสื่อมวลชน ไม่ขาดระยะ

แรงงานเด็ก มีประมาณการว่าก่อนปี พ.ศ. ๒๕๔๗ แรงงานเด็ก อายุ ๑๐ – ๑๔ ปี มีจำนวน ๒๖๐,๐๐๐ คน หลังวิกฤติเศรษฐกิจ สต็อกของทางการแจ้งว่า จำนวนเด็กในตลาดแรงงานลดลงเหลือ ๕๕,๐๐๐ คน สาเหตุ สำคัญนอกจากวิกฤติเศรษฐกิจซึ่งทำให้การจ้างงานลดลงแล้ว ยังมีกฎหมายแรงงานที่ขยายอายุเด็กที่ไม่สามารถทำงานได้ไปถึงอายุ ๑๔ ปี นอกจากนั้น การบังคับใช้กฎหมายปฏิรูปการศึกษาที่กำหนดให้การศึกษาภาคบังคับขยายเป็น ๑๒ ปี ทำให้เด็กอยู่ในระบบการศึกษานานขึ้น แต่ข้อมูลขององค์กรพัฒนาเอกชน ที่ทำงานด้านแรงงานเด็กชี้ว่า จำนวนตัวเลขแรงงานเด็กดังกล่าว ไม่ได้รวมจำนวนเด็กที่ถูกใช้แรงงานในภาคแรงงานนอกระบบ ซึ่งประมาณการว่าตัวเลขแรงงานเด็กที่มีอายุ ๑๔ ปีลงมา มีจำนวนสูงถึง ๑ ล้านคน

ในจำนวนแรงงานเด็กที่ทำงานในหลายกิจการ ในประเทศไทย มีแรงงานเด็กต่างชาติที่เข้ามาทำงานทั่วประเทศ ส่วนใหญ่เป็นเด็กจากประเทศพม่า ลาว กัมพูชา ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๘ - ๒๕๔๙ มีเด็กต่างชาติ

อายุต่ำกว่า ๑๔ ปี ที่ถูกจับได้จำนวน ๑๔,๕๗๕ คน เป็นเด็กพม่า ร้อยละ ๔๔ เด็กลาว ร้อยละ ๓๓ และเด็กเขมร ร้อยละ ๒๓ ในปัจจุบันคาดการณ์ว่า แรงงานเด็กต่างชาติมีจำนวนเพิ่มขึ้นมาก อาจเป็นจำนวนล้าน แรงงานเด็กต่างชาติเหล่านี้ มีความเสี่ยงที่จะถูกเอาไว้และเปรียบจากนายจ้าง ไม่ได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรม ไม่ได้สวัสดิการที่เหมาะสม ทำงานหนักเกินกว่าวัย อญญาศัยในสภาพแวดล้อมที่บีบบังคับ บางรายอาจถูกทำร้ายร่างกายโดยนายจ้างและถูกขังเพื่อป้องกันการหลบหนี ถูกนายจ้างล่วงละเมิดทางเพศดังกรณีตัวอย่าง ต่อไปนี้

กรณีที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕^๗ มนต์นิธิเพื่อการพัฒนาเด็กได้ช่วยเหลือแรงงานหญิงและแรงงานเด็กต่างชาติจากประเทศไทยจำนวน ๔ คน ซึ่งมาทำงานเป็นคนรับใช้ในบ้าน โดยหญิงแรงงานลาวทำงานนานา ๗ ปี และถูกทำร้ายร่างกาย ถูกตัดลิ้น และได้หนีกลับประเทศไทยและขอความช่วยเหลือจากตำรวจลาว ทางลาวได้ประสานมายังตำรวจน้ำที่ช่วยเหลือเด็กแรงงานต่างชาติได้อีก ๓ คน ในขณะนี้เรื่องกำลังอยู่ในขั้นตอนของศาล

กรณีที่ ๒ เมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๖ กระหวง พัฒนาลังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับ ตำรวจนครบาล ได้ทลายบ้านเช่าตึก ๓ ชั้น จับแก็บค้าแรงงานเด็กบังคับพาเร่ขายดอกไม้ เด็กเหล่านี้ถูกบังคับให้ต้องขายให้ได้วันละ ๐,๐๐๐ บาท หากขายไม่ได้ ก็ถูกทุบตีทำร้ายทรุด อดอาหาร ทราบ ปฏิบัติการครั้นนั้นสามารถช่วยเหลือเด็กได้จำนวน ๒๖ คน ส่วนใหญ่เป็นเด็กไทยที่ไม่ได้เรียนหนังสือจากจังหวัดอุทัยธานี สารแก้ว สุรินทร์ พระนครศรีอยุธยา ฯลฯ ในขณะนี้คดีอยู่ในขั้นตอนของศาล

^๗ อัญมณี บุรณกานนท์, เอกสารการศึกษาทบทวนสภาวะการณ์เด็กและเยาวชน และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย กรกฎาคม ๒๕๔๖

^๘ มนต์นิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก ๖ กันยายน ๒๕๔๖

เด็กบางคนยังอยู่ที่สถานลงเคราะห์เยาวชนมูลนิธิมหาราช

เด็กถูกทำร้ายทารุณและถูกล่วงละเมิดทางเพศ ได้แก่ เด็กที่ถูกทารุณทางร่างกาย จิตใจและทางเพศ เด็กที่ถูกทำร้ายร่างกาย ที่เกิดจากการใช้อารมณ์ เจตนา จะทำให้เด็กเกิดบาดแผล จากสติ๊กขององค์กรที่ทำงานด้านเด็ก พบร่วมเด็กที่ถูกทำร้ายร่างกายมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น และเกิดจากคนในครอบครัว อันเนื่องมาจากการปัญหาในครอบครัวที่เก่าไม่ได้ ในขณะเดียวกัน เด็กที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศก็มีมากขึ้น โดยคนใกล้ชิดเป็น

ผู้กระทำต่อเด็ก ส่วนใหญ่เกิดจากการขาดสติ เพราะสุรา ถูกปลุกเร้าทางเพศ เช่น การดูหนังเอ็กซ์หนังอาร์ วิดีโอลามก สิ่งเสพติด สิ่งพิมพ์لامก ตลอดจนสั่งคอมบริโภคที่เสนอเรื่องเพศ เป็นสินค้าทางการค้าอย่างเปิดเผย และรัฐไม่บังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง กรณีที่ก่อความสะเทือนใจอย่างยิ่ง ได้แก่ การที่เด็กชายวัย ๑๔ ปี เปิดวิดีโอลามกถู ขณะที่เลี้ยงหลาน เกิดอารมณ์ทางเพศ ข่มขืนหลานอายุ ๗ เดือน สติ๊กจากองค์กรด้านเด็กต่อไปนี้ ซึ่งให้เห็นความรุนแรงของสถานการณ์

ตารางที่ ๐ : สติ๊ตัวเลขเด็กที่ถูกทำร้าย/เด็กถูกล่วงละเมิดทางเพศ พ.ศ. ๒๕๔๕

หน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือ	เด็กถูกทำร้ายร่างกาย	เด็กถูกล่วงละเมิดทางเพศ
● มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก ^๑	๕๐๙ คน ให้การช่วยเหลือดังเด็ปี ๒๕๔๔-๒๕๔๕	๑,๓๐๔ คน ให้การช่วยเหลือตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ - ๒๕๔๕
● มูลนิธิคุ้มครองเด็ก ^๒	๗๘ คน	๑๑๖ คน
● มูลนิธิปวีณา หงสกุลเพื่อเด็กและสตรี ^๓	๙๗๕ คน	๒๓๔ คน
● กองคุ้มครองเด็กและสวัสดิภาพ ^๔ กรมประชาสงเคราะห์	๑๓๑ คน	๒๗๗ คน
● สำนักป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ และเด็ก กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ^๕ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์	๒,๗๐๔ คน (ทั่วประเทศ) จากการปฏิบัติงานตาม พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๔๙ เริ่มปฏิบัติงานตั้งแต่วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๗ - ๓๐ กันยายน ๒๕๔๙	๔,๗๕๔ คน (ทั่วประเทศ)
● ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก กระทรวงศึกษาธิการ (เป็นครุฑ์ล่วงละเมิดทางเพศเด็ก ข่มขืน)	๒๐๔ คน สถิติการรับแจ้งให้นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยาเข้าร่วมสอบปากคำเด็ก ตามพระราชบัญญัติ ป.วิอาญา (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๔๙ ในชั้นสอบสวน ปีงบประมาณ ๒๕๔๙ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๕ - ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๔๙ เฉพาะเด็กต้องเป็นผู้เสียหาย	๖๗๐ คน ๖๗ คน

^๑ สรุปสถานการณ์เด็กไทย ปี ๒๕๔๙ ขององค์กรสมาชิกคณะทำงานด้านเด็ก

^๒ ข้อมูลสรุปการทำงานของมูลนิธิคุ้มครองเด็ก ประจำปี ๒๕๔๕ จากหนังสือทิมพ์ช่าวสอด วันที่ ๖ มกราคม ๒๕๔๖

^๓ ข้อมูลสรุปการทำงานของมูลนิธิปวีณา หงสกุลเพื่อเด็กและสตรี ประจำปี ๒๕๔๕

^๔ ข้อมูลจากการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา(ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ.๒๕๔๙ ของกองคุ้มครอง
สวัสดิภาพเด็ก กรมประชาสงเคราะห์ เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๕

^๕ ข้อมูลสถิติการรับแจ้งให้นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาเข้าร่วมสอบปากคำตาม พ.ร.บ. ป.วิอาญา พ.ศ. ๒๕๔๙ ในชั้นสอบสวน ประจำ
ปีงบประมาณ ๒๕๔๙ เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๔๙

๒. การขาดความคุ้มครองและความปลอดภัย

เด็กที่ถูกละเมิดสิทธิในกลุ่มนี้ เป็นเด็กที่ขาดความคุ้มครองและการดูแลเอาใจใส่อย่างจริงจัง ได้แก่ กลุ่มเด็กถูกทอดทิ้ง เด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน เด็กเหล่านี้ขาดความปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย มีประมาณการว่ามีเด็กกำพร้าในปัจจุบัน จำนวน ๑๕๗,๖๐๐ คน ตัวเลขที่กรมประชาสงเคราะห์ได้ช่วยในรอบ ๑๑ ปี จำนวน ๖๗,๔๔๔ คน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ (๓๐ กันยายน ๒๕๕๕ - ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๖) มีเด็กที่คงอยู่ในสถานสงเคราะห์ จำนวน ๔,๗๙๑ คน และอีกจำนวนหนึ่งที่อยู่ในความดูแลขององค์กรพัฒนาเอกชน จำนวน ๑๐๘,๑๑๓ คน (ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗) จำนวนเด็กกำพร้า มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น จากพ่อแม่ที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ มีเด็กกำพร้าที่พ่อแม่ทำงานต่างประเทศ (เช่น กรณีประเทศไทย^{๑๓}) ที่ในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ มีแรงงานล้วนถูกกลับมาอยู่ที่จังหวัดเชียงราย (อำเภอแม่สาย อำเภอเมือง อำเภอเวียงชัย ฯลฯ) จำนวน ๒๖๗ คน ในจำนวนทั้งหมด ๕๗ หมู่บ้าน ซึ่งมาอยู่กับบุญญาตายาท ทำให้เด็กเหล่านี้ขาดความสัมพันธ์กับพ่อแม่ของเด็กเอง

นอกจากเด็กกำพร้า ทั้งดาวร และชั่วคราว แล้ว ยังมีเด็กเร่ร่อน ซึ่งเป็นเด็กที่ออกจากบ้านมาอาศัยอยู่บนถนน หาเลี้ยงตันเองโดยการเก็บขยะขาย การขอทาน การขายบริการทางเพศ (ซึ่งเป็นทั้งเด็กหญิง และเด็กชาย) จำนวน ๒๐,๐๐๐ คนทั่วประเทศ กระจายตัวกันอยู่ในจังหวัดต่างๆ ถึงแม้จะมีการช่วยเหลือจากหน่วยภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน ที่ร่วมมือกันเป็นเครือข่ายองค์กรเพื่อเด็กเร่ร่อน ที่ปัจจุบันมีสมาชิกถึง ๑๕ หน่วยงานและองค์กรเพื่อให้การบริการเด็ก

ที่หยุดเร่ร่อน จำนวน ๖,๕๗๗ คน^{๑๔} แต่ยังมีเด็กและเยาวชนที่ใช้ชีวิตเร่ร่อนอีกจำนวนมาก ที่กระจายตัวอยู่ที่เมืองใหญ่ เด็กเหล่านี้จะถูกใช้แรงงาน กับทั้งถูกใช้เป็นเครื่องมือให้กระทำการผิด เช่น การประกอบอาชญากรรม บังคับให้ขายยาเสพติดและส่งยาฯลฯ

จากการศึกษาพบว่า นอกจากเด็กกำพร้าหรือเด็กเร่ร่อน ที่ชีวิตขาดความปลอดภัย และเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิแล้ว จากข้อมูลของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข^{๑๕} ยังชี้ว่าอัตราการตายของทารกตั้งแต่กำเนิด อัตราทารกแรกเกิดที่มีน้ำหนักน้อยกว่า ๒,๕๐๐ กรัม อัตราการขาดอุบัติเจนในทารกแรกเกิด ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ มีสูงถึงร้อยละ ๒๐.๕ โดยมีสาเหตุการตายส่วนใหญ่จากโรคติดเชื้อ ภาวะปริกำเนิด และความพิการแต่กำเนิด

ยิ่งไปกว่านั้น จากการศึกษาสาเหตุการตายของเด็กไทย พบว่าในปี พ.ศ. ๒๕๕๗^{๑๖} มีการเสียชีวิตของเด็กในช่วงอายุ ๑ – ๑๔ ปี จากอุบัติเหตุและการบาดเจ็บจำนวน ๒,๖๖๑ คน สาเหตุของการตายในเด็กอันดับแรก คือ เด็กตายจากการจมน้ำ โดยเฉพาะในเด็กเล็กถึง ๑,๓๗ คน หรือร้อยละ ๔๙.๔ อันดับสอง เด็กตายจากอุบัติเหตุจราจร โดยเฉพาะการขับขี่มอเตอร์ไซค์ หรือที่เกี่ยวข้องกับการใช้มอเตอร์ไซค์ถึง ๕๕๑ คน นอกจากนั้น ยังมีอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นกับเด็กอีกหลายอย่าง เช่น เด็กตายจากเครื่องเล่นในห้องสรรพสินค้า เด็กตายจากตกถังสีเสียชีวิต เด็กตายจากถูกสุนัขจัดรุมกัด เด็กตายจากถูกประคุเหล็กกล้มทับเสียชีวิต เด็กตายจากตกเครื่องซักผ้า เด็กตกเตียงโรงพยาบาลเสียชีวิต เด็กเสียชีวิตจากการแพ้ยา

^{๑๓} หนังสือพิมพ์มติชน วันที่ ๗-๘ ตุลาคม ๒๕๕๕ ในคอลัมน์ นิติชนทูเดย์ สำรวจหมู่บ้านเด็กกำพร้าลูกครึ่งไทย - ญี่ปุ่น

^{๑๔} สรุปงานเครือข่ายองค์กรเพื่อเด็กเร่ร่อน ปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๖ สมาคมเครือข่ายองค์กรเพื่อเด็กเร่ร่อน มีทั้งหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน จำนวน ๐๘ องค์กร

^{๑๕} รายงานสถานภาพภาวะเด็กและเยาวชนไทย ประจำปี ๒๕๕๕-๒๕๕๖ โดยสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพัฒนาเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ

^{๑๖} ชุดโครงการวิจัยเพื่อสร้างเสริมความปลอดภัยและป้องกันการบาดเจ็บในเด็ก คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี พ.ศ. ๒๕๕๗

จะพบว่าสาเหตุการตายของเด็กและความไม่ปลอดภัยต่างๆ ที่ก่อขึ้นนั้น ล้วนแล้วแต่ป้องกันได้ทั้งล้วน

๓. การได้รับผลกระทบจากสภาวะทางสังคม

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมา ทิ้งผลพวงที่เกิดผลกระทบกับเด็กและเยาวชน รวมถึงครอบครัวจำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะกลุ่มเด็กดิตสาร เสพติด ตั้งครรภ์นอกสมรส เด็กมัวสูบในสถานบริการ และสถานเริงรมย์ เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ เด็กผิดปกติทางจิต เด็กที่พิการมีภาวะช้า ตัวด้วย เด็กที่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา

ในปัจจุบัน มีผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดทุกประเทา (เกี่ยวข้องในฐานะผู้ผลิต ผู้เสพ ผู้จำหน่าย) จำนวนถึงประมาณ ๓,๐๐๐,๐๐๐ คน ในจำนวนนี้ มีเด็กและเยาวชนที่อายุต่ำกว่า ๒๕ ปี จำนวน ๖๖๓,๙๓๐ คน^{๓๗} (ทั้งค้ายาและเสพยา) และแม้จะมีนโยบายปราบปรามอย่างรุนแรง ก็พบว่ามีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ เพราะเด็ก เยาวชน ได้กล่าวเป็นลูกค้ากลุ่มใหญ่ที่เป็นเป้าหมายของผู้ค้า ไม่ว่าจะเป็นเด็กและเยาวชนในชุมชน ในสถานศึกษา รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากเด็กให้เป็นผู้จำหน่ายรายย่อย ภาวะเช่นนี้ ทำให้เด็ก

ต้องกล้ายเป็นผู้ต้องหา ลูกจับ ลูกกักขัง ลูกส่งเข้าสู่สถานพินฟู จากผลการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ.๒๕๔๒ ระหว่างวันที่ ๐๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๓ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ และการปฏิบัติงานในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๖ ในจำนวนคดียาเสพติด ๑๙,๗๗๗ คดี มีกรณีเด็กเป็นผู้ต้องหาเกี่ยวกับยาเสพติด จำนวน ๑,๘๗๔ คดี คือ เกือบร้อยละ ๑๐ ของจำนวนคดีทั้งหมด

ในสภาวะผันผวนทางสังคม ซึ่งเด็กมีสิ่งยั่วเย้าชนิดที่เกือบจะไร้การควบคุม ทำให้เด็กมีโอกาสที่จะกระทำความผิด หรือเลี่ยงที่จะถูกทำให้กระทำความผิดได้ง่าย ดังในกรณีของยาเสพติด เสรีภาพที่มีมากขึ้น หรือเสรีภาพที่เกิดจากพ่อแม่หรือครอบครัวไม่มีเวลา เอาใจใส่ ประกอบกับค่านิยมใหม่ ทำให้เด็กและเยาวชนในปัจจุบัน มีเพศเสรีและมัวสูบ^{๓๘} เพศเสรีในเด็กที่เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีอายุระหว่าง ๑๗ – ๑๙ ปี มีสูงมาก ดูจะเป็นเรื่องปกติที่จะมีคู่รัก มีเพศสัมพันธ์ เปลี่ยนคู่นอน ขายบริการทางเพศแบบแอบแฝงปนสนุก สภาพดังกล่าวนี้ กำลังระบาดหนักในสังคมของเด็กวัยรุ่นชายหญิงเด็กเหล่านี้ ได้เรียนรู้จากสื่อโฆษณา หนังสือการ์ตูน ภูมิปัญญา อินเตอร์เน็ตคาเฟ่ ชีดี วีชีดี ที่ขายกันทั่วไปในราคากลูก กับยังสามารถเข้าถึง สื่ออินเตอร์เน็ต ภาพโป๊เปลือยวิดีโอได้ตลอดเวลา จนกล้ายเป็นค่านิยมใหม่

ข้อมูลจากการปฏิบัติงาน ๖ เดือน^{๓๙} ในการจัดระเบียบสังคม ของรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย (นายประชา มาลีนนท์) พบว่าเด็กวัยรุ่น

^{๓๗} คณะกรรมการวิจัยการกิจกรรมสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ วุฒิสภา และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ รายงานการวิจัย เรื่อง สถานการณ์และปัญหาฯลฯต่อเด็กและเยาวชนในประเทศไทย, กรุงเทพฯ ๒๕๔๔

^{๓๘} สมพงษ์ จิตระดับ, รายงานการวิจัย เรื่อง เด็กไทยพันธุ์ใหม่เติบโตมาจากวัฒนธรรม เศรษฐี ยาเสพติด, คณะกรรมการวิจัยการกิจกรรมทางวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลิ่งหกคам ๒๕๔๕

^{๓๙} สรุปการทำงานตามโครงการจัดการจัดระเบียบสังคม ๖ เดือน ในการจัดระเบียบสังคมของรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นายประชา มาลีนนท์ (ตุลาคม ๒๕๔๕ - มีนาคม ๒๕๔๖)

ที่มาเที่ยวในสถานเริงรมย์ มีพฤติกรรมการแต่งกายล่ำแหลมโดยเฉพาะเด็กผู้หญิงที่นิยมใส่เสื้อสายเดี่ยว เกี่ยวเครื่องประดับกับสะดือ จากการสัมภาษณ์เด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี กว่าร้อยละ ๔๐ ยอมรับสารภาพว่า อย่างเข้ามาเที่ยวเพราะมีความรู้สึกว่าตนเองควรเช้ง และอยากมีเพื่อนที่รู้สึกตรงกัน มีแม่รายหนึ่งมาส่งลูกมาเที่ยวเพราะลูกอย่างมา แต่ตัวเองต้องไปขายของกลางคืน แต่ต้องรีบกลับมารับลูก ลูกสาวอายุ ๑๕ ปี ๒ เดือน “ฉันมาส่งลูกสาวเกือบทุกวัน เพราะที่นี่มันถูกกว่าที่อื่นเพราะไม่รู้จะเอามันไว้ไหน บ้านเข้าไม่ปลอดภัย มีแต่หนุ่มๆติดยา พ่อเด็กไม่มีฉันเลี้ยงมันคนเดียว” เด็กบางคนบอกว่าครูเป็นผู้ส่งเสริมเสียงเงย เด็กบางคนมีห้อง เช่น เด็กผู้หญิงอายุ ๑๕ ปี ๓ เดือน พ่อของเด็กในห้องอายุ ๑๕ ปี ๙ เดือนฯลฯ

สิ่งที่คาดเดาได้จากการที่เยาวชนชายและหญิงมีเพศสัมพันธ์กันอายุน้อยลง ก็คือ เด็กและเยาวชนต้องประสบกับปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ ซึ่งมีผลให้เกิดปัญหาซับซ้อนในชีวิตของเด็กวัยรุ่น รวมทั้งครอบครัวเดิมของเด็กที่ส่วนใหญ่รับไม่ได้ เด็กและเยาวชนเหล่านี้บางครั้งต้องไปทำแท้งที่คลินิกเดือนจากข้อมูลของสหทัยมูลนิธิ ระบุว่า ได้ให้บริการให้คำปรึกษากับเด็กในสภาวะดังกล่าวในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ จำนวน ๒๘๙ ราย ซึ่งเป็นการตั้งครรภ์ในวัยเรียน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๕^{๒๐} มีผู้หญิงตั้งครรภ์ไม่พร้อมมากขอคำปรึกษาที่สหทัยมูลนิธิ จำนวน ๑๕๗ คน ๗๖ คน เป็นเด็กสาว/หญิงสาวในวัยเรียน ส่วนสาเหตุการตั้งครรภ์ของเยาวชนกลุ่มนี้มีทั้งถูกข่มขืน กระทำชำเรา และตั้งครรภ์กับคู่รัก แต่ด้วยสถานภาพที่ยังเป็นนักเรียนนักศึกษา แรงกดดันจากการตั้งครรภ์จึงมี

รอบด้านและหนักหน่วง

๔. เด็กได้รับผลกระทบจากเอดส์ เด็กกำพร้าเพราะพ่อแม่เป็นเอดส์

มีประมาณการจากสถิติผู้ป่วยเอดส์ จำนวน ๑๖๐,๓๕๐ คน ว่ามีเด็กติดเชื้อเอดส์ประมาณ ๕,๗๐๓ คน ทั้งนี้ สถิติจากกองโรคเอดส์ กระทรวงสาธารณสุข ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ พ布ว่า เด็กอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง ๑๕ ปี ติดเชื้อหรือป่วยด้วยโรคเอดส์ จำนวน ๔,๓๔๔ คน กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข ประมาณว่าในปี พ.ศ. ๒๕๕๕^{๒๑} มีเด็กกำพร้าที่พ่อแม่เสียชีวิตเพราะโรคเอดส์แล้ว กว่า ๑๐๐,๐๐๐ คน คาดว่าในอีก ๕ ปี ประเทศไทยจะมีเด็กกำพร้าที่พ่อแม่เสียชีวิตเพราะโรคเอดส์ร่วม ๑๕๐,๐๐๐ ราย นอกจากนี้ พ布ว่าสตรีตั้งครรภ์ที่ติดเชื้อเอดส์มีประมาณปีละ ๑๕,๐๐๐ คน ในจำนวนนี้ ประมาณร้อยละ ๒๕ มีการแพร่เชื้อเชื้อเอชไอวี สู่ลูก นั่นหมายถึง จะสามารถพบเด็กทารกติดเชื้อเพิ่มอีกมากในแต่ละปี เรื่องนี้กำลังกลายเป็นปัญหาของประเทศ

ในเชิงลิทธิของเด็กและพ่อแม่ที่ป่วยด้วยโรคเอดส์ หรือเด็กที่พ่อแม่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ จะส่งผลให้เด็กเป็นที่รังเกียจ ถูกเลือกปฏิบัติ ขาดผู้ดูแล เด็กที่ติดเชื้อเอดส์บางส่วน เมื่อเจริญเติบโตขึ้น จะถูกจำกัดลิทธิในการได้รับการศึกษาตามปกติ และนับเป็นการละเมิดลิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กที่จะได้รับการพัฒนาอย่างรุนแรง มีหลายกรณีตัวอย่างให้เห็น จากบันทึก “เด็ก” ติดเชื้อเอดส์ ประสบการณ์ “เอ็นจิโอ” ที่ลงทะเบียนลังคਮยุคใหม่ กรณีเด็กติดเชื้อต้องหยุดเรียนเด็กติดเชื้อเอชไอวี ถูกกีดกันการเรียนชั้นอนุบาลศูนย์เด็กเล็กปฏิเสธให้เด็กเรียน โรงเรียนปฏิเสธที่จะ

^{๒๐} ทิชา ณ นคร, หนังสือพิมพ์มติชน. เมษายน ๒๕๕๖

^{๒๑} เอกสารแนะนำ มูลนิธิมอสเม พริ้งพวงแก้ว โครงการพ่อแม่อุปถัมภ์

รับเด็กติดเชื้อเข้าเรียน เด็กติดเชื้อไม่ได้เรียนว่ายน้ำ ลูกผู้ป่วยเอดล์โดนเพื่อนล้อ ชุมชนรังเกียจไม่ให้เรียน เพื่อนบ้านรังเกียจไม่ให้อยู่ในชุมชน ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้ จะมีมากขึ้นในอนาคต

๕. สิทธิเด็กในกระบวนการยุติธรรม และผลกระทบจากการกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง

เด็กและเยาวชนกระทำการความผิดในคดีอาญา ประมาณปีละ ๓๐,๐๐๐ – ๓๖,๐๐๐ ราย จำนวนเป็น เพศชายร้อยละ ๙๐.๓ หรือประมาณ ๒๗,๖๐๐ – ๓๔,๘๐๐ ราย และเพศหญิงร้อยละ ๙.๐๕ หรือประมาณ ๒,๗๐๐ – ๓,๖๐๐ รายต่อปี จำนวนเด็กและเยาวชน ที่กระทำการความผิดเพิ่มมากขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ มีเด็ก ที่ถูกตัดสินและศาลลั่งฟ้องอบรม ในศูนย์ฟ้องอบรม สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ทั้งหญิง และชาย ทั้งล้วน ๕,๓๖ คน ทั่วประเทศ สภาพปัญหา ที่เกิดขึ้น เช่น ไม่สามารถแยกเด็กและเยาวชนใน สถานแรกรับของจากศูนย์ฟ้องอบรม ทำให้เด็กและ เยาวชนที่ถูกควบคุมตัวระหว่างการพิจารณาคดี อุழิ ประปันกับเด็กที่เข้ามาอยู่ในศูนย์ด้วยสาเหตุอื่นๆ โปรแกรมการฟ้องอบรมเด็กและเยาวชนไม่ต่อเนื่อง^{๒๒} หรือในการฟ้องอาชีพให้เด็กมีหลายกรณีที่เมื่อเด็กพ้น การฟ้องอบรมไปแล้ว ไม่สามารถไปประกอบอาชีพได้ ทำให้เด็กบางคนกระทำการผิดช้ำกลับมา

นอกจากนั้น ยังมีเด็กที่ไม่ได้เกี่ยวข้องในฐานะ ผู้กระทำการความผิด แต่ต้องอยู่ในคุกหรือสถานกักกัน คือ เด็กติดผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ/ทัณฑสถานและ ผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์^{๒๓} ปัจจุบันเรือนจำและทัณฑสถาน

ได้รับผลกระทบจากการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของ จำนวนผู้ต้องขัง จากสถิติ ณ วันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๕ มีจำนวนผู้ต้องขังอยู่ในความดูแลของ กรมราชทัณฑ์ ทั้งล้วน ๒๕๔,๐๗๐ คน ขณะที่เรือนจำ และทัณฑสถานมีจำนวนเท่าเดิม คือ ๑๓๗ แห่ง จำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้นมีผลโดยตรงต่อชีวิตความ เป็นอยู่ ตั้งแต่การกินอยู่หลบหนอน การจัดสวัสดิการ การดำเนินกิจกรรมด้านการอบรมแก้ไขพัฒนา พฤติเด็กให้แก่ผู้ต้องขัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลอีก ประเภทหนึ่งที่ไม่ควรต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำและ ทัณฑสถาน ได้แก่ เด็กติดผู้ต้องขัง ซึ่งผู้ต้องขังหญิง ตั้งครรภ์และคลอดในเรือนจำ และเด็กที่ไม่มีใคร เลี้ยงดู ต้องตามมาอยู่ในเรือนจำด้วย

ตารางที่ ๒ : จำนวนผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์/เด็กติด ผู้ต้องขัง

ปี	ผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์	บุตรดิดผู้ต้องขัง
๒๕๖๒	-	๒๕๕ คน
๒๕๖๓	-	๒๖๔ คน
๒๕๖๔	๓๐๔ คน	๒๙๗ คน
๒๕๖๕	๓๕๑ คน	๑๙๖ คน
๒๕๖๖	๓๕๗ คน	๒๗๑ คน

จากสถิติจะเห็นว่า มีการเพิ่มขึ้นของบุตรดิด ผู้ต้องขัง และผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ เมื่อคลอดแล้ว เด็กที่ไม่ได้ครูดแล จะต้องอยู่กับแม่ในเรือนจำ/ ทัณฑสถาน ซึ่งทางเรือนจำอนุญาตให้เด็กอยู่กับแม่ได้ (อายุเด็ก ๑ ปี ต่างจังหวัด อายุ ๓ ปี ในเรือนจำ/

^{๒๒} ข้อมูลล้มภัยณ์เด็ก จากรายงานผลการดำเนินโครงการเฝ้าระวังและตรวจสอบ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยอนุกรรมการด้านเด็ก เยาวชน และครอบครัว พร้อมด้วยอนุกรรมการเพื่อการศึกษา กรมราชทัณฑ์ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ กันยายน ๒๕๖๖

^{๒๓} ข้อมูลล้มภัยณ์เชิงลึกผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และบุตรดิดผู้ต้องขังหญิง จากรายงานผลการดำเนินงานโครงการเฝ้าระวังและตรวจสอบเรือนจำ/ ทัณฑสถาน โดยอนุกรรมการด้านเด็ก เยาวชน และครอบครัว พร้อมด้วยอนุกรรมการเพื่อการศึกษาราชทัณฑ์ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ทัณฑสถานในกรุงเทพมีเด็กติดแม่ที่เป็นผู้ต้องขังค่อนข้างสูง) หลังจากนั้นต้องไปอยู่ในสถานสงเคราะห์ในขณะที่เด็กอยู่กับแม่ในเรือนจำ สภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมในการเลี้ยงเด็ก สภาพเรือนนอนแออัดมาก แม่ที่มีลูก เวลาอนจะต้องเอาลูกนอนบนอกตัวเอง เพื่อไม่ให้คนอื่นทับเด็ก

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตรอยู่ภายนอกเรือนจำ/ทัณฑสถาน จำนวน ๒๐๓ คน พบว่า ยังมีเด็กและเยาวชนที่อยู่ภายนอกเรือนจำ กับพ่อของเด็ก บุรุษ ยา ตา ยาย หรือ ลุง ป้า น้า อา หรือคนรู้จัก หรืออยู่ในกันตามลำพังพื้นบ้าน หรืออยู่ในสถานสงเคราะห์ จำนวน ๔๕ คน

๖. เด็กกับการมีโอกาสในการพัฒนา

การพัฒนาของเด็ก โดยเฉพาะการเข้าถึงการศึกษาถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กและเยาวชนที่ได้รับการรับรองทั้งในกฎหมายและนโยบายระดับชาติ และระดับระหว่างประเทศ แต่ปรากฏว่า ในปัจจุบัน ยังมีกลุ่มเด็กด้อยโอกาส ซึ่งไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ เลยจำนวนมาก โดยเฉพาะเด็กชาวเชื้อ เด็กชาวเชื้อเด็กเรื่อร้อน เด็กที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ในขณะเดียวกัน เด็กที่เข้าเรียนแล้ว และออกกลางคืนในระหว่างระดับชั้นเรียนมีอยู่สูง จากสถิติสำรวจข้อมูลในโรงเรียนทุกแห่ง ก็ทั้งสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร และกระทรวงมหาดไทย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๕ พบว่า

จากจำนวนเด็กนักเรียน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมจำนวนทั้งสิ้น ๑๐,๘๙,๐๗๐ คน มีอัตราการออกจากสถานศึกษา กลางคันถึง ๒๐๓,๐๕๕ คน และกลุ่มเด็กที่เรียนช้าชั้น จำนวน ๑๙,๐๘๐ คน เด็กกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มที่จะออกจาก การเรียน สาเหตุของการออกกลางคัน มาจากปัญหาความยากจน ปัญหาพ่อแม่ติดคุกไม่มีคนเลี้ยงดู อพยพตามผู้ปกครอง และต้องหาเลี้ยงครอบครัว สมรส ปัญหาเด็กต้องคดี เจ็บป่วย เกิดอุบัติเหตุ ทำให้เด็กขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง ในการศึกษา

ถึงแม้ว่าจะมีพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๕ ให้เด็กเรียนฟรี เป็นเวลา ๑๒ ปี แต่สภาพความเป็นจริง ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็กนักเรียนสูงมาก เป็นภาระต่อพ่อ แม่ ผู้ปกครอง มีการเก็บค่าเล่าเรียนอย่างอื่น เช่น ค่าประกัน ค่าบัตรประจำตัวนักเรียน ค่าเรียน คอมพิวเตอร์ ค่าวัสดุห้องคอมพิวเตอร์ ค่ากิจกรรม พัฒนา ค่ากิจกรรมพัฒนาค่ายจิริธรรม ค่าพัฒนา งานวัดผล ค่าทำวารสารโรงเรียน ค่ากิจกรรมระดับชั้น สมบทค่าไฟฟ้าโรงเรียน ค่าคู่มือนักเรียน ค่าเรียนปรับพื้นฐานความรู้ ค่าบำรุงสมัคำ ฯลฯ ทำให้เด็กและผู้ปกครองไม่มีเงินจ่าย ในที่สุด เด็กบางรายไม่เรียนหรือไม่ได้เรียนหนังสือ

การขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง และการที่เด็กและเยาวชน ยังขาดโอกาสในการพัฒนาการใช้เวลาว่างที่เป็นประโยชน์ในด้านการอ่านหนังสือ ดนตรี และการออกกำลังกาย เป็นการผลักให้เด็กและเยาวชนใช้เวลาอย่างไม่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง เช่น การเที่ยวต่างประเทศ การดื่มเหล้า และของมีนมาประเทือง การสูบบุหรี่ เล่นเกมส์ที่รุนแรงและติดเกมส์อยู่กับคอมพิวเตอร์ การเที่ยวห้าง

สรรพลินค้า การดูภาพยนตร์ที่กระตุ้นความรู้สึกทางเพศ การหนีเรียน การทะเลาะวิวาท การเล่นการพนันฯลฯ จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติครั้งล่าสุดเรื่องการใช้เวลาอ่านหนังสือของประชากรในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ พบว่าคนไทยโดยเฉลี่ยใช้เวลาว่างอ่านหนังสือค่อนข้างน้อย คือ ประมาณ ๓ นาที/วัน และสำหรับเยาวชนอายุ ๑๕ – ๒๔ ปี ใช้เวลาอ่านหนังสือประมาณ ๓.๗๗ นาที/วัน เนื่องจากเหตุผลทางด้านอาชีพและระดับการศึกษา ปัจจัยอื่น

คือ แหล่งการเรียนรู้ ห้องสมุดไม่เพียงพอ หนังสือมีราคาแพง

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเด็ก และสิทธิเด็ก เยาวชน และครอบครัว ที่สละห้อนข้างต้น อาจไม่สละห้อนภาพรวมทั้งหมดได้ แต่ทำให้เห็นว่า สถานการณ์ที่เป็นอยู่ต้องการการแก้ไขจากผู้เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ครอบครัว รัฐ และคนในสังคม ทั้งในเชิงกฎหมาย นโยบาย และพฤติกรรม รวมทั้งกระบวนการทัศน์เฉพาะ โดยมีข้อเสนอ pragmatic ในบทที่ ๕

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนของสตรี

สิทธิมนุษยชนของสตรี

มนุษย์ทุกคนทั้งหญิงและชาย ต่างก็มีสิทธิมนุษยชน เพราะมนุษย์ต่างก็ต้องการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีเกียรติ ศักดิ์ศรี และมีสิทธิเสมอภาคด้วยกันทั้งล้วน แต่ในข้อเท็จจริง ผู้หญิงจำนวนมากในสังคมยังไม่สามารถเข้าถึงสิทธิเหล่านั้นได้ เมื่อพิจารณาสาเหตุของการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้หญิง จะพบว่าบ่อยครั้งการถูกละเมิดสิทธิมีความเชื่อมโยงกับความแตกต่างทางเพศ และหลายครั้งการเลือกปฏิบัติต่างๆ เกิดขึ้นเพียงเพราะความเป็นเพศหญิง

ยิ่งไปกว่านั้น การละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อผู้หญิงมักถูกเพิกเฉย อาจด้วยสาเหตุสำคัญ ๑ ประการคือ ประการแรก ในแบบทุกสังคม หญิงและชายมีฐานะบุคคลที่แตกต่างกัน ผู้หญิงมีคุณค่าอยู่ในสังคม ด้วยสถานภาพของบุคคลอื่น เช่น การเป็นแม่หรือเมีย ผู้หญิงมีได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ จากตัวตนของผู้หญิงเอง การให้สถานภาพในลักษณะดังกล่าวซึ่งให้เห็นว่าผู้หญิงยังถูกกีดกันออกจากพื้นที่ด้านต่างๆ ของชีวิต กระทั้งแม้แต่การได้รับสิทธิในฐานะบุคคล วัฒนธรรมที่หยิ่งรากลึกบนความเชื่อของคนในสังคม รวมทั้งในความคิดของผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงสับสนยอมต่อการละเมิดสิทธิต่างๆ ของตนเอง ประการที่สอง คือ การมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนทางแนวคิดที่มองปัญหาสิทธิมนุษยชน โดยเน้นเฉพาะแต่การละเมิดสิทธิที่เกิดจากการกระทำการรัฐ ทำให้ละเลยประเด็นที่ว่า การทำร้ายผู้หญิงเป็นปัญหาสิทธิมนุษยชน เพราะการทำร้ายผู้หญิงในหลายกรณี

เกิดขึ้นจากคนในครอบครัวหรือความสัมพันธ์ส่วนตัว มิใช่การกระทำการรัฐเท่านั้น

ในกรณีของประเทศไทย มักมีความเข้าใจที่อาจยังขาดความเข้าใจในข้อเท็จจริงว่า ผู้หญิงไทยมีสถานภาพดีกว่าผู้หญิงในประเทศอื่นๆ อีกหลายประเทศ และผู้หญิงไทยเข้าถึงสิทธิมนุษยชนมากกว่า แม้จะไม่อาจปฏิเสธความก้าวหน้าที่เกิดขึ้น แต่ผู้หญิงไทยก็ยังต้องเผชิญกับปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในหลายรูปแบบ ทั้งที่ รัฐบาลไทยได้รับรองกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกฎหมายไทยก็ให้หลักประกันสิทธิมนุษยชนของทุกคน รวมทั้งสตรี

มาตรฐานระหว่างประเทศ และกฎหมายไทย ที่รับรองสิทธิมนุษยชนของสตรี

อนุสัญญาฯ ด้วยการขัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women หรือ CEDAW) เป็นอนุสัญญาที่ได้รับการรับรองจากที่ประชุมสมัชชาแห่งสหประชาชาติ สมัยที่ ๑๔ เมื่อ ๐๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ จนถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๕ ประเทศไทยต่างๆ ๑๗๐ ประเทศ ได้ให้สัตยาบันหรือภาคยาณุวัติอนุสัญญานี้แล้ว^{๔๔} อนุสัญญานับนี้ถือเป็นมาตรฐานสากลที่ประเทศไทยสมาชิกรับรองและมีหน้าที่ถือปฏิบัติ รวมทั้งเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิแก่ผู้หญิง

การประชุมโภกของสหประชาชาติว่าด้วยสตรีหลายครั้งที่มีผลต่อการยอมรับจากรัฐบาลนานาประเทศ

^{๔๔} วิระดา สมสวัสดิ์ ๒๕๖๖ หน้า ๔

ในการให้การคุ้มครองต่อสตรี โดยเฉพาะการประชุมโลกว่าด้วยสตรีที่กรุงปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๓๘ ปฏิญญาปักกิ่งและแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าของสตรี (Beijing Declaration and Platform for Action - BPA) ได้รับการรับรองโดยทุกประเทศที่เข้าร่วมการประชุม

อาจกล่าวได้ว่า อนุสัญญาฯ ว่าด้วยการขัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ และแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าของสตรี ได้ยอมรับหลักการลิทธิมนุษยชนของสตรีและเด็กหญิงว่าเป็นสิ่งไม่อาจทำให้แบกลงแยก และไม่อาจแบ่งแยกออกจากลิทธิมนุษยชนอันเป็นสากลและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งปวง รัฐบาลและสหประชาชาติต้องให้ความสำคัญ และเอื้ออำนวยให้เกิดปัจจัยที่จำเป็นต่อความก้าวหน้าของสตรี ข้อตกลงดังกล่าวเนี้ ให้การรับรองความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย โดยให้ผู้หญิงมีโอกาสเข้าถึงการเมืองและบทบาทในสาธารณะ การศึกษา สุขภาพอนามัยและการจ้างงาน โดยรัฐมีหน้าที่พัฒนามาตรการทางกฎหมายและมาตรการชั่วคราวให้ผู้หญิงมีลิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานเท่านั้นอย่างสมบูรณ์ บทบัญญัติในอนุสัญญาฯ ข้างต้น รับรองลิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้หญิงและกำหนดให้มีการดำเนินการเพื่อสร้างมาตรการที่เหมาะสมในการต่อต้านการค้าห้ามและ การแสวงหาประโยชน์จากผู้หญิง

ประเทศไทยยอมรับกลไกและรับรองลิทธิความเสมอภาคทางเพศของสตรีในระดับสากล ด้วยการลงนามและให้สัตยาบันอนุสัญญาสหประชาชาติ ว่าด้วยการขัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ โดยการภาคนายวุฒิ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๙๘ ทั้งนี้ ได้ตั้งข้อสงวนเมื่อเข้าเป็นภาคีเพื่อขอยกเว้นไม่ผูกพันตามอนุสัญญา ๗ ข้อ ได้แก่

อนุสัญญาข้อ ๗ เรื่องความเสมอภาคทางการเมือง และการรับตำแหน่งทางราชการ อนุสัญญาข้อ ๘ เรื่องการถือสัญชาติของบุตรที่เกิดจากหญิงไทย อนุสัญญาข้อ ๑๐ เรื่องความเสมอภาคทางการศึกษา อนุสัญญาข้อ ๑๑ เรื่องลิทธิและโอกาสที่จะได้รับการจ้างงานชนิดเดียวกัน อนุสัญญาข้อ ๑๕ เรื่องการทำสัญญา อนุสัญญาข้อ ๑๖ เรื่องความเสมอภาคในด้านครอบครัวและการสมรส อนุสัญญาข้อ ๑๙ เรื่องการให้อำนาจศาลโลกในการตัดสินกรณีพิพาท^{๗๕}

เพื่อให้เป็นไปตามพันธกรณี ประเทศไทยได้จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) (ปัจจุบันเมื่อมีการปฏิรูประบบราชการปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้มีเปลี่ยนชื่อเป็น สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว) เป็นกลไกการดำเนินงานในระดับชาติ เพื่อผลักดันให้ปฏิบัติตามพันธกรณี ได้แก่ การปรับแก้มาตรการทางนิติบัญญัติ ตุลาการ และการบริหารที่มีการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิง ต้องขัดประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติของลังคม ที่มีการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิง รัฐต้องกำหนดมาตรการนโยบายเพื่อเสริมสร้างความเสมอภาคระหว่างเพศ และต้องจัดทำรายงานถึงความก้าวหน้าและอุปสรรค

^{๗๕} คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.), อนุสัญญาฯ ว่าด้วยการขัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ. (กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี ๒๕๔๐), หน้า ๓ - ๔.

ในการดำเนินการแก่คณะกรรมการว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ทุก ๔ ปี หรือตามคำเรียกร้องของคณะกรรมการ ต่อมาประเทศไทยยังได้ลงนามในพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาฉบับนี้สาระสำคัญของพิธีสารเลือกรับ คือ หากมีการละเมิดสิทธิขับบัญญัติที่ได้กำหนดในอนุสัญญา ผู้เสียหายบุคคลหรือกลุ่มนบุคคล ซึ่งได้รับคำยินยอมจากผู้เสียหายที่ได้ดำเนินการต่างๆ โดยมาตรการในประเทศจนลื้นสุดแล้ว แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ทำให้ไม่ได้รับความเป็นธรรม สามารถเสนอคำร้องเรียนมายังคณะกรรมการว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีได้ พิธีสารให้อำนาจคณะกรรมการ (โดยความยินยอมจากรัฐ) ดำเนินการสอบสวนกรณีการละเมิดอย่างร้ายแรงนั้นได้ พิธีสารเลือกรับมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

นอกจากนั้น รัฐบาลไทยยังรับรองปฏิญญาปักกิ่งและแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าของสตรี โดยประกาศยืนยันถึงพันธกรณีที่จะดำเนินการตามแผนปฏิบัติการฯ ซึ่งได้นำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังโดยบูรณาการเข้าไว้ในแผนพัฒนาสตรี ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐ – ๒๕๔๔ และ ๒๕๔๕ – ๒๕๔๙) อันเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาสตรีไทย

สำหรับมาตรฐานและกฎหมายที่รับรองสิทธิมนุษยชนของสตรีในระดับประเทศ รัฐบาลไทยได้ระบุถึงการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของสตรีไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทยที่ให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนทุกคนอย่างกว้างขวาง กับมีบทบัญญัติเฉพาะที่รับรองสิทธิมนุษยชนของสตรีไว้ คือ

- รับรองความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย (มาตรา ๓๐ และ ๔๐)

- ขยายโอกาสทางการศึกษา (มาตรา ๕๓)
- คุ้มครองจากการใช้ความรุนแรง (มาตรา ๕๓)
- มีผู้แทนของคุ้มครองพิจารณากฎหมายเกี่ยวกับเด็กและสตรีอย่างน้อย ๑ ใน ๓ ของกรรมการทั้งหมด (มาตรา ๑๙๐)

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะนับแต่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้มีความก้าวหน้าในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของสตรีหลายประการ เช่น

๑. แผนพัฒนาสตรี ประเทศไทยได้จัดทำนโยบายและแผนงานหลักในการพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๔๕) เป็นแผนระยะยาวฉบับที่สอง ซึ่งได้ใช้เป็นฐานในการจัดทำแผนพัฒนาสตรี ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๓๙) ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔) รวมทั้งฉบับล่าสุด คือ แผนฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙) โดยแผนฯ ๙ เป็นแผนที่มีการระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของแผนอย่างชัดเจน ในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตและศักยภาพสตรี ขัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบทั้งทางนิติธรรมและพฤติกรรม ให้ผู้หญิงได้รับการคุ้มครองทุกด้านในฐานะที่มีค่าดีศรี ความเป็นมนุษย์เท่าเทียมบุรุษ และส่งเสริมให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง รวมทั้งการพัฒนาสันติสุข ในครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และประชาคมโลก

๒. การยกเลิกข้อส่วนราชการภายนอก อนุสัญญาสตรี พร้อมกับได้พยายามปรับเปลี่ยนกฎหมายและระเบียบในประเทศเรื่อยมา เพื่อให้สามารถยกเลิกข้อส่วนต่างๆ ทั้ง ๓ ข้อได้ จนปัจจุบันยังคงเหลือข้อส่วนอีก ๒ ข้อ คือ ข้อ ๑๖ เรื่องความเสมอภาคในด้านครอบครัวและการสมรส และข้อ ๒๙ เรื่องการให้อำนาจศาลโลกในการตัดสินกรณีพิพาท

๓. มีการจัดทำรายงานการอนุวัติตามอนุสัญญา สตรี

ที่ผ่านมาธงชาติไทยได้จัดทำรายงานแล้วรวม ๓ ฉบับ คือ ฉบับที่ ๑ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ฉบับที่ ๒ และ ๓ (ฉบับรวม) เสนอเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ และฉบับที่ ๔ และ ๕ (ฉบับรวม) เสิร์จลินในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ (ภาคเอกชนไทยได้ร่วมกันจัดทำรายงานคุณานุเคราะห์รายงานของรัฐชื่น ๒ ฉบับ คือ ฉบับแรกในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ และฉบับที่ ๒ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕)

๔. สิทธิของผู้หญิงในการเลือกใช้นามสกุลหลังแต่งงาน

หลังการเคลื่อนไหวที่ยาวนานและยากลำบาก กลุ่มผู้หญิงและผู้สนับสนุนก่อการณ์ทำให้สาธารณชนเข้าใจสาระเนื้อหาอันแท้จริง และปัญหาที่เกิดจากการบังคับใช้นามสกุลของสามีมากขึ้น ความพยายามประสบความสำเร็จ เมื่อศาลรัฐธรรมนูญยอมรับที่จะอนุจัจย์กฎหมายมาตรา ๑๗ ของพระราชบัญญัติซึ่งบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่กำหนดให้ผู้หญิงที่มีสามีถูกต้องตามกฎหมายต้องใช้ชื่อสกุลของสามีว่าชัดต่อกฎหมาย รัฐธรรมนูญมาตรา ๓๐ ที่ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของชาวไทยหรือไม่ และเมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน คณะกรรมการศาลรัฐธรรมนูญมีมติ ๑๓ ต่อ ๒ เสียง อนุจัจย์ว่ากฎหมายมาตราหนึ่งขัดต่อรัฐธรรมนูญจริง คำวินิจฉัยดังกล่าวทำให้ผู้หญิงที่จดทะเบียนสมรสสามารถเลือกได้ว่าตนเองจะเปลี่ยนนามสกุลมาใช้ของสามี หรือใช้นามสกุลเดิมต่อไป ยิ่งไปกว่านั้น ดูเหมือนสาธารณชนทั่วไปก็ให้การสนับสนุนพอสมควร เมื่อเห็นว่า

“คำวินิจฉัยถือเป็นนิมิตหมายอันดีทำให้หญิงและชายมีความเท่าเทียมกัน”

“ต่อไปคุณค่าของลูกสาวจะเพิ่มมากขึ้น เพราะสามารถเลือกสกุลได้”

“pm ปัญหาในครอบครัวเกิดจากความไม่เข้าใจมากกว่าเรื่องนามสกุล”

“เรื่องนี้ເວົ້ອຕ່ອງຜູ້ທີ່ເປັນນັກອຸປະກອດຈະໄດ້ໄມ້ຕ້ອງຢູ່ຢາກໃນເຮືອງເອກສານໃນການທຳອຸປະກອດ”

ในส่วนของทางราชการได้มีการขานรับมติศาลรัฐธรรมนูญอย่างดี ทั้งในระดับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรองอธิบดีกรมการปกครอง โดยได้มีคำสั่งกำชับไปยังฝ่ายนายทะเบียน ซึ่งเป็นระดับปฏิบัติให้เตรียมพร้อมรับงานเลือกเปลี่ยนนามสกุล

อย่างไรก็ตาม แม้จะเห็นความก้าวหน้าในการได้มาซึ่งสิทธิมนุษยชนของสตรีในหลายส่วน แต่ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงก็ยังอยู่ในภาวะที่น่าเป็นห่วงในหลายกรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเด็นปัญหาต่อไปนี้

ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เป็นเรื่องที่สังคมยังมีทัศนะและอดีตว่าเป็นเรื่องภายในครอบครัวบุคคลภายนอกไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว และผู้ที่ถูกกระทำจำนวนมากไม่เปิดเผยข้อมูล ไม่แจ้งความดำเนินคดีรวมทั้งไม่ขอความช่วยเหลือจากภายนอก คนภายนอกจะได้รับรู้ความรุนแรงก็ต่อเมื่อมีผู้บาดเจ็บหรือตายจนจำเป็นต้องมาขอความช่วยเหลือจากตำรวจและโรงพยาบาลท่านนั้น กรณีความรุนแรงในครอบครัวที่สะเทือนความรู้สึกของคนในสังคมอย่างยิ่งที่ผ่านมา มีหลายกรณีด้วยกัน

๑. กรณีฆาตกรรมในครอบครัว ในระหว่างช่วงเวลา ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ – ๒๕๔๖ มีเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัวในระดับของการฆาตกรรมที่อยู่ในความสนใจของสาธารณชน ๒ กรณี ซึ่งกรณีปัญหาดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมและวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ที่ทุกสิ่งรวมศูนย์อยู่ที่ผู้ชายและสภาพดังกล่าวก็มีได้จำกัดอยู่เฉพาะในครอบครัวคนชั้นล่างท่านนั้น แต่เกิดขึ้นทั้งในครอบครัวคนชั้นกลางและผู้มีชื่อเสียงด้วย

กรณีแรก ดร.ในมหาวิทยาลัยชื่อดัง ผู้อำนวยการบันดาลโพธะ กรณีดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๗ – ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ เมื่ออดีตอาจารย์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิต้า) ได้ทำร้ายร่างกายใช้กำลังเด็ดอย่างแรงให้ของแข็งไม่รัก (ด้านร่ม) ตีภารยาของตนเองจนถึงแก่ความตาย เมื่อเรื่องได้เปิดเผยขึ้น ผู้เป็นสามียอมรับสารภาพในชั้นสอบสวนและขึ้นศาลโดยอ้างว่ากระทำไปด้วยความบันดาลโพธะ เนื่องจากผู้ตายมีความประพฤติในทางเลือมเสียและใช้ความรุนแรงในลักษณะที่ไม่เคยใช้มาก่อน ศาลชั้นต้นได้พิพากษาให้จำคุกจำเลย ๕ ปี แต่ลดโทษลงให้กึ่งหนึ่งเหลือจำคุก ๒ ปี และรองอาญาไว้ ๓ ปี พร้อมกับให้ทำงานบริการสังคมด้วยการสอนหนังสือเป็นเวลา ๕๐ ชั่วโมง เมื่อคดีถูกนำสู่ศาลอุทธรณ์เพื่อพิจารณาลงโทษจำเลยสถานที่ศาลอุทธรณ์กลับยืนตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้น^{๒๖} จนเห็นว่า โทษที่ผู้กระทำผิดได้รับนั้นน้อยมากเท่ากับไม่ได้ถูกลงโทษ กรณีนี้ได้ก่อให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างสูง และเกิดคำรามเกี่ยวกับ “ความเป็นธรรม” และ “ความยุติธรรม”^{๒๗} รวมถึงอดีตในกระบวนการยุติธรรมที่มีต่อผู้หญิงมากขึ้น

กรณีที่สอง นายแพทย์สุตินรีเวชชื่อดัง ผู้และทำลายศพแพทย์หญิงภารยาตอนเงยเพื่อนี้ความผิด กรณีนี้ในช่วงแรกก็ถูกเหมือนว่าอาจไม่มีการลงโทษ เนื่องจากอัยการสูงสุดมีคำสั่งไม่ฟ้องแต่ต่อมานิพนธ์ของผู้ตายได้ยื่นขอเป็นโจทก์เอง โดยยื่นฟ้องนายแพทย์ชื่อดังผู้เป็นสามีเป็นจำเลยในความผิดฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่นโดยได้รับรอง

ไว้ก่อน ปิดบัง ช่องเร้น ทำลายศพโดยการแล่นื่อและนำชิ้นส่วนร่างกายไปทำลาย เพื่อปกปิดการตายและปลอมแปลงใช้เอกสารปลอมเพื่อให้คนหลงเชื่อว่าผู้ตายไปต่างจังหวัด ซึ่งต่อมามาจำเลยได้ถูกตัดสินประหารชีวิต^{๒๘}

การทุบทีทำร้ายผู้หญิงในครอบครัวเกิดขึ้นตลอดเวลา และนับวันจะทวีความรุนแรงขึ้น กรณีเหล่านี้สะท้อนถึงค่านิยมที่มองว่าผู้หญิงเป็นเพียงสมบัติของผู้ชายเมื่อแต่งงานแล้ว เมื่อครั้งได้เกิดชุนข่องห้องใจก็มีการใช้กำลังเข้าทุบตือย่างไม่ยั้งยั่งซึ่งเจหรือแม้แต่การฆ่าทั้ง คำดัดสินข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของบุคลากรและกระบวนการยุติธรรมต่อประเด็นปัญหานี้ได้ชัดเจนว่า ถึงแม้เรื่องราวที่เกิดขึ้นจะรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิต แต่ถ้าพิสูจน์ได้ว่าผู้ตายเป็นหญิงที่มีความประพฤติเลือมเสีย ชายผู้เป็นสามีสามารถจัดการอย่างไรก็ได้ โดยไม่ต้องได้รับโทษทัณฑ์มากนัก

๒. การข่มขืนภารยา

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๔ และ ๒๕๔๖ องค์กรสตรีนำโดยมูลนิธิผู้หญิงและเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญได้หยิบยกประเด็นที่กฎหมายอาญาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความผิดทางเพศ โดยเฉพาะมาตรา ๒๗๖ ที่ยังคงให้สิทธิสามีข่มขืนภารยาได้ ภายใต้บทบัญญัติที่ว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราหญิงซึ่งมิใช่ภารยาของตน” บทบัญญัติดังกล่าวตีความได้ว่า กฎหมายให้สิทธิสามีข่มขืนภารยาได้โดยไม่ผิดกฎหมาย

องค์กรสตรีต่างๆ ได้ระดมความคิดเห็นภาคประชาชนและรวบรวมรายชื่อ ๕ หมื่นชื่อ เพื่อยื่น

^{๒๖} หนังสือพิมพ์ มติชน ๒๗ สิงหาคม ๒๕๔๖ หน้า ๐๙

^{๒๗} ฉลาดชาย รัม italiane ๒๕๔๔ หน้า ๐๙

^{๒๘} หนังสือพิมพ์ เดลินิวส์ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๖ หน้า ๐๙ (จากคำฟ้องดังกล่าวในวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๖ ศาลชั้นต้นได้มีความเห็นว่าถึงแม้จะไม่มีประจักษ์พยานการตาย ซึ่งก็เพราจะมีการดำเนินคดีไว้ อีกทั้งจำเลยกับผู้ตายมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกันซึ่งมีสาเหตุให้จำเลยพำนัชผู้ตายได้ ส่วนข้อปฏิเสธของจำเลยก็ไม่มีน้ำหนัก และถึงแม้ถูกจับกุมแล้วก็ยังไม่สำนึกผิดให้การปฏิเสธตลอดมา จึงไม่มีเหตุจะประนี ศาลจึงเห็นควรมีการลงโทษสถานหนัก พิพากษาประหารชีวิตจำเลยสถานเดียว)

เสนอต่อคณะกรรมการรัฐมนตรีให้มีการแก้กฎหมายดังกล่าว โดยมีข้อมูลสนับสนุนในเชิงประจักษ์จากหลายฝ่าย เช่น ผู้ที่ใกล้ชิดกับปัญหาอย่าง นายแพทย์รณชัย คงสกนธ์ แพทย์จิตเวชโรงพยาบาลรามาธิบดี ซึ่งเผยแพร่ว่าปัญหาการกระทำชำเราบุคคลที่เป็นภาระ เป็นปัญหาที่สังคมไม่ค่อยรับทราบ แต่จากการทำงานให้คำปรึกษาด้านจิตเวชพบว่ามีผู้หญิงจำนวนหนึ่งมาขอคำปรึกษาด้วยอาการเบื้องหลอก ซึ่งเครัวอันเกิดจากการต้องรับสารภาพของสามี ในภาวะที่สามีดีมีเหล้ามีพฤติกรรมรุนแรง ทำร้ายและบีบบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ จนนานวันก็เกิดภาวะทางจิตใจและเป็นโรคซึมเศร้าตามมา ทั้งยังเปิดเผยเพิ่มเติมว่าปัจจุบันอัตราการมาตัวตายของผู้หญิงมากเป็น ๓ เท่าของผู้ชาย ซึ่งเมื่อพิจารณาสาเหตุพบว่าส่วนใหญ่มาจากความรุนแรงในครอบครัว^{๔๗} นอกจากนี้รายงานของมูลนิธิยอดไลน์^{๔๘} พบว่าระหว่างเดือนมกราคม – กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๙ มีผู้ปรึกษาปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ๔๙๐ ราย จากการทำงานของศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรี มูลนิธิเพื่อนหญิงพบว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ มีผู้ขอความช่วยเหลือ ๑,๐๕๗ ราย ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ จำนวน ๑,๐๐๐ ราย ในจำนวนนี้ร้อยละ ๔๐ คือปัญหาความรุนแรงในครอบครัว^{๔๙} ข้อมูลจากการวิจัยล่าสุดเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว ของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับมูลนิธิผู้หญิง พบร่วมกับปัญหาร้อยละ ๔๔ เดຍถูกทำร้ายจากสามีหรือคนรัก ตัวเลขดังกล่าวสูงกว่าการสำรวจขององค์การนิรโทษกรรมสากลเคยจัดทำที่ประเทศไทย อีกปีต่อและอินเดีย ซึ่งพบว่ามีอัตราร้อยละ ๓๕ และ ๔๐ ตามลำดับ^{๕๐}

๓. ความรุนแรงทางเพศ

ความรุนแรงทางเพศที่สำคัญประการหนึ่งคือการฆ่าขึ้น ในปัจจุบันข่าวผู้หญิงถูกฆ่าขึ้นมาให้เห็นอยู่เป็นประจำในหน้าหนังสือพิมพ์ต่างๆ ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ มูลนิธิเพื่อนหญิง ได้รวบรวมรายงานข่าวจากหนังสือพิมพ์รายวัน ๕ ฉบับ ได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน ข่าวสด และกรุงเทพธุรกิจ พบร่วมกับความรุนแรงทางเพศเกิดขึ้นถึง ๒๖๙ กรณี ในจำนวนนี้เป็นการฆ่าขึ้นแล้วมา ๓๙ กรณี เป็นการรุมโทรม ๓๖ กรณี โดยมีผู้ตายนาย ๒๕๐ ราย ซึ่งมีทั้งหญิงชาวไทย ๔๐ ปี และ ๕๐ ปี เด็กหญิงอายุ ๗ ขวบ และ ๑ ขวบ สาเหตุส่วนหนึ่ง เป็นการทำตามวิถีโอลามก เช่นในกรณีเด็กชาย ๑๐ ขวบร่วมกับพากอีก ๓ คนรุมฆ่าขึ้นเด็กหญิง ๔ ขวบ นอกจากนั้น ยังพบว่าการฆ่าขึ้นส่วนใหญ่เกิดขึ้นโดยคนในครอบครัวของตนเอง เครือญาติ และคนรู้จัก หรือแม้แต่คนใกล้ชิด เช่นครู พ่อของตัวเอง

การฟ้องร้องเอาผิดกับผู้ที่ทำการล่วงละเมิดทางเพศต่อผู้หญิงมีน้อยมาก เพราะกฎหมายเปิดช่องให้มีการยอมความกันได้ และหลายกรณีเป็นเรื่องของผู้ที่มีอำนาจกระทำต่อผู้ที่อยู่ในฐานะด้อยกว่า

^{๔๗} หนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ ๗ มีนาคม ๒๕๔๕

^{๔๘} ดูในรายงานการอนุวัติตามอนุสัญญาฯ หน้า ๑๖

^{๕๐} หนังสือพิมพ์ ผู้จัดการรายวัน ๒๖ ตุลาคม ๒๕๔๕ หน้า ๑ และ ๕

นอกจากนั้นยังพบว่าการดำเนินงานทางด้านกฎหมาย เป็นการยากลำบากผู้หญิง ดังกรณีของหญิงคนหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้มีวัยรุ่น และคุณวุฒิ ถูกข่มขืนบนรถไฟ เมื่อแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ กลับไม่ได้รับความสนใจในความรู้สึกและความเลียหายของเธอ หลายครั้ง การแจ้งความผู้เสียหายก็ต้องเสียเงินต่อข้อสงสัยว่า เป็นการสมยอม หรือเป็นการแบล็กเมล์ด้วย

๔. การค้าประเวณี

ประเด็นการค้ามนุษย์ เป็นประเด็นปัญหาร่วมของทั่วโลกในฐานะอาชญากรรมข้ามชาติ การค้ามนุษย์โดยการหลอกลวงหญิงสาวจากประเทศยากจนไปเป็นโอลีแวนนี มีความรุนแรงมากขึ้น จากข้อมูลประมาณการว่าแต่ละปีมีผู้หญิงและเด็กจำนวน ๗๐๐,๐๐๐ คน ทั่วโลกถูกกล่อมลับส่งออกประเทศในจำนวนนี้เป็นผู้หญิงจากประเทศไทย ๕๐,๐๐๐ คน และธุรกิจนี้ได้ทำรายได้แก่องค์กรอาชญากรรมทั่วโลกปีละ ๕,๐๐๐ – ๖,๐๐๐ ล้านเหรียญสหรัฐ ตัวเลขผู้หญิงไทยที่ค้าประเวณีในประเทศไทยปีปัจจุบันซึ่งมีถึง ๔๐,๐๐๐ – ๕๐,๐๐๐ คน^{๓๒} จากรายงานของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ยังพบว่า กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางสำคัญแห่งหนึ่งของการค้าประเวณีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่นำเสนอคือ มีการลักลอบเอาหญิงสาวจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า จีน ลาวและกัมพูชา รวมทั้งชาวเชา เป่าต่างๆ ของประเทศไทย เข้าสู่อุตสาหกรรมการค้าประเวณีมากขึ้น ที่นำเสนอคือ กรณีกัมพูชาที่พ่อแม่ที่ยากจนต้องขายลูกสาวซึ่งบางรายอายุแค่ ๑๙–๒๓ ปี ในราคากลางๆ ๕๐,๐๐๐ บาท

๕. การจัดระเบียบสังคมกับการจับกุมหญิงบริการ

ถึงแม้ประเทศไทยจะเป็นประเทศที่มีผู้หญิงนับแสนคนประกอบอาชีพในฐานหญิงบริการทางเพศ

แต่การค้าประเวณีก็ถือเป็นอาชีพที่ผิดต่อพระราชบัญญัติปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๓ ซึ่งมีบทลงโทษผู้ค้าประเวณีโดยเฉพาะผู้เข้ามาซักชวนเสนอตามที่สาธารณชน กฎหมายดังกล่าวเปิดโอกาสให้รัฐบาลชุดปัจจุบัน โดยเฉพาะ เมื่อ ร.ต.อ.ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๔ – ๒๕๔๕ ดำเนินนโยบายจัดระเบียบสังคม นโยบายดังกล่าวทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่ต่างๆ จับกุมหญิงบริการในลักษณะต่างๆ เพื่อหวังที่จะสร้างผลงานโดยวิธีการต่างๆ จนลีมนักถึงการละเมิดสิทธิผู้หญิงและการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน กล่าวคือ

● มีการจับกุมหญิงบริการในที่สาธารณะ เนื่องจากลุ่มพินิจแห่งเดียวมีการจับกุมหญิงขายบริการ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ จำนวน ๖๐๘ ราย ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ จำนวน ๔,๓๖๔ ราย และในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ จำนวน ๔,๑๖๔ ราย^{๓๓} ในหลายกรณี ผู้หญิงที่ถูกจับกุมเหล่านั้น บางครั้งมิได้ทำการอันใดที่แสดงให้เห็นว่าเป็นการรับเร้า ซักชวนหรือเสนอตัวแต่อย่างใด การจับกุมดังกล่าว มีการคุมขังและมีโทษปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท ซึ่งโดยคนทั่วไปจะรู้สึกว่าเป็นโทษที่น้อยมากแต่สำหรับผู้หญิงที่ยังคงอาชีพขายบริการที่ต้องรับภาระครอบครัว และมีผู้ที่ต้องดูแลและช่วยเหลือครอบครัวเงินดังกล่าวเป็นจำนวนที่สูงมาก ที่สำคัญการจับกุมดังกล่าวไม่ได้ช่วยทำให้เกิดการแก้ปัญหา

● การล่อซื้อประเวณี การล่อซื้อประเวณีเป็นเรื่องที่ถูกคัดค้านมาโดยตลอด แต่ในช่วงระยะที่ผ่านมา ตำรวจได้นำวิธีการนี้มาใช้ในการจับกุมหญิงบริการอย่างแพร่หลาย มีการติดต่อนักช่าวเข้าร่วมทำข่าวปฏิบัติการจับกุม เพื่อสร้างให้เห็นผลงานให้ชัดเจน และบางครั้งในการจับกุมตำรวจ

^{๓๒} หนังสือพิมพ์ เดลินิวส์ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๔๕ ไม่ระบุ

^{๓๓} ข้อมูลที่รวบรวมไว้โดยมูลนิธิสิ่งเสริมโอกาสผู้หญิง (EMPOWER)

ร่วมประเวณีกับหภัยงบการก่อถนนและต้นเป็นเจ้าหน้าที่โดยอ้างว่าเพื่อทำให้การจับกุมมีหลักฐานมั่นคง อันที่จริงการจับกุมในทางลับอาจทำได้ แต่การทำให้มีภาพช่าวการจับกุมผู้หภัยขณะเปลี่ยนกายปรากฏนลีอต่างๆ และการล่อซื้อด้วยร่วมประเวณีก่อนการจับกุม อันถือเป็นการทำงานโดยไม่เคารพศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของผู้หภัย

๖. การคุกคามทางเพศโดยบุคคลที่มีอำนาจ

พฤติกรรมการคุกคามทางเพศที่ผู้ชายผู้มีฐานะและอำนาจทางสังคมกระทำต่อผู้หภัยที่ด้อยกว่าทั้งอำนาจและฐานะทางสังคม เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเสมออย่างไรก็ตามในช่วงเวลาที่จัดทำรายงาน มีข่าวการคุกคามทางเพศที่ได้รับการเปิดเผยต่อสาธารณะในหลายกรณี โดยเฉพาะผู้คุกคามเป็นบุคคลที่มีอำนาจในทางการเมืองการปกครองในระดับประเทศ

กรณีแรก “เหตุเกิดบนชั้น ๒๔” เกิดขึ้นเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เมื่อนักการเมืองระดับสูงของพรรคการเมืองใหญ่พรมหานนิ่ง ได้ออกกฎหมายให้นักข่าวหภัยตรวจสอบในห้องน้ำพับในห้องสูท แล้วมีการกระทำที่คุกคามทางเพศ แต่นักข่าวหภัยไหวตัวทัน และหลีกเลี่ยงพาตนเงยออกจากสถานการณ์ดังกล่าวได้เมื่อหนังสือพิมพ์ต้นสังกัดนำเรื่องออกมาระบุเพยหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นก์ถูกฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจำนวนมหาศาล ก่อนที่ต้องยอมความกันในท้ายที่สุด

กรณีที่สอง ต้นปี พ.ศ. ๒๕๔๖ มีข่าว “อดีตรัฐมนตรีชั่วคราวหภัยสาว” มีการเปิดเผยว่าอดีตรัฐมนตรีของพรรคการเมืองใหญ่หลอกล่อหภัยสาวผู้หนึ่งเข้าไปในโรงแรมม่านรูด โดยอ้างว่าจะจัดการเคลียร์ปัญหาเรื่องหนี้สินที่น้องชายของรัฐมนตรีผู้นั้นยืมและไม่ยอมใช้คืนให้ เมื่อหภัยสาวยอมเข้ามาอยู่โรงแรมแต่โดยดีก็ถูกปลุกปล้ำชั่วโมง เมื่อหภัยสาวนำเรื่องขึ้นแจ้งความ

พ้องร้องกลับถูกใจตีในเรื่องความเลื่อมลี้ในอดีต นับตั้งแต่อาประวัติทางเพศของมาแจ มีการดำเนินการสอบสวนอย่างไม่เป็นมิตร และการกลั่นแกล้งโดยนำเรื่องคดีความที่เคยมีปัญหามาเรือพื้นสอบสวนที่สำคัญต่อมาทางอัยการยังมีความเห็นว่าไม่สมควรลั่งฟ้องรัฐมนตรีผู้นี้ในข้อหาชั่วโมงชีน

กรณีที่สาม ช่วงกลางปี พ.ศ. ๒๕๔๖ มีข่าวการคุกคามทางเพศเมื่อ “บิ๊กสีกากีแห่โลมผู้ประภาศช่าวสา” กรณีดังกล่าว นี้ เกิดขึ้นในระหว่างการเดินทางติดตามการประชุมคณะกรรมการรัฐมนตรีที่จังหวัดภูเก็ตและอุบลราชธานี ที่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้นี้ทำหน้าที่ในการดูแลความปลอดภัยในการประชุม โดยนักข่าวหภัยได้รับการติดต่อหลายครั้งจากนายตำรวจผู้ใหญ่ระดับนายพล ที่พยายามหาโอกาสให้นักข่าวหภัยผู้นั้นเข้ามาใกล้ชิดเจ้านาย ดังแต่การเสนอโอกาสพิเศษในการเดินทางบ้าง และการโทรศัพท์มาซักชวนบ้าง พฤติกรรมดังกล่าวจึงทำให้กลุ่มนักข่าวหภัยของออกจดหมายเรียนตักเตือนนักข่าวหภัยรุนแรงนองที่ทำงานติดตามข่าวในทำเนียบรัฐบาลให้รับรู้เหตุการณ์ตลอดจนระมัดระวังพฤติกรรมเหล่านี้ จนเป็นเรื่องออกสู่สาธารณะในเวลาต่อมา ทัศนคติของผู้มีอำนาจในรัฐบาลต่อเรื่องที่นักข่าวหภัยรุนแรงนองนี้ มากเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย หรือปัดความรับผิดชอบด้วยการอ้างว่าเป็น “การเอาใจของลูกน้อง โดยที่ลูกพี่ไม่รู้เรื่อง” หรือไม่ก็ให้ความเห็นว่า “เป็นเรื่องของคนที่ไปเยือนรักษาเท่านั้นเอง ถ้าจะดังคณะกรรมการมาสอบสวนน่าจะเอาเวลาไปจับใจจะดีกว่า”^{๗๔}

พฤติกรรมและเรื่องราวที่เกิดขึ้นช้าๆ ทำให้องค์กรสตรีต่างๆ ออกมาย่วยเหลือผู้หภัยที่ประสบปัญหา โดยแนวร่วมเพื่อความก้าวหน้าของผู้หภัย ๔๐ องค์กร ได้ยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาล

^{๗๔} หนังสือพิมพ์ มติชน ๐๕ มิถุนายน ๒๕๔๖ หน้า ๑ และ ๐๕.

แต่การเคลื่อนไหวของเครือข่ายองค์กรสตรี ยังไม่สามารถทำให้ผู้มีอำนาจเห็นความสำคัญของปัญหาการคุกคามทางเพศ ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีการฟ้องร้องผู้เคลื่อนไหว เช่น นางทิชา ณ นคร ผู้ประสานงานเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญชี้เป็นผู้ที่ช่วยเหลือผู้หญิงซึ่งตกเป็นเหยื่อของพฤติกรรมดังกล่าว พยายามสร้างความเข้าใจและความตระหนักรถต่อสังคม กลับถูกฟ้องร้องฐานหมิ่นประมาท โดย พล.ต.อ.ลันต์ ศรุตานนท์ ผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

๗. การกีดกันทางสังคมและวัฒนธรรม : กรณีการบวชภิกษุณี

แม้ประเทศไทยจะเป็นประเทศที่ประชากรเกินกว่าร้อยละ ๕๐ นับถือศาสนาพุทธ แต่การบวชของสตรี นอกจากไม่ได้รับการส่งเสริมแล้ว ยังถูกขัดขวางกีดกันด้วย ดังจะเห็นได้จากสถานภาพที่ไม่ชัดเจนของแม่ชี ซึ่งถือได้ว่าเป็นสถานภาพนักบัวช์ หญิงที่สำคัญเพียงประการเดียวของผู้หญิง แม่ชียังไม่ได้รับการยอมรับนับถือเป็นนักบัวช์ และแม่ชีไม่มีทั้งสิทธิที่ควรได้รับอย่างเช่นพะลงซ์

สถานภาพการบวชของผู้หญิงจึงเป็นข้อถกเถียงตลอดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งของการบวชเป็นภิกษุณี ซึ่งกล่าวสืบทอดกันต่อมาว่าทำไม่ได้เนื่องจากการสืบทอดการเป็นภิกษุณีได้ขาดช่วงไปแล้ว กรณีที่ทำให้ประเด็นการกีดกันในพุทธศาสนา ถูกหยิบยกขึ้นมาถกเถียงในสังคมไทย เมื่อ ดร.ฉัตรสุมาลัย กบิลสิงห์ อธิ托อาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บุตรสาวของพระภิกษุณีวารมย์ กบิลสิงห์ และนักวิชาการด้านปรัชญาศาสนา พยายามแก้ข้อจำกัดดังกล่าวโดยการไปบวชเป็นภิกษุณีที่คริลังกาและกลับมาในนาม “ธัมมนันทา” เพื่อจำพรรษาและปฏิบัติศาสนกิจในวัดทรงธรรมกัลยาณีจนทำให้แม่ชี

จำนวนหนึ่งประการเจริญรอยตาม ด้วยการไปบวชที่คริลังกาเช่นกัน กรณีนี้ ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงว่า

“ปล่อยให้พระภิกษุทำลายศาสนาให้เสื่อมดีกว่าปล่อยให้มีการบวชภิกษุณีอย่างถูกต้อง”

“การเรียกร้องให้มีการบวชภิกษุณีเป็นการแสดงทางรามาใส่หัว”

“ให้ไปบวชเข้ามาลักษ ๒ - ๓ หมื่นคน แล้วค่อยมาเรียกร้องขอบัวชในประเทศไทย”

“ศาสนาไม่ใช่เรื่องของประชาธิปไตย แต่เป็นธรรมาธิปไตย การคิดหาวิธีการบวชภิกษุณีเป็นความคิดที่ผุ้งช่านเหมือนคนจบ ป.๖ แล้วจะไปบังคับให้เข้าให้ปริญญา”

ลิ่งที่สะท้อนจากคำพูดข้างต้น คือ เมื่อพูดถึงศาสนา ผู้หญิงจะถูกกันออกไป บางครั้งจะพบคำกล่าวที่ว่าศาสนาเป็นเรื่องโลกุตรธรรม ในขณะที่ผู้หญิงเป็นลัญลักษณ์ที่ผูกพันอยู่กับโลกียธรรม ด้วยเหตุนี้ศาสนาจึงอยู่ในมือผู้ชาย

อย่างไรก็ตาม ทางคณะกรรมการวิการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ วุฒิสภา ได้มอบหมายให้คณะกรรมการด้านสตรีดำเนินการศึกษาเรื่องนี้เพื่อเสนอข้อเท็จจริงให้สังคมไทยได้รับรู้ และมีความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า การบวชภิกษุณีไม่ขัดต่อพระวินัย การฟื้นฟูการบวชภิกษุณีเป็นการส่งเสริมเสรีภาพ และโอกาสในการปฏิบัติธรรมของสตรี ทั้งยังสอดคล้องกับอุดมการณ์รัฐธรรมนูญ และข้อตกลงระหว่างประเทศ รัฐควรให้การคุ้มครองและสนับสนุนโดยมีกฎหมายรับรองอย่างถูกต้องไปตามสิทธิแห่งความเป็นมนุษย์ และสอดคล้องกับเจตนาرمณ์ขององค์พระศาสนา^{๗๔}

^{๗๔} คณะกรรมการวิการกิจการสตรีเยาวชนและผู้สูงอายุ วุฒิสภา ไม่ระบุปี หน้า ๕๗ - ๕๘

โดยสรุป รัฐบาลไทยในทุกยุคทุกสมัย ต่างยอมรับหลักการทางด้านลิทธิมุชยชนของผู้หญิงเป็นอย่างดี โดยจะเห็นได้จากการเข้าร่วมลงนามในข้อตกลงระหว่างประเทศ และการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายข้อบังคับภายในประเทศบางส่วนให้สอดคล้องกับข้อตกลงเหล่านั้น แต่การยอมรับในหลักการระหว่างประเทศ ยังไม่สามารถสรุปว่าประเทศไทยมีความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายเกิดขึ้นแล้ว และผู้หญิงจะไม่ถูกละเมิดลิทธิมนุษยชน แต่สถานการณ์ที่ดำรงอยู่และรูปธรรมปัจจุบันที่ผู้หญิงยังต้องเผชิญอยู่ ทำให้มองเห็นว่าถึงแม้จะมีการยอมรับในหลักการและข้อกฎหมายแล้ว แต่รูปธรรมในการดำเนินการปกป้องและคุ้มครองลิทธิมนุษยชนของผู้หญิงยังไม่มีความคืบหน้านัก ผู้หญิงยังต้องเผชิญกับการละเมิดลิทธิในด้านต่างๆ อย่างรุนแรง ทั้งในเรื่องความรุนแรงทางเพศ ความรุนแรงในครอบครัว มีผู้หญิงจำนวนไม่น้อยที่ถูกนำไปขายทั้งในและนอกประเทศไทย และผู้หญิงเรือนแสนที่ต้องยึดอาชีพค้าบริการทางเพศเพื่อความอยู่รอด

โดยผู้หญิงเหล่านี้ต้องทนทุกข์ต่อการเอาไว้เป็นอย่างหนัก และป่วยครั้งที่บุคคลที่มีอำนาจจัดการเข้าไปสร้างความเดือดร้อน หากประโยชน์หรือละเมิดลิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเธอ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ทัศนคติและค่านิยมที่มองผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลง ผู้มีอำนาจจัดการยังไม่เห็นความสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดการเคารพลิทธิมนุษยชนของผู้หญิง ประเด็นลิทธิมนุษยชนของผู้หญิงยังเป็นประเด็นทางลังคมที่อยู่ห่างไกลจากอำนาจและผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจที่สำคัญคือ การขาดเจตนารณรงค์ที่ชัดเจนทางการเมืองที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาของสตรีอย่างแท้จริง

ในปัจจุบัน สภาพเศรษฐกิจลังคมได้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว โดยผู้หญิงได้มีส่วนสำคัญในการผลักดันงานพัฒนามาโดยตลอด รัฐต้องเอาใจใส่การปกป้องคุ้มครองลิทธิมนุษยชนของผู้หญิงให้มากขึ้น อย่างเป็นรูปธรรม ที่สำคัญควรมีการดำเนินการคือ แก้ไขปัญหาที่อยู่ในความห่วงใยต่างๆ ดังปรากฏในบทที่ ๕

เอกสารอ้างอิง

กฤตยา อชาวนิจกุล. (๒๕๔๖). การค้าแรงงานมนุษย์ข้ามชาติในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและลัทธม มหาวิทยาลัยมหิดล.

คณะกรรมการสตรี. (ม.ป.ป) การนิเวศภิกษุณีในประเทศไทย. ม.ป.ท : คณะกรรมการสตรี เยาวชนและผู้สูงอายุ วุฒิสภา.

ฉลาดชาย ร่มitanน์. (๒๕๔๕, กุมภาพันธ์ - มีนาคม) ผู้ช่วยเมียกับอดีตทางเพศและกระบวนการยุติธรรม จุลสารสตรีศึกษา ๙ (๒), หน้า ๑๐ – ๑๔.

วิระดา สมสวัสดิ์. การต่อสู้ของผู้หญิงและอนุสัญญาการขัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ คำบรรยายในการฝึกอบรมความรู้ทางกฎหมายแก่ผู้นำสตรีภาคเหนือ ศูนย์สตรีศึกษา คณะกรรมการสตรี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖.

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (๒๕๔๕). รายงานการอนุวัติตามอนุสัญญาฯ ด้วยการขัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ. ฉบับที่ ๔-๕ (ฉบับรวม).

สมาคมติดตามการพัฒนาสตรีในประเทศไทย. (๒๕๔๕). รายงานการคู่ขนานตามอนุสัญญาฯ ด้วยการขัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบขององค์กรเอกชน ฉบับที่ ๒. (เอกสารอัสดำเนา).

_____ (๒๕๔๕, ๒๕ มิถุนายน). แผลคามมนุษย์ข้ามชาติ (๑) กระบวนการที่เป็นรูปธรรม. เดลินิวส์, หน้า ๔

_____ (๒๕๔๖, ๑๑ พฤศจิกายน). เดลินิวส์, หน้า ๑ , ๑๗

_____ (๒๕๔๕, ๗ มีนาคม). ไทยรัฐ.

_____ (๒๕๔๕, ๒๖ ตุลาคม). ผู้จัดการรายวัน, หน้า ๑ , ๕

_____ (๒๕๔๖, ๑๕ มิถุนายน). มติชน, หน้า ๑๕

_____ (๒๕๔๕, ๒๕ สิงหาคม). มติชน, หน้า ๑๒

Women's Studies Center. (1995) **Background Paper : Women and Human Rights**. chiang Mai : Women's Studies Center, Chiang Mai University.

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนด้านแรงงาน

สถานการณ์แรงงานในประเทศไทย

วิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ก่อให้เกิดการว่างงานอย่างเฉียบพลัน อัตราการว่างงานเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๑.๕ หรือประมาณ ๕ แสนคนในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นร้อยละ ๕.๗ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ หรือประมาณ ๑.๔ ล้านคน ลูกจ้างในหลายภาคอุตสาหกรรมถูกเลิกจ้างจำนวนมากที่สุดในประวัติการพัฒนาเศรษฐกิจไทย กลยุทธ์เป็นคนตกงานโดยนายจ้างหลายแห่งไม่จ่ายค่าแรงหรือค่าชดเชยการเลิกจ้าง ในขณะที่คุณงานส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้ต่ำ มักต้องทำงานล่วงเวลา หรือถูกเงินอกรอบบบ เพื่อให้เพียงพอต่อการรองซื้อของตนเองและครอบครัว จำนวนผู้ประกันตนในกองทุนประกันสังคมปี พ.ศ. ๒๕๔๐ มีจำนวน ๖.๐๕ ล้านคน สิ้นปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ลดเหลือ ๕.๔๙ ล้านคน

อย่างไรก็ตาม อัตราการว่างงานค่อยๆลดลงเหลือร้อยละ ๑.๕ หรือประมาณ ๖.๓ แสนคน (ชาย๓.๓ แสนคนและหญิง๓.๐ แสนคน) ในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๔๖ และจำนวนผู้ประกันตนค่อยๆ เพิ่มเป็น๗.๖ ล้านกว่าคน ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ เนื่องจากมีการจ้างงานเพิ่มขึ้น และกองทุนประกันสังคมขยายการคุ้มครองไปสู่ลูกจ้างในสถานประกอบการที่มีลูกจ้างต่ำกว่า ๑๐ คนหรือตั้งแต่ ๑ คนขึ้นไปตั้งแต่ ๑ เมษาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

แม้อัตราการว่างงานจะลดลง และอัตราการเติบโตของเศรษฐกิจไทยจะเพิ่มเป็นร้อยละ ๕ - ๖ แต่ไม่ได้หมายความว่าคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานจะดีขึ้น หรือสิทธิแรงงานจะได้รับการคุ้มครองมากขึ้น ด้วยสาเหตุหลายประการด้วยกัน ที่สำคัญคือการที่เศรษฐกิจไทยเข้าไปเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ

ทุนนิยมโลกอย่างแนบแน่น โดยไม่มีมาตรการคุ้มครองแรงงานอย่างเพียงพอ นอกจากนั้น ความพยายามที่จะสร้างข้อได้เปรียบในการแข่งขัน ทำให้รัฐบาลไทยออกมาตรการที่เอื้ออำนวยต่อทุนและนายทุน แต่ไม่ดำเนินถึงสิทธิมนุษยชนของแรงงาน

การขยายตัวของเศรษฐกิจโลกและลักษณะนิยมใหม่ส่งผลให้รัฐสูญเสียอำนาจในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนา โอกาสวัฒนทางเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้นทำให้เกิดการขยายเครือข่ายบริษัทและการควบรวมกิจการมากขึ้น ในภาวะการแข่งขันระหว่างประเทศที่รุนแรงขึ้น บรรษัทข้ามชาติหลายแห่งย้ายมาลงทุนที่ประเทศไทยเพื่อใช้เป็นฐานการผลิตเพื่อการส่งออกไปประเทศอื่น เนื่องจากประเทศไทยมีปัจจัยความได้เปรียบหลายอย่าง คือ นโยบายส่งเสริมการลงทุนที่ให้สิทธิพิเศษทางภาษีอากร กลุ่มทุนสามารถลดต้นทุนการผลิตและลดการรวมตัวต่อรองของแรงงานไปพร้อมกับการปรับโครงสร้างการจ้างงานให้มีความยืดหยุ่นในการใช้งาน กล่าวคือ ลดจำนวนแรงงานลง จ้างแรงงานประจำที่มีประสบการณ์หรือมีทักษะฝีมือสูงจำนวนน้อย ทำสัญญาจ้างงานที่มีลักษณะชั่วคราวระยะสั้นกับคุณงานล้วนใหญ่ในกระบวนการผลิต ปรับรูปแบบการจ้างงานที่หลากหลาย และไม่ต้องมาทำงานพร้อมกันในพื้นที่สถานประกอบการเดียวกัน เช่น การจ้างงานแบบเหมาช่วง การจ้างเหมาค่าแรง การใช้ระบบรับซ่อมการผลิตสินค้าไปนอกโรงงาน เช่น การรับงานไปทำที่บ้าน การจ้างเหมารายชั้นหรือลักษณะจ้างทำของ การจ้างแรงงานเด็กหรือแรงงานต่างด้าวราคากูก เป็นต้น

ผลพวงที่เห็นอาจชัดเจนมากในหลายกิจการ เช่น แม้สภาวะการขยายตัวในบางภาคอุตสาหกรรมเพื่อ การส่งออก ส่งผลให้มีการจ้างงานเพิ่ม ดังในกรณีของ อุตสาหกรรมยานยนต์ ซึ่งส่วนประกอบ อุตสาหกรรม ประกอบชั้นส่วนคอมพิวเตอร์ แต่อุตสาหกรรมเหล่านี้ แม่มีมูลค่าส่งออกสูงติดอันดับ ๑ ใน ๓ มาตรายปี หากมีการนำเข้าสินค้าทุน วัสดุดิบในสัดส่วนสูง เช่นกัน และต้องเพชญูภาวะผันผวนสูง เพราะต้องขึ้นกับ การลงทุนของบรรษัทข้ามชาติโดยตรงและตลาด ส่งออกไม่กี่ประเทศ บรรษัทเหล่านี้เข้ามาลงทุนโดย ได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีอากร เงื่อนไขการส่งออกที่ ได้เปรียบ และใช้แรงงานราคาถูก การจ้างงานที่ ขยายตัว อาจไม่ใช่การจ้างงานแบบรายเดือนประจำ มีความมั่นคงในงาน แต่มีแนวโน้มการจ้างเป็นลูกจ้าง รายวัน สัญญาจ้างระยะสั้นชั่วคราว และพิจารณา ต่อสัญญาจ้างไปเรื่อยๆ ไม่ได้รับสิทธิพื้นฐานตาม กฎหมายแรงงานอย่างเต็มที่ครบถ้วน และไม่อ灸 รวมตัวต่อรองนายจ้างได้ เพราะอาจถูกเลิกจ้างหรือ ไม่ต่อสัญญาจ้างในอนาคต

นอกจากนั้น ความต้องพัฒนาของพลังการผลิต ในภาคเกษตรชนบท และวัฒนธรรมลัศคบวิภัณฑ์ สมัยใหม่ ส่งผลให้แรงงานหนุ่มสาวจำนวนมากจาก ภาคชนบทพอยไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมและ

ภาคบริการต่างๆ ทั้งในเขตเมือง ภูมิภาคต่างๆ ภายใน ประเทศไทยและต่างประเทศ ผลสำรวจของสำนักงาน สถิติแห่งชาติ เรื่อง รายงานผลการสำรวจสำมะโน การเกษตรปี พ.ศ. ๒๕๔๖ พบว่า ชาวครัวเรือนทั้ง ประเทศไทย ๑๗.๓๐ ล้านครัวเรือน มีครัวเรือนที่ทำ อาชีพเกษตร (รวมเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด) เพียง ๕.๗๙ ล้านครัวเรือน หรือร้อยละ ๓๓ ของครัวเรือนทั้งหมด โดยส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนในภาคอีสานร้อยละ ๔๕ ภาคเหนือร้อยละ ๒๗ ภาคกลางและภาคใต้ใกล้เคียง กัน คือ ร้อยละ ๑๕ นอกเหนือจากเกษตรกรแล้ว ยังมีแรงงานรับจ้างทำการเกษตรอีกประมาณ ๔.๒๔ ล้านคนจาก ๒.๗๓ ล้านครัวเรือน

สำหรับแรงงานไทยที่ไปทำงานต่างประเทศ ต้องเพชญูกับปัญหาการหลอกหลวงและการเอาเปรียบ จากบริษัทจัดหางานและนายหน้า ทำให้ต้องเสีย ค่าใช้จ่ายสูงมาก หลายรายต้องขายที่ดินทำกิน หรือภูยมเงินเป็นลูกหนี้ก่อนไปทำงาน ผลการวิจัย เรื่อง “ตลาดแรงงานไทยในเอเชียตะวันออกและเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ : ผลกระทบจากเศรษฐกิจด้วย ในปลายทศวรรษที่ ๘๐” โดยศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่ง เอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (๒๕๔๔) พบว่า ต้นทุนการได้งานในประเทศสูงมาก คนงานต้องทำงานโดยไม่ใช้เงินเดือนเลย ๕ เดือนถึง ๑ ปีในต่างประเทศ จึงจะมีเงินเก็บเท่ากับค่าใช้จ่าย เป็นต้นทุนการได้งาน บางครั้งยังถูกหลอกหลวงกว่าจะ ร้องเรียนได้เงินคืนต้องเสียเวลาเป็นปี ค่าใช้จ่ายที่สูงนี้ ส่วนหนึ่งต้องจ่ายให้แก่ตัวแทนนายจ้างหรือนายหน้า ในต่างประเทศที่นำตำแหน่งงานว่างมาขายให้บริษัท จัดหางานไทย

ข้อมูลการให้ความช่วยเหลือคนหางานที่ร้องทุกข์ ขอค่าใช้จ่ายคืน พบว่าตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๓๘ ถึงปี พ.ศ. ๒๕๔๕ มีจำนวนคนหางานที่ได้รับความ เดือดร้อน ๔๓,๔๐๗ คน รวมจำนวนเงินค่าเสียหาย ๒,๒๔,๗๔๙,๙๓๔ บาท จำนวนเงินที่ต้องถูกหลอกหลวง ไปดังกล่าวส่งผลกระทบรุนแรงต่อฐานะทางเศรษฐกิจ

และลังคมของคนทำงานและครอบครัวอย่างมาก^{๗๙}

โดยหลักการ แรงงานที่ทำงานในประเทศไทย หรือ
คุณงานที่ออกไปขายแรงงานในต่างประเทศ ควรจะ
ได้รับการคุ้มครองสิทธิเป็นอย่างดี ทั้งโดยกฎหมาย
ภายในประเทศไทย และกฎหมายระหว่างประเทศ
ที่ประเทศไทยเป็นภาคี แต่ดูเหมือนว่า เมื่อพิจารณา
มาตรฐานเหล่านั้นแล้ว สิทธิของแรงงานเหล่านั้น
ดูจะยังห่างไกลจากมาตรฐานมากนัก

มาตรฐานการคุ้มครองแรงงาน

แนวคิดและมาตรฐานการส่งเสริมและคุ้มครอง
สิทธิเชิงภาพ ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความ
เป็นมนุษย์ของแรงงาน ปรากฏในบทบัญญัติแห่ง^{๘๐}
กฎหมายภายในประเทศไทยและสนธิสัญญาระหว่าง
ประเทศ ๕ ประเทศ คือ^{๘๑}

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.
๒๕๔๐

๒. กฎหมายแรงงานภายในประเทศไทย

๓. ปฏิญญาสาภลว่าด้วยหลักการและสิทธิ
ขั้นพื้นฐานในการทำงานขององค์การแรงงานระหว่าง
ประเทศ (ILO)

๔. กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่
ประเทศไทยเป็นภาคี

๕. จรรยาบรรณทางการค้าหรือมาตรฐาน
แรงงานระหว่างประเทศของภาคเอกชนหรือบรรชัท
ข้ามชาติ

สำหรับประเทศไทยนั้น รัฐบาลไทยเข้าเป็นภาคี
สมาชิกองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ตั้งแต่เริ่ม^{๘๒}
ก่อตั้งองค์การนี้เมื่อปี พ.ศ.๒๕๖๒ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๖๙
ILO มีสมาชิกทั้งหมด ๑๗๖ ประเทศ มีอนุสัญญา

ที่ตราขึ้นโดยไตรภาคี (ผู้แทนรัฐบาล ฝ่ายนายจ้างและ
ฝ่ายลูกจ้าง) ในเวทีการประชุมแรงงานระหว่างประเทศไทย
จำนวน ๑๔๔ ฉบับ ประเทศไทยได้ให้สัตยาบัน
อนุสัญญาร่วม ๑๓ ฉบับ โดยเป็นอนุสัญญามาตรฐาน
แรงงานหลักจำนวน ๕ ฉบับ ตามลำดับ คือ

ฉบับที่ ๑๐๕ ให้สัตยาบันเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐

ฉบับที่ ๒๙ ให้สัตยาบันเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒

ฉบับที่ ๑๐๐ ให้สัตยาบันเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔

ฉบับที่ ๑๔๒ ให้สัตยาบันเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔

ฉบับที่ ๑๓๔ ให้สัตยาบันเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๖

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยไม่เคยให้สัตยาบัน
มาตรฐานแรงงานหลักระหว่างประเทศว่าด้วยเชิงภาพ
การรวมตัวและร่วมเจรจาต่อรองฉบับใดฉบับหนึ่ง
ไม่ว่าจะเป็น อนุสัญญาฉบับที่ ๘๗ และฉบับที่ ๙๔
นอกจากนี้ รายงานการปฏิบัติตามมาตรฐานแรงงาน
ระหว่างประเทศที่รัฐบาลไทยให้สัตยาบันไปแล้วจำนวน
๑๓ ฉบับ พบว่ายังไม่เคยเผยแพร่ต่อสาธารณะ
และแรงงานเอง ก็ยังไม่มีความรู้ หรือไม่เกี่ยวข้อง
ถึงสิทธิของตนเอง หรือไม่เกี่ยวข้องในสภาวะที่จะ^{๘๓}
เรียกร้องทวงสิทธิของตนเองได้ สิทธิขั้นพื้นฐาน
ของแรงงานส่วนใหญ่จึงถูกละเมิดตลอดมา

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนของแรงงาน

การละเมิดสิทธิมนุษยชนของแรงงานใน
ประเทศไทย ปรากฏในหลายรูปแบบ ที่รุนแรงและ
พบเห็นบ่อยครั้ง คือ การบังคับใช้แรงงาน การละเมิด
เสรีภาพในการจัดตั้งสหภาพแรงงานและเรียกร้อง
ต่อรอง การถูกเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม กลุ่ม
แรงงานที่เลี้ยงและถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนมากที่สุด
คือ แรงงานอกระบบและแรงงานต่างด้าว

^{๗๙} ๑๐ ปีครบรอบก่อตั้งกรรมการจัดหางาน ทศวรรษใหม่กระบวนการทัศน์ใหม่กรรมการจัดหางาน ๒๕๖๙ หน้า ๓๘ - ๔๐

^{๘๐} รายละเอียดในเอกสารแนบท้าย

๑. การบังคับใช้แรงงาน

ลิทธิการทำงานโดยอิสระ เป็นลิทธิพื้นฐานของผู้ใช้แรงงานทั่วโลก การบังคับใช้แรงงาน หมายถึง การว่าจ้าง การกำหนดเงื่อนไขการว่าจ้าง หรือการมอบหมายให้บุคคลทำงาน โดยบุคคลนั้นไม่สมัครใจ ทั้งนี้ จะต้องอาศัยวิธีการหรืออ้างเหตุเพื่อการลงโทษ การหักหนี้ การข่มขู่ การเก็บยืดบัตรประจำตัวหรือหลักฐานประจำตัวหรือวิธีอื่นได้ก็ตาม

สถานการณ์ที่เข้ามายึดเป็นการบังคับใช้แรงงานได้แก่ การที่นายจ้างจำนวนมากที่จ้างแรงงานต่างด้าว เข้าเมืองพิดภูมาย เก็บยืดบัตรอนุญาตทำงาน ชั่วคราวของลูกจ้าง เพื่อเป็นหลักประกันไม่ให้คนงานหลบหนี และกักขังชุดเครื่องงานอย่างเต็มที่ต่อไป มีการลั่นห้ามคนงานออกงานหรือติดต่อบุคคลภายนอก ลิทธิที่ลูกจะเมิดอย่างเห็นได้ชัด คือ ลิทธิการเดินทางไปหาภูมิพื้นท้องเพื่อนฝูงในจังหวัด ลิทธิการใช้บริการรักษาพยาบาลกับโรงพยาบาล เนื่องจากไม่มีบัตรจริงแสดงต่อสถานพยาบาล ซึ่งทำให้ลูกปฏิเสธการรักษาโรค นอกจากนี้ยังมีโอกาสลูกเจ้าหน้าที่ตำรวจนางรายรีดໄฉหรือจับกุมส่งกลับได้

ยิ่งไปกว่านั้น นายจ้างหลายแห่งใช้มาตรการบังคับให้ลูกจ้างเพิ่มผลผลิตหรือทำงานต่อเนื่องโดยต้องยอมทำงานล่วงเวลาเป็นประจำ หรือสร้างเงื่อนไขต่อรองให้ทำงานล่วงเวลาโดยไม่จ้างแรงงานเพิ่มให้สอดคล้องกับปริมาณงาน เพื่อลดต้นทุนแรงงาน เช่น ถ้าใครไม่ทำงานล่วงเวลาในวันใด อาจถูกตัดโอกาสทำงานล่วงเวลาทั้งเดือนหรือตลอดปี หรืออาจถูกพิจารณาเลิกจ้าง ลดค่าแรงอย่างไม่เป็นธรรมในอนาคต บางแห่งนายจ้างใช้วิธีซักจุ่งให้ลูกจ้างลาออกจากสมาคมสหภาพแรงงาน เพื่อแลกเปลี่ยนกับการได้ทำงานล่วงเวลาเป็นประจำ

แม้โดยหลักการ ลิทธิของแรงงานต่างด้าวจะได้รับการประกัน เช่น มติคณะรัฐมนตรี ปี ๒๕๔๕ กำหนด

ให้แรงงานต่างด้าวที่ถูกเลิกจ้างโดยไม่ใช่ความผิดของลูกจ้าง มีลิทธิทางงานใหม่ทำได้ภายในจังหวัดเดียวกันได้ภายใน ๗ วัน นับแต่วันถูกเลิกจ้างโดยนายจ้างใหม่ต้องมาแสดงตัวและรับรองต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ มติคณะรัฐมนตรีฉบับนี้ มีได้คุ้มครองลูกจ้างในกรณีที่ นายจ้างเป็นผู้กระทำผิด เช่น ไม่จ่ายค่าจ้างขั้นต่ำตามกฎหมายแรงงาน บังคับให้ทำงานล่วงเวลาทำงานในวันหยุด หรือทำร้ายร่างกายหรือล่วงละเมิดทางเพศต่อแรงงาน ฯลฯ คุณงานไม่มีลิทธิลาออกจากงานใหม่ทำได้ ถ้านายจ้างเก่าไม่ยอมแจ้งการออกจากงานและการหานายจ้างใหม่ภายใน ๗ วัน ทางเลือกของลูกจ้างถูกปฏิเสธอย่างสิ้นเชิง

การกระทำดังกล่าว ถือเป็นการละเมิดต่ออนุสัญญา ILO ฉบับที่ ๒๙ และ ๑๐๕ ที่รัฐบาลไทยให้สัตยบันด์แล้ว และยังพิดภูมายคุ้มครองแรงงานที่การทำงานล่วงเวลาต้องได้รับความยินยอมจากลูกจ้างเป็นครั้งคราวไป และเข้ามายึดตั้งฐานะเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และความผิดอาญาข้อหา กักขังหน่วงเหนี่ยวได้

๒. การละเมิดเสรีภาพการจัดตั้งสหภาพแรงงานและการเรียกร้องต่อรอง

ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ถึงปัจจุบัน นายจ้างจำนวนมากอ้างเหตุผลทางเศรษฐกิจ การขาดทุน ภาวะการตลาด การส่งออก ฯลฯ จวyaโอกาสเลิกจ้าง ปลดออกคนงาน หรือจ้างใช้ปิดโรงงานที่มีสหภาพแรงงาน ย้ายการผลิตไปโรงงานต่างจังหวัดหรือโอนคำสั่งชื้อไปให้โรงงานอื่น เพื่อเอาเปรียบแรงงาน ราคาถูกได้ง่าย ด้วยกลยุทธ์แรงงานสัมพันธ์เชิงรุก พยายามอย่าง ซึ่งคุกคามลิทธิการรวมตัวต่อรองของลูกจ้าง เช่น การปิดงานเฉพาะส่วนลูกจ้างที่ยื่นข้อเรียกร้องหรือเป็นสมาชิกสหภาพแรงงาน ยื่นข้อเรียกร้องต่อสหภาพแรงงานเพื่อขอลดเลิกสวัสดิการ หรือ

การปรับค่าแรงที่เคยตกลงไว้ สั่งพั กงานกรรมการสหภาพหรือลูกจ้างที่มีบทบาทสำคัญในการเรียกร้องนายจ้างโดยยอมจ่ายค่าจ้างไปเรื่อยๆ และห้ามเข้าโรงงาน โดยการกล่าวหาใส่ร้ายความผิดต่อลูกจ้างพร้อมกับพ้องขอเลิกจ้างต่อศาลแรงงาน นอกจากนี้มีการออกคำสั่งหรือระเบียบข้อบังคับในการทำงานเพื่อจำกัดสิทธิการดำเนินงานของสหภาพแรงงานในสถานประกอบการ เช่น ห้ามแจกจ่ายหรือติดประกาศเอกสารภายนอกในสถานประกอบการหรือหอพักโดยไม่ได้รับอนุญาต ห้ามจัดประชุมใดๆ ในสถานประกอบการโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นต้น

บริษัทหลายแห่งใช้วิธีจ้างเหมาค่าแรง จ้างเหมาช่วงแรงงาน กระจายการผลิตไปสู่สถานประกอบการขนาดเล็ก ผู้รับงานไปทำที่บ้าน แรงงานกลุ่มนี้มักได้รับสัญญาจ้างระยะสั้น มีงานชั่วคราวทำเป็นประจำ มีค่าตอบแทนต่ำ ไม่สามารถก่อตั้งสหภาพแรงงานหรือเข้าเป็นสมาชิกสหภาพแรงงานได้ เพราะอาจถูกเลิกจ้างทันที หรือไม่มีโอกาสทำงานต่อเนื่องเมื่อครบกำหนดสัญญาจ้าง สหภาพแรงงานโดยทั่วไปจึงอยู่ในสภาพสมาชิกคงที่หรือหอดตัวลง อำนาจต่อรองลดลง เรื่อยๆ เมื่อจะยื่นข้อเรียกร้องขอปรับปรุงสภาพการทำงานนายจ้างก็จะอ้างเปรียบเทียบกับคุณงานจ้างเหมาค่าแรงที่ขยันอดทนกว่า หรือซึ่งผู้รับงานต้องปิดกิจการหรือเลิกจ้างแรงงานประจำเพื่อไปจ้างแรงงานกลุ่มใหม่ ชั่วคราวแทน เพราะไม่สามารถแบกรับดันทุนสูงอย่างเดิมต่อไปได้

๓. การเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม

โดยหลักการ สถานประกอบกิจการต้องไม่กระทำ หรือสนับสนุนให้มีการเลือกปฏิบัติในการจ้างงาน การจ่ายค่าจ้าง สวัสดิการ โอกาสได้รับการฝึกอบรมและพัฒนา การพิจารณาเลื่อนขั้นหรือตำแหน่งหน้าที่ การเลิกจ้าง หรือการเกษียณอายุ

การทำงาน อันเนื่องมาจากเหตุเพาะความแตกต่างในเรื่องเพศ สัญชาติ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา อายุ สถานภาพสมรส การเป็นสมาชิกสหภาพแรงงาน หรือพระคริสต์ หรือทัศนคติ แนวคิดส่วนบุคคลอื่นๆ รวมทั้งต้องไม่ขัดขวาง แทรกแซง หรือกระทำการใดๆ อันกระทบต่อกิจกรรม การใช้สิทธิของลูกจ้างดังกล่าว ซึ่งมิได้กระทบเสียหายใดๆ ต่อกิจการ

ในข้อเท็จจริง มีกฎหมายแรงงานหรือการปฏิบัติของนายจ้างที่เข้าข่ายเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม และไม่รับรองสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมกันของแรงงานหลายประการ เช่น หลายบริษัทมีระเบียบไม่รับแรงงานที่สมรสแล้วหรือมีบุตรแล้วเข้าทำงานกฎหมายแรงงานล้มพ้น ไม่รับรองเสรีภาพการจัดตั้งสหภาพแรงงานของข้าราชการและลูกจ้างส่วนราชการ ผู้ประกอบอาชีพอิสระ แรงงานต่างชาติ แรงงานเด็ก (อายุ ๑๕ - ๑๘ ปี) เพราะกฎหมายกำหนดให้ผู้มีสิทธิจัดตั้งสหภาพแรงงานและเป็นกรรมการสหภาพแรงงานต้องเป็นลูกจ้างที่บรรลุนิติภาวะและมีสัญชาติไทย

นอกจากนั้น ยังเห็นปัญหาการเลือกปฏิบัติในการบังคับใช้กฎหมายแรงงานเกิดขึ้นจำนวนมาก เช่น การไม่จ่ายค่าจ้างขั้นต่ำ และให้สิทธิลาป่วย寥ယุดตามกฎหมายแรงงานแก่แรงงานเด็ก ลูกจ้างทดลองงาน ลูกจ้างของผู้รับเหมาค่าแรงหรือรับเหมา

งาน โดยเฉพาะกรรมกรต่างด้าวจำนวนมากจากประเทศเพื่อนบ้านต้องถูกกักขังทำงานหนัก ๑๐ – ๑๕ ชั่วโมง/วัน โดยไม่ได้ค่าทำงานล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด ไม่มีสิทธิลาป่วย ลาหยุดทุกประการตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน ครอกล้าเรียกร้องต่อรองอาจถูกทำร้ายร่างกายหรือนายจ้างจะเลิกจ้างและเรียกตัวรวมมาจับกุมลงกลับ ทำให้ไม่สามารถใช้สิทธิเรียกร้องได้ตามกระบวนการยุติธรรม

นายจ้างบางแห่งเลือกปฏิบัติโดยตกลงกับลูกจ้างบางคนที่เป็นสมาชิกสหภาพแรงงานว่าจะจ่ายค่าตอบแทนบางอย่างเพิ่ม เช่น ค่าครองชีพ เงินโบนัสถ้ายอมลาออกจากสมาชิกสหภาพแรงงาน หรือถอนรายชื่อจากการร่วมยื่นข้อเรียกร้องต่อนายจ้าง

สถานประกอบการจำนวนมากไม่แก้ไขระเบียบข้อบังคับในการทำงานที่ขัดกับหลักความเสมอภาคในการจ้างงาน เช่น กำหนดให้ลูกจ้างหญิงเกี้ยวน้อยกว่าลูกจ้างชาย ทั้งที่ทำงานในสภาพลักษณะเดียวกันกำหนดให้การบรรจุบางตำแหน่งงานเป็นชาย หรือหญิงเท่านั้น

การเลือกปฏิบัติอย่างไม่เสมอภาคต่อแรงงานหญิงและแรงงานชายและต่อแรงงานเด็ก แรงงานในระบบจ้างเหมาค่าแรง แรงงานต่างด้าว ฯลฯ ในการจ้างงานและค่าตอบแทนในการทำงาน ขัดต่ออนุสัญญาหลัก ILO ฉบับที่ ๑๐๐ และ ๑๑๑ ทั้งยังขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา ๓๐ และกฎหมายคุ้มครองแรงงานอย่างชัดเจน

๔. ปัญหาการคุ้มครองแรงงานในระบบ

แรงงานในระบบ (Informal Sector) หมายถึง แรงงานที่อยู่ในการจ้างงานในภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ และไม่อยู่ในการคุ้มครองของกฎหมายแรงงาน (ILO, ๑๗๘) ประกอบด้วย ๓ กลุ่มใหญ่คือ ผู้รับงานไปทำที่บ้าน ผู้ประกอบอาชีพอิสระ และ

เจ้าของกิจการขนาดย่อม คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ประเมินจำนวนแรงงานในระบบว่ามีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๒๐ ล้านคน โดยแบ่งเป็น แรงงานภาคเกษตร ภาคการผลิต และภาคการบริการ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรประเมินว่า มีแรงงานภาคเกษตรกรจำนวน ๑๗ ล้านคน และสำนักงานสถิติแห่งชาติได้สำรวจผู้รับงานไปทำที่บ้าน มีจำนวนประมาณ ๕๙,๓๐๐ คน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖

ในโครงสร้างกำลังแรงงานของประเทศไทยข้อมูล ณ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ มีผู้อยู่ในกำลังแรงงานประมาณ ๓๕.๑๙ ล้านคน โดยเป็นผู้มีงานทำประมาณ ๓๔.๑๙ ล้านคน ในจำนวนนี้ มีผู้ได้รับการคุ้มครองในระบบประกันสังคมมีเพียง ๗.๖๑ ล้านคน และสถานประกอบการมีเพียง ๑๗๔,๐๗๙ ราย อีกส่วนหนึ่งอยู่ในความคุ้มครองของระบบอื่น เช่น ข้าราชการ ลูกจ้างของรัฐบาล พนักงานรัฐวิสาหกิจ ครูโรงเรียนเอกชน และกิจการบางอย่างที่ได้ยกเว้นกฎหมายประกันสังคม ข้อมูลจากสำนักงานประกันสังคมพบว่า ผู้ที่อยู่นอกระบบประกันสังคมและไม่ได้รับการคุ้มครองในการดำรงชีวิตจากระบบประกันสังคมหรือระบบอื่นมีถึงประมาณ ๒๓ ล้านคน

การที่รัฐบาลเน้นภาคในระบบเป็นหลัก ประกอบกับความเสี่ยงจากการแข่งขันในระบบโลกกว้างที่ปรับเปลี่ยนลักษณะผลิตภัณฑ์บ่อย และกดดันให้ผลตอบแทนต่อชั่วโมงต่ำลง ทำให้แรงงานในระบบประสบความเสี่ยงหลายประการ ทั้งปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการทำงานที่ซ้ำซากอย่างต่อเนื่อง การเร่งงาน แรงกดดันในการหารายได้ และพักผ่อนไม่เพียงพอ ตลอดจนอันตรายจากสารเคมีในระหว่างทำงาน ดังตัวอย่าง กรณีเจียระไนพลอย การหอบผ้าและเย็บผ้า เป็นต้น สำหรับภาคการเกษตร ซึ่งเป็นภาคในระบบขนาดใหญ่ที่สุด มีความเสี่ยงจากภัย

บธรรมชาติ สารเคมี ภาวะตลาด การแข่งขันและราคาผลผลิต มาตรฐานสินค้าและสิ่งแวดล้อม

ยิ่งไปกว่านั้น ความคุ้มครองทางสังคมต่อภาคในระบบในปัจจุบันยังมีอยู่น้อย กวามหมายคุ้มครองแรงงานที่มีอยู่ ไม่ครอบคลุมงานรับไปทำที่บ้านและเกษตรกรรม ส่วนกฏหมายประกันสังคมแม้จะได้ขยายครอบคลุมสถานประกอบการทุกขนาด แต่สถานประกอบการขนาดเล็กจำนวนมากก็ยังไม่เข้าระบบประกันสังคม แม้แรงงานนอกระบบจะเข้าร่วมโครงการประกันสังคมได้โดยสมควรใจ (มาตรา ๔๐) ก็ต้องจ่ายเงินสมบทสูงกว่า โดยได้รับสิทธิประโยชน์ต่ำกว่า คือ ครอบคลุมประโยชน์ทดแทนเพียง ๓ ประเภท คือ การคลอดบุตร ทุพพลภาพและเสียชีวิตแต่ไม่รวมหลักประกันสุขภาพ

ผู้ประกันตนโดยบังคับ (มาตรา ๓๓) ถ้าถูกเลิกจ้างตกงานจะได้รับการคุ้มครองจากกองทุนประกันสังคมต่อไปอีก ๖ เดือนภายหลังพ้นจากงาน และมีสิทธิสมควรใจเป็นผู้ประกันตนต่อตามมาตรา ๓๙ ของกฏหมายประกันสังคมโดยต้องจ่ายเงินสมบท ๒ เท่าโดยคิดจากฐานเงินเดือน ๕,๕๐๐ บาท เท่ากันทุกคนซึ่งเป็นภาระเดือดร้อนมากสำหรับคนตกงานส่วนใหญ่ที่มีรายได้ต่ำ

๕. การขยายตัวของระบบจ้างเหมาแรงงานกับผลกระทบต่อสิทธิแรงงาน

รูปแบบการจ้างเหมาที่แพร่หลาย

จากการสำรวจของคณะกรรมการคุ้มครองแรงงานในระบบจ้างเหมา สภากนายความ พบรูปแบบการจ้างเหมา มีหลายรูปแบบ ได้แก่ การจ้างเหมาหรือการจ้างเหมาค่าแรงในงานรักษาความปลอดภัยงานบริการทำความสะอาด ซึ่งกฏหมายแรงงานไม่ถือว่าเป็นงานในกระบวนการผลิต การจ้างเหมาในงานที่ควบคุมเกี่ยวหรือเป็นการสนับสนุนงานใน

กระบวนการผลิต เช่น งานธุรการและบุคคล งานกฏหมาย งานบัญชี งานประชาสัมพันธ์หรืองานวิจัย การจ้างเหมาค่าแรงในกระบวนการผลิต หรือธุรกิจในความรับผิดชอบของสถานประกอบกิจการและเป็นงานที่ผู้รับเหมาค่าแรงมีความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ การจ้างเหมาช่วงที่กระจายไปยังโรงงานขนาดกลาง และขนาดเล็ก ที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงกับสถานประกอบกิจการของผู้ว่าจ้าง และการจ้างเหมาค่าแรง หรือการจ้างเหมาช่วงที่กระจายไปทั่วประเทศจนก่อให้เกิดกลุ่มการผลิต และกลุ่มคนงานรูปแบบใหม่ๆ เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน วิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มครัวเรือนผู้ผลิตเพื่อขาย เป็นต้น โดยสถานประกอบกิจการ หรือผู้รับเหมาชั้นต้น มีส่วนสนับสนุนในด้านเครื่องจักรการพัฒนาทักษะฝีมือ การให้กู้ยืมเงิน ตลอดจนการพัฒนาสถานที่ทำงานให้มีประสิทธิภาพ และปลอดภัย

เมื่อพิจารณาถึงสภาวะสิทธิของแรงงานกลุ่มนี้พบว่ามีรูปแบบการจ้างงานที่ไม่เหมาะสม มีสภาพการจ้างที่เลวร้าย มีการเอาไว้ด้วยประการณ์แรงงาน และฝ่าฝืนกฏหมายแรงงาน จนผู้นำแรงงานที่ใกล้ชิดปัญหาเรียกการจ้างงานเหล่านี้ว่า “การค้าแรงงานมนุษย์” หรือ “ธุรกิจนายหน้าค้าแรงงาน” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑) สถานประกอบกิจการต่างๆ จัดหาแรงงานเข้ามาทำงานในโรงงาน โดยจ่ายค่าจ้างรายชั้น โดยจ่ายให้เมื่อทำงานเสร็จในแต่ละวัน ไม่ต้องใส่ชุดทำงานไม่ต้องปฏิบัติตามระเบียบของโรงงาน จะมาทำงานวันไหนก็ได้ จะหยุดงานก็ไม่ต้องลา จะให้ทำงานเป็นช่วงๆ คงงานเหล่านี้ได้รับแต่เพียงค่าจ้างรายชั้นไม่มีสวัสดิการใดๆ เลย

๒) ผู้รับเหมาค่าแรงในกระบวนการผลิตจะทำสัญญาจ้างกับลูกจ้างของตน เป็นสัญญาคราวละ ๕๐ วัน หรือ ๑๐๘ วัน หรือสัญญาจ้างมีกำหนดเวลาตามที่สถานประกอบกิจการเป็นผู้กำหนด ลูกจ้าง

เหล่านี้ได้รับเพียงค่าจ้างขั้นต่ำ ไม่ได้รับประกันลังคอม เนื่องจากงานจะไม่ได้รับค่าชดเชย เพราะนายจ้าง ข้างว่าเป็นลัญญาจ้างระยะสั้น เป็นลัญญาจ้างมีกำหนด เวลาสิ้นสุดโดยอัตโนมัติ และกฎหมายยกเว้นไม่ต้อง จ่ายค่าชดเชย ซึ่งเป็นการบิดเบือนกฎหมาย

๓) สถานประกอบกิจการใช้วิธีการจ้างเหมาช่วง กระจายงานไปยังโรงงานเครือข่าย หรือโรงงานขนาด กกลาง ในเขตส่งเสริมการลงทุนเขต ๓ ซึ่งเป็นเขต ค่าจ้างขั้นต่ำสุด (โดยส่วนใหญ่) หรือโรงงานในเขต ที่การตรวจสอบสถานประกอบกิจการไม่เข้มงวด หรือโรงงานแบบจังหวัดชายแดน หรือจังหวัดที่ต่างด้าว

นอกจากนี้ ยังมีผลกระทบสำคัญต่อสิทธิ แรงงาน ในเรื่องความไม่เสมอภาคด้านค่าจ้างและ สวัสดิการแรงงาน กล่าวคือ ลูกจ้างประจำที่ทำงาน ในกระบวนการผลิตของสถานประกอบการกับลูกจ้าง ที่ถูกจ้างแบบชั่วคราวระยะสั้นของผู้รับเหมาค่าแรง จะได้รับลิทธิประโยชน์ไม่เท่าเทียมกัน แม้ว่าจะทำงาน ในสภาพลักษณะเดียวกันมีภาระความรับผิดชอบ ในการทำงานเหมือนกัน เช่น ลูกจ้างผู้รับเหมาจะได้ ค่าจ้างขั้นต่ำและประกันลังคมตามกฎหมาย หรือ อาจได้รับการปรับค่าจ้างขึ้นบ้าง แต่ต้องทำงานมากขึ้น ใช้ลิทธิภาพลักษณ์ตามกฎหมายโดยไม่ได้ค่าจ้าง เป็นต้น ในขณะที่ลูกจ้างประจำในสถานประกอบการจะได้ ลิทธิตามกฎหมายแรงงานหลายฉบับ มีหลักเกณฑ์ การปรับค่าจ้างชัดเจน และได้รับสวัสดิการหลาย อย่างเป็นประจำ เช่น ค่าครองชีพ เบี้ยยัง ค่าอาหาร ชุดทำงาน ค่าทำงานกะ เป็นต้น ในขณะที่ลูกจ้างของ ผู้รับเหมาค่าแรง มากต้องถูกบังคับให้ชื้อชุดทำงาน หรืออุปกรณ์การทำงานที่นายจ้างจัดไว้ให้ อาจถูกหัก เงินค่าแรงอย่างผิดกฎหมายไม่เป็นธรรมหลายกรณี เช่น มาทำงานสาย ลาป่วยไม่มีใบรับรองแพทย์ แม้เพียง ๑ วัน ใส่ชุดทำงานไม่เรียบร้อย ไม่ใส่รองเท้า

ผ้าใบมาทำงาน ฯลฯ นอกจากนี้ทำงานในวันหยุด จะได้ค่าจ้างเพียง ๑ แรง ไม่ได้ค่าล่วงเวลาถูกต้อง ตามกฎหมายหรือไม่ได้เลย ถูกเลิกจ้างโดยไม่ได้ ค่าชดเชย ค่าจ้าง แทนการอบรมกล่าวล่วงหน้า หรือ โยกย้ายไปทำงานที่ไหนเมื่อใดก็ได้ เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้น สภาพแรงงานสูญเสียอำนาจ เรียกร้องต่อรอง เนื่องจากสถานประกอบกิจการ สามารถบริหารจัดการ จนมีผู้รับเหมาค่าแรงจำนวน มากมายในกระบวนการผลิต และควบคุมมิให้ลูกจ้าง ของผู้รับเหมาค่าแรงเป็นสมาชิกสภาพแรงงาน โดยอาศัยลัญญาจ้างระยะสั้น หรือลัญญาจ้างมีกำหนด เวลา และลัญญาจ้างเหมาที่ผู้รับเหมาค่าแรงลัญญา ว่าจะเปลี่ยนย้ายลูกจ้างในทันทีที่สถานประกอบกิจการ ไม่ต้องการ ประกอบกับสภาพแรงงานโดยส่วนใหญ่ จัดตั้งขึ้นเป็นประเภทนายจ้างคนเดียว กัน บริษัท เดียว กัน ลูกจ้างของผู้รับเหมาค่าแรงจึงไม่อาจเข้า เป็นสมาชิกได้ นอกจากนี้ หากสภาพแรงงาน เรียกร้องต่อรอง สถานประกอบการก็จะเพิ่มจำนวน ลูกจ้างของผู้รับเหมาค่าแรง หรือกระจายงานออกไป นอกสถานประกอบกิจการในลักษณะจ้างเหมาช่วง ทำให้การนัดหยุดงานหรือการต่อรองของสภาพ แรงงานไม่มีพลัง

ภาพรวมของลิทธิแรงงานรูปแบบต่างๆ ที่ ก่อให้เกิดปัญหา สะท้อนอย่างชัดเจนถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการจัดการที่ไม่ยั่งยืน โดยพิจารณาจากชีวิตและลิทธิของแรงงานในช่วง ที่ผ่านมา ๒ กรณี

ชีวิตและสิทธิแรงงานที่ถูกคุกคาม

กรณีที่หนึ่ง : กรณีคุณงานหญิงสูงอายุติดงานที่โรงงานสิ่งทอไทยเกรียง

บริษัท ไทยเกรียงสิ่งทอ จำกัด (มหาชน) ประกอบกิจการปั้นด้ายและทอผ้า มีโรงงานทำการผลิตตั้งอยู่เลขที่ ๓๓ ถนนสุขสวัสดิ์ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๓ เข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์เป็นบริษัทมหาชน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๗๗ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๑ เป็นช่วงที่บริษัทมีผลผลิตตกต่ำ บริษัทสั่งให้คุณงานหยุดงานมากกว่าครึ่งหนึ่ง สหภาพแรงงานได้ยอมประนีประนอมโดยยอมรับค่าจ้างเพียง ๖๐% และในระยะ ๕ ปีที่ผ่านมา สหภาพแรงงานก็ไม่เคยยื่นข้อเรียกร้อง เรียกร้องสวัสดิการใดๆ เพิ่ม เพราะเข้าใจถึงสถานะภาระของบริษัท และร่วมมือกับบริษัทให้เกิดการจ้างงานต่อไปโดยคุณงานส่วนใหญ่ ๕๐% เป็นคุณงานหญิง อายุเฉลี่ย ๔๐ - ๕๐ ปี อายุงานส่วนใหญ่เกินกว่า ๒๐ ปี ทำงานตั้งแต่อายุใกล้ ๒๐ ปีมาตลอด คุณงานประมาณ ๘๐% มีพักรอยู่ในโรงงานและมีครอบครัวต้องดูแล

สหภาพแรงงานเห็นว่าบริษัทมียอดขายเพิ่มขึ้น และได้กำไรแล้ว มีการซื้อเครื่องจักรใหม่เข้ามารวมทั้งเปิดขยายโรงงานและข้อตกลงสหภาพการจ้างฉบับเก่าใกล้หมดอายุแล้ว จึงยื่นข้อเรียกร้อง ๓ ข้อต่อบริษัท เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๓ คือ

๑) ขอให้บริษัทปรับค่าจ้างประจำปีให้กับลูกจ้างโดยจัดเกรด ๓ เกรด ดังนี้

เกรด A (เอ) ปรับเพิ่ม ๑๐ บาท / คน/วัน

เกรด B (บี) ปรับเพิ่ม ๙ บาท/คน/วัน

เกรด C (ซี) ปรับเพิ่ม ๘ บาท/คน/วัน

๒) ขอให้บริษัทจ่ายเงินโบนัสประจำปี คนละ ๖๐ แรง/คน/ปี

๓) สหภาพการจ้างและสวัสดิการที่ไม่ได้ขอ

เปลี่ยนแปลง ขอให้คงเดิม

ต่อมาวันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๓ บริษัทได้ยื่นข้อเรียกร้องสวนทางต่อสหภาพแรงงาน ๓ ข้อ คือ

๑) การพิจารณาขึ้นค่าจ้างประจำปี และการจ่ายโบนัส ให้อยู่ในดุลพินิจของบริษัทฯ

๒) บริษัทฯ ขอปรับปรุงสภาพการจ้าง และสวัสดิการต่างๆ ที่เคยให้ไว้ใหม่

๓) ระยะเวลาของข้อตกลงสหภาพการจ้างปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ให้มีผลบังคับใช้เป็นระยะเวลา ๓ ปี

การเจรจาข้อเรียกร้องไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้จนถูกต้องเป็นข้อพิพาทแรงงานที่ตกลงกันไม่ได้ สหภาพแรงงานตัดสินใจนัดหยุดงานตั้งแต่วันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ และนายจ้างได้ใช้สิทธิปิดงานเฉพาะส่วนสมาชิกสหภาพแรงงาน ตั้งแต่วันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ สมาชิกสหภาพแรงงานใช้วิธีนัดหยุดงานชุมนุมอยู่ภายใต้บิเวณโรงงาน และควบคุมประตูเข้าออกของโรงงาน เพื่อป้องกันบุคคลภายนอกที่ไม่หวังดีเข้ามาคุกคามคุณงาน และป้องกันทรัพย์สินของโรงงาน

บริษัทฯ ได้ตอบโต้ด้วยการปิดประกาศห้ามใช้เครื่องขยายเสียงภายในบิเวณโรงงาน ห้ามแจกเอกสารทุกอย่าง ออกประกาศให้คุณงานที่ไม่ได้เป็นสมาชิกสหภาพกลับเข้าทำงานได้

ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ บริษัทฯ ได้ดำเนินการฟ้องร้องทนายคดีต่อคุณงานที่หยุดงานอยู่ได้แก่ พ้องร้องต่อศาลแรงงานเรียกค่าเสียหาย สหภาพแรงงานและสมาชิกสหภาพฯ อีก ๓๗๕ คน ร่วมกันชำระเงิน ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท พ้องร้องคดีอาญาต่อกรรมการและสมาชิกสหภาพแรงงานรวม ๔๔ คน ที่ศาลจังหวัดสมุทรปราการ ข้อหาบุกรุก ลักทรัพย์ทำให้เสียทรัพย์ โดยอ้างว่าได้มีการจับตัวเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ปิดล็อคประตูเข้าออก ลักกระแลไฟฟ้าและน้ำประปาของโรงงานไปใช้โดยเจตนา

ทุจริต รวมราคาประมาณ ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท และได้มีการออกประกาศเลิกจ้างสมาชิกสหภาพแรงงานจำนวน ๓๙๐ คนโดยไม่จ่ายค่าชดเชย ตั้งแต่วันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ อ้างข้อหาต่างๆ เช่น ทำให้นายจ้างเสื่อมเสียชื่อเสียง ทุจริตต่อหน้าที่ กระทำการใดๆโดยเจตนาแก่นายจ้าง จนใจทำให้ นายจ้างได้รับความเสียหาย เป็นต้น

สำหรับคดีอาญาที่บริษัท ไทยเกรียงฯ (โจทก์) พ้องลูกจ้าง ๔๔ คน (จำเลย) เรื่อง บุกรุก ลักทรัพย์ ทำให้เสียทรัพย์ ต่อศาลจังหวัดสมุทรปราการ ศาลได้ไต่สวนมูลพ้อง เห็นว่า คดีมีมูลให้ประทับพ้องไว้ พิจารณาเมื่อ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ และต่อมาศาลได้พิพากษายกฟ้องเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ แต่บริษัทฯ ได้อุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ เพราะไม่ยอมรับคำพิพากษาของศาลชั้นต้น

ต่อมานายจ้างได้ยื่นคำร้องอนุญาตศาลแรงงาน กล่างขอเลิกจ้างคณะกรรมการลูกจ้างที่เป็นกรรมการ สหภาพแรงงานทั้งหมด ๑๔ คน

นับเป็นกรณีแรกที่นายจ้างฟ้องคุณงานข้อหาลักขโมยน้ำประปา และกระ blasไฟฟ้าของบริษัทฯ พร้อมกับข้อหาอื่นๆ จำนวนมาก

ในส่วนของแรงงาน ได้ฟ้องร้องต่อบริษัทฯ ในเรื่อง

๑) ลูกจ้างที่ถูกทำร้ายร่างกายหน้าบริเวณโรงงานในระหว่างนัดหยุดงานได้เข้าแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนให้ดำเนินคดีอาญาผู้บุกรุกของบริษัท ๑๒ คน ฐานทำร้ายร่างกาย ต่ำอย่างการจังหวัดสมุทรปราการได้แจ้งให้ทราบว่าไม่ลั่งฟ้องแล้ว

๒) สหภาพแรงงานฟ้องนายจ้างต่อศาลแรงงานเรียกร้องลิทธิประโยชน์ เรื่องค่าจ้างและโบนัส ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ - ๒๕๕๓ ที่นายจ้างไม่จ่ายตามข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง ศาลแรงงานพิพากษาให้นายจ้างจ่ายโบนัสให้ลูกจ้าง ๔๔ แรง และปรับเงิน

เพิ่มวันละ ๗ บาทต่อวัน พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ ๗ ต่อปี สำหรับปี พ.ศ. ๒๕๔๐ – ๒๕๕๗

๓) ลูกจ้าง ๓๗๔ คนฟ้องนายจ้างข้อหาเลิกจ้างไม่เป็นธรรมต่อศาลแรงงาน เพื่อเรียกร้องค่าชดเชยและค่าเสียหาย เมื่อตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ศาลได้มีคำพิพากษามีวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยให้จ่ายค่าชดเชยแก่ลูกจ้างเพียงจำนวน ๑๕๔ คน ส่วนลูกจ้างอีก ๒๐๐ กว่าคน ศาลตัดสินให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่นายจ้างรวม ๒๐๐,๐๐๐ บาท คดีนี้ทั้งนายจ้างและลูกจ้างต่างก็อุทธรณ์ต่อศาลฎีกา

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานฯ ได้พยายามนัดเจรจาภันยานายจ้างหลายครั้ง แต่นายจ้างก็ไม่ยอมมาเจรจาด้วย และยืนยันที่จะฟ้องร้องเลิกจ้างลูกจ้างตามที่ประกาศไปแล้ว

กรรมการสหภาพแรงงาน หรือคุณงานบางส่วนต้องเป็นทั้งโจทก์และจำเลยในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีการดำเนินการที่ล่าช้า ยุ่งยาก ส่งผลกระทบเป็นอย่างมากต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนงานทั้งผู้และครอบครัว ซึ่งหลายคุณต้องออกจากหอพักของโรงงานไปเช่าบ้านอยู่เอง โดยไม่มีเงินออมติดตัวอยู่ หรือต้องพึ่งเงินกู้นอกรอบ บางรายเล่าว่าต้องตัดสินใจทุบกระปุกออมสินของลูกด้วยน้ำตาซึม คุณงานทั้งเหล่านี้ทำงานใหม่ได้ยากมากเนื่องจาก

๑) มีอายุมากประมาณ ๕๐ – ๕๕ ปี โรงงานส่วนใหญ่จะรับแรงงานทั้งที่เป็นโสด อายุน้อยตั้งแต่ ๑๕ ปี ไม่เกิน ๓๐ ปี เช้าทำงาน

๒) การเป็นสมาชิกสหภาพแรงงาน ในโรงงานที่มีบทบาทต่อรองนายจ้างเข้มแข็งมาก่อน นายจ้างหลายแห่งจะมีความคิดรังเกียจไม่ยอมรับ เป็นที่รับรู้กันว่า กลุ่มนายจ้างจะมีบัญชีรายชื่อพวกรັນสหภาพแรงงานที่ร่วมมือกันไม่จ้างคนเหล่านี้เข้าทำงาน

๓) ผลกระทบจากการภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ และ

การแข่งขันทางการค้าระหว่างประเทศที่รุนแรงขึ้น โดยเฉพาะอุตสาหกรรมสิ่งทอหลายโรงงานต้องปรับตัวมากขึ้น ใช้เครื่องจักรเทคโนโลยีทันสมัยเข้ามาปรับปรุงคุณภาพเพิ่มผลผลิต ทำให้โอกาสจ้างงานใหม่ลดน้อยลงไปอีก

คุณงานหญิงที่ตกงานจำนวนมาก เป็นกำลังหลักของครอบครัว ที่ต้องแบกรับภาระรับผิดชอบ ต้องอดทนด้านน้ำหนารายได้เพื่อความอยู่รอดโดยต้องไปทำงานรับจ้างในเงื่อนไขสภาพการทำงานที่แย่ลงกว่าเดิม เช่น ต้องทำงานหนักในสถานประกอบการขนาดเล็กค่าจ้างต่ำ ไม่มีสวัสดิการ และเป็นงานชั่วคราว ขาดความมั่นคง

คุณตกรางงานส่วนใหญ่ ไม่สามารถกลับไปบ้านที่ชนบทได้ เนื่องจากพยพมาทำงานในเมืองนานแล้ว บางคนตั้งแต่อายุ ๑๖ – ๓๗ ปี ขาดความสัมพันธ์กับชุมชนหมู่บ้านเดิม หรือไม่มีญาติพี่น้องในภาคเกษตรให้พึ่งพาได้ต่อไป มีแต่พ่อแก่แม่เฒ่าที่ต้องพึ่งการดูแลของลูกหลาน หลายคนไม่มีที่ดินทำกินเหลือแล้ว หรือถ้ามีที่ดินอยู่บ้างก็ไม่สามารถปรับตัวไปใช้ชีวิตลำบากกับงานเกษตรกรรมที่มีรายได้น้อยและไม่แน่นอน เป็นประจำได้

คุณตกรางงานที่มีอายุมากขึ้น และที่ผ่านมาทำงานตึงเครียดเร่งรัดในกระบวนการผลิตของโรงงานสิ่งทอมานาน หลายคนจะประสบปัญหาสุขภาพหลายอย่างเช่น ปัญหารोคราชื้อกระดูกอักเสบ ปัญหารือเส้นสายตา การได้ยินของประสาทหู จากการที่ต้องทนพึงเสียงดังของเครื่องจักรนานๆ โรคภูมิแพ้จากฝุ่นฝ้ายที่สูดลมนานนาน

เมื่อออกจากงานแล้ว กองทุนประกันสังคมจะให้ประโยชน์ทดแทนกรณีเจ็บป่วย คลอดบุตร ทุพพลภาพ หรือเสียชีวิตต่อไปอีกเพียงไม่เกิน ๖ เดือน ถ้าหากยังตกรางงานอยู่และต้องการเป็นผู้ประกันตนเองต้องสมัครภายใน ๖ เดือนหลังพ้นจากงาน กว่าหมายกำหนดให้

ต้องจ่ายเงินสมทบเป็นอัตรา ๒ เท่าของลูกจ้างในระบบโดยคิดจากรากฐานค่าจ้าง ๔,๔๐๐ บาท/เดือน เพราะไม่มีนายจ้างร่วมจ่ายเงินสมทบ เช่น ถ้าลูกจ้างที่ทำงานอยู่ต้องจ่ายสมทบร้อยละ ๓ ของค่าจ้าง เมื่อกลายเป็นคนตกงานไม่มีรายได้ประจำแน่นอนรากลับผลักภาระให้จ่ายเงินสมทบเป็นร้อยละ ๖ ของค่าจ้าง ๔,๔๐๐ บาท คิดเป็นเดือนละ ๒๔๔ บาท หากไม่จ่ายเงินสมทบทดิดต่อกัน ๓ เดือน จะถูกตัดสิทธิประโยชน์ในอนาคต

กรณีที่สอง : สหภาพ อัม อีม ไอ เรียกร้องให้ยกเลิกจ้างเหมาช่วงในกระบวนการผลิต

สหภาพแรงงานชีวนี้ส่วนของคุณพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นสหภาพแรงงานของคุณงานบริษัท MMI Precision (Thailand) Limited เปิดเผยว่าบริษัทตั้งอยู่ที่อุตสาหกรรมนวนคร ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี บริษัทผลิตชิ้นส่วนคอมพิวเตอร์ให้กับโรงงานมินิแบร์ นิเดค พุจิกระและซีเกท (ผู้ผลิตฮาร์ดดิสใหญ่ที่สุดในโลก)

ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ บริษัทได้เริ่มใช้การจ้างงานแบบรับเหมาค่าแรง ในขณะเดียวกันได้ทยอยเลิกจ้างคุณงานห้างที่บีบบังคับทางอ้อมและให้สมควรใจลาออกจาก

ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ มีคุณงานจำนวน ๓,๐๐๐ คน มีพนักงานประจำ ๑,๗๐๐ คน เป็นพนักงานเหมาช่วง ๑,๔๐๐ คน แต่มาปัจจุบัน (มัธยภาคม พ.ศ. ๒๕๕๖) มีพนักงานประจำเหลือ ๑,๔๐๐ คน และพนักงานเหมาช่วงเพิ่มเป็น ๑,๖๐๐ คน (โดยมีบริษัทรับเหมาช่วง ๖ บริษัทในโรงงาน MMI)

ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ บริษัทฯ ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการทำงานที่ต้องกับสหภาพแรงงานไว้ในเรื่องการจ่ายโบนัส การจ่ายชุดทำงาน เงินสนับสนุนกิจกรรมสหภาพแรงงาน ฯลฯ สหภาพจึงได้ฟ้องต่อศาลแรงงานกลาง พร้อมกับแจ้งข้อเรียกร้อง ๕ ข้อ

ต่อบริษัทฯ ในเดือนตุลาคม ๒๕๖๑ โดยข้อเรียกร้องที่
สำคัญยิ่งของสหภาพแรงงาน คือ

● ขอให้บริษัทยกเลิกการจ้างพนักงานเหมา
ช่วงและให้รับกลับเป็นพนักงานประจำ

● การเลิกจ้างพนักงานหรือโครงการอาสาลาออก
ขอให้บริษัทฯ แจ้งให้พนักงานทราบล่วงหน้าอย่างน้อย
๖ เดือน และจ่ายเงินชดเชยและค่าช่วยเหลือเป็น
จำนวน ๒ เท่า ของกฎหมายคุ้มครองแรงงาน

คงงานผู้รับเหมาค่าแรง ได้รับสวัสดิการต่างกับ
พนักงานประจำเป็นอย่างมาก ได้รับค่าจ้างตามอัตรา^๔
ขั้นต่ำเท่านั้น มีการเก็บค่าหัวค่าจากคนงานเหล่านี้
ไม่ต่ำกว่าหัวละ ๕๐ บาท ต้องซื้อชุดทำงานและรองเท้า
เอง บางรายต้องซื้อชุดทำงาน ๓ ชุดจ่าย ๓,๐๐๐ บาท
ไม่ได้ค่าทำงานล่วงเวลาและค่าทำงานในวันหยุดเต็ม^๕
ตามกฎหมาย ถูกหักเงินประกันสังคม แต่ยังไม่ได้รับ^๖
บัตรประกันสังคมก็มีมาก

บริษัทฯ ได้ยื่นข้อเรียกร้องสวนขอยกเลิกจ่าย^๗
โบนัสและเพิ่มค่าจ้าง รวมทั้งต้องการมีอำนาจตัดสินใจ
เลิกจ้างคนงานโดยไม่ต้องแจ้งให้สหภาพแรงงานทราบ
และในวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ บริษัทฯได้ปิดงาน
งดจ้างคนงานจำนวนมาก ๑,๕๐๐ คนที่เกี่ยวข้อง^๘
กับข้อเรียกร้อง เพื่อกดดันให้สหภาพแรงงานถอน
ข้อเรียกร้องทั้งหมด

ต่อมาวันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ รัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงแรงงานฯ (นางอุรุวรรณ เทียนทอง)
ได้ตัดสินใจออกคำสั่งรัฐมนตรี ตามพระราชบัญญัติ
แรงงานสัมพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑ มาตรา ๓๕ ลงให้นายจ้าง
รับลูกจ้างที่ถูกปฏิงานเข้าทำงานทั้งหมดในวันที่ ๑๙
ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ และให้คณะกรรมการแรงงาน
สัมพันธ์ (ครล.) พิจารณาซึ่งข้อพิพาทแรงงาน
ตามข้อเรียกร้องของทั้งนายจ้างและลูกจ้างที่ตกลงกัน

ไม่ได้ก่อนปิดงาน

คงงานประจำประมาณ ๑,๕๐๐ คนที่กลับเข้า^๙
ทำงานตั้งแต่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถูกกลั่นแกล้ง^{๑๐}
นานประการ เช่น ย้ายไปทำงานตำแหน่งที่ไม่ถูกนัด^{๑๑}
ย้ายกะทำงาน กดตันเกลี้ยกล่อมให้ลาออก ฯลฯ
จนถึงปัจจุบัน (กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒) มีคงงานที่เข้า^{๑๒}
โครงการอาสาลาออกประจำ ๗๐๐ คน โดยได้รับ^{๑๓}
เพียงค่าชดเชยตามกฎหมายแรงงานเท่านั้น เหลือ^{๑๔}
พนักงานประจำประมาณ ๔๐๐ คน

หลายคนที่ลาออกไป ต้องหวนกลับมาทำงาน
ในโรงงานเดิม โดยสมัครกับบริษัทเหมาค่าแรง รับ^{๑๕}
ค่าจ้างขั้นต่ำและสวัสดิการน้อยกว่าที่เคยเป็นพนักงาน
ประจำของบริษัท MMI โดยคงงานประจำจากการ
ต่อรองของสหภาพแรงงาน ทำให้ปัจจุบันมีค่าแรง
เฉลี่ยเดือนละ ๗,๐๐๐ บาท ในขณะที่คงงานของผู้รับ^{๑๖}
เหมาค่าแรงจะได้ค่าแรงตามค่าจ้างขั้นต่ำ

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนด้านแรงงาน
และของแรงงานที่ได้ชี้ให้เห็นว่า ยังมีการละเมิด
สิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิทางเศรษฐกิจขั้นพื้นฐาน^{๑๗}
ของแรงงานอยู่มาก และตัวอย่างทั้งสองกรณี แสดง^{๑๘}
ให้เห็นถึงความยากลำบากในการเรียกร้องสิทธิของ
แรงงานที่ถูกละเมิด เนื่องจากสภาพการทำงาน
ของแรงงานในปัจจุบัน นอกจากจะไม่เอื้ออำนวยให้
รวมตัวตั้งข้อเรียกร้องได้แล้ว ยังมีทางเลือกน้อยมาก
ดูเหมือนที่ทำได้มีเพียงอย่างเดียว คือ ทำอย่างไร
จึงจะถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนของตนในฐานะแรงงาน
น้อยที่สุด ไม่ใช่ทำอย่างไรสิทธิจึงจะได้รับการคุ้มครอง^{๑๙}

การคุ้มครองแรงงานจำเป็นต้องดำเนินถึงสิทธิ^{๒๐}
ในด้านต่างๆ ที่ถูกละเมิดในปัจจุบัน ดังปรากฏ^{๒๑}
ข้อเสนอแนะในบทที่ ๕

ภาคผนวก

สรุปสาระสำคัญของอนุสัญญา ILO จำนวน ๑๓ ฉบับที่ประเทศไทยให้สัตยาบัน

อนุสัญญาฉบับที่ ๔๐ ว่าด้วยการแก้ไขบางส่วนของอนุสัญญา

กำหนดให้ในอนุสัญญาใช้คำว่า “ผู้อำนวยการใหญ่สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศ” แทนคำว่า “เลขานิการสันนิบาต” ใช้คำว่า “ผู้อำนวยการใหญ่” แทนคำว่า “เลขานิการ” และใช้คำว่า “สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศ” แทนคำว่า “สำนักงานเลขานิการ” ยกเลิกการใช้คำว่า “แห่งสันนิบาตชาติ” และอ้างถึงบทบัญญัติของธรรมนูญองค์การแรงงานระหว่างประเทศ แทนสนธิสัญญาแรร์ชายล์ และสนธิสัญญาสันติภาพอื่นๆ ใช้คำแห่ง “ผู้อำนวยการใหญ่” แทนตำแหน่ง “ผู้อำนวยการ” เมื่อกล่าวถึงผู้อำนวยการของสำนักงานแรงงานระหว่างประเทศต้องมีคำว่า “ซึ่งอาจเรียกว่า” ตามด้วยชื่อแบบสั้นของอนุสัญญา ซึ่งใช้เรียกโดยสำนักงานแรงงานระหว่างประเทศ รวมอยู่ในอารัมภบท ในทุกมาตราของอนุสัญญาแต่ละฉบับที่มีมากกว่า ๑ ย่อหน้าต้องมีหมายเลขอตามลำดับ

อนุสัญญาฉบับที่ ๑๑ ว่าด้วยการแก้ไขบางส่วนของอนุสัญญา

กำหนดให้ตัดข้อความเกี่ยวกับบทบัญญัติท้ายบท ที่มีไว้เพื่อการนำเสนอรายงานโดยคณะกรรมการของสำนักงานแรงงานระหว่างประเทศต่อที่ประชุมสามัญ เรื่องการนำอนุสัญญาไปใช้ปฏิบัติงาน ได้ออกและนำข้อความ “เมื่อได้ที่พิจารณาได้ว่ามีความจำเป็น คณะกรรมการของสำนักงานแรงงานระหว่างประเทศ ต้องนำเสนอรายงาน

เรื่องการนำอนุสัญญานี้ไปใช้ปฏิบัติงานได้ต่อที่ประชุมใหญ่และต้องตรวจสอบความต้องการในการบรรจุวาระการประชุมเรื่อง ปัญหาที่ทำให้ต้องแก้ไขอนุสัญญา โดยทั้งหมดหรือแต่เพียงบางส่วน” เข้ามาใส่แทนที่

อนุสัญญาฉบับที่ ๑๐๕ ว่าด้วยการเลิกบังคับทางอาญาแก่คุณงานพื้นเมืองที่ละเมิดสัญญาจ้าง

แต่ละประเทศสมาชิกต้องลงมือปฏิบัติเพื่อยกเลิกการลงโทษทางอาญาใดๆ ต่อคุณงานพื้นเมืองที่ละเมิดสัญญาจ้างงาน โดยมาตรการที่เหมาะสมโดยเร็ว หากไม่สามารถปฏิบัติได้ต้องรับรองมาตรการอื่นๆ เพื่อให้เกิดความคืนหน้าในการยกเลิกการลงโทษทางอาญาในทุกกรณี และไม่ว่ากรณีใดๆ ต้องไม่เกินกว่า ๑ ปีนับจากวันที่ให้สัตยาบันอนุสัญญาฉบับนี้

อนุสัญญาฉบับที่ ๑๐๕ ว่าด้วยการยกเลิกแรงงานบังคับ

สมาชิกแต่ละประเทศต้องปราบปรามและไม่ใช้รูปแบบใดๆ ของการเกณฑ์แรงงานหรือแรงงานบังคับเพื่อ

(ก) การข่มขู่ทางการเมือง หรือเป็นการลงโทษต่อการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางการเมือง หรือการยึดถืออุดมการณ์ ซึ่งขัดกับระบบการเมือง สังคม หรือเศรษฐกิจที่มีอยู่

(ข) การระดม และใช้แรงงานเพื่อวัตถุประสงค์แห่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

(ค) การลงโทษคนงานทางวินัย

(ง) การลงโทษต่อการมีส่วนร่วมในการนัดหยุดงาน

(จ) การเลือกปฏิบัติอันเนื่องจากเชื้อชาติ สังคม สัญชาติ หรือศาสนา

อนุสัญญาฉบับที่ ๑๗๗ ว่าด้วยน้ำหนักสูงสุดที่อนุญาตให้คุณงานคนหนึ่งแบกหามได้

กำหนดว่าในการดำเนินการทางเศรษฐกิจทุกสาขา ซึ่งประเทศไทยมีระบบการตรวจงานอยู่ คนงานต้องไม่ขันส่งลังของด้วยแรงกายซึ่งด้วยเหตุผลทางน้ำหนักแล้ว อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพหรือความปลอดภัย โดยก่อนการมอบหมายงานให้คุณงานที่ได้รับมอบหมายให้ขันส่งลังของที่มีใช่ของน้ำหนักเบาด้วยแรงกาย ได้รับการฝึกอบรมหรือได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับเทคนิคการทำงานอย่างพอดีเพียง และต้องมีข้อจำกัดในการมอบหมายให้คุณงานทั้งนี้และคุณงานผู้เยาว์ที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ทำงานขันส่งลังของด้วยแรงกาย ทั้งนี้ น้ำหนักสูงสุดของลังของนั้นต้องต่ำกว่าน้ำหนักที่อนุญาตให้คุณงานชายและผู้หญิงคนหนึ่งแบกหามได้

อนุสัญญาฉบับที่ ๑๙ ว่าด้วยวันหยุดพักผ่อนประจำสัปดาห์ในสถานประกอบการอุตสาหกรรม

อนุสัญญาฉบับนี้กำหนดให้ลูกจ้างในกิจการอุตสาหกรรมทั้งของรัฐและเอกชนต้องมีวันหยุดพักผ่อนอย่างน้อย ๒๕ ชั่วโมงติดต่อกัน ในทุกๆ ระยะเวลา ๗ วัน ทั้งนี้ อาจยกเว้นบุคคลที่ถูกจ้างงานในกิจการอุตสาหกรรมซึ่งมีสมาชิกครอบครัวเพียงครอบครัวเดียวถูกจ้างงาน และถ้าเป็นไปได้ให้เจ้าน้าที่ในแต่ละสถานประกอบการมีช่วงเวลาหยุดพักผ่อนพร้อมกัน และถ้าเป็นไปได้ ต้องกำหนดวันหยุดให้ตรงกับวันหยุดตามประเพณีหรือธรรมเนียมของประเทศไทยหรือท้องถิ่นที่มีอยู่แล้ว

อนุสัญญาฉบับที่ ๑๙ ว่าด้วยการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันในเรื่องค่าทดแทนสำหรับคุณงานชาติในบังคับและคุณงานต่างชาติ

อนุสัญญาฉบับนี้กำหนดให้ประเทศไทยของ

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ ซึ่งให้สัตยาบันอนุสัญญาฉบับนี้ดำเนินการอนุญาตให้ชนในชาติของประเทศไทยสมาชิกอื่นๆ ที่ให้สัตยาบันอนุสัญญาฉบับนี้ หรือผู้มาพำนักระยะ สัปดาห์ ได้รับบาดเจ็บทางร่างกาย เนื่องจากอุบัติเหตุในงานอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในเขตดินแดนของตน ได้รับการปฏิบัติเรื่องค่าทดแทนของคุณงานเช่นเดียวกับที่มีให้ต่อคุณในชาติของตน โดยปราศจากเงื่อนไขในเรื่องถิ่นที่อยู่อาศัยประเทศไทยสมาชิกซึ่งไม่ได้เตรียมระบบการทำระกันหรือวิธีอื่นๆ อันเป็นค่าทดแทนแก่คุณงานเมื่อได้รับอุบัติเหตุจากการอุตสาหกรรมให้พร้อม ต้องกำหนดระบบดังกล่าว ภายใน ๓ ปี นับแต่วันที่ได้ให้สัตยาบัน

อนุสัญญาฉบับที่ ๑๙๓ ว่าด้วยอายุขันต่าที่อนุญาตให้ทำงานในเหมืองได้ดิน

แต่ละประเทศไทยต้องไม่จ้างหรือให้บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าที่กำหนดทำงานได้ดินในเหมืองแร่และเหมืองหิน และไม่ว่าในกรณีใดๆ อายุขันต่าต้องไม่น้อยกว่า ๑๖ ปี ทั้งนี้ “เหมือง” หมายถึง กิจการใดๆ ไม่ว่าของรัฐหรือของเอกชนก็ตามที่สกัดเอาวัตถุใดๆ จากใต้พื้นผิดดิน โดยวิธีที่เกี่ยวกับการจ้างคนทำงานได้ดิน นายจ้างต้องเก็บรักษาทะเบียนประวัติของบุคคลผู้ถูกจ้างหรือทำงานได้ดิน และผู้ซึ่งมีอายุสูงกว่าอายุขันต่าที่กำหนดไว้ไม่ถึง ๒๕ ปี และพร้อมที่จะให้ผู้ตรวจสอบ

อนุสัญญาฉบับที่ ๒๙ ว่าด้วยการเกณฑ์แรงงานหรือแรงงานบังคับ

ประเทศไทยต้องปราบปรามการใช้แรงงานบังคับหรือการเกณฑ์แรงงานทุกรูปแบบภายในระยะเวลาที่สั้นที่สุด โดยคำว่า “แรงงานบังคับหรือการเกณฑ์แรงงาน” ต้องหมายถึง งานหรือบริการทุกชนิดซึ่งบังคับออกจากบุคคลใดๆ โดยการใช้บทลงโทษ

และบุคคลดังกล่าวที่มิได้สมัครใจที่จะทำเอง แต่ไม่รวมถึงงานหรือบริการซึ่ง

(ก) เกณฑ์โดยกฎหมายว่าด้วยการเกณฑ์ทหาร

(ข) เป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่พลเมือง

(ค) เกณฑ์จากบุคคลใดๆ อันเนื่องมาจากการถูกตัดสินลงโทษในศาล ที่ดำเนินไปภายใต้การทำกับดูแล และควบคุมของเจ้าหน้าที่

(ง) เกณฑ์ในการนิรบุกเฉิน

(จ) ดำเนินงานโดยสมาชิกของชุมชนของชนกลุ่มน้อย เพื่อประโยชน์โดยตรงของชุมชนนั้นโดยมีเงื่อนไขว่า

(ก) บุคคลนั้นไม่เป็นโรคติดต่อหรือโรคติดเชื้อใดๆ และมีสภาพร่างกายสมบูรณ์เหมาะสม

(ข) ให้มีการยกเว้นกับครูและนักเรียนในโรงเรียนและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองโดยทั่วไป

(ค) ให้เหลือจำนวนผู้ให้ภูมิชัยที่มีร่างกายสมประกอบ สำหรับครอบครัว และลังค์

(ง) เคราะห์ต่อความสัมพันธ์และความผูกพันในครอบครัว

อย่างไรก็ตาม ต้องไม่มีการอนุญาตให้สมาคมบริษัท หรือบุคคล ซึ่งเป็นเอกชนใดๆ เกี่ยวข้องกับรูปแบบใดๆ ของเกณฑ์แรงงานหรือแรงงานบังคับเพื่อผลิตหรือสะสมผลผลิตต่างๆ ซึ่งสมาคม บริษัท หรือบุคคลซึ่งเป็นเอกชนนั้นนำมาใช้ประโยชน์ หรือนำมาร้าค้าขาย

อนุสัญญาฉบับที่ ๔๔ ว่าด้วยนโยบายการจัดตั้งบริการจัดหางาน

สมาคมแต่ละประเทศต้องมีหรือรับประกันว่า มีบริการจัดหางานโดยให้เปล่าแก่ประชาชน และต้องมีสำนักงานบริการจัดหางานในท้องถิ่นและเขตต่างๆ ตามความเหมาะสมในจำนวนที่เพียงพอ และตั้งอยู่ใน

พื้นที่ที่สะอาดด้วยมาตรฐานและลูกจ้าง และให้มีคณะกรรมการที่ปรึกษาเพื่อความร่วมมือระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ในการดำเนินงานของสำนักงานจัดหางาน และการพัฒนานโยบายจัดหางาน พนักงานจัดหางานต้องประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีสถานภาพและสภาพการทำงานเป็นอิสระจากการเปลี่ยนแปลงใดๆ ของรัฐบาล และอิทธิพลภายนอกที่ไม่เหมาะสม หน่วยงานที่มีอำนาจต้องดำเนินมาตรการที่จำเป็นเพื่อสร้างความมั่นคงในการร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ ระหว่างบริการจัดหางานของรัฐและหน่วยงานจัดหางานของเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไร

อนุสัญญาฉบับที่ ๑๒๒ ว่าด้วยนโยบายการทำงาน

เพื่อเป็นการกระตุ้นการเติบโตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การยกระดับการครองชีพ ความต้องการกำลังคน และการเข้ามาร่วมงานและการจ้างงาน ตั้งแต่ระดับ สมาชิกแต่ละประเทศต้องประกาศใช้และดำเนินการตามนโยบายเชิงรุก ซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริมการจ้างงานเต็มที่ ซึ่งเลือกได้โดยเสรี และก่อให้เกิดผลผลิต นโยบายดังกล่าวต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อประกันว่า

(ก) มีงานให้แก่ทุกๆ คน ซึ่งมีความพร้อมและกำลังทำงานทำ

(ข) งานดังกล่าวเป็นงานที่ก่อให้เกิดผลผลิตมากเท่าที่เป็นไปได้

(ค) มีเสรีภาพในการเลือกงาน และคนงานแต่ละคนมีโอกาสเท่าที่เป็นไปได้อย่างเต็มที่มากที่สุดในการใช้ทักษะ และสมรรถภาพของตน เพื่อคัดสรรงานที่เหมาะสมกับตนเป็นอย่างดี โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ สีผิว เพศ ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง สัญชาติ หรือพื้นฐานทางลังค์

อนุสัญญาฉบับที่ ๑๐๐ ว่าด้วยค่าตอบแทนที่เท่าเทียมกัน

สมาคมแต่ละประเทศต้องกำหนดอัตราค่าตอบแทน ซึ่งหมายความรวมถึง ค่าจ้างหรือเงินเดือนปกติ พื้นฐาน หรือขั้นต่ำ และค่าตอบแทนเพิ่มเติมใดๆ ไม่ว่าจะเป็นเงินสดหรือลิ่งของที่นายจ้างให้แก่ลูกจ้างไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม อย่างเท่าเทียมกันสำหรับคนงานชายและหญิงในงานที่มีค่าเท่ากัน

อนุสัญญาฉบับที่ ๑๔๒ ว่าด้วยรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของแรงงานเด็ก

ประเทศสมาชิกต้องดำเนินมาตรการเพื่อการห้ามและการขัดรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของการใช้แรงงานเด็กโดยฉบับพลัน ในฐานะเป็นเรื่องเร่งด่วน

และคำว่า “เด็ก” ต้องหมายถึง บุคคลทั้งปวง ผู้มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ส่วนคำว่า “รูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของแรงงานเด็ก” ประกอบด้วย

(ก) รูปแบบทั้งปวงของระบบทาส หรือแนวปฏิบัติที่คล้ายคลึงกับระบบทาส แรงงานเกณฑ์หรือบังคับ รวมทั้งการเกณฑ์หรือบังคับเด็ก เพื่อใช้ในการต่อสู้ด้วยอาวุธ

(ข) การใช้ การจัดหา หรือการเสนอเด็ก เพื่อการค้าประเวณี เพื่อการผลิตลือ Lamgonajar หรือเพื่อการแสดงลามกอนาจาร

(ค) การใช้ การจัดหา หรือการเสนอเด็ก เพื่อกิจกรรมที่ฝ่าฝืนกฎหมาย

(ง) งานที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ความปลอดภัย หรือศีลธรรมของเด็ก

ตารางที่ ๑ : สถิติแรงงานล้มพันธ์ ๒๕๓๔ - ๒๕๔๑

(หน่วย : จำนวนครั้ง)

พ.ศ.	แจ้งข้อเรียกร้อง	พิพาทแรงงาน	นัดหยุดงาน	ปิดงาน
๒๕๓๔	๔๗๔	๒๗๖	๒๒	๑๗
๒๕๓๕	๔๐๔	๑๗๔	๑๔	๑
๒๕๓๖	๓๙๕	๑๔๗	๑๔	๑
๒๕๓๗	๓๑๓	๑๙๑	๔	๔
๒๕๓๘	๓๙๕	๑๔๗	๓	๑๓
๒๕๓๙	๓๕๐	๑๔๐	๓	๑๐
๒๕๓๑๔	๓๙๖	๑๕๔	๔	๑
๒๕๓๑๕	๒๘๙	๑๑๐	๔	๒
๒๕๓๑๖	๒๓๐	๗๕	๑	๔

ที่มา : สำนักแรงงานล้มพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน

ตารางที่ ๒ : แสดงอัตราค่าจ้างขันต่อ ๕ อัตรา บังคับใช้ตั้งแต่ ๑ มกราคม - ๓๑ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๕

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการค่าจ้าง สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

ข้อสังเกต คือ

- ๑) ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ค่าจ้างขันตໍาแบ่งเป็น ๓ เขตพื้นที่มายawan ในขณะที่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นครั้งแรกที่อัตราค่าจ้างขันตໍาได้เป็น ๕ เขตพื้นที่ตามมติของคณะกรรมการค่าจ้างฯ และจังหวัดระบอง ได้ปรับขึ้นจากวันละ ๑๓๓ บาทเป็น ๑๓๗ บาท ตั้งแต่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

๒) จังหวัดที่ได้ขึ้นค่าจ้างขันตໍาเป็นจังหวัดในโครงการระบบบูรณาการ (ซีอีโอ) ตามนโยบายรัฐบาลและเป็นจังหวัดที่มีผู้แทนสหภาพแรงงานต่อรองชัดเจน ๕ จังหวัด คือ ชลบุรี อ่างทอง ภูเก็ต และฉะเชิงเทรา

๓) เป็นครั้งแรกที่ต่างจังหวัด คือ ภูเก็ต มีอัตราค่าจ้างขันตໍาตามกฎหมายสูงกว่าเขต กทม. และปริมณฑล

ตารางที่ ๓ : แสดงอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ ๑๕ อัตราบังคับใช้ตั้งแต่ ๑ มกราคม - ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๖

อัตราวันละ (บาท)	จำนวนจังหวัด	เขตท้องที่จังหวัดที่บังคับใช้
๑๖๙	๔	กรุงเทพมหานคร นครปฐม ปทุมธานี สมุทรปราการ (สมุทรสาคร ตั้งแต่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๖)
๑๖๘	๑	ภูเก็ต
๑๖๗	๑	นนทบุรี
๑๕๐	๑	ชลบุรี
๑๔๙	๑	สระบุรี
๑๔๕	๑	นครราชสีมา
๑๔๓	๓	เชียงใหม่ พังงา และระนอง
๑๔๑	๑	ระยอง
๑๓๙	๑	พระนครศรีอยุธยา
๑๓๘	๒	กรุงปีและอ่างทอง
๑๓๗	๓	ฉะเชิงเทรา ลำพูน และลุ่ยวัย
๑๓๖	๓	ขอนแก่น บุรีรัมย์ และเพชรบุรี
๑๓๕	๑๗	กาญจนบุรี กาฬสินธุ์ กำแพงเพชร จันทบุรี ชุมพร ชัยนาท ตราด นครพนม นราธิวาส ปราจีนบุรี เพชรบูรณ์ ราชบุรี สงขลา สิงห์บุรี สุราษฎร์ธานี หนองบัวลำภู และอุทัยธานี
๑๓๔	๑	นครนายก
๑๓๓	๓๕	เชียงราย ชัยภูมิ ตั้ง ตาก นครศรีธรรมราช นครสวรรค์ น่าน ประจวบคีรีขันธ์ ปัตตานี พะเยา พิษณุโลก พิจิตร แพร่ พัทลุง มหาสารคาม มุกดาหาร แม่ฮ่องสอน ยะลา ยโสธร ร้อยเอ็ด ลพบุรี เลย ลำปาง ศรีสะเกษ สกลนคร ลพบุรี สมุทรสงคราม สระแก้ว สุพรรณบุรี สุรินทร์ หนองคาย อุดรธานี อุตรดิตถ์ อุบลราชธานี และอำนาจเจริญ

ที่มา : กลุ่มงานพัฒนาระบบรายได้และค่าจ้างขั้นต่ำ สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการลังค์

ข้อสังเกต คือ จังหวัดสมุทรสาครได้ปรับค่าจ้างขั้นต่ำจาก ๑๖ เป็น ๑๙ บาท ตั้งแต่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ เพื่อการเคลื่อนไหวนำเสนองานข้อมูลและการต่อรองของกลุ่มสหภาพแรงงานย่านอ้อมน้อย - อ้อมใหญ่ การสนับสนุนของสมาชิกสภาพัฒนราษฎรพร้อมประชาธิปัตย์ จังหวัดสมุทรสาคร และคณะกรรมการธิการแรงงาน สภาผู้แทนราษฎร

ตารางที่ ๔ : แสดงอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ ๑๔ อัตรา บังคับใช้ตั้งแต่ ๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๗

อัตราวันละ (บาท)	จำนวนจังหวัด	เขตท้องที่จังหวัดที่บังคับใช้
๑๗๐	๖	กรุงเทพมหานคร นนทบุรี นครปฐม ปทุมธานี สมุทรปราการ และสมุทรสาคร
๑๖๘	๑	ภูเก็ต
๑๕๗	๑	ชลบุรี
๑๕๑	๑	สระบุรี
๑๔๕	๓	เชียงใหม่ นครราชสีมา และพังงา
๑๔๗	๒	ระนอง และระยอง
๑๔๙	๑	พระนครศรีอยุธยา
๑๔๐	๒	กระนี่ และฉะเชิงเทรา
๑๓๘	๖	กาญจนบุรี จันทบุรี เพชรบุรี ราชบุรี สมุทรสงคราม และอ่างทอง
๑๓๗	๔	ชุมพร ลำพูน สระแก้ว และสุโขทัย
๑๓๖	๔	กำแพงเพชร ขอนแก่น ตัวง บุรีรัมย์ ปราจีนบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี และสุพรรณบุรี
๑๓๕	๓๐	กาฬสินธุ์ ชัยนาท ชัยภูมิ ตาก ตราด นครพนม นครศรีธรรมราช นครสวรรค์ นราธิวาส ประจำวิเคราะห์ ปัตตานี พัทลุง พิษณุโลก เพชรบูรณ์ มุกดาหาร ยะลา ร้อยเอ็ด ลำปาง เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สงขลา สตูล สุราษฎร์ธานี หนองคาย หนองบัวลำภู อุดรธานี อุตรดิตถ์ อุทัยธานี และอำนาจเจริญ
๑๓๔	๒	นครนายก และพิจิตร
๑๓๓	๔	เชียงใหม่ น่าน แพร่ พะเยา มหาสารคาม แม่ฮ่องสอน ยโสธร สุรินทร์ และอุบลราชธานี

ที่มา : กลุ่มงานพัฒนาระบบทรา>yได้และค่าจ้างขั้นต่ำ สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการลังค์

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนของคนไร้รัฐในประเทศไทย

คนไร้รัฐ : คำนิยาม

โดยหลักกฎหมายระหว่างประเทศแผนกตีบุคคล รัฐอาจแสดงความเป็นเจ้าของเอกชนโดยผ่านการยอมรับให้สัญชาติของตนหรือโดยการยอมรับให้สิทธิอิสระนับดินแดนของตน ในทางทฤษฎี จึงไม่น่าจะมี “คนไร้รัฐ” เพราะมนุษย์ทุกคนย่อมมีความสัมพันธ์กับรัฐใดรัฐหนึ่งแน่นอน เมื่อเข้าเกิดจากบิดามารดา โดยธรรมชาติ เขาก็จะมีความสัมพันธ์โดยการเกิดกับรัฐเจ้าของสัญชาติหรือภูมิลำเนาของบิดาและมารดา และเมื่อมนุษย์กำเนิดขึ้นบนดินแดนของรัฐใดรัฐหนึ่ง เขาก็จะมีความสัมพันธ์โดยการเกิดกับรัฐเจ้าของดินแดนที่ได้ออกกำหนด

แต่ในข้อเท็จจริง ปัญหาความไร้รัฐเกิดขึ้น เมื่อบุคคลถูกปฏิเสธโดยรัฐเจ้าของดินแดนของเขา ปรากฏการณ์ที่ตามมา ก็คือ คนเหล่านั้น มักถูกบังคับให้ต้องหนีภัยออกจากบ้าน หรือประเทศของตน คนไร้รัฐ ก็คือ a person forced to flee from home or country^{๗๒} และมักเข้าใจกันว่า ประเภทแรกของคนไร้รัฐ ก็คือ ผู้ลี้ภัยหรือผู้หนีภัย (Refugee) หรือผู้อพยพ (Displaced Person)

^{๗๒} [http://www.hyperdictionary.com/dictionary/stateless person](http://www.hyperdictionary.com/dictionary/stateless%20person)

ความไร้รัฐอาจเกิดขึ้นแก่บุคคลธรรมดาใน๒ สถานการณ์ ในสถานการณ์แรก ความไร้รัฐโดยข้อกฎหมาย (De Jure Stateless) คือ ทั้งโดยข้อกฎหมายและข้อเท็จจริง บุคคลนั้นมิได้รับการยอมรับจากรัฐใดเลยว่า เป็นคนชาติหรือเป็นคนมีสิทธิอิสระ และในสถานการณ์ที่สอง เป็นความไร้รัฐโดยข้อเท็จจริง (De Facto Stateless) คือในขณะที่บุคคลนั้นได้รับการยอมรับจากรัฐใดรัฐหนึ่งว่า เป็นคนชาติหรือเป็นคนมีสิทธิอิสระในทางกฎหมาย แต่โดยข้อเท็จจริง บุคคลนั้นมิได้รับการยอมรับจากรัฐใดเลยว่า เป็นคนชาติหรือเป็นคนมีสิทธิอิสระ

ในกรณีของประเทศไทย ความไร้รัฐของบุคคลธรรมดา เกิดขึ้นใน ๒ ลักษณะ

ลักษณะแรก คือ บุคคลที่ไร้ทั้งรัฐที่ยอมรับให้สัญชาติ และยังไร้รัฐที่ยอมรับให้สิทธิอิสระในดินแดนของรัฐ บุคคลในลักษณะนี้จะไร้ชื่อเอกสารมาช่นในการพิสูจน์ตนโดยลิ้นเชิง ซึ่งมักเรียกบุคคลในสถานการณ์นี้ว่า “บุคคลซึ่งไม่มีเอกสารพิสูจน์ตน (Undocumented Persons)” พวกรเขามักถูกผลักดันให้ต้องออกจากประเทศทุกประเทศที่พบตัว เพราะประเทศเหล่านั้นไม่เชื่อหรือไม่สนใจว่า พวกรเขาริมไร้รัฐโดยลิ้นเชิง ตัวอย่างเช่น ชาวויรингยาในประเทศไทย ซึ่งถูกปฏิเสธสิทธิอิสระโดยทุกรัฐที่พวกรเขามีความสัมพันธ์ในทางข้อเท็จจริง ไม่ว่าจะเป็น บังคลาเทศ ประเทศไทย ฯ และประเทศไทย

โดยผลกระทบของความเป็นคนไร้รัฐโดยลิ้นเชิงเช่นนี้ ไม่ว่าจะเป็นกรณีโดยข้อเท็จจริงหรือ

โดยข้อกฎหมาย คนเหล่านี้จึงมีสถานะเป็นคนต่างด้าวและเป็นคนพิດกฎหมาย ตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองในทุกประเทศของโลก

ลักษณะที่สอง คือ บุคคลที่ไม่ได้รับสัญชาติ แต่ไม่ได้รับสัญชาติที่ยอมรับให้สิทธิอิสระในดินแดนของรัฐนั้น โดยผลกระทบของความเป็นคนไม่ได้รับสัญชาติเพียงครึ่งเดียว เช่นนี้ ไม่ว่าจะเป็นกรณีโดยข้อเท็จจริงหรือโดยข้อกฎหมาย พวกราชอาณาจักรที่ยอมรับให้สิทธิอิสระในประเทศที่ยอมรับให้สิทธิอิสระ แต่มีสถานะเป็นคนต่างด้าวในทุกประเทศของโลก บุคคลในลักษณะนี้จะไม่ได้รับสัญชาติ โดยมีเอกสารพิสูจน์ตนจากรัฐที่ยอมรับให้ภูมิลำเนา บุคคลในสถานการณ์นี้ถูกเรียกว่า “คนไร้สัญชาติ (Stateless Persons)” แต่ไม่ใช่ “คนไร้รัฐ (Stateless Persons)”

คนไร้รัฐในประเทศไทย

ความไม่ได้รับสัญชาติในประเทศไทยอาจจำแนกปัญหาได้ ๔ ประเภท คือ

๑) ความไม่ได้รับสัญชาติที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชนพื้นเมืองในประเทศไทยมีชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่บนแผ่นดินไทยมาแต่ดั้งเดิม โดยหลักกฎหมายสัญชาติ บุคคลเหล่านี้ ย่อมได้รับการยอมรับว่ามีสัญชาติไทยโดยการเกิด ไม่ว่าจะมีชาติพันธุ์เดียว กับชนกลุ่มใหญ่ในประเทศไทยหรือไม่ แต่ในสถานการณ์ปัจจุบัน ยังพบว่า มีชนพื้นเมืองในหลายพื้นที่ที่ตกเป็น “คนไร้รัฐ” โดยเหตุที่พวกราชอาณาจักรไม่มีเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่ออกโดยรัฐไทย หรือหากมีเอกสารที่รัฐไทยออกให้ก็มิได้ยอมรับความเป็นไทยโดยสัญชาติของพวกราชอาณาจักรที่โดยหลักกฎหมายสัญชาติไทย พวกราชอาณาจักรไม่ได้รับสัญชาติไทยโดยการเกิด ไม่ว่าเขาจะมีชาติพันธุ์เดียว กับชนกลุ่มนี้ในประเทศไทยหรือไม่

เราพบกลุ่มชนพื้นเมืองที่ยังขาดเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลหรือมีเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่

บกพร่องในหลายพื้นที่ที่เคยห่างไกลความเจริญในอดีต และห่างไกลจากการจัดการทางทะเบียนรายชื่อของรัฐไทย ด้วยอย่างของพื้นที่ดังกล่าว คือ (๑) กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่สูงของประเทศไทยซึ่งมักจะเรียกกันโดยทั่วไปว่า “ชาวเขา” หรือ “ชาวไทยภูเขา” แต่ในช่วงลิบกว่าปีหลัง ทางราชการไทยเรียกบุคคลเหล่านี้ว่า “บุคคลชนพื้นที่สูง” (๒) บุคคลที่อาศัยอยู่บริเวณชายทะเล เช่น ชาวเลในบริเวณหมู่เกาะสุรินทร์ และ (๓) บุคคลที่อาศัยในบริเวณพื้นที่ป่าตามแนวชายแดน ซึ่งการปักปันเส้นเขตแดนยังไม่แล้วเสร็จ

๒) ความไม่ได้รับสัญชาติที่เกิดกับบุคคลที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งมักมิใช่ชนกลุ่มใหญ่ในประเทศไทย ดังนั้น พวกราชอาณาจักรที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย” ในหลายกรณี กลุ่มชาติพันธุ์หลายเผ่าพันธุ์หรือในหลายพื้นที่ มีข้อเท็จจริงเป็น “กลุ่มชนพื้นเมือง” อีกด้วย ดังนั้น กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาแต่ดั้งเดิม ซึ่งย่อมมีสัญชาติไทยโดยการเกิด แต่ก็มีบุคคลในสถานการณ์ดังกล่าวจำนวนมากไม่น้อยที่ตกเป็นคนไร้รัฐ ปัญหานี้มีที่มาจากการหายสาเหตุ ได้แก่ การที่คนเหล่านี้อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกล หรือ เพราะไม่ได้รับความเข้าใจระบบการทะเบียนบุคคลของรัฐ หรือเพราะตอกย้ำในบรรยายกาศของความเกลียดชังทางชาติพันธุ์

ในการสำรวจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ยังพบอีกว่า กลุ่มชาติพันธุ์จำนวนไม่น้อยยังขาดเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคล หรือมีเอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลที่บกพร่อง

ความแตกต่างประการหนึ่งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่มิใช่ชนพื้นเมืองกับชนพื้นเมืองคือ กลุ่มชาติพันธุ์มีบรรพบุรุษซึ่งมิใช่คนสัญชาติไทยโดยการเกิด ดังนั้น โดยหลักสืบสายโลหิต กลุ่มชาติพันธุ์ที่ประสบปัญหาความไม่ได้รับสัญชาติไทย มี ๔ ประเภท คือ (๑) กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีรากเหง้าจากบรรพบุรุษที่เกิด

นอกประเทศไทย และ (๒) กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีรากเหง้าจากบรรพบุรุษที่เกิดในประเทศไทย

(๓) ความไร้รัฐที่เกิดแก่ผู้ที่อยู่เพื่อมาในประเทศไทย จะสังเกตว่า กลุ่มชาติพันธุ์ที่ประสบปัญหาความไร้รัฐประเภทที่ ๒ มีทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีรากเหง้าจากบรรพบุรุษที่เกิดนอกประเทศไทย และ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีรากเหง้าจากบรรพบุรุษที่เกิดในประเทศไทย กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีปัญหาสถานะบุคคลตามกฎหมาย ส่วนใหญ่จะมีบรรพบุรุษในช่วงได้ช่วงหนึ่งของเวลาเป็นบุคคลที่เกิดนอกประเทศไทยซึ่งอาจเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเพราหนีภัยความตาย โดยทั่วไปคนกลุ่มนี้ถูกเรียกว่า “ผู้ลี้ภัย” หรือที่ทางราชการไทยเรียกว่า “ผู้หนีภัยการล้วงบบ” หรือเพราเดหุผลทางเศรษฐกิจ

ด้วยว่าด้วยของผู้ลี้ภัยหรือผู้หนีภัยความตาย ในอดีตที่รัฐจักกันดี ได้แก่ กลุ่มคนจีนซึ่งทางราชการไทยเรียกว่า “อดีตทหารจีนคณะชาติ” ที่เดิมเป็นทหารในกองพล ๕๓ ของประเทศไทยในสมัยที่ประเทศไทยมีการต่อสู้กันทางการเมืองระหว่างเจียงไคเช็กกับเหมาเจอตุง เมื่อเหมาเจอตุงได้ชัยชนะ กองพล ๕๓ จึงหลบมาอยู่ทางใต้ของประเทศไทย เพราไปเกาะใต้หวันกับเจียงไคเช็กไม่ทัน คนกลุ่มนี้หนีเข้าประเทศไทย พม่า และต่อมาระดับทางเข้ามาในประเทศไทยในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๓ – ๒๔๙๗ โดยอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัด (๑) เชียงใหม่ (๒) เชียงราย (๓) แม่ฮ่องสอน^{๗๙} ตัวอย่างผู้หนีภัยความตายในปัจจุบันที่มีอยู่เป็นจำนวนแสบในประเทศไทย คือ ผู้หนีภัยจากประเทศไทย

สำหรับผู้หนีภัยเศรษฐกิจนั้นมีจำนวนมาก เช่น ชนเผ่ากะเหรี่ยงบริเวณชายแดนด้านตะวันตกของประเทศไทยซึ่งเดินทางมาทำงานเหมือนแร่ในแคน

จังหวัดแม่ฮ่องสอน กาญจนบุรีและราชบุรี ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๙ แต่ต่อมา มีการล้อมรัฐว่าด้วยรัฐบาลพม่าและชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยพม่า ชนเผ่ากะเหรี่ยงกลุ่มดังกล่าวไม่สามารถที่จะเดินทางกลับภูมิลำเนาของตนได้ และโดยเหตุที่บุคคลดังกล่าวอาจเสี่ยงภัยความตาย รัฐมัตวิว่าการกระทรวงหาดใหญ่ในสมัยนั้นจึงใช้อำนาจตามมาตรา ๔๔ แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.๒๕๒๒ อนุญาตให้บุคคลเหล่านี้มีสิทธิอาศัยอยู่ชั่วคราวในประเทศไทย แม้จะไม่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาในประเทศไทยตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองก็ตาม ชนเผ่ากะเหรี่ยงกลุ่มนี้ถือบัตรที่กรรมการปกครองออกให้ซึ่งว่า “ผู้พลัดถิ่นลัญชาติพม่า” ทั้งๆ ที่ในข้อเท็จจริง ชนกลุ่มน้อยกลุ่มนี้ไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลพม่าในอดีตจนถึงปัจจุบันว่า มีลัญชาติพม่า

(๔) ความไร้รัฐที่เกิดแก่บุคคลที่ไร้รากเหง้า คนกลุ่มนี้ตกลอยู่ในสภาวะไร้รัฐ แม้ว่าจะอาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยหลักกฎหมายระหว่างประเทศบุคคลยอมตกลอยู่ภายใต้เขตอำนาจของรัฐสมัยใหม่ หากลืมสายโลหิตจากคนลัญชาติของรัฐนั้น หรือหากเกิดบนดินแดนของรัฐนั้น ดังที่ได้กล่าวในตอนต้นโดยหลักการ หากบุคคลนำลืมพิสูจน์ว่า ตนมีจุดกำเนิดไว้กับรัฐใดรัฐหนึ่งโดยหลักลืมสายโลหิตหรือหลักดินแดน บุคคลนั้นยอมต้องไม่ตกลอยู่ในความไร้รัฐกรณีตรงข้ามยอมเกิดขึ้นก็เพียงในสถานการณ์อันเป็นข้อยกเว้นอย่างยิ่ง เช่น บุคคลนั้นสูญเสียความรู้ใน “รากเหง้า” ของตน คือ ไม่ทราบว่าตนเป็นบุตรของผู้ใด หรือบุคคลนั้นไม่รู้ว่าตนเกิด ณ ที่ใดปัจจุบันในประเทศไทย ยังพบคนไร้รัฐเพรา

^{๗๙} ส่วนการทะเบียนราษฎร สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง คู่มือการกำหนดสถานะของบุคคลบนพื้นที่สูง เล่ม ๒ (บัตรประจำตัวชนกลุ่มน้อย) ๒๕๔๔ หน้า ๘ - ๙

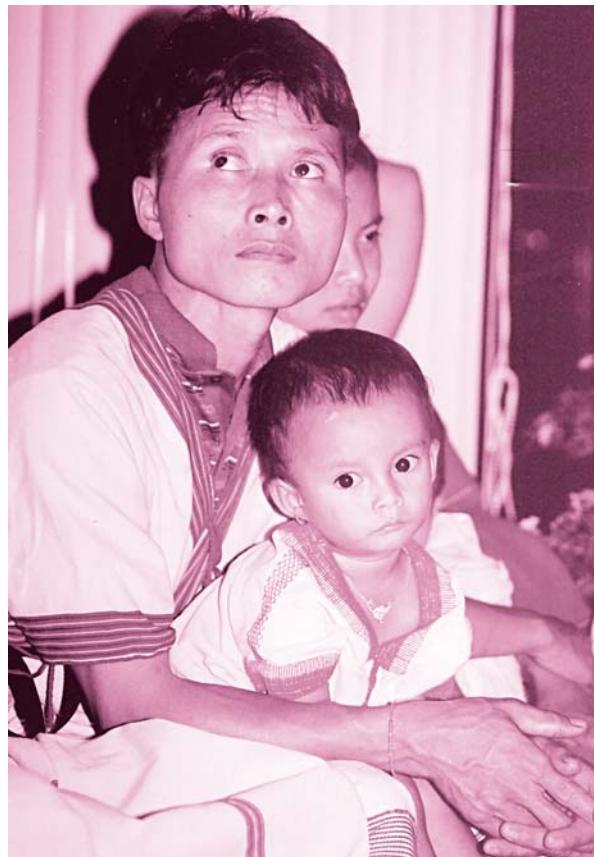

ไร้รากเหง้าอยู่มาก ปัญหาความไม่รู้เรื่องเหง้า บุคคลที่มีปัญหานี้ ได้แก่ บุคคลที่เป็นเด็กจรจัด หรืออดีตเด็กจรจัด ซึ่งพัลด์พารากจากบุพการีตั้งแต่ก่อนจำความได้เด็กซึ่งเกิดในยุคที่การทะเบียนราชภูมิของประเทศไทยยังไม่ชัดเจน หรือเด็กหรืออดีตเด็กซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ปฏิบัติการด้านทะเบียนราชภูมิมีความบกพร่องไม่ทั่วถึง ดังนั้น บุคคลในสถานการณ์ดังกล่าว จึงไม่อาจมีเอกสารพิสูจน์ตนที่ออกโดยรัฐไทย ในลักษณะเดียวกับคนอื่นๆ และมักถูกกล่าวหาว่า เป็นคนต่างด้าวทั้งที่เจ้าตัวเชื่อว่า ตนนั้นเป็นคนไทย เช่น ชาวบ้านร่ำไทยในเขตอำเภอแม่อายและอำเภอแม่อายในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งยืนยันว่า ตนเป็นคนไทยโดยการเกิดแต่อำเภอแม่อายใน พ.ศ. ๒๕๔๕ เชื่อว่า บุคคลกลุ่มนี้ดังกล่าวเป็นคนสัญชาติพม่า ทั้งนี้ โดยพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ว่า บรรพบุรุษของชาวบ้านกลุ่มนี้ซึ่งเกิดก่อน พ.ศ. ๒๕๑๗ ไม่มีสูติบัตรที่แสดงว่าเกิดในประเทศไทย และได้ยอมรับ “บัตรผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า” ซึ่งชาวบ้านและนักกฎหมายลิทธิมนุษยชนโต้แย้งกรรมการปกครองถึงความชอบด้วยกฎหมายของการถอนชื่อชาวบ้านออกจากทะเบียนราชภูมิ ทั้งนี้ เพราะกฎหมายสัญชาติไทยมิได้ชี้ว่า การที่ชาวบ้านยอมรับ “บัตรผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า” เป็นเหตุให้ขาดจากสัญชาติไทย ก็หมายความนักดีว่า ชาวบ้านในพื้นที่ชายแดนย่อมไม่อาจเข้าใจในเอกสารที่ทางราชการออกให้ ชาวบ้านจำนวนมากอ่านหนังสือไม่ออก และชาวบ้านที่เริ่มจะเข้าใจหนังสือ ก็ได้ปฏิเสธ “บัตรผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า” มาโดยตลอด จะเห็นว่า เมื่อชาวบ้านกลุ่มนี้ถูกปฏิเสธสัญชาติไทย เขายังไร้สัญชาติ เพราะเขาเหล่านั้น มิได้มีความสัมพันธ์ใดเลยฯ กับประเทศไทย ปัญหาความไม่รู้เรื่องโดยข้อเท็จจริงของคนกลุ่มนี้ เกิดจากผลของความไม่สมบูรณ์ของระบบทะเบียนราชภูมิในบริเวณอำเภอแม่อายในยุคแรกๆ นั่นเอง

การจัดการกับความไม่รู้เรื่อง และสิทธิของคนไม่รู้เรื่องในประเทศไทย

ในยุคที่ประเทศไทยยังไม่มีความชัดเจนในเรื่องลิทธิมนุษยชนของคนไม่รู้เรื่อง จึงทำให้คนจำนวนมากหนีภัยไปเมืองนอกและลิทธิในความเป็นมนุษย์ เริ่มต้นจากลิทธิในการรับรองการเกิด สิทธิในการศึกษา สิทธิในการอนามัยที่ดี สิทธิในการรับรองการก่อตั้งครอบครัว หรือแม้ลิทธิในการชีวิตและร่างกาย

แต่ในยุคที่แนวคิดว่าด้วยลิทธิมนุษยชนถูกฝังลงในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ทำให้มีความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้นว่า คนไม่รู้เรื่องมีสิทธิตามกฎหมายที่ส่งเสริมและคุ้มครองความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ พรวมเป็นผู้ทรงสิทธิ์และรักษาความเป็นมนุษย์ แม้พรวมจะไม่มีสิทธิอื่นใดที่กฎหมายมุ่งรับรองให้แก่คนชาติหรือคนต่างด้าวที่ขอบด้วยกฎหมายว่าด้วยคนไม่รู้เรื่องก็ตาม

โดยผลของมาตรา ๔ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งบัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” คนไร้สิทธิได้รับการรับรองอย่างชัดเจนว่า เป็นผู้ทรงสิทธิ์ภายใต้กฎหมายไทย และเป็นกฎหมายที่สูงสุดของแผ่นดิน ดังนั้น นับแต่วันที่กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีผล ความเคลื่อนไหวเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนไร้สิทธิจึงปรากฏตัวเป็นงานของหลายองค์กร อิสระที่ก่อตั้งขึ้นโดยกฎหมายรัฐธรรมนูญ เช่น การที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการศึกษาและตรวจสอบกรณีปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ หรือ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ตั้งตามคำสั่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ตามกำหนดนัด นอกจากนั้น ยังมีองค์กรภาคประชาชนที่ก่อตั้งตามกฎหมาย เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนด้านชนชาติ ผู้ไร้สัญชาติ และผู้พลัดถิ่น ของสถาบันความที่ดูแลให้ความช่วยเหลือคนไร้สิทธิ สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบในเชิงพฤติกรรม คือ เมื่อใดที่มีข่าวการละเมิดสิทธิมนุษยชนของคนไร้สิทธิประเทศต่างๆ ก็จะมีการเรียกร้องให้ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ละเมิด ต้องอธิบายเหตุผลของการกระทำ และเยียวยาแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะเมื่อผู้กระทำเป็นส่วนราชการไทย หรือเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการไทย กระบวนการตรวจสอบโดยองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวสามารถจัดตั้งมาอย่างนานแล้ว

นอกจากบรรยายกาศที่ทุกฝ่ายจะต้องเคารพใน “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล” ประเทศไทยยังมีพันธกรณีต่อสนธิสัญญาระหว่างประเทศหลายฉบับที่ “มนุษย์” เป็นผู้ทรงสิทธิ์

ลิทธิมนุษยชน^{๑๐} ซึ่งน่าจะหมายถึงว่า คนไร้รัฐควรได้รับสิทธิและการคุ้มครองลิทธิมนุษยชนอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

นอกจากนั้น ยังมีความพยายามในเชิงนโยบาย โดยรัฐไทยเกี่ยวกับคนไร้รัฐ ซึ่งมีให้เห็นใน ๓ ลักษณะคือ (๑)นโยบายเกี่ยวกับการรับรองสถานะบุคคลตามกฎหมายให้แก่คนไร้รัฐ (๒)นโยบายเกี่ยวกับการรับรองลิทธิในความเป็นมนุษย์ให้แก่คนไร้รัฐ และ (๓)นโยบายเกี่ยวกับการรับรองลิทธิอื่นๆ ให้แก่คนไร้รัฐ

๑) การรับรองสถานะบุคคลตามกฎหมาย เป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาภายใต้หลักกฎหมายระหว่างประเทศ หากรัฐไทยตระหนักในสถานะของตนในฐานะสมាជิกรของประชาคมระหว่างประเทศ โดยหลักกฎหมายระหว่างประเทศนี้ รัฐไทยมีทางเลือกในการรับรองสถานะบุคคลตามกฎหมายของคนไร้รัฐที่พบรัฐในประเทศได้ใน ๔ รูปแบบ กล่าวคือ

(๑) ให้สถานะสัญชาติหากคนไร้รัฐนั้นมีจุดเกาะเกี่ยวอย่างแท้จริงกับคนสัญชาติไทยและดินแดนของประเทศไทย

(๒) ให้สถานะคนต่างด้าวที่เข้าเมืองถูกกฎหมาย และให้สิทธิอาศัยอยู่ในลักษณะถาวรสัมภาร

(๓) ให้สถานะคนต่างด้าวที่เข้าเมืองถูกกฎหมาย และให้สิทธิอาศัยอยู่ในลักษณะชั่วคราว

(๔) ให้เพียงลิทธิอาศัยอยู่ในลักษณะชั่วคราว โดยไม่ยอมให้สถานะคนต่างด้าวที่เข้าเมืองถูกกฎหมายขอให้สังเกตว่า ในเรื่องของการให้สถานะบุคคลตามกฎหมายคนเข้าเมืองนั้น เป็นอำนาจดุลพินิจของรัฐไทยซึ่งเป็นรัฐเจ้าของดินแดน ภาระหน้าที่ที่จะต้องยอมรับให้ที่พักพิงแก่คนต่างด้าวนั้นย่อมเกิดขึ้น

ในสถานการณ์ที่เกิดภัยต่อชีวิตและร่างกายของคนต่างด้าวเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม แม้มีนโยบายค่อนข้างชัดเจนว่า หากคนไร้รัฐได้หรือชุมชนคนไร้รัฐใดพิสูจน์ได้ว่า เป็นบุคคลที่มีข้อเท็จจริงครอบองค์ประกอบของความเป็นคนสัญชาติไทยตามกฎหมายสัญชาติไทย เจ้าหน้าที่ของรัฐก็มีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องยอมรับที่จะลงรายการสถานะบุคคลของบุคคลดังกล่าวในทะเบียนราชภราในสถานะของคนสัญชาติไทย แต่ในทางปฏิบัติ กรณีนี้เกิดขึ้นได้ยากมาก เนื่องจากคนไร้รัฐและชุมชนคนไร้รัฐที่มีข้อเท็จจริงครอบองค์ประกอบของความเป็นคนสัญชาติไทยตามกฎหมายนั้น มักจะไม่มีความรู้ทางกฎหมายและมักจะหาดกลัวที่จะใช้สิทธิ สาเหตุของความหาดกลัวมีที่มาจากการหลายแหล่ง เกรงว่าการร้องขอใช้สิทธิในสัญชาติไทยจะนำไปสู่การค้นพบกรณีทุจริตที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ซึ่งอาจนำภัยต่อชีวิตและร่างกายมาสู่ตนและครอบครัว

๒) การรับรองลิทธิในความเป็นมนุษย์ให้แก่คนไร้รัฐ โดยหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งในส่วนที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร รัฐไม่อาจปฏิเสธที่จะรับรองลิทธิขึ้นพื้นฐานของมนุษย์ หรือที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า “ลิทธิมนุษยชน (Human Rights)” โดยเหตุที่บุคคลดังกล่าวเป็นคนต่างด้าว หรือเป็นคนไม่มีสัญชาติ หรือเป็นคนเข้าเมืองผิดกฎหมาย

หากพิจารณาแนวคำพิพากษาของศาลไทยพบว่า ศาลเข้าใจดีมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๐๕ ว่ามนุษย์ยอมเป็นผู้ทรงสิทธิมนุษยชน แม้ว่าบุคคลนั้นจะเป็นคนต่างด้าวและเป็นคนเข้าเมืองผิดกฎหมาย^{๑๑} อย่างไรก็ตาม กระบวนการใช้สิทธิมนุษยชนของคนไร้รัฐ

^{๑๐} พันธุ์พิพิพ กาญจนะจิตร สายสุนทร, หน้าที่ของประเทศไทยที่จะรับรองความเป็นมนุษย์ของบุตรของคนไร้รัฐในประเทศไทย ในรายงานผลการวิจัยภายใต้โครงการศึกษาการปราบปรามด้วยความร่วมมือของคนไร้สัญชาติและคนไร้รัฐในประเทศไทย : แนวคิดและมาตรการในการจัดการปัญหาที่ชอบด้วยกฎหมายระหว่างประเทศ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๖๖

^{๑๑} พันธุ์พิพิพ กาญจนะจิตร สายสุนทร และจันทร์จิรา เอี่ยมมุรา ภีกิจเคราะห์ คำพิพากษาภีกิจที่๗๙๐/๒๕๐๕ : สิทธิในการสมรสของคนต่างด้าวในประเทศไทย ในวารสารนิติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ๒๔(๒๕๗๗), ๑๗-๑๘ พันธุ์พิพิพ กาญจนะจิตร สายสุนทร สถานะแห่งสิทธิในการสมรสของคนต่างด้าวในไทย. บทความเพื่อเป็นอ้างอิงริบัญชาติท่าน รศ.วิมลลิริ ชำนาญเวช เนื่องในโอกาสครบรอบวันเกิดของท่านในปี พ.ศ. ๒๕๖๖ ๐๗ น. ในห้องเรียนกฎหมายสิทธิมนุษยชนของ <http://archanwell.org>

ในอดีตจนถึงปัจจุบันก็เป็นไปได้มากมา กอุปสรรคในการเข้าสู่ลิทธิประเกณนั้น มิได้อยู่ที่ “ความไม่มีภูมายไทยที่เป็นลายลักษณ์อักษรในการรับรองลิทธิ” เพราะในข้อเท็จจริง เนื้อหาของภูมายไทยในระดับพระราชนักขัตติมิได้มีความซัดแย้งกับหลักลิทธิมนุษยชน แต่อาจมีความบกพร่องในหลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นความชัดเจนของตัวอักษร แนวคิดของนักวิชาการที่เชื่อในอำนาจรัฐนิยมในอดีตที่ยังครอบงำนิติวิธีสำหรับภูมายไทยที่มีผลในปัจจุบัน และอัตลักษณ์เจ้าหน้าที่ผู้รักษาภูมายไทยภายใต้แนวคิดเดิมที่เชื่อในอำนาจรัฐนิยม

สถานการณ์จริงอันเป็นผลมาจากการบกพร่องในระบบภูมายไทย ก็คือ ความมีอยู่ของภูมายและนโยบายของฝ่ายปกครองยังมีความซัดต่อหลักภูมายในระดับพระราชนักขัตติ ทัศนคติของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เคราะฟในคำสั่งของผู้บังคับบัญชามากกว่าข้อกำหนดของภูมายไทยที่มาจากประชาชนและทัศนคติของนักการเมืองและการใช้อำนาจที่ไม่อาจริเริ่มและปฏิรูปภูมายและนโยบายที่เป็นผลงานของตน

จะเห็นว่า ปัญหาการเข้าสู่ลิทธิมนุษยชนที่คนໄรรัฐประสบนั้น ก็ไม่แตกต่างไปจากปัญหาที่คนลัญชาติไทยประสบ ความแตกต่างอาจอยู่ที่คนໄรรัฐอาจไม่มีหรือมี “ศักยภาพ” ที่น้อยกว่าคนลัญชาติไทยในการปกป้องตนเองจากการละเมิดลิทธิมนุษยชน คนໄรรัฐในประเทศไทยจำนวนมากยากจน ไร้การศึกษาถูกรังเกียจเดียดจันท์ และตกอยู่ในความหวาดกลัวในการเรียกร้องลิทธิมนุษยชน

๓) การรับรองลิทธิอื่นๆ ให้แก่คนໄรรัฐ แม้ในส่วนที่เกี่ยวกับลิทธิอื่นๆ ที่ไม่มีลักษณะของลิทธิมนุษยชน ภูมายไทยก็กำหนดให้เป็นดุลพินิจของฝ่ายบริหารที่จะบริหารจัดการนโยบายที่เห็นเหมาะสมสมสำหรับคนໄรรัฐในประเทศไทย แต่ด้วยนโยบายของรัฐไทยที่ไม่ชัดเจนในเรื่องการจัดการ

ปัญหาของคนໄรรัฐในประเทศไทย บุคคลในลักษณะดังกล่าวจึงประสบปัญหามากมายในการใช้ลิทธิอื่นๆ โดยเฉพาะปัญหาการใช้ลิทธิประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับคนໄรรัฐเองในการอยู่รอดทางเศรษฐกิจและสำหรับประเทศไทยที่จะได้ “ทรัพยากรบุคคล” ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยรวมของชาติ ในส่วนที่เกี่ยวกับลิทธิในการทำงานนี้ โดยหลักภูมาย พวกรเข้าต้องมีใบอนุญาตในการทำงาน หรือประกอบธุรกิจ เช่นเดียวกับคนต่างด้าวโดยทั่วไป แม้ดูเหมือนว่าในด้านทักษะจะไม่มีปัญหาในเชิงระบบมากนัก แต่โดยข้อเท็จจริงคนໄรรัฐส่วนใหญ่ซึ่งไม่ตระหนักรักในหน้าที่ของรัฐในส่วนนี้ ก็ไม่อาจใช้ลิทธิตามภูมายได้ เพราะเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่รับรองลิทธิดังกล่าวไม่มีความรู้หรือมีคติ อันนำไปสู่การปฏิเสธลิทธิตั้งกล่าวของบุคคล

สถานการณ์ลิทธิมนุษยชนของคนໄรรัฐ

แม้ว่ารัฐไทยจะแสดง “เจตจำนงที่จะขัดปัญหาความໄรรัฐ” ของคนໄรรัฐ ไม่ว่าจะด้วยภูมายหรือนโยบายที่ก่อตัวไว้แล้ว และแม้กระบวนการขัดปัญหาคนໄรรัฐเป็นกระบวนการที่ดำเนินการโดยส่วนราชการไทยมาตั้งแต่รัชปี พ.ศ. ๒๕๔๗ และยังดำเนินการอยู่แม้ในปัจจุบัน แต่การดำเนินการเพื่อขัดปัญหาคนໄรรัฐมิได้ทำโดยครอบคลุมทุกกลุ่มปัญหาที่พบในประเทศไทย ดังนั้น จึงพบว่าในขณะที่ชุมชนบางชุมชนของคนໄรรัฐที่พบในประเทศไทยในช่วง ๕๐ ปีหลังนี้ บางชุมชนได้เกือบจะกลายเป็น “ชุมชนของอดีตคนໄรรัฐ” เช่น ชุมชนของคนจีนที่อพยพหนีภัยความตายน้ำจากแผ่นดินใหญ่ในรัชปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ซึ่งทางราชการเรียกว่า “อดีตทหารจีนคณชาติ” และ “จีนอื่อ้อพยพพลเรือน” และการที่ปัญหาความໄรรัฐของคนในบางชุมชนกำลังจะหมดไปดังในกรณีของชุมชนของคนญวนอพยพที่อพยพ

หนึ่งภัยความตายมาจากการประทetc เวียดนามในราปี พ.ศ. ๒๕๑๗ - ๒๕๑๗ ซึ่งทางราชการเรียกว่า “ภูวน อพยพ” และปัจจุบันทางกรรมการปกครองกำลังเร่งรัดกระบวนการ

แต่คนໄรรัฐในบางชุมชนที่มีข้อเท็จจริงในลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจาก ๒ กลุ่มแรก คือ มีความกลมกลืนทางวัฒนธรรมกับประเทศไทยแล้วและไม่มีแนวโน้มที่จะก่อภัยต่อความมั่นคงให้กับประเทศไทย เช่น ชุมชนของคนไทยภูวนอพยพที่อยู่พื้นที่ภัยความตายมาจากประเทศเวียดนามในราปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เพราะเหตุของสังคมเดียนเปียนฟู คนໄรรัฐกลุ่มนี้เดินทางเข้ามาสู่ประเทศไทยโดยผ่านประเทศลาว จึงปรากฏตัวเป็น “คนเชื้อชาติภูวนแต่เกิดในประเทศไทย” ในข้อเท็จจริง บุคคลในสถานการณ์นี้มาอาศัยอยู่ในเขตจังหวัดเชียงรายเป็นเวลากว่า ๔๐ ปี ซึ่งในปัจจุบันบุตรหลานและโภลงของคนไทยภูวนอพยพรุ่นนี้เป็นบุคคลที่เกิดในประเทศไทย ความ Keara เกี่ยวกับประเทศไทย เวียดนามแทบไม่เหลืออยู่อีกเลย

จะสังเกตว่า “กลุ่มภูวนอพยพที่อาศัยอยู่ที่เชียงราย” ถูกปฏิเสธสิทธิที่จะได้รับสถานะบุคคลที่ชอบด้วยกฎหมายไทย ทั้งที่เป็นกลุ่มคนที่เข้ามาก่อน “ภูวนอพยพ” และมีความกลมกลืนทางวัฒนธรรมมากกว่า จนถึงวันนี้ ในเชิงนโยบาย คนในชุมชนแต่กลับไม่มีความคืบหน้าในสถานะบุคคลตามกฎหมายไทย กระบวนการขอจดทะเบียนคนໄรรัฐกลับเป็นไปโดยกฎหมายธรรมชาติ กล่าวคือ เนพะแต่บุคคลที่สมรสกับคนลัญชาติไทยเท่านั้นที่บุตรจะได้ลัญชาติไทย ส่วนสถานะบุคคลของตัวของบุคคลนั้นเอง ก็ยังไม่ออกสารพิสูจน์ตนอยู่ ปัญหาจะลิ้นไปก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นเลี้ยงชีวิต แต่ในครอบครัวที่

สมรสกันเอง บุตรที่เกิดมาก็จะตกอยู่ในสถานการณ์ของคนໄรรัฐโดยสิ้นเชิงแม้เกิดในประเทศไทย

ด้วยสภาวะความໄรรัฐ ทำให้คนที่อยู่ในสถานะดังกล่าว ไม่ว่าจะโดยข้อเท็จจริงหรือโดยข้อกฎหมาย มีแนวโน้มที่จะตกเป็นเหยื่อของการละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิทธิอื่นๆ ทั้งในประเทศไทยและนอกประเทศไทย ในหลายรูปแบบด้วยกัน ในหลายกรณีที่มีการกล่าวขวัญกันอย่างกว้างขวาง ได้แก่ กรณีปัญหาการถอนลัญชาติ บุคคล ๑,๒๕๓ คนที่บ้านท่าตอน อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๕ แต่การแก้ไขปัญหายังไม่เสร็จลื้นลงในปัจจุบัน^{๔๒} และว่าจะมีความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาจากหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นกรรมการปกครอง สถานนายความ และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ^{๔๓}

ความเป็นคนໄรรัฐ ทำให้ต้องประสบภัย ปัญหาการละเมิดสิทธิในชีวิต ร่างกาย และจิตใจ

โดยที่คนกลุ่มนี้ไม่มีเจ้าภาพที่มีประสิทธิภาพในการติดตามช่วยเหลือ ความสนใจของสังคมต่อปัญหาจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเรื่องกรณีนั้นๆ เป็นที่สนใจของสื่อมวลชน แต่มีสื่อมวลชนในประเทศไทยน้อยมากที่สนใจที่จะเกาะติดข่าวการละเมิดสิทธิมนุษยชนของคนໄรรัฐในประเทศไทย ความคาดหวังที่จะให้ชนกลุ่มใหญ่ในสังคมไทยที่ไม่มีปัญหาสถานะบุคคลตามกฎหมาย เข้าใจปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่อยู่ในภาวะคนໄรรัฐ จึงยังห่างไกลความจริง

ล้วนภาควิชาการก็ไม่มีความสนใจในการศึกษา วิจัยปัญหาสถานะบุคคลตามกฎหมายของคนໄรรัฐ

^{๔๒} หนังสือพิมพ์ มติชน วันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๕ : วันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๕ : วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๕ : วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๙

^{๔๓} หนังสือพิมพ์ มติชน วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๙

ในประเทศไทยมากนัก แม้ว่ากระบวนการศึกษาความหลากหลายในเชิงชาติพันธุ์ได้รับความสนใจอย่างมาก ในวงการวิชาการไทย แต่องค์ความรู้ในการจัดความไม่เท่าเทียมในเรื่องสถานะบุคคลตามกฎหมาย กลับได้รับความสนใจน้อยมาก ทั้งจากนักวิจัยเองและองค์กรที่มีหน้าที่สนับสนุนทุนการวิจัย เพื่อแก้ปัญหานี้ให้กับสังคมไทย

ความเป็นคนไร้รัฐทำให้ต้องประสบกับปัญหาการละเมิดสิทธิในการศึกษาและสิทธิในการได้รับวุฒิการศึกษา

จากรายงานทั้งถึงปี พ.ศ. ๒๕๖๖ ยังปรากฏว่า โรงเรียนบังปฏิเสธสิทธิในการศึกษาของเด็กไร้รัฐและเด็กไร้สัญชาติอยู่อีก โรงเรียนบ้านชับชะอม หมู่ ๙ ตำบลนาวัง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ซึ่งบังปฏิเสธรับเด็กมัธยม ถ้ากระบวนการเข้าเรียน หรือโรงเรียนหารเงินซึ่งรับเข้าเรียนแต่เฉพาะเด็กมัธยมที่ผู้ปกครองมีหลักฐานทางทะเบียนเท่านั้น ทั้งที่กระทรวงศึกษาธิการมีระเบียบว่าด้วยหลักฐานวันเดือนปีเกิดในการรับนักเรียนนักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๕ และแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราชภูมิ และเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย ทางโรงเรียนมีหน้าที่ที่จะต้องรับเด็กที่มีอายุครบเกณฑ์เข้าศึกษาไม่ว่าเด็กจะมีหรือไม่มีเอกสารทางราชการใดๆ เลย ในเรื่องนี้ แม้สำนักงานกิจการพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการจะมีความเข้าใจดี ถึงความมีอยู่ของสิทธิในการศึกษาของเด็กแม้ไร้สัญชาติ แต่การละเมิดสิทธิในการศึกษาและการได้รับวุฒิการศึกษาของเด็กไร้รัฐและเด็กไร้สัญชาติก็ยังคงพบเห็นในพื้นที่ อันเป็นเหตุให้ “เครือข่ายเด็กไร้สัญชาติในประเทศไทย” ร้องขอต่อรัฐบาลให้เร่งการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเมื่อ

วันเด็กแห่งชาติในวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๗^{๔๔}

ปัญหาสิทธิในการทำงานและสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองแรงงานของคนไร้รัฐ

ยังปรากฏจนถึงปัจจุบันว่า คนไร้รัฐหรือคนไร้สัญชาติที่ทำงานในประเทศไทยจำนวนมาก ยังอยู่ในสถานะแรงงานผิดกฎหมายว่าด้วยการทำงานของคนต่างด้าว ทั้งที่ทำงานที่สุจริต ทั้งนี้ เพราะไม่มีใบอนุญาตทำงาน ซึ่งเหตุผลในการไม่มีใบอนุญาตทำงานนี้มีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ คนไร้สัญชาติไม่ได้ไปร้องขอใบอนุญาตทำงานทั้งที่มีสิทธิตามกฎหมายมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๒๑ และนโยบาย ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องกำหนดงานที่ให้คนต่างด้าวตามมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๒๑ ทำได้ ประกาศ ณ วันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๒

^{๔๔} หนังสือพิมพ์ มติชน วันที่ ๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๗

ส่วนลักษณะที่สองนั้น คนໄร์สัญชาติได้ไปร้องขอใบอนุญาตทำงานแล้ว แต่ไม่ได้รับการอนุญาต ทั้งที่กฎหมายรับรองสิทธิที่จะร้องขอ แต่กฎหมายมาตรา๑๗ แห่งพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๖๐ กำหนดเงื่อนไขให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานฯ ประกาศงานที่่อนุญาตก่อน จึงจะมีการออกใบอนุญาตได้ แต่โดยเหตุที่ไม่ได้มีการประกาศตามกฎหมายกำหนด คนໄร์สัญชาตินั้นจึงตกเป็นคนพิດกฎหมายว่าด้วยการทำงานของคนต่างด้าว แม้จะเป็นงานในสาขาวิชาชีพที่ตนได้เรียนมาจนจบการศึกษา ก็ตาม

นอกจากนั้น ในส่วนของการทำงานของคนໄร์รัฐในประเทศไทย ปรากฏมีปัญหาการละเมิดสิทธิในการได้รับการคุ้มครองแรงงานอย่างรุนแรง แม้ในรายของคนໄร์สัญชาติที่ได้รับใบอนุญาตการทำงานตามกฎหมายไทยแล้ว ดังปรากฏในรายงานสิทธิมนุษยชนของแรงงาน

ปัญหาสิทธิในทางวัฒนธรรม

นอกจากกรณีการบิดเบือนทางวัฒนธรรมอาช่า ในละคร “แก้วกัลังดง” ยังปรากฏอยู่เกือบทลอดเวลา ว่า มีการละเมิดสิทธิในทางวัฒนธรรมของชาวเช้า เกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่า เช่น ในกรณี บริษัท เอ็ม เค เรลสโตรองค์ จำกัด ได้นำเอาเรื่องราวทางวัฒนธรรมของชาวเช้าผ่านอาช่าในจังหวัดเชียงราย มาแสดงในแผ่นรองจากงานของร้านเอ็ม เค สุกี้ ซึ่งมีการให้ข้อมูลทางวัฒนธรรมที่ผิดพลาด ทำให้เกิดความเข้าใจผิดในวัฒนธรรมที่แท้จริง โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่า ланานสาวกอด คือ ที่ซึ่งหนุ่มสาวจะใช้เพื่อมีความสัมพันธ์ทางเพศ ทั้งที่ในความหมายที่แท้จริงของ lanan สาวกอด คือ สถานที่ที่ใช้ประโยชน์ทางสันทนาการ ซึ่งสามารถเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมชาวอาช่า จังหวัดเชียงราย

ถือเป็นการละเมิดสิทธิในทางวัฒนธรรมของชาวอาช่า^{๔๔}

คนໄร์รัฐขาดความคุ้มครองและความปลอดภัยในความเป็นมนุษย์

คนໄร์รัฐจำนวนไม่น้อยมักประสบปัญหาในการแสวงหา “ที่พึ่ง” ยามประสบปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย เนื่องจากคนໄร์รัฐส่วนใหญ่เป็นคนยากจน ไร้การศึกษาในระบบ และไร้อนาคต พากเพียรไม่มีความรอบรู้ในกระบวนการยุติธรรมไทยที่มีความซับซ้อนและลับสนมาก เนื่อง เลี้ยงแต่ว่าจะได้รับคำแนะนำอย่างใกล้ชิดจากที่ปรึกษาและนายความด้านสิทธิมนุษยชน แต่ในปัจจุบัน แทบจะไม่มีสำนักงานกฎหมายเพื่อให้ความช่วยเหลือประชาชนยากจนและໄร์การศึกษา จะเห็นว่า องค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือแก่คนໄร์รัฐ มักจะเป็นองค์กรต่างประเทศ หรือองค์กรไทย ซึ่งได้รับทุนการทำงานจากต่างประเทศและไม่มีความเชี่ยวชาญด้านวิชาชีพทางกฎหมายที่ใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางศาลของไทย

ผลก็คือ มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เข้าลักษณะที่ผิดตามกฎหมายไทยด้วย แต่ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างโดยกระบวนการทางกฎหมายไทย ซึ่งบุคคลในสถานการณ์อันเดียวกันอาจได้รับหากฎกฎหมายและใช้เป็น

คนໄร์รัฐซึ่งหนีภัยความตายเข้ามาในประเทศไทย

รัฐบาลไทยจะมีนโยบายการจัดระเบียบผู้ลี้ภัยทางการเมืองและสังคมจากพม่าในลักษณะที่ขัดต่อสิทธิมนุษยชนในหลายลักษณะ เช่น คำสั่ง

^{๔๔} เกรียงไกร ปัญโภค และอุมาพร มารดา, คณชัชลิก เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๙

ของรัฐบาลไทยให้ย้ายผู้ลี้ภัย ๑๓,๐๐๐ คนออกจากที่พักพิงในเขตป่าสละวิน ภายใน ๒ เดือน^{๔๙} หรือ การส่งกลับผู้ลี้ภัยทั้งที่ยังอยู่ในสภาพว่างที่เลี้ยงภัยความตาย^{๕๐} จึงเป็นประเด็นการร้องขอมนุษยธรรมเพื่อผู้ลี้ภัยในประเทศไทยครั้ง จากหลายองค์กร

ในขณะที่โอกาสในการได้รับการพัฒนาของคนไร้รัฐโดยทั่วไปมีน้อยอยู่แล้ว โอกาสในการพัฒนาของคนไร้รัฐที่หนีภัยความตายมีน้อยกว่ามาก เพื่อความอยู่รอดในทางเศรษฐกิจ จึงต้องทนต่อสภาพการถูกขูดรีดแรงงาน และอยู่ในประเทศไทยในภาวะแห่งความหวาดกลัวที่จะถูกส่งกลับประเทศตลอดเวลา

บทเรียน

ปัญหาคนไร้รัฐไม่ใช่ปัญหาใหม่ในสังคมไทย หากแต่ต้องประสบกับปัญหาของคนใหม่ที่เข้ามาอยู่ร่วมกับคนเก่าเสมอมา มีหลายบทเรียนที่สมควรนำมาพิจารณา และมีข้อเสนอแนะบางประการในเรื่องนี้

บทเรียนแรก : คนจนจากแผ่นดินใหญ่ที่เข้ามาในประเทศไทยก่อน พ.ศ. ๒๕๗๐

ประวัติศาสตร์ชนชาติไทย เราพบบทเรียนแรกในราوا พ.ศ. ๒๕๗๐ หากเราจะจำได้ว่า คนจนเคยเป็นคนต่างด้าวที่ถูกปฏิเสธจากผู้ปกครองในจีนแผ่นดินใหญ่ บังกึ้งเรือลำงามมาประเทศไทย หรือบังกึ้งเดินเท้ามาประเทศไทย พวกรเขามาประเทศไทย พวกรเขามาอาศัยอยู่ในหลายจังหวัดทั่วทั้งประเทศไทย คนจนจากแผ่นดินใหญ่ในอดีตเป็นผู้มาใหม่ในแผ่นดินไทย พวกรเขามาเป็นคนไร้รัฐ กลไกของระยะเวลาได้ทำหน้าที่เป็น

กลไกในการสร้างกระบวนการกลมกลืนทางวัฒนธรรม และสังคมระหว่างผู้อยู่ดั้งเดิมและผู้มาใหม่ จะเห็นว่า กฎหมายและนโยบายซึ่งเป็นการแสดงออกของอำนาจรัฐได้ถูกนำมาใช้อย่างเหมาะสมในการจัดปัญหาความไม่รัฐให้แก่ผู้มาใหม่ ทั้งนี้ หากเราจะศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายลายลักษณ์อักษรไทยว่าด้วยคนเข้าเมืองและกฎหมายลัญชาติในยุคหนึ่ง กระบวนการนิติบัญญัติและกระบวนการบริหารกฎหมายมิได้ปฏิเสธที่จะรับรู้ข้อเท็จจริงในสังคมไทยระดับราษฎร ผู้ปกครองรัฐไทยมิได้ใช้อำเภอใจในการสร้างและบริหารกฎหมายและนโยบาย

บทเรียนที่สอง : คนภูวนอพยพที่หนีภัยคอมมิวนิล็ตี้เข้ามาในประเทศไทยในราوا พ.ศ. ๒๕๑๒ - ๒๕๑๗

บทเรียนที่สองเกิดขึ้นในราوا พ.ศ. ๒๕๑๒ - ๒๕๑๕ ผู้มาใหม่ใน พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นชนชาติภูวนที่หนีภัยมาจากประเทศไทยเดิมในราوا พ.ศ. ๒๕๑๒ - ๒๕๑๗ พวกรเขามีเป็นคนไร้รัฐอย่างน้อยโดยข้อเท็จจริง พวกรเข้ามาอยู่ในແลบ ๑๐ จังหวัดอีสานของประเทศไทยครั้งนี้ รัฐไทยได้พยายามจะใช้กฎหมายและนโยบายเข้ามาจัดการปัญหาความไม่รัฐของผู้มาใหม่ตั้งแต่ต้นแต่กฎหมายและนโยบายที่ใช้นั้นไม่มีเป้าหมายทางสังคมและวัฒนธรรมที่ชัดเจน กฎหมายและนโยบายในยุคหนึ่งกับปฏิเสธที่จะรับรู้ข้อเท็จจริงในสังคมไทยระดับราษฎร ผู้ปกครองรัฐไทยนิยมใช้อำเภอใจในการสร้างและบริหารกฎหมายและนโยบาย

แต่อย่างไรก็ตาม กลไกระยะเวลาที่ทำให้ฝ่ายราชการ และฝ่ายความมั่นคงได้เรียนรู้ว่า การละเลยข้อเท็จจริงในสังคมระดับราษฎร จะเป็นการบ่ำเพาะแนวคิดที่เป็นภัยต่อความมั่นคงมากที่สุด เมื่อชุมชน

^{๔๙} ดร. บุญรักษา วิเคราะห์ว่า เป็นการกรุยทางให้โครงการเชื่อมสละวินที่รัฐบาลไทยประกาศสนับสนุนท่ามกลางเลียงคัดค้านของผู้ห่วงใยระบบนิเวศและสิทธิมนุษยชนของชนเผ่าในพื้นที่ทั้งผังไทยและพม่า (กรุงเทพธุรกิจ วันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๖)

^{๕๐} หนังสือพิมพ์ มติชน วันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๖

ระดับราหทัญ្យาไม่เข้มแข็ง ความมั่นคงแห่งมนุษย์ก็จะปรากฏเพียงในระดับวัตถุเท่านั้น มิใช่ในระดับจิตวิญญาณ พ.ศ. ๒๕๓๕ คนໄรรัฐเชื้อชาติภูวน ที่อพยพหนีภัยคอมมิวนิสต์ในอดีตจึงปรากฏตัวในทางข้อเท็จจริง เป็นบุตรของภูวนกลุ่มดังกล่าวเกิดในประเทศไทยจากบิดามารดาที่เกิดในประเทศไทย พากเข้ามารัฐบาลประเทศไทยและไม่มีความผูกพันใดๆ กับประเทศไทย

บทเรียนที่สาม : ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยพม่าที่หนีภัยการสู้รบและเศรษฐกิจเข้ามาในประเทศไทยหลัง พ.ศ. ๒๕๓๕

นับแต่การสู้รบระหว่างรัฐบาลพม่าและชนกลุ่มน้อยรุนแรงมากขึ้น ทั้งชนกลุ่มน้อยที่รัฐพม่าปฏิเสธความเป็นคนลัญชาติพม่า และคนที่รัฐพม่ายอมรับให้ลัญชาติพม่า ต่างก็เดินทางเข้ามาใน

ประเทศไทย บังก์หนีภัยความตายจากการคุกคามของกองกำลังที่รัฐบาลพม่าสนับสนุน บังก์หนีภัยทางเศรษฐกิจ

ในยุคที่เศรษฐกิจไทยต้องการแรงงานราคาถูกเพื่อเป็นแรงงานไร้ฝีมือในวงจรธุรกิจภาคเอกชนที่กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็วภายใต้บรรยายกาศตลาดเสรีโลก จึงเกิดปรากฏการณ์ที่ชัดเจนยิ่ง คือ พ.ศ. ๒๕๓๕ – ๒๕๓๘ มีคนໄรรัฐจากแผ่นดินพม่าจำนวนมากในประเทศไทย ทั้งที่ໄรรัฐโดยข้อกฎหมายและข้อเท็จจริง

ภาคราชการและฝ่ายความมั่นคงของรัฐไทยได้ใช้แนวคิดตามบทเรียนบทที่สองในการบริหารจัดการคนໄรรัฐที่เข้ามาในประเทศไทย แต่ภาคประชาชนของรัฐไทยซึ่งเชื่อในแนวคิดแบบมนุษยนิยมต้องการให้มีการจัดการปัญหาคนໄรรัฐกลุ่มนี้ โดยแนวคิดที่ได้รับในบทเรียนบทแรก

สิทธิเสรีภาพของกลุ่มประชาสัมคมและผู้พิพากษาสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนกับประชาสัมคมไทย

นับแต่เหตุการณ์ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เป็นต้นมา ประชาสัมคมได้มีบทบาทอย่างชัดเจน และแข็งขันมากขึ้นในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางสังคมการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพิพากษาป้องกันสิทธิเสรีภาพของตน และประชาชนภาคประชาสัมคมมีบทบาทอย่างสูงในการปฏิรูปการเมือง และร่วมในกระบวนการการร่างรัฐธรรมนูญ อันนำมาซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ ที่ประกอบด้วยบทัญญัติว่าด้วยการเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างชัดเจนกว่าบุคคลสมัยใดๆ ในอดีต

องค์กรภาคประชาสัมคมมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง มีความหลากหลายทั้งในล้วนเนื้อหาและรูปแบบ ขอบข่ายความสนใจ ขนาดของกลุ่มองค์กร หรือแม้แต่พื้นที่การปฏิบัติงานที่ครอบคลุมทั้งระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับชาติ หรือระดับสากล ที่ไร้พรัอมแนน อาทิเช่น กลุ่มองค์กรของเกษตรกรรายย่อย กลุ่มชาวนาชาวไร่ กลุ่มผู้ใช้แรงงานในรูปสหภาพแรงงาน สถาบันแรงงาน เครือข่ายกลุ่มองค์กรผู้ด้อยโอกาส เช่น ชุมชนแออัด สมัชชาคนจน ผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการขนาดใหญ่ของรัฐและเอกชน ทั้งในเขตเมืองและชนบท กลุ่มผู้ป่วยเอดส์ และผู้ติดเชื้อภูมิคุ้มกันบกพร่อง (HIV) กลุ่มองค์กรวิชาชีพ องค์กรอาสาสมัครภาคเอกชน ที่มีได้แสวงหาผลกำไร (Non-Governmental Organization: NGO) เป็นต้น

ก่อนหน้าเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ไม่นานนัก มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยที่รัฐบาลภายใต้การนำของอดีตนายกรัฐมนตรี อนันท์ ปันยารชุน ได้อনุมัติให้มีการจัดตั้งองค์กรกลางเพื่อสอดส่องดูแลการเลือกตั้งขึ้น ตามข้อเสนอของนักวิชาการ องค์กรภาคประชาชน และสื่อมวลชน ถือได้ว่าในช่วงนั้นประชาชนมีความตื่นตัวอย่างสูงในการเข้าร่วมกิจกรรมสอดส่องดูแลการเลือกตั้งให้บริสุทธิ์ยุติธรรมอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ประชาชนหลักทรัพย์พื้นที่ หลักทรัพย์วิชาชีพ มีส่วนร่วมในการเลือกตั้งอย่างมาก แม้ว่าจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงได้อย่างเด็ดขาดก็ตาม ถือได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ที่มีคุณค่ายิ่งต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ขณะเดียวกันโครงการพัฒนาของรัฐ และนโยบายของรัฐในหลายกรณี ได้ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบอย่างมากต่อชุมชนและประชาชนกลุ่มต่าง ๆ อย่างรุนแรงตลอดระยะเวลากว่า ๕๐ ปีที่ผ่านมา ซึ่งดูเหมือนว่าคุณภาพชีวิตของประชาชนกลับถูกลดทอนลงไปทุกที การรวมกลุ่มองค์กรประชาชนเพื่อที่จะปกปักรักษาสิทธิของตนจึงเกิดขึ้นในหลายพื้นที่ เนื่องจากไม่สามารถกับสภาพบีบคั้นกดดันได้อีกต่อไป บางพื้นที่มีการรวมตัวกันในลักษณะภาคี เพื่อร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นของตนในด้านต่างๆ

ในที่นี้ พожะจำแนกแจกแจงภาคประชาชนลังคม
ออกได้พอสังเขป ดังนี้

- ๑) กลุ่มของค์กรชุมชน ทั้งในเมืองและชนบท
- ๒) กลุ่มของค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อสาธารณะ
ประโยชน์
- ๓) กลุ่มวิชาชีพ อาทิเช่น ทนายความ แพทย์
ลือมวลชน นักหนังสือพิมพ์ ฯลฯ
- ๔) กลุ่มนักวิชาการและปัญญาชน ที่กระทำการ
เพื่อลังคม

กลุ่มของค์กรชุมชน

กลุ่มของค์กรชุมชนนี้ถือได้ว่ามีขนาดใหญ่และ
กว้างขวางที่สุดในภาคประชาชนลังคม ประกอบด้วยกลุ่ม
บุคคล ชุมชน กลุ่มผู้เลี้ยงเปรี้ยบหรือถูกกลิตรอนละเมิด
ลิทธิ ครอบคลุมทุกภาคส่วน ทั้งในเขตเมืองและชนบท
ทั้งภาคการเกษตรและอุตสาหกรรม และการบริการ
แม้ว่าจะยังมีบางส่วนที่ยังไม่มีการรวมกลุ่มอย่างเป็น
รูปธรรมก็ตาม แต่ก็ถือได้ว่ามีการเดินโดยและขยาย
ตัวอย่างมากในระยะลับบีที่ผ่านมา ซึ่งครอบคลุมถึง
กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มแม่บ้าน
กลุ่มสตรี กลุ่มพัฒนาวิชาชีพ กลุ่มเยาวชน กลุ่มอนุรักษ์
ทรัพยากรท้องถิ่น เครือข่ายองค์กรชาวบ้าน ด้านชุมชน
แออัด ด้านป่าชุมชน เป็นต้น มีความหลากหลาย และ
มีลักษณะที่ค่อนข้างกระจัดกระจาย รวมตัวกันอย่าง
เป้าหมายเฉพาะเจาะจง เช่น กลุ่มที่มีเป้าหมายใน
การพิทักษ์ลิทธิของชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำชุมภู ที่
จังหวัดพิษณุโลก กลุ่มชุมชนชาวราชาเทเว ที่อำเภอ
บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ชุมชนน้ำพอง อำเภอ
อุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น กลุ่มชาวบ้านแม่เมือง
ที่จังหวัดลำปาง กลุ่มอนุรักษ์บ่อนอกและบ้านกรุด
ที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นต้น

กลุ่มของค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อสาธารณะ ประโยชน์

ส่วนใหญ่จะเป็นองค์กรที่สนใจประเด็นปัญหา
เฉพาะด้าน เช่น ด้านเด็ก เยาวชน สตรี พัฒนาชนบท
พัฒนาชุมชนแออัด สุขภาพ คุ้มครองผู้บุริโภค ส่งเสริม
และคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ที่มีความหลากหลาย
หลายๆ กลุ่มของค์กรก่อเกิดขึ้นมาตามความจำเป็น
ที่เห็นว่าจะต้องตอบสนองต่อสถานการณ์ของลังคม
โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า
ที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในลังคม มีอาจ
ปฏิเสธได้เลยว่า กลุ่มของค์กรต่างๆ ดังกล่าวมีบทบาท
ในการช่วยเหลือเกื้อกูล พัฒนา และขับเคลื่อนลังคม
เป็นอย่างมากในช่วงกว่า ๒๐ ปีที่ผ่านมา แม้ว่าภาครัฐ
และภาคธุรกิจบางส่วนบางกรณีอาจจะมีทัศนคติแง่ลบ
ต่องค์กรเหล่านี้ เนื่องจากบอยครั้งมีการท้าทายการ
ผูกขาดอำนาจและการตัดสินใจที่อาจส่งผลกระทบ
ต่อประชาชน

กลุ่มวิชาชีพ

บทบาทของกลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ ที่มีความ
หลากหลาย จะโดดเด่นเฉพาะบางกลุ่มที่อาจมีส่วน
เกี่ยวข้องกับภาคลังคม เช่น กลุ่มวิชาชีพทนายความ
แพทย์ สื่อมวลชน นักวิชาการ ครู อาจารย์

ที่ผ่านมาองค์กรวิชาชีพ เช่น ลภานาถความ
ได้ดำเนินภารกิจในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิ
มนุษยชนอย่างแข็งขันมากขึ้น เนื่องจากมีผู้ขอให้บริการ

ช่วยเหลือด้านกฎหมาย จนมีการตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ของสภาทนายความ ขึ้นมารับผิดชอบการกิจด้านนี้โดยเฉพาะ

กลุ่มวิชาชีพแพทย์ แต่เดิมมีแพทยสภาเป็นผู้กำกับดูแลด้านจรรยาบรรณของวิชาชีพ ในขณะที่มีชุมชนแพทย์ชนบทที่เป็นองค์กรของแพทย์รุ่นใหม่ ที่มีความกระตือรือร้นในการร่วมแก้ไขปัญหาสังคม มีบทบาทในการนำเสนอนโยบายใหม่ ๆ ที่สำคัญอันเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ รวมถึงการเปิดโปงความไม่ชอบมาพากลในวงการสาธารณสุข เช่น กรณีการทุจริตยาและเวชภัณฑ์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการก่อตัวของกลุ่มแพทย์เพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของวิชาชีพ เคลื่อนไหวคัดค้านนโยบายสุขภาพของรัฐบาลและพระราชนักบุญผู้ดีที่ส่งผลกระทบต่อการประกอบวิชาชีพและต่อสิทธิด้านสุขภาพของประชาชน

สื่อมวลชนก็มีบทบาทอย่างสำคัญในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณะ แต่ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจนับแต่กิจกรรมทางการเงินเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นมา ประกอบกับปัจจัยทางการเมือง ในปัจจุบันได้ส่งผลให้สื่อมวลชนไม่สามารถดำเนินการกิจที่คาดหวังได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นต้นมา (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมในส่วนที่ว่าด้วยสิทธิในการรับรู้ข่าวสารและเสรีภาพในการสื่อสารของสื่อมวลชนและประชาชน

กลุ่มนักวิชาการปัญญาชน

กลุ่มนักวิชาการปัญญาชนได้รับการยอมรับว่า เป็นผู้ก่อประดับยุทธิปัญญา มีบทบาทสำคัญในการศึกษา วิจัยและพัฒนาแนวคิด วิทยาการ แผนงาน และโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ในช่วง ๒-๓ ปีที่ผ่านมา นักวิชาการ นักคิดที่ห่วงใยสังคมที่ได้รับการเคารพและยอมรับหลายท่าน อาทิเช่น ศาสตราจารย์ นายนายแพทย์ประเวศ วงศ์ ศาสตราจารย์นายนายแพทย์

สม พรีংพวงแก้ว ดร. อัมมาเร สยามวาลา ศาสตราจารย์ รังสรรค์ ธนพพันธ์ อาจารย์สุลักษณ์ ศิริรักษ์ อาจารย์ธีรยุทธ บุญมี อาจารย์สุรพล นิติไกรพจน์ ดร. สมเกียรติ ตั้งกิจวนิช เป็นต้น ได้แสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ทว่าขัดต่อแนวความคิดและนโยบายของรัฐบาลหลายครั้ง หลายหน กลับได้รับการปฏิเสธจากผู้นำรัฐบาลอย่างกราดเกรียง ซึ่งการตอบโต้จากผู้นำรัฐบาลในลักษณะ เช่นนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงวุฒิภาวะที่น่าเป็นห่วงว่า ประเทศชาติจะก้าวไปในทิศทางใด หากความคิดความเห็นที่บริสุทธิ์ของเหล่านักวิชาการ ปัญญาชน สาธารณะเหล่านี้ ถูกผู้นำทางการเมืองมองว่า เป็นการบ่อนทำลายรัฐบาลหรือภาพพจน์ของประเทศ หรือไม่ ก็เป็นเพียงความอยากรู้อยากดัง เรียกร้องความสนใจ และต้องการเป็นข่าวเท่านั้นเอง

กล่าวโดยภาพรวมทั้งหมด กลุ่มและองค์กร ประชาสังคมที่กล่าวมานี้ ถือได้ว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดย ครอบคลุมทั้งปัจเจกบุคคลและชุมชน ประชาชน ทุกเพศทุกวัย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น หากแต่สภាភการณ์ที่เป็นจริงในสังคมที่มีปัญหาที่晦ักหมมมายาวนาน เมื่อผู้นำองค์กรชาวบ้าน องค์กรชุมชนลูกขี้นมาปกป้องสิทธิ เรียกร้องทางความถูกต้องและความเป็นธรรม บางรายกลับถูกอิทธิพลมีดคุกความถึงแก่ชีวิต บ้างก็ถูกข่มขู่ ทำร้าย ร่างกายโดยผู้ที่สูญเสียประโยชน์

ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน

ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน หรืออีกนัยหนึ่ง นักต่อสู้ เพื่อสิทธิมนุษยชน (Human Rights Defenders) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มนบุคคลที่ทำงานเพื่อส่งเสริม ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่บุคคล กลุ่ม ชุมชนและสังคม การทำงานของนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนเป็นภารกิจที่เรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม การเรียกร้องสิทธิชุมชน การชุมนุมอย่างสันติ

การเดินขบวนเรียกร้องอย่างสงบ หรือการเปิดเผยข้อมูล ซึ่งบางครั้งจะเป็นงานเชิงรณรงค์หรือผลักดันความคิดเห็นที่อาจแตกต่างหรือขัดแย้งกับนโยบายรัฐ แผนงานของทางราชการ หรือผลประโยชน์ของกลุ่มอิทธิพล บริษัทเอกชน บริษัทต่างประเทศข้ามชาติ และนโยบายการเงิน การค้าระหว่างประเทศฯลฯ

ปอยครังที่นักต่อสู้เพื่อลิทธิมนุษยชนเหล่านี้ ต้องเผชิญหน้ากับการข่มขู่คุกคาม ที่มุ่งหมายจะยุติหรือยับยั้งการทำงานของพวกเข้า การข่มขู่คุกคามต่อสิทธิเสรีภาพของนักลิทธิมนุษยชนนี้มีหลายรูปแบบ การข่มขู่ด้วยวาจาทั้งต่อหน้าและลับหลัง ด้วยจดหมายด้วยสัญลักษณ์ ด้วยการทำลายทรัพย์สิน ด้วยการใช้อาวุธยิงทรัพย์สินและบ้านเรือน การทำร้ายร่างกาย การลอบสังหาร รวมไปถึงการปราบปรามและสาляет การชุมนุมด้วยกำลังตำรวจน้ำหรือทหาร การจับกุมคุมขัง การถูกฟ้องร้องโดยไม่เป็นธรรม และการเลือกปฏิบัติโดยกระบวนการยุติธรรมและกฎหมาย เป็นต้น

นักลิทธิมนุษยชนเหล่านี้สมควรจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มนบุคคลที่ได้รับสิทธิในการทำงานอย่างปลอดภัย ปราศจากความหวาดกลัว และไม่ตกเป็นเป้าของการถูกละเมิดสิทธิในการทำงาน ทั้งจากรัฐ ข้าราชการ นักการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ อธิบดี เอกชน และผู้มีอิทธิพล ทั้งนี้ เพื่อให้พวกเข้าได้ทำงานส่งเสริม ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิมนุษยชน แก่บุคคล กลุ่ม ชุมชน และสังคมได้ต่อไป

นับแต่อตีด สังคมจำเป็นต้องมีผู้รักความเป็นธรรม ที่กล้าคัดค้านความไม่公平ต้องชอบธรรม กล่าววิพากษ์วิจารณ์ และเป็นปากเป็นเสียงในการพิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชนในที่สาธารณะ เพราะเสียงคัดค้านวิพากษ์วิจารณ์นี้ย่อมเป็นเสมือนข้อมูลข่าวสารหรือสัญญาณ ให้สังคมได้รับทราบปัญหา และสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น ตลอดจนวิกฤตที่อาจมาถึง และแนวทางในการแก้ไขเปลี่ยนแปลง

องค์การสหประชาชาติได้ให้ความสำคัญต่อองค์กรภาคประชาสังคมอย่างมากในการเป็นหุ้นส่วนที่สำคัญ ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ดังความในข้อ ๑๓ แห่งปฏิญญาและแผนปฏิบัติการ กรุงเวียนนา (Vienna Declaration and Programme of Action) อันเป็นมติของที่ประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องสิทธิมนุษยชน รับรองเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๖ ณ กรุงเวียนนา ว่า "...มีความจำเป็นสำหรับรัฐและองค์กรระหว่างประเทศ โดยความร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชน ในการสร้างเงื่อนไข อันเป็นประโยชน์ในระดับชาติ ภูมิภาค และระหว่างประเทศ เพื่อเป็นหลักประกันในการได้มาซึ่งสิทธิมนุษยชนอย่างเต็มที่และอย่างได้ผล รัฐควรขอจัดการและเมิดสิทธิมนุษยชนทุกชนิดและสาเหตุของการละเมิด รวมทั้งอุปสรรคในการได้รับประโยชน์จากการมีสิทธิเหล่านี้ ..." นอกจากนี้ ในข้อ ๖๗ หมวดที่ ๒ ยังได้ระบุในเรื่องความร่วมมือ การพัฒนา และการสร้างความเข้มแข็งให้กับสิทธิมนุษยชน โดย "... สมควรเน้นเป็นพิเศษต่อมาตรการความช่วยเหลือในการเพิ่มประสิทธิภาพและการสร้างสถาบันที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน การเพิ่มความเข้มแข็งต่อประชาสังคมที่มีความหลากหลาย และให้การคุ้มครองต่อกลุ่มที่เห็นว่ามีความอ่อนแอ ในบริบทนี้การให้ความช่วยเหลือตามคำขอของรัฐบาลต่างๆ เพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งที่เป็นอิสระและยุติธรรม รวมทั้งให้ความช่วยเหลือทางด้านสิทธิมนุษยชนในการเลือกตั้งและข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้ง นับเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ความช่วยเหลือที่มีความสำคัญเท่าเทียมกัน คือ การทำให้หลักนิติธรรมมีความแข็งแกร่งขึ้น การส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและกระบวนการยุติธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นจริงและได้ผลในกระบวนการตัดสินใจ ..."

ขณะเดียวกัน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งองค์การสหประชาชาติ (United Nations Commission on Human Rights) ก็ได้มีการพิจารณาเร่างปฏิญญาฯ ด้วยการคุ้มครองนักสิทธิมนุษยชน และได้นำเสนอต่อที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติ ซึ่งมีมติรับรองปฏิญญาฯ ด้วยการส่งเสริมคุ้มครองนักสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่ง “ยอมรับถึงบทบาทสำคัญของความร่วมมือในที่นุนนานาประเทศ และคุณค่าของงานของป้าเจกชน กลุ่มชุมชน และสมาคม ในอันที่จะมีส่วนช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพต่อการขัดการละเมิดทั้งปวง ในสิทธิมนุษยชนและบริการขั้นพื้นฐานของประชาชนและป้าเจกชน ทั้งมวล...” โดยเน้นย้ำถึง “ความรับผิดชอบและหน้าที่หลักที่จะส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และบริการขั้นพื้นฐานซึ่งตกเป็นหน้าที่ของรัฐ ยอมรับถึงสิทธิและความรับผิดชอบของป้าเจกชน กลุ่มชุมชน และสมาคม ในอันที่จะส่งเสริมการเคารพและให้การสนับสนุนความรู้ในเรื่องสิทธิมนุษยชนและบริการขั้นพื้นฐานทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ”

และได้ประกาศในข้อที่ ๑ ว่า “บุคคลมีสิทธิโดยลำพังตนเองและร่วมกับผู้อื่น ที่จะส่งเสริมและพยายามต่อสู้เพื่อคุ้มครองและทำให้เกิดสัมฤทธิผลในสิทธิมนุษยชนและบริการขั้นพื้นฐานในระดับประเทศและระหว่างประเทศ”

และในข้อที่ ๒ ยังระบุไว้ว่า “...แต่ละรัฐมีความรับผิดชอบและหน้าที่หลัก ในอันที่จะคุ้มครองส่งเสริม และทำให้เกิดผลในเรื่องสิทธิมนุษยชนและบริการขั้นพื้นฐาน... ซึ่งอาจจะจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขที่จำเป็นทั้งหมดในทางลังคอม เศรษฐกิจ การเมือง ตลอดจนทางอื่น ๆ และการรับรองทางกฎหมายที่จำเป็นต่อการที่จะประกันว่า ประชาชนทุกคนที่อยู่ภายใต้อานติทางกฎหมาย จะสามารถที่จะใช้สิทธิ

และบริการทั้งมวลเหล่านี้ได้ในทางปฏิบัติ โดยลำพังตนเองและการร่วมกับผู้อื่น...”

กรณีการคุกคามและละเมิดสิทธิที่ร้ายแรงต่อภาคประชาชนและผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน

การละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อผู้นำองค์กรภาคประชาชนลังคอม กลุ่มองค์กรด้านสิทธิมนุษยชน และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

นับแต่เดือนมกราคม ๒๕๔๕ เป็นต้นมา ผู้นำชุมชน นักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นักสิทธิมนุษยชนผู้ทำหน้าที่ส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิของชุมชนไม่ต่ำกว่า ๐๔ ราย ต้องสูญเสียชีวิตไปอย่างน่าเสียดาย เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ถูกคุกคามด้วยความรุนแรงจากผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ซึ่งบางกรณีได้รับการเพิกเฉยหรือทนนุสิริจากกลไกรัฐ และนักการเมืองในพื้นที่ ดังรายละเอียดโดยย่อ ดังนี้

๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕ **นายจุรินทร์ ราชพล** นักอนุรักษ์ป่าชายเลน ตำบลบ้านป่าคลอก อำเภอคลาง จังหวัดภูเก็ต ถูกสังหาร สาเหตุความขัดแย้งในพื้นที่มาจากการกลุ่มผู้ประกอบการเลี้ยงกุ้งกุลาดำในพื้นที่ โดยที่เจ้าของฟาร์มกุ้งได้นุกรุกที่ดินป่าชายเลนซึ่งเป็นที่สาธารณะ แต่อ้างว่ามีเอกสารสิทธิ ศค.๑ ในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว ก่อนหน้านี้นายจุรินทร์ฯ เคยถูกข่มขู่ด้วยวาจาหลายครั้ง ผู้นำชุมชนคนอื่น ๆ ก็ถูกรถชนบาดเจ็บสาหัส โดยรถคันดังกล่าวขับน้ำชาวบ้าน เคยเห็นว่าคนงานในบ่อเลี้ยงกุ้งใช้กันอยู่เป็นประจำผู้ต้องหาที่ลังหารนายจุรินทร์ฯ มือญี่ ๒ ราย รายแรกเป็นมือปืนในพื้นที่จังหวัดสงขลา รายที่สองถูกจ้างawan โดยเจ้าของบ่อกุ้งวัชรฟาร์ม

๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ **นายนินทร์ โพธิ์แดง** ผู้นำกลุ่มนักอนุรักษ์ธรรมชาติเข้าชุมชนกลางทุ่ง กิ่งอำเภอเขาชะเม่า จังหวัดระยอง ถูกสังหาร

นายนรินทร์ฯ เป็นทนายความเกย์ยัน ได้เข้ามาช่วยเหลือกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่เข้าชະองกลางทุ่งในการเรียกร้องสิทธิของชุมชน ท่ามกลางความขัดแย้งกับ องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยทับมอญ ที่ให้ความเห็นชอบในเรื่องการตั้งโรงโม่หิน ซึ่งมีความไม่ชอบมาพากลในการพิจารณา ขาดการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และการศึกษาผลกระทบที่จะเกิดขึ้น โดยมีกลุ่มนักการเมืองห้องถื่นและนักการเมืองระดับประเทศหนุนหลังอยู่ หลังจากการลังหารนายนรินทร์ฯ และ แกนนำชุมชนคนอื่นๆ ก็ถูกฆ่ามีชีวิต แม้กระทั่งนักศึกษาที่ลงไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ก็ไม่เว้น ผลจากการดำเนินการอย่างต่อเนื่องของชุมชน และการเผยแพร่ข่าวสารของสื่อมวลชน มีส่วนช่วยให้เจ้าหน้าที่สำรวจให้ความสนใจ จนสามารถจับตัวผู้กระทำการลงมือลังหารได้ แต่ยังไม่สามารถหาตัวผู้บังการได้ รองผู้ว่าราชการจังหวัดระยองก็ยังได้เคยกล่าวประรภว่า “คาดว่าน่าจะเป็นผู้มีอำนาจหรือนักการเมือง ...”

๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ **นายพิทักษ์โตนุช** อธิบดีประวานชุมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสภาพแวดล้อม มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่ปรึกษาชาวบ้านลุ่มน้ำชุมภู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ถูกลังหาร หลังจากที่กลับมาจากการประชุมคณะกรรมการตรวจสอบเอกสารสิทธิพื้นที่ระเบิดหินนอกเขตสัมปทาน ทั้งนี้ ในช่วงที่เป็นนักศึกษา นายพิทักษ์ฯ ได้มารักษาปัญหาและจัดค่ายอาสาในพื้นที่ลุ่มน้ำชุมภู ได้สัมผัสกับปัญหาของกลุ่มชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากโรงโม่หินที่ทำการระเบิดหินนอกพื้นที่สัมปทานบัตร ที่ดำเนินการมาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ๒๕๔๓ จึงได้เข้ามาช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหาผลกระทบอย่างไรก็ดี โรงโม่หินนี้ได้รับการสนับสนุนจากอดีตนักการเมืองใหญ่ของจังหวัด ที่เป็นเจ้าของบริษัทรับเหมา ก่อสร้างห้วยแห่ง

๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๔ **นายสวัตน์**

วงศ์ปิยะลักษณ์ ผู้นำชุมชนคัดค้านโครงการกำจัดขยายโดยวิธีฝังกลบราชานเทเว อำเภอทางพล จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นโครงการที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่ochumชนข้างเคียง ถูกลังหารขณะนั่งร่วมปรึกษาหารือกับกลุ่ม บริเวณร้านค้ากลางชุมชนในหมู่บ้านjamจุรี ตำบลราชานเทเว เนื่องจากขัดผลประโยชน์ของบริษัทรับเหมาที่มีนักการเมืองในห้องถื่นเป็นเจ้าของ ก่อนหน้านี้ นายประพันธ์ ใบสุวรรณ หนึ่งในแกนนำชุมชน และเป็นเจ้าของร้านชำกลางหมู่บ้านถูกยิงข่มขู่ เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๔๔ จนนั่นแกนนำหลายคนก็ถูกฆ่ามีชีวิต การคัดค้าน มีฉะนั้นจะ “ไม่มีหัว” มีการใช้โทรศัพท์ข่มขู่ เอาชีวิตกับเหล่าแกนนำชุมชนอย่างต่อเนื่อง โครงการดังกล่าวได้รับสัมปทานจากกรุงเทพมหานคร (กทม.) เจ้าหน้าที่สำรวจจังหวัดสามารถจับตัวผู้กระทำผิดได้แล้ว มีการใช้กลไกตามกฎหมายตามขั้นตอน เพื่อพิสูจน์ว่าการดำเนินการตามโครงการของเอกชนขัดกับกฎหมายและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ochumชน หรือไม่ แต่สุดท้ายกลับไม่มีผลอันใด เช่นเดียวกับที่ชุมชนได้ยื่นข้อร้องเรียนต่อศาลปกครอง เมื่อศาลปกครองชั้นต้นมีคำสั่งให้ องค์การบริหารส่วนตำบลราชานเทเวใช้อำนาจตามกฎหมายเพื่อยับยั้งการกระทำของบริษัท (หจก. ไฟโรจน์สมพงษ์พาณิชย์) ที่ก่อให้เกิดลินเขมิและรำคาญต่อบริษัท จนกว่าจะมีคำสั่งชี้ขาด แต่กลับไม่มีหน่วยงานใด ๆ นำคำสั่งดังกล่าวไปดำเนินการ

๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ **นายสมพร ชนะพล** แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำกระಡäre อำเภอภาณุจันดีชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ถูกลังหาร เนื่องจากมีบทบาทสำคัญในการพิทักษ์รักษาพื้นบ้านที่อุดมสมบูรณ์ แห่งหนึ่งในภาคใต้ การดำเนินการอนุรักษ์ดังกล่าว ขัดแย้งกับกลุ่มอิทธิพลและนักธุรกิจ ที่ลักลอบทำไม้เลื่อนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยว่าจ้างบุคคลนอกพื้นที่ให้เข้าไปตัดไม้ในพื้นที่ ต่อมาก็จะสามารถ

จับกุมตัวผู้กระทำความผิดได้ แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจทำการสอบสวนอย่างรวดเร็ว

๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ **นายปริชา ทองเป็น** สารวัตรกำนั่นตำบลคุณกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้นำการเรียกร้องสิทธิของชุมชน ที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสีย เทคนิคตามแบบปกแพรก อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ถูกลั่งหาร หลังจากที่โครงการดังกล่าวต้องลงเลิกไป โดยไม่ผ่านมติขององค์การบริหารส่วนตำบลซะมาย สร้างความเจ็บแคร์ให้แก่ผู้สูญเสียผลประโยชน์

๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ **นายบุญฤทธิ์ ชาญรงค์** ราชภูรตำบลคลองพา อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้นำการต่อสู้เรื่องที่ดิน มีบทบาทในการขัดขวางการทำไม้ເฉືອนของเจ้าหน้าที่หน่วยอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ถูกลั่งหารบริเวณสวนยางพาราและสวนกาแฟ ตำบลคลองพา สันนิษฐานว่าผู้ต้องลงลัยคือ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ของอุทยานฯ ที่ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมตัว และภายหลังอนุมติให้ประกันตัวออกไป

๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ **นายบุญยงค์ อินตีวงศ์** แกนนำชุมชนคัดค้านโรงโม่หิน และมีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านร้องห้า ตำบลพางาม อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ถูกลั่งหารด้วยปืนลูกซองพรุนไปทั้งตัวค้าบ้านพัก ภายในหลังจากที่ได้พากกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พร้อมด้วยผู้ช่วยอุตสาหกรรมจังหวัดเข้าไปตรวจสอบด้านทางแหล่งน้ำเพียง ๒ ลัปดาห์ จนถูกฆ่าโดยกลุ่มผู้มีอิทธิพล ซึ่งเกี่ยวข้องกับนักการเมืองระดับชาติ

๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๖ **นายคำปัน สุกใส** ผู้ใหญ่บ้านนักอนุรักษ์ และเป็นรองประธานเครือข่ายป่าชุมชนลุ่มน้ำปิงตอนบน มีบทบาทในการขัดขวาง

การบุกรุกที่ดินป่าชุมชนของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และกลุ่มนายทุน ถูกลั่งหาร

๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ **นายสำเนา ศรีสิงค์** ประธานชมรมชาวบ้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ลำน้ำพอง อำเภออบลรัดนี จังหวัดขอนแก่น ถูกลั่งหารทั้งนี้ นายสำเนาฯ มีบทบาทอย่างมากในการติดตามตรวจสอบผลกระทบของโรงงานพินิกซ์ พัลพ์ แอนด์ เพเพอร์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งผลิตเยื่อกระดาษในพื้นที่อำเภอ้น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และได้ปัลอย่าน้ำเสียลงสู่ลำน้ำเป็นจำนวนมากในแต่ละวัน มาananนับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ จนเป็นปัญหาผลกระทบต่อระบบนิเวศในลำทั่วโลก และลำน้ำพอง จนทำให้ลำน้ำพองเน่าเสีย สืบเนื่องมาจนปัจจุบัน

กรณีที่ยกมาในนี้ เป็นเพียงบางส่วนของการณีการลั่งหารผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนและประชาชนในการปกป้องเรียกร้องสิทธิ โดยมุ่งมั่นที่จะปกปักรักษาทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมของส่วนรวม

การข่มขู่ คุกคาม ผู้นำองค์กรชุมชน นักสิทธิมนุษยชนให้เกิดความเกรงกลัวเพื่อยุติบทบาท

๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕ **นางจันตนา แก้วขาว** ผู้นำชุมชนบ้านกรุด อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ถูกมือปืนกราดกระสุนปืนใส่บ้านพักนับสิบนัด และทำการระเบิดปั๊มน้ำมันขนาดเล็ก ซึ่ง

ตั้งอยู่บริเวณหน้าบ้าน ไม่มีผู้ใดได้รับบาดเจ็บจากการคุกคามดังกล่าว หลังจากนั้นก็มีการยิงปืนขึ้นชั่วโมงเป็นระยะๆ

๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๔ **นายยุทธนา เขมาเกรียงไกร** สมาชิกกลุ่มนรุกษ์บ้านกรุด ถูกคนร้ายยิงปืนเข้าใส่จำนวน ๕ นัด โดยกระสุนเข้าที่น่องซ้าย ๑ นัด

๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ แก่นนำเกษตรกรของสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ ถูกคนร้ายไม่ทราบจำนวนลอบยิงด้วยอาวุธปืนขนาด .๓๕๗ จำนวน ๖ นัด

๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๕ **นายทองเจริญ สีทาธรรม** ผู้นำชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อนปากมูล อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานีและแก่นนำสมัชชาคนจน ถูกคนร้าย ๕ คนใช้อาวุธปืนปล้นชิงทรัพย์และทำร้ายร่างกาย หนึ่งในจำนวนนั้นอ้างตัวเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ

๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๕ **นายวัชรินทร์ อุปราชโถง** กรรมการสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือและชาวบ้านหัวฝ่าย เป็นสมาชิก อบต. ศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ ถูกลอบยิงด้วยอาวุธสองคราม บาดเจ็บ รอดชีวิต แต่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถจับตัวคนร้ายได้ สันนิษฐานว่าสาเหตุน่าจะเนื่องมาจากการที่ชาวบ้านตั้งด่านจับไม้เตือน และกรณีพิพาทเรื่องที่ดินในหมู่บ้าน เพราะมีการเมืองเข้ามาครอบครองที่ดินสาธารณะโยชน์เนื้อที่ ๑๕๐ ไร่ของหมู่บ้าน โดยมีการนำไปออกเอกสารสิทธิโดยมิชอบซึ่งนายวัชรินทร์ฯ มีบทบาทในการร้องเรียนเรื่องนี้

๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๕ **นายลือชา ยารังสี และนายวิวัฒน์ ปันดา** นายกสมาคมเพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อม อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง และเพื่อนสมาชิก แก่นนำชาวบ้านหัวคิ้ง ถูกลอบยิงขึ้นชั่วโมงโดยกลุ่มนบุคคลที่เสียผลประโยชน์จากการคัดค้านการ

เปิดหน้าดิน ระเบิดเหมืองลิกไนต์แม่เมะ ทั้งสองประสบเหตุภายหลังจากการเข้าร้องเรียนเรื่องนี้ต่อนายกรัฐมนตรีที่ทำนโยบายรัฐบาล

มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ **ศาสตราจารย์เกียรติคุณนายแพทย์ประดิษฐ์ เจริญไทยทวี** กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ถูกข่มขู่คุกคามจากนักการเมืองและผู้มีอำนาจและอิทธิพลในรัฐบาล เนื่องจากศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประดิษฐ์ฯ ได้แสดงความคิดเห็นและจุดยืนในการรณรงค์เพื่อปราบปรามยาเสพติดขั้นแทกหักเมื่อเดือนกุมภาพันธ์และมีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ตลอดจนความห่วงใยในสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ รวมถึงกระบวนการยุติธรรม อันเป็นเหตุให้มีผู้สูญเสียชีวิตอย่างมากเป็นประวัติการณ์กว่า ๑,๕๐๐ ราย ในช่วงเดือนมีนาคม ซึ่งผู้เสียชีวิตจำนวนไม่น้อยอาจไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับยาเสพติดแต่อย่างใด โดยไม่มีหลักประกันที่ชัดแจ้งในการดำเนินคดี นอกจากนี้การที่ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประดิษฐ์ฯ ได้เปิดเผยต่อสาธารณะผ่านสื่อมวลชนว่า ข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งองค์การสหประชาชาติได้ซักถามถึงสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ระหว่างการประชุมสิทธิมนุษยชนที่กรุงอิสลามาบัด ประเทศปากีสถาน เมื่อปลายเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นเหตุให้บุคคลบางกลุ่มเกิดความไม่พอใจอย่างมาก นักการเมืองส่วนใหญ่รับรองรายถึงขั้นวิพากษ์วิจารณ์ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประดิษฐ์ฯ อย่างรุนแรง กล่าวหาว่าไม่รักชาติ และข่มขู่ว่าจะเข้าซื้อเพื่อถอนตัวออกจากตำแหน่งกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ถือได้ว่าเป็นการคุกคามต่อบุคคลผู้มีบทบาทสำคัญในการป้องคุ้มครอง และส่งเสริมสิทธิมนุษยชนโดยแจ้งชัด

การข่มชู้ด้วยกำลังทหาร – เจ้าหน้าที่ตำรวจ

๒๐ – ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ทหารพวนจำนวน ๓ คันรถโดยสาร เคลื่อนกำลังเข้าไปในบริเวณห้างงานเชื่อมรับร่อ บ้านวังลุ่ม หมู่ ๓ ใกล้สถานีอนามัย อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร ในลักษณะของการรักษาความปลอดภัยพื้นที่ก่อสร้าง ซึ่งดูเหมือนการข่มชู้ด้วยกำลังของชาวบ้านและทำให้กลุ่มผู้คัดค้านโครงการก่อสร้างเขื่อนหารดพวนและวิตกในความปลอดภัย

พฤษภาคม - มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕ ทหารทั้งในและนอกเครื่องแบบ อ้างตัวเป็น “หน่วยสันติมิตร” สังกัด กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ได้ใช้ปฏิบัติการเคลื่อนไหวต่อตัวตรวจสอบพื้นที่โครงการและเข้าไปในพื้นที่การก่อสร้างโครงการท่อแก๊สและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย ที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มีการถ่ายรูปแกนนำผู้ชุมนุมคัดค้านโครงการ และสภาพพื้นที่

๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ชายฉกรรจ์ ๓ คน อ้างว่าเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจได้นำกุญแจเข้าไปในบ้านพักของนางสาวชุดิตima (หมีจู) มอบแลก ผู้ประสานงานชุมชนอาช่า ของเครือข่ายสมัชชาชนผ่าแห่งประเทศไทย และได้ควบคุมตัวอาสาสมัครชุมชนและยึดกุญแจบ้านไป ในตอนค่ำวันเดียวกันก็มีชายฉกรรจ์ที่อ้างว่าเป็นตำรวจอีก ๖ นาย ได้เข้าจับกุมตัวนางสาวชุดิตima ที่ล้านบินเชียงใหม่โดยไม่แจ้งข้อหา ไม่มีหมายจับพร้อมทั้งยังยึดโทรศัพท์มือถือไปเพื่อไม่ให้ติดต่อผู้อื่นจากนั้นก็ได้ค้นบ้านพักของนางสาวชุดิตima จนทรัพย์สินเสียหายและกระทำการเหื่อนต่อจิตใจ ถือเป็นการคุกคามและเป็นการกดดันให้ทางสาวชุดิตima ฯ ยุติความเคลื่อนไหว เพื่อสิทธิในการได้รับสัญชาติของกลุ่มนคนผ่าชาวไทยในภาคเหนือ

๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ เหตุการณ์การปราบปรามชาวบ้านผู้คัดค้านโครงการก่อสร้างท่อแก๊สและโรงแยกก๊าซไทย - มาเลเซีย ที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งที่รัฐใช้กำลัง

ปราบปรามผู้ชุมนุมโดยลงมือการล่อหลอกและสร้างกลลวงชาวบ้าน แล้วล้อมปราบที่จุดที่มีการตระเตรียมเอาไว้ เป็นเหตุให้มีผู้บาดเจ็บจากการประท้วงเป็นจำนวนมาก ทรัพย์สินเสียหายมากมาย ประเด็นสำคัญคือ มีหลักฐานชัดแจ้งที่ชี้ให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้าไปด้วยความเรียบร้อย และอยู่ระหว่างการรับประทานอาหาร และสวัสดิ์หมวด (พิธีสวัสดิ์ของชาวมุสลิม) จากนั้นมีการจับกุมนักพัฒนาภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และนักศึกษาตามด้วยการออกหมายจับเพิ่มเติมรวมจำนวน ๙๙ ราย ในข้อหาบังอาจร่วมกันกระทำการพิดต่องุามาอย่างรุนแรงกัน กระทำการมั่วสุม ปลุกระดม โดยเจตนา ทำให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในบ้านเมือง ก่อนมีการประชุมคณะกรรมการรัฐมนตรีก่อสถานที่ (โปรดดูรายละเอียดโครงการและการคัดค้านในส่วนที่ว่าด้วยสิทธิชุมชน)

กรณีการข่มชู้ดคุกคามดังที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น แทบจะไม่มีความคืบหน้าในทางคดี การสืบสวนสอบสวนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐแต่อย่างใด แม้ในบางกรณีที่สามารถจับกุมผู้กระทำการพิดได้ แต่อัยการกลับสั่งไม่ฟ้อง หรือหากฟ้องก็มีการยกฟ้องในชั้นศาลด้วยการอ้างว่าพยานหลักฐานไม่ชัดแจ้ง หลายกรณีมีอำนาจจิาริพลท้องถิ่น และการเมืองระดับชาติเข้ามาเกี่ยวข้องและให้ความคุ้มครอง หากสถานการณ์ยังเป็นเช่นนี้ ย่อมหมายความว่า ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นหน้าที่เป็นพลเมืองดีของสังคม จะยังคงถูกกระทำโดยอำนาจมีดต่อไป โดยที่กระบวนการยุติธรรมก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาและให้ความคุ้มครองได้

การข่มชู้ดคุกคามด้วยการฟ้องร้องคดีความ

นอกจากเนื้อหาจากการละเมิดสิทธิของผู้นำการต่อสู้เรียกวันดังที่ได้ยกมาแล้ว การฟ้องร้องในข้อหาหมิ่นประมาทและข้อหาอื่นๆ ให้เป็นคดีความ ทั้งโดยฝ่ายรัฐ

และธุรกิจเอกชน และหลายกรณีนำไปสู่การดำเนินการจับกุม ก็เป็นอีกวิธีการหนึ่ง ที่มักใช้ในการบันทอนกำลัง และสร้างความเสียหายและเสื่อมเสียให้แก่ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน ซึ่งเกิดขึ้นในแบบทุกกรณีที่ได้ยกมาแล้ว ได้แก่ กรณีสมาชิกเครือข่ายสมัชชาคนจน กรณีการดำเนินคดีกับสมาชิกเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ กรณีการคัดค้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินบ่อนอก-บ้านกรุด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กรณีการคัดค้านโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย - มาเลเซีย รวมทั้งในกรณีที่เป็นการต่อสู้ของประชาชนเพื่อพิทักษ์สิทธิและคุณภาพชีวิตของตนเอง (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมในส่วนที่ว่าด้วยกระบวนการยุติธรรม)

ใช่แต่เท่านั้น นักวิชาการ นักพัฒนาองค์การอาสาสมัครภาคเอกชน นักกิจกรรมภาคประชาสังคมจำนวนไม่น้อย ก็ถูกดำเนินการข่มขู่ฟ้องร้องในทำนองเดียวกันหลายกรณี อาทิเช่น

กรณีนางสาววนฤมล ทับจุมพล อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถูกผู้พิพากษาฟ้องในคดีหมิ่นประมาทศาล เนื่องจากแสดงความเห็นในเรื่องค่าประกันตัวของผู้ต้องหาจากสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ และในการตัดสินคดีนี้ ผู้พิพากษาก็เป็นผู้พิจารณาตัดสินลงโทษ

กรณีนายพิกพ ธงไชย ผู้นำองค์กรพัฒนาเอกชนด้านประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนถูกนายตำรวจระดับสูงฟ้องข้อหาหมิ่นประมาท

กรณีนางสาววนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ ที่ปรึกษาสมัชชาคนจน ถูกฟ้องข้อหาบก្រ กระทำตัวเป็นซ่องโจรและเป็นภัยต่อความมั่นคงในราชอาณาจักร และถูกปริบหนังสือเดินทาง

กรณีนางสาวรสรนา ໂຕສิตระกุล นักพัฒนาภาคเอกชนที่เปิดโปงขบวนการทุจริตยา กว่า ๓,๐๐๐ ล้านบาทในกระทรวงสาธารณสุข ถูกฟ้องหมิ่นประมาท

โดยข้าราชการ นักการเมืองระดับสูงที่มีส่วนพัวพันกับการทุจริตยาในกระทรวงสาธารณสุข

กรณีนายวิระ สมความคิด ผู้นำเครือข่ายประชาชนต่อต้านการคอร์ปชั่น ถูกฟ้องข้อหาหมิ่นประมาทการเมืองและเจ้าพนักงานของรัฐ

กรณีนางสาวสุกัญญา กลางณรงค์ เลขาธิการคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) ถูกบริษัทเอกชนฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายในคดีหมิ่นประมาท หลังจากที่ คปส. เปิดเผยข้อมูลผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่างผู้นำรัฐบาลกับบริษัทเอกชนแห่งนั้น เป็นต้น

บทเรียน

นับได้ว่าประชาชนมีความตื่นตัวในการมีส่วนร่วมทางสังคม การเมืองมากยิ่งขึ้น ในระยะกว่า ๑๐ ปีที่ผ่านมา ความตื่นตัวของชุมชนในการพิทักษ์รักษาสิทธิของชุมชน สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติถือเป็นความสำคัญยิ่งในกระบวนการพัฒนาสังคม แม้ว่าจะยังมีประชาชนอีกไม่น้อยที่ยังไม่ค่อยใส่ใจระดีหรือรับในการปกป้องสิทธิเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน บ้างอาจเกิดความรู้สึก “รำคาญ” เมื่อมีการเรียกร้อง “สิทธิ” ดังกรณีที่ชาวกรุงเทพมหานครดูจะไม่ค่อยพึงพอใจต่อการที่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชนบทเดินขบวนประท้วง หรือเดินทางมาชุมนุมเรียกร้องถึงหน้าทำเนียบรัฐบาล ขอให้รัฐแก้ไขปัญหา หรือสนใจในข้อเสนอของกลุ่มองค์กรภาคประชาชนนั้นๆ กลุ่มคนในเมืองจำนวนไม่น้อยที่ให้การสนับสนุนการใช้สิทธินั้นๆ แต่ก็มีกลุ่มคนจำนวนไม่น้อยที่ “ด่าทอ” และ “ให้ร้าย” กับกลุ่มองค์กรชาวบ้านนั้นๆ ด้วยทัศนคติที่ว่า “ก่อความวุ่นวายให้การจราจรติดขัด” “ทำให้บ้านเมืองสกปรกเหละเทอะไม่น่าดู” และ “ทำลายบรรยกาศการลงทุน” เป็นต้นเหล่านี้เป็นปัญหาในเรื่อง “ทัศนคติ” ที่มองแต่ด้านลบ

โดยไม่ได้ใจที่จะมองอีกด้านหนึ่ง ซึ่งเป็นรากฐานของปัญหา อันที่จริงแล้วสิทธิในการชุมนุมโดยสงบ และสันติวิธี ถือเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ หากว่าตนเองมิได้ประสบกับปัญหาที่หนักหนาสาหัสถึงขนาดต้องขอบลูกจูงหลานละทิ้งบ้านเกิดมาชุมนุมประท้วงท่ามกลางอากาศที่ร้อนอบอ้าว หรือต้องกรำฟัน บนถนนที่เต็มไปด้วยควันพิษและกลิ่นของทั้งปวง ก็คงจะไม่เข้าใจว่าผู้อื่นที่มาชุมนุมนั้นเดือดร้อนกันอย่างไร หัวใจที่เปิดกว้างยังเป็นสิ่งสำคัญต่อสังคมประชาธิปไตยที่พึงจะเอื้อเพื่อเพื่อแพร่ มีเมตตา กรุณา ด้วยความเข้าใจ เอาใจเขามาใส่ใจเรา และปฏิบัติต่อกันจนที่เพื่อนมนุษย์

กล่าวสำหรับภาครัฐ ย่อมมีภารกิจที่สำคัญในการส่งเสริมและคุ้มครองให้ภาคประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการทางสังคมในทุกด้าน ทุกมิติให้ความใส่ใจในความมั่นคงปลอดภัยทั้งชีวิต ร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สิน การวางแผนการในการคุ้มครองสิทธิของนักสิทธิมนุษยชน และภาคประชาชน มีความสำคัญต่อการสร้างฐานความเชื่อมั่นที่จะขยายงานการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนต่อไปให้

มีประสิทธิภาพ อย่างมีประสิทธิผลในอนาคต ด้วยความจริงใจ รัฐไม่ควรแสดงออกับกิริยาที่ไม่ไว้วางใจภาคประชาชน และมีการดำเนินการในลักษณะที่ใช้กลไกของรัฐในการคุกคามและแทรกแซงการทำงานขององค์กรภาคประชาสังคม เช่น การใช้กฎหมายการต่อต้านการก่อการร้าย และกฎหมายการฟอกเงิน เป็นเครื่องมือ ตลอดจนเป็นการพยายามปิดช่องทางแหล่งเงินทุนบริจากต่างประเทศที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาสังคมอีกด้วย

ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งที่สังคมกำลังประสบคือ เรื่องชั้นติชรร์ม ซึ่งครอบคลุมถึงความเปิดกว้างและน้อมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน แม้จะมีความแตกต่างกันโดยสาระ แต่ก็ต้องตอบโต้กันโดยการติดต่อสื่อสาร ด้วยเหตุด้วยผล ซึ่งความใจกว้างนี้ถือเป็นคุณธรรมที่สำคัญในกระบวนการประชาธิปไตย ผู้นำประเทศจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่จะเป็นอนาคตของชาติ เพราะวัฒนธรรมประชาธิปไตยเป็นวัฒนธรรมที่ต้องใช้เหตุผล และปรึกษาหารือกันเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ดีที่สุดบนหลักการแห่งสันติประชาธิรัฐ

สถานการณ์ด้านสิทธิชุมชน

หลักการและแนวคิดสิทธิชุมชน

แนวความคิดเกี่ยวกับ “สิทธิชุมชน” ได้ก่อ กำหนดขึ้นมาจากการณ์การแย่งชิงทรัพยากร ธรรมชาติ ซึ่งเป็นไปอย่างรุนแรงตลอดช่วงเวลา ๔๐ ปีของการพัฒนาประเทศในทิศทางเศรษฐกิจเสรี ทรัพยากรธรรมชาติย้อมเป็นฐานชีวิตที่สำคัญสำหรับ ชุมชน และการดำรงอยู่ของชุมชนก็เป็นรากฐานทาง วัฒนธรรมที่สำคัญของไทย ทั้งชุมชนยังมีบทบาทสำคัญ ต่อการปกป้องดูแลทรัพยากรธรรมชาติเสมอมา แม้ว่า จะถูกภัยคุกคามของการพัฒนาทุนนิยมและความ ทันสมัย โดยอำนาจจากกรุงส่วนกลางคือคลานเข้าสู่ ชุมชนมาโดยตลอด ชุมชนจึงได้มีพัฒนาการการ รวมกลุ่มในหลายรูปแบบเพื่อต่อสู้และปกป้องอำนาจ จากภายนอกที่เข้ามาทำลายชุมชนและฐานทรัพยากร ธรรมชาติ ตั้งแต่การเริ่มต้นจากการรวมกลุ่มของ ชุมชนหลายชุมชนที่มีชาติพันธุ์เดียวกัน เป็นเครือญาติ เดียวกัน หรือเป็นชุมชนที่ใช้ฐานทรัพยากรร่วมกัน จนมาเป็นการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายและองค์กร ชุมชนเพื่อปกป้องฐานทรัพยากร

การมองขบวนการต่อสู้ของชุมชนดังกล่าวจึง ไม่รวมมองเฉพาะการเคลื่อนไหวทางการเมืองเท่านั้น เพราความหมายของการเคลื่อนไหว คือ การเรียกร้อง “สิทธิชุมชน” ซึ่งครอบคลุมถึงการเรียกร้องสิทธิของ ชีวิต ครอบครัวและชุมชน ที่จะมีความเป็นอิสระให้ กลับคืนมา โดยนัยนี้ “สิทธิชุมชน” จึงหมายถึง อำนาจ อันชอบธรรมของชุมชนในการกำหนดเจตจำนงและ

อนาคตของชุมชนเอง

อันที่จริงแล้ว “สิทธิชุมชน” เป็นสิทธิเดิม ที่มีมาในชุมชนท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ว่าจะ ในสังคมไทยหรือในประเทศต่างๆ ทั่วโลก หากแต่ถูก บดบังและลดค่าด้วยแนวความคิด “ลิฟวิป้าเจกนิยม (Individualism)” ภายใต้แนวคิดลิฟวิมเนชันชันซึ่ง เกิดขึ้นในศตวรรษที่ ๑๗ อันเป็นจุดเริ่มต้นของระบบ เสรนิยมประชาธิปไตยในตะวันตก ที่เชื่อว่าอิสรภาพ และเสรีภาพเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์แต่ละคน กฎหมายและสถาบันทางสังคมทั้งหลายจะต้อง ส่งเสริมสิทธิ์ดังกล่าว และลิฟวิป้าเจกนิยมที่สำคัญที่สุด ประการหนึ่งก็คือ กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล^{๔๔}

แนวคิดสิทธิป้าเจกนิยมได้มีอิทธิพลต่อ พัฒนาการเศรษฐกิจการเมืองไปทั่วโลก รวมทั้ง ประเทศไทย และแนวคิดกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลก็ กลายเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมให้กับ การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติจากชุมชน ซึ่งเป็น พื้นฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมและ กระแสบริโภคนิยม ส่งให้เกิดการทำลายความล้มเหลว ในทางเศรษฐกิจ ครอบครัว ชนเผ่า ชุมชน ที่มี อัตลักษณ์และวัฒนธรรมประเพณีร่วมกัน โดยเฉพาะ ศีลธรรม จริยตประเพณี ที่เชื่อมโยงกับการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ จริยตเหล่านี้หลาภัยแตกต่าง ไปตามอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน แต่ล้วนถูกคุกคาม แทนที่ด้วยวัฒนธรรมแบบเดียวกันภายใต้กระแสหลัก ของการพัฒนา

^{๔๔} ผู้ที่พิพิธ นาถสุกา ๒๕๘๐ อ้างใน ประกาศ ปืนดบแต่ง ศภามล ไกยรุวงค์ และกฤษฎา บุญชัย รายงานวิจัยเรื่อง นโยบายรัฐบาลการ ประเมินสิทธิชุมชน ชุดโครงการวิจัยสิทธิชุมชนไทยในสถานการณ์สากล ภูมภาคที่ ๒๕๘๕ หน้า ๐๗

การเคลื่อนไหวตามแนวคิด “ลิทธิชุมชน” ได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในประเทศไทยกำลังพัฒนา เพื่อต้านทานกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจเสรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นความขัดแย้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ลิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ ที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชุมชน ด้วยเหตุนี้ ลิทธิชุมชนจึงก่อประตัวมิติของลิทธิและการจัดความล้มเหลวทางอำนาจในหลายด้านหลายระดับ บนพื้นฐานความหลากหลาย ความเป็นธรรม และการดำรงอยู่อย่างพึ่งตนเองได้ของชุมชน^{๔๔}

จากการเคลื่อนไหวของขบวนการประชาชนทั่วโลก ส่งผลให้มีการบัญญัติแนวคิดลิทธิชุมชนขึ้น ในกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับป่าเขตร้อน ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สำคัญ คือ อนุสัญญาฯ ว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity) และสนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรมพืชเพื่ออาหารและเกษตร (International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture) บทบัญญัติในความตกลงระหว่างประเทศทั้งสองฉบับนี้ให้การรับรองลิทธิชุมชน และลิทธิในทางเศรษฐกิจของชุมชนอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

อนุสัญญาฯ ว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพบัญญัติให้ประเทศไทยสมาชิกต้องให้ความเคารพ สงวน และรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญา นวัตกรรม และการถือปฏิบัติของชุมชนพื้นเมืองและชุมชนท้องถิ่นที่มีวิถีชีวิต

ผูกพันกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน สนับสนุนการแบ่งปันอย่างเท่าเทียม ซึ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ภูมิปัญญา นวัตกรรม และการถือปฏิบัตินั้นๆ (มาตรา ๕ ข้อ ๗)^{๔๕}

สนธิสัญญาฯ ระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรมพืชให้การรับรอง “ลิทธิเกษตรกร” ไว้อย่างชัดเจน โดยเน้นย้ำถึงความสำคัญและบทบาทของชุมชนพื้นเมือง ชุมชนท้องถิ่น และเกษตรกรในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรพันธุกรรมพืช และบัญญัติให้ประเทศไทยสมาชิกดำเนินมาตรการที่เหมาะสมในการคุ้มครองและส่งเสริมลิทธิเกษตรกร ทั้งในด้าน

^{๔๔} ดูรายละเอียดใน งานนี้ กัญจนพันธุ์ ฐานทรัพยากรในฐานะทุนชีวิตและการจัดการแบบมีส่วนร่วม คุณภาพนี้ ๒๕๖๑, หน้า ๕๗-๘๙ และในประกาศ บันทึกแต่ง ศยามล ไกยรุวงศ์ และกฤญา บุญชัย อ้างแล้ว หน้า ๔ - ๓๐

^{๔๕} อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพมีผลใช้บังคับในปี พ.ศ.๒๕๕๒ ปัจจุบันมีประเทศภาคีสมาชิกรวม ๑๖๙ ประเทศ ประเทศไทยได้ให้การรับรองอนุสัญญาฯ แต่ยังไม่ได้เข้าเป็นภาคี คาดว่าจะมีผลใช้บังคับในปี พ.ศ.๒๕๕๓ ว่า อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงอำนาจรัฐบาลด้วยความมารยา ๒๕๔ แห่งรัฐธรรมนูญ ในการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาฯ จึงต้องผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากรัฐสภา ซึ่งจะถูกนำเสนอเรื่องนี้ต่อรัฐสภา

การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับทรัพยากรพันธุกรรมพืช สิทธิในการร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมพืช สิทธิในการร่วมตัดสินใจเรื่องการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมพืชในระดับชาติ (มาตรา ๕)^{๖๐}

นอกจากนี้ สนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิก อันได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ล้วนเกี่ยวกับหลักการสิทธิชุมชน โดยเน้นย้ำว่า ปวงชนทั้งหลายย่อมมีสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิต แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตนเอง มีสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และมีสิทธิในการดำรงชีวิตภายใต้คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี

สำหรับประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ ก็ได้รับรองสิทธิชุมชนไว้อย่างชัดเจนใน ๔ ลักษณะ กล่าวคือ

(๑) รัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๖ มาตรา ๔๖ และมาตรา ๒๙๐ รับรองสิทธิของชุมชน บุคคล หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดการ การนำร่องรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตลอดจน Jarvis ประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

^{๖๐} สนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรมพืชฯ จัดทำขึ้นโดยองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ในปี พ.ศ.๒๕๔๔ บังคับใช้ไม่มีผลใช้บังคับเนื่องจากมีจำนวนประเทศไทยให้สัมภានไม่ครบ ๘๐ ประเทศตามที่กำหนดไว้ ประเทศไทยให้การรับรองสนธิสัญญานี้ในปี พ.ศ.๒๕๔๕

(๒) รัฐธรรมนูญมาตรา ๗๖ กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองรวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกรายดับ

(๓) รัฐธรรมนูญมาตรา ๗๗ กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการส่วนการนำร่องรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล ตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาระมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพ อนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน

(๔) รัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๕ และ ๔๙ รับรองสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและเสรีภาพแสดงความคิดเห็นก่อนการดำเนินการใดๆ ถึงแม้ว่าจะเป็นการรับรองสิทธิของบุคคล มิใช่ของชุมชนโดยตรงแต่ย่อมครอบคลุมโดยปริยาย ทั้งนี้เพราะชุมชนจำเป็นต้องได้รับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของแผนพัฒนาที่รัฐกำหนดขึ้น และรับรู้ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และจะต้องมีสิทธิเสรีภาพในการเสนอข้อมูลและความคิดเห็นในกระบวนการตัดสินใจ

การพัฒนาเศรษฐกิจเสรีกับสถานการณ์สิทธิชุมชน

สถานการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจเสรีในยุคโลกาภิวัตน์ ได้ส่งผลกระทบให้ชุมชนในชนบทไทยต้องเผชิญกับปัญหาอย่างรุนแรงด้าน ทิศทางการพัฒนาที่ผ่านมาส่งผลให้เกิดการทำลายชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติในภาคเกษตรกรรม เพื่อมาอุดหนุนการพัฒนาภาคเมืองและอุตสาหกรรมอย่างไม่หยุดยั้ง โครงการพัฒนาจำนวนมาก ภายใต้การผลักดันของรัฐ และกลุ่มทุน ได้ละเมิดสิทธิชุมชนอย่างรุนแรง ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ขณะเดียวกันก็ส่งผลให้ภาคประชาชนรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายเพื่อเรียกร้อง “สิทธิชุมชน” อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากที่เคยเรียกร้องเฉพาะในระดับห้องถีน ได้ขยายผลมาสู่การเรียกร้องสิทธิในระดับชาติและระดับโลก ดังเช่น กรณีการรวมกลุ่มของเครือข่ายป่าชุมชนทั่วประเทศเคลื่อนไหวให้รัฐรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการป่า ซึ่งเรียกว่า “ป่าชุมชน” ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๔๖ และนำเสนอ “ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน” ต่อประธานรัฐสภาโดยตรง เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๖

ทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจเสรียังผลักดันให้รัฐสนับสนุนมาตรการและโครงการ เพื่อแปลงพื้นที่เกษตรกรรมธรรมชาติมาเป็นเกษตรกรรมใช้สารเคมีเพื่อส่งออก จนปัจจุบันถึงขั้นพัฒนาเป็นเกษตรกรรมที่ใช้เทคโนโลยีชีวภาพเพื่อปลูกพืชดัดแปลงพันธุกรรม (Genetically Modified Organism: GMO) ซึ่งก่อให้เกิดการทำลายความหลากหลายของพันธุ์พืช

ห้องถีนของไทย และมีผลกระทบต่อเกษตรกรไทยอย่างมหาศาล

ยิ่งไปกว่านั้น พัฒนาการของเทคโนโลยีและกรรมสิทธิ์เอกชน ยังนำมาซึ่งการละเมิดสิทธิในรูปแบบที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น กรณีข้าวหอมมะลิเป็นตัวอย่างที่ชัดเจน โดยมีการลักลอบนำพันธุกรรมข้าวขาวดอกมะลิ ๑๐๕ ของไทยไปจากศูนย์วิจัยข้าวนานาชาติ ประเทศไทย ฟิลิปปินส์^{๔๔} โดยไม่มีการขออนุญาตตามหลักการ “ข้อตกลงการส่งมอบพันธุ์ข้าว” นำไปทดลองพัฒนาในสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ หากเอกชนในสหรัฐอเมริกาปรับปรุงพันธุ์ข้าวหอมมะลิใหม่สำเร็จ และนำไปจดสิทธิบัตรได้ จะทำให้เกิดการผูกขาดการนำพันธุ์ข้าวหอมมะลิไปพัฒนาพันธุ์ใหม่ เป็นการลิด落ต่อนสิทธิเกษตรกรไทยในฐานะผู้พัฒนาปรับปรุงพันธุ์ และสิทธิความเป็นเจ้าของพันธุ์ดังเดิม รวมทั้งสิทธิของคนไทยทั้งประเทศในฐานะผู้ปรับปรุงพันธุ์ดังเดิม^{๔๕}

ห้องทะเลไทยเคยอุดมด้วยสัตว์ทะเลขิตเป็นร้อยละ ๑๐ ของทั่วโลก แต่ปัจจุบันมีการจับสัตว์น้ำทะเลขุนกว่า ๒.๕ ล้านตันต่อปี^{๔๖} อันเนื่องมาจาก การทำประมงที่ใช้อุปกรณ์แบบทำลายล้างมากขึ้น กรณีเหตุการณ์รือปันไฟปลากระตัก (การจับปลากระตักในเวลากลางคืนโดยใช้ไฟปัน) ที่จังหวัดสงขลา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นนโยบายของรัฐ ที่สนับสนุนการใช้เครื่องประมงแบบทำลายล้างในการทำประมงพาณิชย์ และส่งผลกระทบต่อชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน เช่น ชุมชนบ้านแล จังหวัดสงขลา ทั้งนี้ เมื่อรัฐบาลยกเลิกประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่กำหนดว่า “ห้ามใช้เครื่องมือประมงช่องตา

^{๔๔} “สถาบันวิจัยข้าวนานาชาติ” (International Rice Research Institute) หรือ อีอารี (IRRI) ซึ่งได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนจากหลายองค์กร ได้แก่ มูลนิธิฟอร์ด ร็อกกี้เฟลเลอร์ รัฐบาลสหรัฐอเมริกา และประเทศไทยอุตสาหกรรมหลายประเทศ

^{๔๕} ดูรายละเอียดใน วิธีร์ย เลียนจำรูญ และ นิรบด ยุวนบุญ หอมกลืนข้าวมะลิหอม ๒๕๔๕

^{๔๖} สำนักนโยบายและแผนลิ่งแวดล้อม รายงานสถานการณ์คุณภาพลิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๔๐

อวนตาเล็กกว่า ๒.๕ เช่นติเมตร ประกอบเครื่องกำเนิดไฟฟ้า” เพียงแต่ห้ามใช้อวนล้อม ให้ใช้อวนครอบ และ อวนช้อน (อวนยก) ได้ในปี พ.ศ.๒๕๓๙ ผลปรากฏว่า จำนวนสัตว์ทະลที่เคยจับได้เป็นปกติลดลงอย่างมาก และรวดเร็วในช่วงเวลา ๑ ปี เพราะแสงไฟได้ดึงดูด ปลากะตักจากที่ใกล้ๆ มารวมกลุ่มเพื่อครอบจับ และยัง ดึงดูดเอาปลาตัวเล็กตัวน้อยอื่นๆเข้ามาเป็นจำนวนมาก ซึ่งปลาเหล่านี้จะมีโอกาสเจริญเติบโตเต็มที่หมุนเวียน ต่อไป ชุมชนบ้านเลึงเรียกร้องให้รัฐบาลยกเลิกเรื่องปัน ไฟปลากะตัก แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ สิ่งที่ได้จากรัฐบาล เป็นเพียงคำมั่นสัญญา และการตั้งคณะกรรมการศึกษา ที่ไม่มีผลทางปฏิบัติ^{๔๔}

ตลอดสี่ทศวรรษของการพัฒนา การวางแผน การใช้ที่ดินอย่างเหมาะสมไม่เคยประสบผลสำเร็จ การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินทำได้อย่างเสรี จากพื้นที่เกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ถูกพัฒนาเป็นพื้นที่ ปลูกพืชเศรษฐกิจ พื้นที่อุตสาหกรรม พื้นที่เมือง ที่ ทำลายระบบนิเวศและความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ การปล่อยให้มีการถือครองที่ดินอย่างเสรี ปราศจาก กฏหมายควบคุมการเก็บไรราชาที่ดินหรือจำกัดการ ถือครองที่ดิน ทำให้การถือครองที่ดินมีลักษณะผูกขาด มากขึ้น ล่งผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นเป็นทวี^{๔๕}

กรณีที่ดินลำพูนเป็นตัวอย่างของการเรียกร้อง สิทธิชุมชนในการปฏิรูปที่ดิน โดย สถาบันเกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) เรียกร้องรัฐบาลให้แก้ไขปัญหาที่ดิน ทำกินของชาวไร่ชាណภาคเหนือ และสอบถามการ ออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินในที่สาธารณะประโยชน์และ ที่ดินเอกชนโดยมีขอบเขตจำกัดอย่างมาก ทั้งนี้ นับตั้งแต่ปี

พ.ศ. ๒๕๓๒ มีการกว้านซื้อที่ดินเป็นจำนวนมากเพื่อเก็บ กำไร ครั้นเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่ดิน จำนวนมากถูกปล่อยทิ้งร้าง กลายเป็นที่ดินหนี้เสีย ติดจำนำของกับธนาคาร และเมื่อที่ดินสาธารณณะและ เอกชน (ซึ่งมีการออกเอกสารสิทธิ์โดยมีขอบเขต จำกัดอย่างมาก) เป็นจำนวนมากไม่มีการใช้ประโยชน์ ชาวบ้าน ๓ อำเภอในจังหวัดลำพูน จึงพยายามเข้าไป ทำกินในที่ดินดังกล่าว นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ถึง ๒๕๔๕ ต่อมากล่าวกันว่า “บ้านถูกจับกุมดำเนินคดี ส่วนในกรณี ของบ้านໄร์ดง จังหวัดลำพูน ได้มีการแบ่งแปลงที่ดิน ร่วมกันภายในชุมชนโดยกระบวนการถือครองที่ดิน ให้แก่ชุมชนที่ไม่มีที่ดินทำกิน และมีข้อเสนอต่อรัฐบาล ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการปฏิรูปที่ดินและ ออกเอกสารสิทธิ์”^{๔๖}

โครงการของรัฐและเอกชนจำนวนมากได้ล้มเหลว สิทธิชุมชนในชนบทอย่างกว้างขวาง เช่น นโยบาย สร้างเขื่อนเพื่อร่องรับพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อส่งออก มาจนถึงสร้างเขื่อนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าและแก้ไข ปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้ง เช่น กรณีเขื่อนปากแม่น้ำ ชุมชน ที่ได้รับผลกระทบจากการเรียกร้องให้ทบทวน โครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ จนกระทั่งการก่อสร้าง โครงการสำเร็จ และชุมชนได้เสนอให้มีการเปิดประชุม รายน้ำเขื่อนเป็นระยะเวลา ๑ ปี และทำการศึกษา ผลของการเปิดเขื่อน จากผลการศึกษาของมหาวิทยาลัย อุบลราชธานี (ซึ่งดำเนินการตามที่ได้รับมอบหมายจาก รัฐบาล) รวมทั้งผลการศึกษาของคณะนักวิจัยไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งให้เห็นถึงการพื้นตัวของทรัพยากร ประมงและระบบนิเวศ และการพื้นตัวของวิถีชีวิต

^{๔๔} ดูรายละเอียดใน เลิศชาย ศิริชัย และคณะ, สิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคใต้. ธันวาคม ๒๕๔๖ หน้า ๘๐ – ๑๓๕

^{๔๕} ในปีจุนัน ร้อยละ ๑๐ ของคนทั้งประเทศเป็นผู้ถือครองที่ดินมากกว่า ๑๐๐ ไร่ ส่วนที่เหลือร้อยละ ๙๐ เป็นผู้ถือครองที่ดินน้อยกว่าหรือ เท่ากับ ๐ ไร่เท่านั้น และมีประชาชนไม่มีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยจำนวน ๔๐๐,๐๐๐ ครอบครัว มีฐานะเป็นเพียงผู้เช่า ดูรายละเอียดใน บริชา วัฒน์ นิวยาเศรษฐกิจที่ดินของไทยในศตวรรษใหม่ ๒๕๔๘

^{๔๖} ดูรายละเอียดใน ฝ่ายวิชาการสถาบันเกษตรกรภาคเหนือ รายงานสรุปข้อเท็จจริงกรณีปัญหาที่ดินลำพูน - เชียงใหม่ ๒๕๔๕

และทุนของชุมชน อันเป็นผลมาจากการเปิดประตุ
ระบายน้ำในช่วงเวลาของการศึกษา อย่างไรก็ตาม
รัฐบาลกลับตัดสินใจที่จะเปิดประตุระบายน้ำเพียง
๔ เดือนต่อปี แทนการเปิดตลอดปีเป็นเวลา ๕ ปีตาม
ผลการศึกษา โดยมีได้ให้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ
ที่ชัดเจน กรณีนี้ซึ่งให้เห็นว่า รัฐยังมีได้ให้ความสำคัญ
อย่างจริงจังต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ
เกี่ยวกับโครงการพัฒนาและการจัดการทรัพยากร

กรณีโครงการบ่อบำบัดน้ำเสีย อำเภอคลองค่าน
จังหวัดสมุทรปราการ เป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้น
ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๖ ทั้งนี้ ชุมชนคลองค่าน
ได้เรียกร้องให้รัฐบาลทบทวนโครงการ และให้ธนาคาร
เพื่อการพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank) ห祐ดการให้เงินกู้แก่รัฐบาล เนื่องจากมีข่าวการทุจริต
ร่วมกันระหว่างรัฐ (กรมควบคุมมลพิษ) กับกลุ่มทุนที่
กว้านซื้อที่ดินในพื้นที่ที่จะก่อสร้างโครงการ ต่อมา
จึงเคลื่อนไหวเพื่อรายงานต่อสังคมว่า โครงการนี้
ละเมิดสิทธิชุมชน ละเมิดกฎหมายทั้งรัฐธรรมนูญ
และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ
สิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๓๕ อย่างไร เพราะไม่มีการทำ
ประชาพิจารณ์ และไม่มีการจัดทำรายงานการวิเคราะห์
ผลกระทบสิ่งแวดล้อม แต่ขณะนี้ รัฐบาลก็ยังไม่มี
ข้อสรุปที่ชัดเจน มีเพียงการดำเนินการกับผู้ทุจริต
โดยซึ่งว่าลัญญาเป็นโมฆะ เนื่องจากไม่ได้แจ้งการ
ถอนตัวของบริษัทที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้การดำเนินการ
โครงการห祐ดชะงัก^{๕๕}

โครงการตัดถนนเพื่อขยายพื้นที่คุณความ
หลายสาย เป็นโครงการที่ทำลายทรัพยากรและชุมชน
อย่างมหาศาลตลอดมา ตัวอย่างที่สำคัญในปัจจุบัน

ก็คือ กรณีเครือข่ายชาวประมงนาเกลือ และองค์กร
ห้องถิ่นเพชรบุรีได้รวมกลุ่มคัดค้านโครงการก่อสร้าง
ทางยกระดับเลี่ยบอ่าวไทย จาจังหวัดสมุทรสาคร
ไปยังจังหวัดเพชรบุรี เนื่องจากโครงการดังกล่าวจะ^{๕๖}
ทำลายป่าชายเลน แหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ เพราะ
ตอนม่อนคลานจะทำให้น้ำเลี้ยงเหล้า ส่งผลกระทบ
ต่อระบบนิเวศ ทำให้ทะเลดีน เป็นอุปสรรคต่อเรือ
ประมง พร้อมทั้งเสนอทางเลือกใหม่ แนวปรับปรุงและ
ขยายถนนเดิมที่มีอยู่แทน ใช้งบประมาณน้อยกว่า
ไม่ส่งผลกระทบลิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ทางชุมชน
และเครือข่ายยังเรียกร้องให้รัฐบาลและคณะกรรมการ
จัดระบบราชการทางบกเคารพสิทธิชุมชน เปิดโอกาส
ให้ประชาชนร่วมพิจารณาโครงการ และรับฟังข้อเสนอ
ทางเลือกดังกล่าว^{๕๗}

กรณีที่รัฐอนุญาตให้สัมปทานดูดทรายแก่บริษัท
เอกชนในหลายพื้นที่ เป็นสาเหตุสำคัญของการทำลาย
ระบบนิเวศในแม่น้ำ ดังเช่น กรณีองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นตัดสินให้ใบอนุญาตโดยไม่ได้ซึ่งแจง
และรับฟังข้อมูลความเห็นจากชุมชน ชาวบ้าน ๔ ตำบล
ในจังหวัดยะลา จึงยื่นหนังสือร้องเรียนไปยัง
ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลาและร้อยเอ็ด รวมทั้งคณะกรรมการ
สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เนื่องจากระบบนิเวศของ
แม่น้ำเสียหายอย่างมาก ทำนาและทำประมงไม่ได้
ยิ่งไปกว่านั้น ผู้ประกอบการยังดูดทราย nokพื้นที่
สัมปทาน และสัญญาสัมปทานก็หมดอายุตั้งแต่
เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ แต่กฏหมายเปิดช่องให้
ดำเนินการได้ ภายใต้สิทธิตามใบอนุญาตเดิม ไม่เกิน
๙๐ วัน จนกว่าจะมีคำสั่งให้หยุด ผลกระทบว่ามีเพียง

^{๕๕} หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๔๖ ประพันธ์ ย้ำสัญญาโมฆะ ท้าบริษัทก่อสร้างคลองค่านพื้อง
^{๕๖} <http://www.matichon.co.th/khaosod> วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๔๖ ต้านถนนผ่าทะลุป่าชายเลนพันนา

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ค้อเหนือ ที่ไม่ต่ออายุสัมปทานในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ กระนั้นก็ได้ชาวบ้านจำนวน ๔ คนก่อขบวนประกอบการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหาย^{๑๐}

กรณีโครงการเหมืองแร่โพแทซ จังหวัดอุดรธานี เป็นกรณีการทำเหมืองแร่ได้ดินขนาดใหญ่ ดำเนินการโดยบรรษัทข้ามชาติจากประเทศแคนาดาร่วมกับกลุ่มทุนภายใต้ประเทศไทย โดยกว้านี้เป็นที่ดินจากชาวบ้านและผลักดันให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๑๐ เพื่อทำเหมืองแร่ได้ดินที่มีความลึกมากกว่า ๑๐๐ เมตรขึ้นไป ปรากฏว่า การจัดทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบล้วงแล้วกลับไม่ครอบคลุมผลดีผลเสียของการทำเหมืองได้ดินที่ลึกและขยายคุณพื้นที่กว้างใหญ่ และจัดทำก่อนการเรียกร้องให้รัฐบาลทบทวนการจัดทำรายงานดังกล่าว รวมทั้งแก้ไขสัญญาสัมปทานที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้ประกอบการ และต่อมากลับมาที่ได้รับผลกระทบจากการที่ดำเนินนโยบายบูรณาภิเษก^{๑๑} ที่ได้ยืนหนังสือเรียกร้องต่อรัฐบาลให้ทบทวนยกเลิกโครงการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นต้นมา เนื่องจากปัญหาดินเค็มกำลังแพร่ขยายไปทั่ว แผ่นดินเริ่มทรุด และมีมลภาวะจากแร่ธาตุและสารพิษในแหล่งน้ำ อีกทั้งไม่มีหลักประกันที่ชัดเจนต่อชุมชนอีกด้วย ที่ยังไม่ได้รับผลกระทบ^{๑๒}

กรณีที่ยกมาข้างต้น สะท้อนภาพรวมของสถานการณ์สิทธิชุมชน และการเคลื่อนไหวใช้สิทธิชุมชนในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะกำหนดวิถีชีวิตและอนาคตของชุมชน เท็นได้ชัดว่าโครงการพัฒนาของรัฐและเอกชนภายใต้ทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจเสรีได้ละเมิด

สิทธิชุมชนจำนวนมาก ทั้งในด้านการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น การเข้าถึงและตัดสินใจต่อแผนพัฒนาประเทศและโครงการ นอกจากนี้ ยังมีการละเมิดลิตรอนสิทธิชุมชนฐาน ลิทธิทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของประชาชนอย่างรุนแรง

กระนั้นก็ได้ ก้มีบางกรณีที่องค์กรของรัฐเริ่มรับรองความชอบธรรมของสิทธิชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ดังกรณีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ ๐๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ซึ่งวินิจฉัยว่า “แบ่งข้าวหมาก” ไม่อยู่ในความหมายของ “เชื้อสุรา” ในพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. ๒๔๙๓ จึงสามารถทำขึ้นได้โดยไม่ต้องขออนุญาต ทั้งนี้ เพราะแบ่งข้าวหมากถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชุมชนมีสิทธิพื้นพูดได้ตามมาตรา ๔๖ และเป็นสิ่งที่ชุมชนมีสิทธิ์ได้รับรัฐธรรมนูญ^{๑๓} เป็นต้น

กรณีตัวอย่างของสถานการณ์สิทธิชุมชน

ในส่วนต่อไปนี้ขอนำเสนอกรณีตัวอย่าง ๓ กรณี ได้แก่ กรณีนิคมอุตสาหกรรมมหาตาพุด กรณีโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย และ

^{๑๐} <http://www.manager.co.th/daily> วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙ นายทุนดูดราย

^{๑๑} ดูรายละเอียดใน ยังชัย พรวนสวัสดิ์ และคณะ การสัมมนาโครงการเหมืองแร่โพแทซ จังหวัดอุดรธานี ปัญหาและแนวทางแก้ไข วันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๔๖

^{๑๒} ดูรายละเอียดใน สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ สรุปผลการพิจารณาตามคำวินิจฉัยที่ ๒๕/๒๕๔๗ ลงวันที่ ๐๕ มกราคม ๒๕๔๗

กรณีโรงโม่ทินที่จังหวัดหนองบัวลำภู เพื่อชี้ให้เห็นว่า นโยบายของรัฐที่สนับสนุนโครงการพื้นที่อุตสาหกรรมในภูมิภาค ได้ก่อให้เกิดการทำลายฐานทรัพยากรและกระบวนการต่อสิทธิชุมชนอย่างไร ทั้งสามารถมีความรุนแรงเพียงพอที่จะซึ่งให้เห็นว่า ทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจเสรีในยุคโลกาภิวัตน์ได้ทำลายชุมชนและฐานทรัพยากรามาโดยตลอด ยิ่งไปกว่านั้น หลายต่อหลายครั้ง กลไกและกระบวนการดำเนินงานของรัฐ ยังรวมกับกลุ่มทุนและเมดลิธิชุมชนในทุกด้าน และเมื่อชุมชนพยายามต่อสู้เพื่อปกป้องตนเองและฐานทรัพยากร กลับถูกกล่าวของรัฐขัดขวางบิดเบือนด้วยวิถีทางต่าง ๆ นานา

๑. กรณีนิคมอุตสาหกรรมมหาตาพุด

“มหาตาพุด” ในอดีต คือ เมืองชนบทเล็กๆ ริมทะเล เป็นสุขาภิบาลในเขตการปกครองของอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ประกอบด้วยชุมชนประมง ตามชายฝั่ง และชุมชนเกษตรชาวนาชาวสวน มีขนาดพื้นที่เพียง ๑๔.๑ ตารางกิโลเมตร และประชากรเบาบางเพียง ๕,๔๓๔ คน^{๑๗}

ต่อมาเมื่อเริ่มมีแผนการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) พ.ศ.๒๕๔๕ โดยมุ่งพัฒนาภูมิภาคนี้ให้เป็นจุดเชื่อมโยงการพัฒนาไปสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นการเปิดประตูใหม่สำหรับการพัฒนาประเทศ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สภาพัฒน์) ซึ่งเป็นผู้วางแผนพัฒนาโครงการนี้ ตั้งเป้าหมายว่า โครงการนี้จะเป็นโครงการ

บุกเบิกสำคัญสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ด้วยการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกให้เป็นเขตอุตสาหกรรมหนัก อุตสาหกรรมเบา และมีท่าเรือน้ำลึกที่ทันสมัยที่สุดแห่งหนึ่งของโลก รวมไปถึงท่าอากาศยานพาณิชย์ที่จะสร้างขึ้นระยะต่อไป ต่อมาโครงการนี้ได้กลายเป็นโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมที่สำคัญที่สุดโครงการหนึ่งของประเทศไทย ซึ่งรัฐบาลทุกสมัยให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

จากแผนดังกล่าว จึงได้กำหนดให้แบ่งพื้นที่หลักและพื้นที่รอง ๗ แห่ง เพื่อรับการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างเต็มรูปแบบ ทั้ง ๗ แห่งกระจายตัวอยู่บริเวณชายฝั่งทะเล และ “มหาตาพุด” คือหนึ่งในเจ็ดของพื้นที่ดังกล่าว^{๑๘} จึงถูกยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลตำบล และต่อมาเป็นเทศบาลเมืองในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ และจากการพัฒนาและการขยายอุตสาหกรรมไม่หยุดยั้งตามแผนงานของโครงการอีสเทิร์นชีบอร์ด ส่งผลให้มหาตาพุดกลายเป็นเขตอุตสาหกรรมที่สำคัญที่สุดของจังหวัดระยองและของประเทศไทย

การพัฒนาอุตสาหกรรมที่มหาตาพุดแบ่งเป็น๗ ส่วน คือ

๑) การก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรมมหาตาพุด และเขตชุมชนใหม่ ซึ่งเป็นเขตอุตสาหกรรมหนักที่ทันสมัยและใหญ่ที่สุด ประกอบด้วยโรงงานจำนวนมาก เช่น อุตสาหกรรมการกลั่นน้ำมัน เหล็ก บิตรเคมีและเคมีภัณฑ์ พลาสติก โรงไฟฟ้า ฯลฯ

๒) การก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกเพื่อการขนส่งสินค้าและวัสดุดิบสำหรับอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ จากนั้นมามหาตาพุดก็ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

^{๑๗} เพื่อนใจ แซ่ตัง แล้วลัยพร มุสสุวรรณ, รายงานการศึกษาการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมมหาตาพุดและพื้นที่ใกล้เคียง ๒๕๔๕

^{๑๘} โดยมีรายละเอียดของพื้นที่หลักและพื้นที่รองรับ ดังนี้ พื้นที่หลักแบ่งเป็น ๔ เขต คือ (๑) ชลบุรี เทมาส์สำหรับเป็นที่พัฒนาศักยภาพของประชากรที่จะหลังให้เข้ามา และเป็นแหล่งศึกษา (๒) ศรีราชา - แหลมฉบัง เทมาส์สำหรับการพัฒนาเป็นท่าเรือน้ำลึก และเขตอุตสาหกรรมเบา (๓) พัทยา สำหรับพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวนานาชาติ เป็นศูนย์กลางการเงิน (๔) ระยอง - มหาตาพุด เป็นพื้นที่ใหญ่ที่สุด เทมาส์สำหรับเป็นที่ตั้งของกลุ่มอุตสาหกรรมเบา และอุตสาหกรรมปลาย产业链 ของบิตรเคมี พื้นที่รองแบ่งเป็น ๓ เขต คือ (๑) ฉะเชิงเทรา ด้านเหนือของจังหวัดเทมาส์สำหรับพัฒนาเป็นศูนย์กลางการประปาอาหารและสินค้าเกษตร เกษตรเพื่อการส่งออก และศูนย์พันธุ์ไม้ (๒) สัตหีบ เป็นพื้นที่ที่มีท่าเรือสำหรับสัญญาณและล่า ควรได้รับการยกระดับให้เป็นท่าเรือน้ำลึก (๓) ระยอง-บ้านเพ เป็นแหล่งพัฒนาและแหล่งทองที่เยาวชนดับลงของโครงการอีสเทิร์นชีบอร์ด

ต่อเนื่องจนปัจจุบัน

ผลกระทบจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล ตะวันออกต่อมากาบตาพุด

(๑) เมื่อเริ่มโครงการ ชุมชนถูกเวนคืนที่ดิน และถูกกว้านซื้อที่ดินทั้งโดยรัฐและเอกชน เป็นจำนวน ๔,๐๗๐ ไร่ เพื่อนำพื้นที่มาสร้างนิคมอุตสาหกรรมและโรงงาน ประมาณ ๖,๐๔๒ ไร่ และสร้างเขตชุมชนใหม่ ๒,๐๒๕ ไร่ ส่งผลทำให้ชุมชนที่เคยมีวิถีชีวิตเรียบง่าย ต้องอพยพออกจากถิ่นฐานเดิม และถูกตัดจากฐานยังชีพเดิม

(๒) เกิดปัญหาด้านสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติมาก many นับแต่ปัญหาลินเนียนจากโรงงาน (เช่น แอมโมเนียม แก๊ส ชัลเฟอร์) ปัญหาฝุ่น โดยเฉพาะในฤดูลมแรง ปัญหามลพิษทางเสียง ปัญหาน้ำดื่มน้ำใช้ ซึ่งน้ำฝนที่เคยนำมาใช้ดื่มกินได้ มาบัดนี้ไม่สามารถแม่แต่จะนำมาล้างมือ น้ำบ่อและน้ำดาล มีสารโลหะหนักปนเปื้อน (เช่น เหล็ก ตะกั่ว แมงกานีส และคลอไรด์เกินมาตรฐาน) ปัญหาการลักลอบทิ้งากอุตสาหกรรม โดยนำมาตามที่ดิน ซึ่งเป็นปัญหาต่อเนื่องมาตั้งแต่นิคมอุตสาหกรรมเริ่มเปิด ทำให้น้ำบ่อของชาวบ้านใช้อุปโภคบริโภคไม่ได้เลย ปัญหาชายฝั่งถูกกดเซาะไปกว่า ๓๐ กิโลเมตร จนชายหาดบางแห่งเลื่อนโถมสูญหายไป ปัญหาสืบเนื่องจากการลดแหล่งอนุคิดอุตสาหกรรม ทำให้ระดับความแรงของกระแสลมและกระแสน้ำเปลี่ยนไปในช่วงเวลาอันสั้น จนต้องมีเขื่อนกันน้ำทะลุกระแทกจากบริเวณหาดไปจนถึงปากน้ำร่ายอง ทำลายทัศนียภาพอันสวยงาม ส่งผลให้ชาวบ้านสูญเสียรายได้จากการท่องเที่ยว และอาชีพประมงได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง ปัญหาปริมาณและคุณภาพลักษณะน้ำทะเลลดลงเนื่องจากคราบน้ำมัน และมีสารพิษปนเปื้อนจนไม่สามารถส่งออกได้ จึงมีผู้ประกอบอาชีพประมงตกงานเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัญหาอุบัติภัยจากสารอันตราย โดยเฉพาะการเกิดอุบัติภัยจากโรงงานอุตสาหกรรม ระบบท่อ และ

รถบรรทุกสารเคมี ซึ่งมีสถิติสูงขึ้นทุกปี ปัญหาร่องงานลักลอบปล่อยน้ำเสีย ส่งผลให้น้ำในลำคลองเน่าเสีย เป็นมลพิษ ปัญหาผลิตผลทางการเกษตรตกต่ำ เสียหาย อันเนื่องมาจากมลพิษในอากาศ โดยเฉพาะจากปัญหาน้ำฝน ส่งผลให้รายได้ทางการเกษตรของชุมชนลดลงอย่างมาก many บางแห่งเหลือเพียงหนึ่งเปอร์เซ็นต์ของรายได้ก่อนหน้าการสร้างนิคม

สถานการณ์การพัฒนาที่มาบตาพุดนี้ สะท้อนให้เห็นถึงภาพการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพชีวิต รากฐานชีวิตแบบวิถีการเกษตรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น การประมวลปัญหาเบื้องต้นที่กล่าวมา เป็นเพียงส่วนเล็กๆ ของสภาพที่คนมาบตาพุดกำลังเผชิญ หากทว่าช่วยละท้อนให้เห็นถึงภาพโครงการพัฒนาของรัฐที่ส่งผลกระทบต่ochumชน จนทำให้ไม่สามารถดำรงวิถีชีวิตได้อย่างยั่งยืน สงบสุข และอย่างพอเพียงตามวิถีชีวิตดั้งเดิมได้อีกด้วยไปทั้งยังทำลายฐานทรัพยากรของคนทั้งประเทศ สูญเสียมูลค่าทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้ ยังไม่นับถึงการละเมิดสิทธิทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนที่เกิดจากการต้องโยกย้ายถิ่นฐาน และการอพยพเข้ามาของคนต่างถิ่น ที่มาพร้อมกับการเกิดขึ้นของนิคมอุตสาหกรรม

การปกป้องสิทธิชุมชนของชาวมาบตาพุด

หลังจากปัญหาของนิคมอุตสาหกรรมส่งผลกระทบอย่างมาก ให้ชัด ชาวบ้าน และชุมชน ๒๕ ชุมชน รวมทั้งชุมชนในเขตเทศบาลเมืองและโรงเรียน ตลอดจนวัดภายในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ จึงรวมตัวกันหาทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนี้

(๑) ร้องเรียนไปยังหน่วยงานหรือผู้ประกอบการให้รู้ว่าเกิดอะไรขึ้นกับชาวบ้าน สร้างความเดือดร้อนเพียงใด อย่างไร

๒) ขอข้อมูลจากการนิคมอุตสาหกรรม
มหาด公寓 เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือผู้ประกอบการ
ให้ช่วยระบุว่ามีสารพิษอะไรบ้าง ชาวบ้านได้รับสารได้
เข้าไปแล้ว เพื่อจะได้รักษาตัวเองได้ทัน รวมถึงการ
ขอให้ทางโรงงานส่งเจ้าหน้าที่รัฐไปพบประชาชนบ้าน
เพื่อรับทราบปัญหาและเป็นข้อมูลให้โรงงานแก้ไข
ปัญหาต่อไป

๓) ยื่นจดหมายไปยังหน่วยราชการหรือหน่วย
งานที่เกี่ยวข้อง เช่น ขอน้ำประปา เรียกร้องให้โรงงาน
แจ้งกระบวนการดำเนินการแก่ชาวบ้านล่วงหน้า
เรียกร้องให้มีมาตรการลดผลกระทบต่างๆ รวมถึง
มาตรการสร้างหลักประกันความปลอดภัย เพื่อรับรับ
ปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดแก่ชาวบ้าน

๔) ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๔๖ ชาวบ้านและ
ชุมชนได้เสนอให้มีการใช้นิ่งพื้นที่ภาคเกษตรกรรม
ออกจากพื้นที่ภาคอุตสาหกรรม เพื่อรักษาพื้นที่
เกษตรกรรมในจังหวัดระยองให้คงอยู่ และหยุดขยาย
โรงงานอีกด่อไป พร้อมทั้งแก้ไขปัญหาลิ้งแวดล้อม
และพื้นที่ที่มีการธุรกิจ化ที่ให้กลับคืนมา

การรวมตัวต่อสู้ของชุมชนมหาด公寓ไม่มี
ลักษณะที่รุนแรง และมีความเข้าใจฝ่ายโรงงาน จะ
เห็นได้ว่าข้อเรียกร้องอยู่ในระดับขั้นการขอให้มีการ
แก้ไขปัญหารือลดทอนความรุนแรงของปัญหาลง
เท่านั้น

๒. กรณีโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย- มาเลเซีย

ความเป็นมาของโครงการ

ปี พ.ศ. ๒๕๑๐ การพัฒนาโครงการท่อส่งก๊าซ
และโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย เริ่มต้นเมื่อรัฐบาลไทย
โดยกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติได้ออกประกาศ
เชิญชวนให้บริษัทนำมั่นยื่นคำขออนุญาตสำรวจและ
ผลิตบิตรเลี่ยมทั้งบันบกและในทะเล โดยยึดพื้นที่
สำรวจตามแผนที่ ๖๔ A ซึ่งแบ่งพื้นที่สำรวจบิตรเลี่ยม

ในอ่าวไทยออกเป็น ๑๙ แปลง เริ่มแบ่งที่ ๑ บริเวณ
อ่าวไทยตอนในและเรียงต่อกันไป ต่อมาในปี พ.ศ.
๒๕๑๕ ประเทศไทยได้ให้สัมปทานแปลงหมายเลข ๑๘
และ ๑๙ ซึ่งอยู่ใต้สุดตามแผนที่ ๖๔ A แก่บริษัท
ไตรตัน ออยล์ ออฟ ไทยแลนด์ จำกัด ซึ่งเป็นบริษัท
สัญชาติอเมริกัน

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมนันท์
นายกรัฐมนตรีไทย และดาโตะ อาสเซ็นอ่อน นายก
รัฐมนตรีมาเลเซียได้ร่วมลงนามในบันทึกความเข้าใจ
ไทย-มาเลเซีย โดยทั้งสองฝ่ายเห็นชอบที่จะก่อตั้ง^๑
องค์กรร่วมไทย-มาเลเซีย (Malaysia-Thailand Joint
Authority: MTJA) เพื่อบริหารจัดการพื้นที่อ้างสิทธิ
ทับซ้อนอันนาเขตทางทะเล ซึ่งเรียกว่า พื้นที่พัฒนา
ร่วมไทย-มาเลเซีย หรือ Joint Development Area
(JDA)

หลังจากนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ องค์กรร่วมฯ
จึงลงนามสัญญาแบ่งปันผลผลิตให้กับผู้ประกอบการ
๒ กลุ่ม ได้แก่ แปลง A-๑๘ ให้แก่ บริษัทไตรตัน ออยล์ฯ
จากประเทศไทย (๕๐%) กับบริษัทเบปโตรนาส ชาลิการี่
จากมาเลเซีย (๕๐%) และ แปลง B-๑๗ และ C-๑๙
ให้แก่บริษัท การบิตรเลี่ยมแห่งประเทศไทย (ปตท.)
สำนักนโยบายและแผนพลังงาน จากประเทศไทย
(๕๐%) กับบริษัทเบปโตรนาส ชาลิการี่ (๕๐%) และ^๒
มีมติเสนอขายก๊าซแก่ประเทศไทยและมาเลเซียเป็น^๓
ลำดับแรก

ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ คณะกรรมการบริหารจัดการพื้นที่ JDA
ให้ ปตท. ลงนามในบันทึกแสดงเจตจำนงกับบริษัท
เบปโตรนาส ในการร่วมซื้อก๊าซ JDA และแสวงหา
โอกาสร่วมทุนในโครงการใช้ประโยชน์จากก๊าซ
ในไทย ทั้งสองบริษัทได้ร่วมลงนามซื้อก๊าซใน
สัดส่วน ๔๐:๖๐ และร่วมศึกษาความเป็นไปได้ของ
การร่วมทุนในโครงการท่อส่งก๊าซไทย-มาเลเซีย และ
โครงการใช้ประโยชน์ JDA ใน ๕ จังหวัดชายแดน
ภาคใต้ของไทย และรัฐทางตอนเหนือของมาเลเซีย

ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ รัฐบาลนายชวน หลีกภัย มีมติเห็นชอบให้ ปตท. ซื้อก้าชาจากแหล่ง JDA และเห็นชอบหลักการร่วมทุนกับเบโตรนาส พร้อมทั้งมีมติให้ทำการศึกษาแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการการพัฒนาเขตเศรษฐกิจปีัง-สงขลา โดยให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นผู้รับไปดำเนินการ นอกจากนี้ ปตท.ได้ว่าจ้างคณะกรรมการจัดการล็อกอัม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ศึกษาผลกระทบลั่นของโครงการ

ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ นายกรัฐมนตรีไทยและมาเลเซียลงนามสัญญาร่วมทุนระหว่าง ปตท. กับเบโตรนาส และสัญญาที่เกี่ยวข้อง ๔ ฉบับ ได้แก่ สัญญาซื้อขายก้าชา กับกลุ่มผู้ขายจากแปลง A-๑๘ สัญญาการให้ยืมคืนระหว่างปี สัญญาผู้ถือหุ้นบริษัทร่วมทุน และร่างสัญญาร่วมทั้งการร่วมทุน ในการทำสัญญา มีประชาชนประมาณ ๕๐๐ คนยื่นหนังสือประท้วงคัดค้านโครงการตลอดมา

ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ กระทรวงอุตสาหกรรมแต่งตั้งคณะกรรมการประชาพิจารณ์โครงการ โดยมี พลเอกจรัล กุล仑วนิชย์ เป็นประธาน แต่ต้องยกเลิกการจัดประชาพิจารณ์ครั้งที่ ๑ ในเดือนกรกฎาคม เนื่องจากมีประชาชนคัดค้าน ต่อมา มีการจัดประชาพิจารณ์ครั้งที่ ๒ ในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน การดำเนินการประชาพิจารณ์เป็นไปอย่างเร่งรีบและรวดรัด ใช้เวลาเพียง ๒๕ นาที และมีการลอบยิงขบวนรถของกลุ่มผู้คัดค้าน จนทำให้ผู้คัดค้านไม่พอใจ นำไปสู่เหตุการณ์ชุลมุนและเผารถไฟที่อำเภอจันจะ จังหวัดสงขลา

ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ คณะกรรมการผู้ชำนาญการให้ความเห็นชอบรายงานประเมินผลกระทบลั่นของกลุ่มผู้คัดค้าน จัดทำให้ผู้คัดค้านไม่พอใจ นำไปสู่เหตุการณ์ชุลมุนและเผารถไฟที่อำเภอจันจะ จังหวัดสงขลา

ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ลงเยี่ยมพื้นที่ล้านหอยเลียน เพื่อรับฟังความเห็นของกลุ่มคัดค้านและกลุ่มที่สนับสนุน และรัฐบาลมีมติให้ดำเนินการโครงการท่อส่งก้าชาตามสัญญา จึงทำให้ ปตท. เปลี่ยนจุดวางท่อขึ้นฝั่งจากจุดเดิมออกไปในรัศมีไม่เกิน ๕ กิโลเมตร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการศึกษาผลกระทบลั่นแวดล้อมแล้ว และให้ทำความเข้าใจกับราชภูรในพื้นที่

วันที่ ๒๐ - ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ รัฐบาลจัดการประชุมคณะกรรมการรัฐมนตรีสัญจรร่วมระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซียอย่างไม่เป็นทางการ ที่โรงแรมเจบี จำกัดหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีประชาชนชุมนุมกันเพื่อแสดงมติคัดค้านโครงการ ปรากฏว่า เจ้าหน้าที่รัฐได้ใช้กำลังสลายการชุมนุม มีผู้ได้รับบาดเจ็บ พร้อมทั้งจับกุมผู้ชุมนุม ๑๗ คน และหลังจากนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจได้พยายามจับกุมผู้ต้องหาทั้งหมด ๒๐ คน และเหลืออีก ๑๙ คนที่มีหมายจับ แต่ยังไม่ได้ถูกจับกุม^{๑๕}

ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ รัฐบาลตัดสินใจเดินหน้าโครงการต่อ โดยจะไม่มีการดำเนินการอีกครั้งในกรณีที่มายพื้นที่วางท่อขึ้นฝั่งใหม่ และในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๖ ปตท. พร้อมด้วยกำลังตำรวจน้ำ ปิดล้อมพื้นที่เพื่อดำเนินการวางท่อต่อไป ปัจจุบัน (๒๕๖๑) สถานการณ์อยู่ในสภาพะที่เลี่ยงต่อการเกิดความรุนแรงระหว่างชาวบ้านที่อยู่ล้านหอยเลียนกับเจ้าหน้าที่รัฐ

การละเมิดสิทธิชุมชนในการกำหนดแผนพัฒนาพื้นที่

ตลอดเวลาที่ผ่านมา แม้ว่า ปตท. จะมีการจัดประชาชุมในพื้นที่หลายครั้ง หรือจากการให้สัมภาษณ์ และแหล่งข่าวของรัฐบาล ตลอดจนในเวทีประชาพิจารณ์

^{๑๕} ศูนย์ศึกษาการพัฒนาลั่นคุม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อลั่นคุม, ลำดับเหตุการณ์โดยย่อ โครงการท่อส่งก้าชาธรรมชาติและโรงแยกก้าชาไทย-มาเลเซียและการคัดค้าน วันที่ ๒๓ ลิงหาด ๒๕๔๖.

แต่ก็มีเลือกนำเสนอข้อมูลบางส่วนเฉพาะโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซเท่านั้น โดยมีได้อธิบายเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ปีนังและแผนแม่บทพัฒนาพื้นที่ภาคใต้ทั้งหมด รวมทั้งแผนพัฒนาพลังงานทั้งประเทศ ครั้นเมื่อประชาชนได้รับรู้ถึงการตัดสินใจของรัฐบาลว่า ตกลงเลือกพื้นที่ตำบลลิ้งชัน อำเภอจันจะ จังหวัดสงขลา เป็นที่ดังโครงการ จึงเรียกร้องให้มีการชี้แจงแผนโดยรวม แต่รัฐบาลก็ให้คำมั่นสัญญาเพียงว่าจะไม่มีอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ รัฐบาลมีมติอนุมัติงบประมาณสำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคใต้ในวงเงิน ๙๘,๗๐๑.๓๔ ล้านบาท โดยเน้นยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจเขตพื้นที่อุตสาหกรรมและเมืองในพื้นที่ภาคใต้เพื่อเชื่อมโยงกับภูมิภาคเอเชีย

นอกจากนี้ ยังมีการปกปิดเบื้องหลังข้อมูลในแผนพัฒนาดังกล่าว เห็นได้จากการเรียกข้อมูลจากปตท. และบริษัทร่วมทุน Trans Thai-Malaysia (TTM) โดยประชาชน นักวิชาการ คณะกรรมการอธิการบดี สภา และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ แต่ปตท. และ TTM บ่ายเบียงไม่เสนอแผนพัฒนาพลังงานและแผนพัฒนาอุตสาหกรรมทั้งหมด นำเสนอเฉพาะโครงการเท่านั้น ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการนำก๊าซธรรมชาติขึ้นมาใช้กับเครื่อง เนื่องจากแต่เดิมในช่วงของการเจรจาและพัฒนาเป็นข้อตกลงร่วมกับมาเลเซียนั้นมีแนวคิดที่จะอาศัยระบบก๊าซอ่อนไว้ไทยที่มีการพัฒนาอยู่ก่อนหน้า และจะนำไปใช้ที่จังหวัดระยอง หรือว่างท่อไปที่อำเภอขอนом จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีโรงแยกก๊าซธรรมชาติและโรงไฟฟ้าอยู่แล้ว แต่ปรากฏว่าในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ เมื่อคู่สัญญาสามปีทางได้ทำข้อตกลงเรียบร้อยแล้ว ปตท. กลับสรุปว่า จะต้องนำก๊าซธรรมชาติมาขึ้นที่ภาคใต้ตอนล่าง เพื่อพัฒนาภาคใต้ตอนล่างและสนับสนุนอุตสาหกรรมห้องถัง อย่างไรก็ตาม ในรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่

จัดทำโดยคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ และคำชี้แจงของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติไม่มีคำอธิบายที่ชัดเจนว่า การเปลี่ยนพื้นที่นำก๊าซขึ้นมาใช้นี้ มีความคุ้มทุนหรือไม่ เพียงใดทั้งๆ ที่รัฐบาลได้ลงทุนในการพัฒนาอุตสาหกรรมภาคตะวันออกอยู่แล้ว ทั้งยังไม่มีการศึกษาว่าจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจของพื้นที่ใหม่เพียงใด ทำให้ประชาชนไม่แน่ใจว่าโครงการนี้มีข้อดีข้อเสียอย่างไร มีทางเลือกอย่างไร และแผนพัฒนาภาคใต้เป็นอย่างไร อันจะทำให้ชุมชนและประชาชนสามารถร่วมกำหนดทิศทางได้

การละเมิดสิทธิชุมชนโดยสร้างข้อจำกัดในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน

กรณีนี้ ทั้ง ปตท. และ TTM ได้มีการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวางทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์

ลือลิ่งพิมพ์ มีการจัดการประชุมในพื้นที่การอุทิศแบบสอบถาม การมีส่วนร่วมในการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม และเลือกผู้ทำการศึกษา ตลอดจนการจัดเวทีประชาพิจารณ์ ๒ ครั้ง แต่ประชาชนในพื้นที่มีความเห็นว่า การให้ข้อมูลมีลักษณะของการประชาสัมพันธ์ทางเดียว เน้นเพียงผลลัพธ์ของโครงการและไม่มีการอธิบายเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาภาคใต้ ตลอดจนเสนอทางเลือกของโครงการ มีคำถามแต่เพียงว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโครงการนี้ นอกจากนี้ ยังมีการนำชาวบ้านไปดูงานของเบปตอรานาส

ที่มาเลเซีย และโรงแยกก้าชที่ขอนом ตลอดจนสนับสนุนผลประโยชน์ให้แก่ผู้นำชุมชน บริจาคอุปกรณ์การศึกษา สัตว์เลี้ยง และอื่นๆ เพื่อโน้มน้าวให้เห็นด้วยกับโครงการ และทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างชุมชนที่ได้รับประโยชน์จาก ปตท.และเห็นด้วยกับโครงการ กับชุมชนที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการ เนื่องจากได้รับรู้และทราบนักถังปัญหาที่จะตามมาในอนาคตเดียวกับกรณีพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก

การจัดประชาพิจารณ์มีความไม่เป็นกลางในการคัดเลือกกรรมการ กระบวนการจัดประชาพิจารณ์ไม่โปร่งใส รวดเร็วเร่งรีบ มีการเกณฑ์กลุ่มคนที่เห็นด้วยกับโครงการเข้าร่วม อีกทั้งกำหนดประเด็นเฉพาะว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย โดยไม่เปิดโอกาสให้รับฟังข้อมูลและให้ความเห็นที่เชื่อมโยงกับแผนพัฒนาภาคใต้ และข้อเสนอทางเลือกของโครงการ

ด้วยเหตุดังกล่าว คณะกรรมการผู้ชำนาญการ จึงได้มีความเห็นไม่รับรองรายงานประเมินผลกระทบด้านสังคม เนื่องจากยังขาดกระบวนการมีส่วนร่วมรับรู้ร่วมพิจารณาของประชาชน นอกเหนือนี้ สถาบันเอเชีย ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งศึกษาโครงการในด้านความล้มเหลวระหว่างประเทศได้ชี้ว่า รัฐได้ดำเนินการบกร่องด้วยการละเลยไม่ให้ข้อมูลและไม่สร้างความเข้าใจต่อสาธารณะและชุมชน อ้างอิงแต่กรอบกฎหมายเดิม ไม่พยายามทำความเข้าใจกับบริบทใหม่ของประชาสังคมไทย^{๗๖} และคณะกรรมการอธิการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภาและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติมีความเห็นตรงกันว่ากระบวนการประชาพิจารณ์พิเศษมาแต่ต้น เป็นเหตุให้เกิดความไม่ไว้วางใจต่อรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง^{๗๗}

การประเมินสิทธิมนุษยชนในกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ตามรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๓๕ การจัดทำรายงานประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เป็นขั้นตอนสำคัญที่จะนำเสนอข้อมูลทางวิชาการให้แก่รัฐบาล ประกอบการตัดสินใจอนุมัติโครงการพัฒนา รายงานทางวิชาการต้องประกอบด้วยเนื้อหาที่ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน ซึ่งประชาชนที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อมจะต้องมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการเสนอข้อมูลและความคิดเห็น แต่เนื่องจากว่ากรณีกรอบการศึกษาไม่ได้ครอบคลุมถึงความเชื่อมโยงของโครงการกับแผนพัฒนาภาคใต้ ซึ่งเป็นกรอบที่ทางสำนักนโยบายและแผนลิ่งแวดล้อมกำหนดไว้ จึงทำให้ผลของรายงานอธิบายเฉพาะข้อดีข้อเสียของโครงการ โดยขาดมุมมองและข้อมูลของคนในพื้นที่ การจัดทำกระบวนการมีส่วนร่วมก็ใช้แบบสอบถามรูปแบบเดิม ตั้งประเด็นคำถามเพียงว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโครงการเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมการผู้ชำนาญการจึงไม่ให้ความเห็นชอบรายงานในประเด็นด้านสังคม ยิ่งไปกว่านั้น ทั้งๆ ที่กระบวนการให้ความเห็นชอบรายงานยังไม่เป็นมติของคณะกรรมการผู้ชำนาญการทั้งหมด แต่รองเลขานุการ สำนักนโยบายและแผนลิ่งแวดล้อมกลับแจ้งว่า คณะกรรมการผู้ชำนาญการได้ให้ความเห็นชอบแล้ว จึงกล่าวเป็นปัญหาทางกฎหมายว่าคณะกรรมการผู้ชำนาญการได้ให้ความเห็นชอบต่อรายงานทั้งฉบับหรือไม่

^{๗๖} ศูนย์ศึกษาการพัฒนาสังคม อ้างแล้ว ๒๕๕๘

^{๗๗} สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ผลการตรวจสอบการประเมินสิทธิมนุษยชนกรณีความรุนแรงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวไทย-มาเลเซีย กรกฎาคม ๒๕๕๖ และ คณะกรรมการอธิการการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง โครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย และโรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย-มาเลเซีย ส่วนที่ ๑.(พฤษภาคม ๒๕๕๙) และส่วนที่ ๒ รายงานเพิ่มเติม (เมษายน ๒๕๕๙) ๒๕๕๙

การละเมิดสิทธิชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรม

กรณีโครงการนี้ได้สร้างความขัดแย้งและความรู้สึกไม่พอใจกับชุมชนมุสลิม จนอาจถูกมองเป็นประดิษฐ์ทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถล่มชุมชนในขณะที่ประชาชนกำลังทำพิธีละหมาด ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมสมอย่างยิ่ง

ชุมชนมุสลิมส่วนใหญ่ที่อำเภอจะนะประกอบอาชีพประมงขนาดเล็กและเลี้ยงนกเขาชาว ความกังวลของพวกเข้า คือ มวลพิษลิงแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นในทะเลและพื้นที่รอบๆบ้าน เพราะในขณะนี้ได้มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นแล้ว ๗ แห่งที่อำเภอจะนะ โดยที่ทางเอกชนและรัฐไม่สามารถแก้ไขปัญหาน้ำเสีย และอากาศเป็นพิษได้ ยิ่งไปกว่านั้นภาพของนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกได้เป็นอุทาหรณ์ ทำให้ชุมชนไม่เชื่อมั่นว่ารัฐบาลจะมีมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาลิงแวดล้อมได้จริง และหากเกิดมลภาวะร้ายแรง ดังนั้น ยอมหมายความว่าไว้ชีวิตของชาวยะมะ และอาชีพเลี้ยงนกเขาราจากสูญลืนไป^{๔๔}

นอกจากนี้ การประชาสัมพันธ์ของ ปตท. และการลงพื้นที่ของเจ้าหน้าที่รัฐที่ต้องการผลักดันโครงการยังก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนอย่างหนักจนแตกเป็นสองฝ่าย คือฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่ายคัดค้านทั้งในครอบครัว ญาติพี่น้อง และชุมชน กล่าวได้ว่า ชุมชนมุสลิมที่อำเภอจะนะได้เริ่มแตกสลาย และระบบเครือญาติถูกทำลาย

๓. กรณีโรงไฟฟ้านองบัวลำภู

ลำดับเหตุการณ์การขอประทานบัตรและการคัดค้าน

ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๖ เริ่มนิการดำเนินการขอประทานบัตรแหล่งแร่ทินบริเวณภูผาโขง ภูผาโขง ตำบลลงมะไฟ อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู

ชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงไม่เห็นด้วย เริ่มมีการรวบรวมรายชื่อชาวบ้านเพื่อเตรียมคัดค้าน แต่หลังจากนั้นไม่กี่วัน นายhood ดวงกฎะ และนายนัน สุวรรณ แกนนำการเคลื่อนไหวถูกกลบยิงเสียชีวิต จนปัจจุบันยังจับคนร้ายไม่ได้

ต่อมา ในวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ นายดุลิต ตรีวนัณสุวรรณ จากบริษัทศิลาโซคชัยภัทร ได้ยื่นคำขอประทานบัตรเหมืองแร่หินอุตสาหกรรมชนิดหินปูน (เพื่ออุตสาหกรรมก่อสร้างจากแร่โดโลมิติกไลม์ สโตน) เนื้อที่เกือบ ๑๗๖ ไร่ ที่ตำบลดังกล่าว โดยลักษณะภูมิประเทศบริเวณขอประทานบัตรทั้งแปลงเป็นส่วนหนึ่งของภูผาจันได ซึ่งเป็นป่าสงวนแห่งชาติ

ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ จังหวัดหนองบัวลำภูได้ตรวจสอบแหล่งหินตามคำขอประทานบัตร และให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามคำขอ จนท้ายที่สุด เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๙ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมได้ลงนามออกประทานบัตรโดยลงหมายเหตุว่า “การขอประทานบัตรแปลงนี้ได้ดำเนินการมาอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้วและระเบียบของกรมทรัพยากรธนีทุกประการ” ทั้งๆ ที่ในระหว่างดำเนินการเพื่อส่งเรื่องไปขอออกประทานบัตร ประชาชนในพื้นที่ และหน่วยงานราชการอื่นๆ ในพื้นที่ได้ออกมาคัดค้านตั้งแต่ต้นอย่างต่อเนื่อง และทำหนังสือแจ้งแก่ผู้ว่าราชการจังหวัดถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ชาวบ้านอำเภอสุวรรณคูหาจึงดำเนินการเรียกร้องและคัดค้านรวมทั้งมีข้อพิจารณาจากหน่วยราชการประกอบ ดังนี้

๑) ตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องกำหนดพื้นที่แหล่งหินอุตสาหกรรมฉบับที่ ๑ - ๑๑

^{๔๔} จากรายงานของนายสัตวแพทย์ช่วยราชการสำนักพระราชวัง กล่าวถึงผลกระทบจากการดำเนินการที่โครงการฯ จะทำให้เกิดภาวะเครียดต่อสัตว์ โดยเฉพาะนกเขารา ซึ่งมีความไวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ดูรายละเอียดใน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาสังคม อ้างแล้ว ๒๕๕๖

(๗) สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ – ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๐) ไม่ได้กำหนดให้บริเวณ ตำบลลงมະไฟ เป็นพื้นที่แหล่งทิbin หากต่อมาเมื่อวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๑ กระทรวงอุตสาหกรรมมีประกาศฉบับที่ ๑๒ กำหนดแหล่งทิbin อุตสาหกรรม (เพิ่มเติม) บริเวณเข้าพاجันได้ ตำบลลงมະไฟ อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู

(๙) พื้นที่บริเวณของประทานบัตร อยู่ในพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติทั้งแปลง ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้สั่งการผ่านอธิบดีกรมป่าไม้ เมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ถึงผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด เรื่อง การกำหนดแหล่งเก็บหินที่การอนุญาตให้เอกชนเข้าทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยข้อกำหนด ประการหนึ่งว่า พื้นที่อนุญาตต้องไม่มีปัญหาภัยราษฎร ในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง ปรากฏว่าในความเป็นจริงประชาชนคัดค้านมาโดยตลอด และยังมีหน่วยราชการหลายแห่งไม่เห็นด้วยกับการขอประทานบัตร ครั้งนี้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๗ ขอนแก่น ตรวจสอบพื้นที่ ระบุว่ามีแหล่งโบราณคดีใกล้เคียง คือ แหล่งภาพเขียนลีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ถ้ำภูพยา (ซึ่งมีสำนักสังฆาราม) ห่างไปทางทิศเหนือของพื้นที่กำหนดแหล่งทิbinฯ ประมาณ ๒ กม. เห็นควรให้แจ้งได้รับทราบเป็นข้อมูลในเบื้องต้น และขอให้กำหนดเป็นเงื่อนไข ประการใดประการหนึ่ง เพื่อหลีกเลี่ยงและป้องกันรักษาแหล่งภาพเขียนลีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ภูพยา ต่อไปด้วย

- ผู้อำนวยการการท่องเที่ยว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต ๕ ตั้งข้อสังเกตว่า หากมีการพัฒนาแหล่งทิbinนี้ ก็ควรจะพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว จำเป็นเพียงใดที่จะต้องระเบิดหิน ถ้ำหาแหล่งอื่นได้

และหากไม่มีความจำเป็นเกินไป เห็นควรจะรักษาแหล่งนี้ไว้

- ผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อม ภาค ๖ ขอนแก่น เห็นว่า ควรพิจารณาหลายประเด็น คือ

(๑) การระเบิดหินบริเวณพาจาก ผาจันได เป็นแหล่งใหม่ ควรศึกษาเปรียบเทียบผลได้ทางเศรษฐกิจกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่

(๒) จากการสำรวจ พบร่วมมือการทำเรือนรอบๆ ผา มีแหล่งต้นน้ำลำธาร การสั่นสะเทือนและมลพิษ ฝุ่นละอองจากการไม่หินยื่อมผลกระทบต่อชาวบ้าน ควรสอบถามความเห็นของประชาชนก่อนหรือไม่

(๓) การเดินทางเข้าถึงเขตประทานบัตรจะต้องผ่านหมู่บ้านหลายหมู่บ้าน หากมีการดำเนินการจะมีรถบรรทุกหินผ่านไปมาทุกวัน ย่อมส่งผลกระทบต่อชาวบ้านมาก มีภัยหมายระบุเกี่ยวกับเรื่องนี้หรือไม่ ทั้งเห็นควรมีการทำประชาพิจารณ์

ต่อประเด็นเหล่านี้ ทางจังหวัดได้ชี้แจงว่า ได้มีการสำรวจความคิดเห็นของราษฎรหลายครั้งแล้ว สรุปว่าไม่ชัดช่อง แต่ที่มีผู้คัดค้านนั้น ส่วนใหญ่มาจากที่อื่น และคนส่วนใหญ่เห็นด้วย เพราะจะได้รายได้ ๓๐ เบอร์เซ็นต์จากค่าภาคเหนือของแร่ ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงเป็นการสำรวจจากประชาชนเพียง ๑๐๐ คน จากทั้งหมดที่ไม่ได้ใกล้ชิดแหล่ง ระเบิด นอกจากนี้ชาวบ้านซึ่งรวมตัวกันในนาม ชมรมอนุรักษ์ภูพยา ไม่ได้ใกล้ชิดแหล่ง ระเบิด นอกจากนี้ชาวบ้านซึ่งรวมตัวกันในนาม ชมรมอนุรักษ์ภูพยา ไม่ได้ใกล้ชิดแหล่ง ระเบิด นอกจากนี้ชาวบ้านซึ่งรวมตัวกันในนาม ชมรมอนุรักษ์ภูพยา ได้ส่งรายชื่อคัดค้านการตั้งโรงโม่หินพร้อมที่อยู่ติดต่ออย่างเปิดเผยต่อนายอำเภอสุวรรณคูหา และขอทราบขั้นตอนการพิจารณาคำขอประทานบัตร ว่าดำเนินการไปแล้วเพียงใด โดยยืนยันใน ๒๐ วัน ที่เปิดโอกาสให้มีการคัดค้านตามกฎหมาย แต่ทางอำเภอและจังหวัดกลับรายงานว่า ไม่มีผู้คัดค้าน

สรุปการประเมินสิทธิชุมชนในกรณีโรงโม่ทินจังหวัดหนองบัวลำภู

๑) การประเมินสิทธิในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน

ดังแต่การขอประทานบัตรครั้งนี้เกิดขึ้น แก่นนำชาวบ้านที่ลูกขึ้นมาคัดค้านได้เลี้ยงชีวิตไปแล้ว ๔ คน เริ่มตั้งแต่นายหลอด ดาวกุตุะ และนายนัน สุขวรรรณ แก่นนำล่าลายเช็นถูกกลอนยิงเสียชีวิต จนปัจจุบันยังจับคนร้ายไม่ได้ ต่อมาวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗ กำหนดของม้วน คำแจ่ม และนายสม หอมพรหม ซึ่งเป็นผู้คัดค้านโครงการนี้ ถูกยิงเสียชีวิต (ทั้งหมดยังจับคนร้ายไม่ได้) แต่ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจ เปียงไปว่า การตายครั้งนี้ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการ แต่เป็นเรื่องที่ผู้ตายเกี่ยวข้องกับการค้ายาบ้า

นอกจากนี้ จากการที่ประชาชนลูกขึ้นมาคัดค้าน โดยกันไม่ให้มีการเข้าไปประเมินที่นี่ ทางโรงโม่ทินจึง แจ้งจับชาวบ้าน ๑๙ คน โดยเจ้าหน้าที่จับกุมไปแล้ว ๖ คน และดังข้อหาร้ายแรงมาก คือ วางแผนเพาทรัพย์ ผู้อื่น และร่วมกันทำให้เสียทรัพย์ ต้องมีวงเงินประกัน ตัวถึงคนละ ๒๕๐,๐๐๐ บาท ขณะนี้มีสภาพนายความ ดำเนินการช่วยเหลือในการต่อสู้คดี

๒) การประเมินสิทธิในการมีส่วนร่วมตัดสินใจ โครงการที่มีผลกระทบต่อชุมชน และสิทธิในการรับรู้ ข้อมูลข่าวสาร

จะเห็นได้ว่า นับแต่เริ่มมีการดำเนินการขอ ประทานบัตร มีการปักปิดบิดเบือนข้อมูล รวมทั้ง ประเด็นต่าง ๆ มาโดยตลอด รวมทั้งการปักปิดความ เห็นแย้งของหน่วยราชการต่าง ๆ และข้อคัดค้านเรียก ร้องของชุมชน เพื่อให้ดูเหมือนปราศจากปัญหา

๓) การประเมินสิทธิในการปกป้องรักษาอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และแหล่งการ ทำมาหากินของชุมชน เพราะโครงการทำลายทรัพยากร

ธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งอาหาร แหล่งประกอบอาชีพ ของชุมชน รวมทั้งทำลายภูมิปัญญาและค่านิยม ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ของชาติ และรายงานประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม คลาดเคลื่อน โดยระบุว่าแหล่งระเบิดอยู่ห่างจากพายา ที่มีภาพเขียนประวัติศาสตร์กว่า ๕,๐๐๐ ปี ไป ๒ กิโลเมตร ทั้งที่อยู่ห่างจริงเพียงประมาณ ๕๐๐ เมตร

๔) ยิ่งไปกว่านั้น กระบวนการประเมินสิทธิชุมชน เหล่านี้ อาศัยอำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งแทนที่จะ ปกป้องทรัพยากรและทรัพย์สินส่วนรวมให้กับชุมชน และสังคม กลับเลือกใช้อำนาจหน้าที่ของตนร่วมมือ กับเอกชน โดยมีข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่า มีแนวโน้ม กระทำการโดยอาจจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทน

จากปี พ.ศ. ๒๕๓๖ – ๒๕๔๔ ชาวบ้านในพื้นที่ได้ ดำเนินการคัดค้านมาตลอด แต่ขั้นตอนการขอประทาน บัตรไม่มีที่ทำว่าจะหยุดลง จนในท้ายที่สุด ชาวบ้าน ตัดสินใจยื่นหนังสือถึงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ และคณะกรรมการธิการการมีส่วนร่วมของ ประชาชน วุฒิสภา ซึ่งทั้งสองหน่วยงานได้จัดเจ้าหน้าที่ ลงไปตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่จากทุกฝ่าย ท้ายครั้ง จึงได้มีการทำหนังสือแจ้งไปยังรัฐมนตรี ว่าการกระทำการของอุตสาหกรรมให้พิจารณาลั่นการทบทวน การให้สัมปทานบัตรในพื้นที่ดังกล่าว เนื่องจากมี หลักการการขออนุญาต รวมทั้งให้ตรวจสอบการ ปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการที่เกี่ยวข้องในการอนุมัติ ประทานบัตรครั้งนี้^{๒๓} และรัฐมนตรีว่าการกระทำการตรวจสอบ เกณฑ์และสหกรณ์ให้พิจารณาไม่อนุมัติพื้นที่ป่าเพิ่มเติม สำหรับตั้งโรงงานระเบิดหิน

อย่างไรก็ตาม จนถึงขณะนี้ชาวบ้านยังคงต้อง ต่อสู้คดีในศาลอยู่ และรอการพิจารณาของศาลปกครอง กรณีการขอเพิกถอนประทานบัตร และคณะกรรมการ

^{๒๓} สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ลำดับเหตุการณ์คัดค้านการขอประทานบัตรที่ ๐๑/๒๕๓๗ โรงโม่ทิน ตำบลลดงมะไฟ อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู ๒๕๔๔ และ คณะกรรมการธิการการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา หนังสือแจ้งถึง รัฐมนตรีว่าการกระทำการ

สิทธิมนุษยชนแห่งชาติร่วมกับคณะกรรมการธิการ การมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา ได้ส่งข้อมูล ให้สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปราม การทุจริตแห่งชาติตรวจสอบการทุจริตต่อไป

บทสรุป

กล่าวโดยสรุป กรณีที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึง การละเมิดสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญและกติกา ระหว่างประเทศ หลายประการดังนี้

● ปฏิญญาสากระดับสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๒๗ รับรองสิทธิในความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม ให้กับทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคม และ รัฐธรรมนูญมาตรา ๗๖ ก็บัญญัติว่า รัฐต้องส่งเสริม และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณี ตัวอย่างทั้ง ๓ กรณี ล้วนชี้ให้เห็นว่าชุมชนได้ถูก ละเมิดและลิตรอนสิทธิดังกล่าวอย่างรุนแรง ยังผล ให้ขาดความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจ ทั้งยัง เป็นการทำลายชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและ ลิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังมีการข่มขู่คุกคามผู้ที่ คัดค้าน และในทุกกรณีล้วนนำมาซึ่งการสูญเสียสิทธิ ในชีวิต ร่างกายและทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิอื่น ๆ อีกมากมาย

● สิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ ได้รับข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็นเป็น สิทธิที่ได้รับการรับรอง โดยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๕๔ และ ๕๙ และกติการะหว่างประเทศทุกฉบับ แต่ทั้ง ๓ กรณี รัฐและธุรกิจเอกชนได้ละเมิดสิทธิเหล่านี้ ทั้งหมด ด้วยการปกปิดหรือปิดบังข้อมูลทั้งหมดหรือ บางส่วน หรือหลอกเลี้ยงที่จะซึ่งโคงการและ กิจกรรมให้รับทราบแต่ตน ไม่รับฟังความคิดเห็นของ ประชาชนและชุมชนที่คัดค้าน ตลอดจนปราศจาก ความโปร่งใสในการจัดเวทีประชาพิจารณ์ นำมาซึ่ง

ความขัดแย้งอย่างรุนแรงในสังคม

● ในทั้ง ๓ กรณี รัฐได้ละเมิดสิทธิของชุมชน บุคคล และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแล รักษาระบบสาธารณสุขและลิ่งแวดล้อม ประชาชน ไม่มีส่วนร่วมในการตรวจสอบโครงการ และการ ประเมินผลกระทบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๕๖ ๕๗ และมาตรา ๒๘๐

กล่าวโดยรวม จะเห็นได้ว่า แนวทางและการ เคลื่อนไหวเกี่ยวกับ “สิทธิชุมชน” คือ พัฒนาการสำคัญ อันเป็นผลมาจากการปัญหาเร่งด่วนจริงจังของ ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเกิดขึ้นจากเงื่อนไขของการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไทยในหลายระดับ ดังนี้

๑) ทิศทางการพัฒนาที่เน้นการใช้ทรัพยากร ธรรมชาติ เป็นต้นทุนการพัฒนาเพียงมิติเดียว ซึ่ง เน้นเศรษฐกิจเสรี ตัวเลขการลงทุนและความเดียวโต ทางเศรษฐกิจ

๒) แนวความคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แบบแยกส่วน ตามบทบาทของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง โดยมิได้ให้ความสำคัญกับศักยภาพของชุมชน ที่มี ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในการจัดการอย่างเหมาะสม กับพื้นถิ่นแต่ละแห่ง

๓) การบริหารราชการของรัฐทั้งชั้นราชการ ประจำและชั้นราชการการเมืองที่ขาดความโปร่งใส และมีขบวนการทุจริตหลากหลายแบบในทุกขั้นตอน ทำให้ การแสวงหาผลประโยชน์จากโครงการเป็นเป้าหมาย หลักมากกว่าพิจารณาประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ

๔) ทัศนคติของเจ้าหน้าที่รัฐและชนชั้นกลาง ในเมืองที่ยังมองว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนใน กระบวนการพิจารณาและตัดสินใจเป็นอุปสรรค ขัดขวางการพัฒนา จึงทำให้มีการปกปิดข้อมูลข่าวสาร และปิดโอกาสในการร่วมตัดสินใจของประชาชน

๕) การปกปิดบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร ทั้งโดย

ภาครัฐและภาคเอกชน ทำให้ไม่สามารถร่วมกันพิจารณาประเด็นปัญหาได้ และนำมาซึ่งความขัดแย้งในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่มีการใช้ข้อมูลบางส่วนและผลประโยชน์เฉพาะหน้า เพื่อสร้างความแตกแยกในท้องถิ่น

๖) มาตรการทางกฎหมายที่ผูกติดกับแนวทางพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อการลงทุน แต่กลับปล่อยให้ประชาชนต้องแบกรับภาระและผลกระทบ

ของการพัฒนา

๗) กระบวนการทางการเมืองและกระบวนการยุติธรรม ที่มีปัญหาการทุจริตและ “ผลประโยชน์ทับซ้อน” แทรกซึมอยู่ในแบบทุกด้าน ทุกระดับ และนับวันจะยิ่งเป็นโครงสร้างรวมอำนาจมากยิ่งขึ้น ทำให้กลไกรัฐในหลายส่วนสมยอมกับผู้ลัษณะเดิมลิทธิชุมชน แต่กลับปิดกั้นขัดขวางกระบวนการการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มศึกษาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน สงขลา. ความจริงที่ถูกบิดเบือนในโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย. ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ (เอกสารอัดสำเนา)

การปีตอเรียนแห่งประเทศไทย. สรุประยุทธ์งานประชาสัมพันธ์ส่วนกลาง. (เอกสารอัดสำเนา)

คณะกรรมการลิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (๒๕๕๖). รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี ๒๕๕๕. กรุงเทพมหานคร
คณะกรรมการมีการลิ่งแวดล้อม วุฒิสภา. (๒๕๕๕) รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง โครงการก่อสร้าง
ท่อส่งก๊าซธรรมชาติไทย - มาเลเซีย และโรงแยกก๊าซธรรมชาติไทย - มาเลเซีย ส่วนที่ ๑
(พ.ศ. ๒๕๕๔) และส่วนที่ ๒ รายงานเพิ่มเติม (เม.ย. ๒๕๕๕). กรุงเทพ : สำนักกรรมการมีการ ๑
สำนักงานเลขานุการวุฒิสภา

คณะกรรมการลิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. เอกสารประกอบข้อเสนอต่อรัฐบาล กรณีโครงการโรงไฟฟ้า
พลังงานความร้อนจากถ่านหิน ทินกรุด-บ่อนอก และโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซ
ธรรมชาติไทย-มาเลเซีย. กรุงเทพ : สำนักงานคณะกรรมการลิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (เอกสารอัดสำเนา)

คณะกรรมการเพื่อศึกษาและตรวจสอบกรณีปัญหาเหมืองแร่, คณะกรรมการลิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
รายงานการศึกษาข้อมูลเชิงวิชาการกรณีปัญหาเหมืองแร่ เพื่อกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบาย.
กรุงเทพ.

คณะกรรมการเพื่อศึกษาและตรวจสอบกรณีปัญหาเหมืองแร่, คณะกรรมการลิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (๒๕๕๕).
หนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม. กรุงเทพมหานคร.

คณะกรรมการเพื่อศึกษาและตรวจสอบกรณีปัญหาเหมืองแร่, คณะกรรมการลิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (๒๕๕๕).
หนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพมหานคร.

นักวิชาการ ๑,๓๗๖ คน (๒๕๕๕). แตลงกรณ์ของกลุ่มนักวิชาการเรียกร้องให้ทบทวนโครงการ
ท่อก๊าซไทย - มาเลเซีย (เอกสารอัดสำเนา)

ประภาส บีนตอบเด็ง, ศยามล ไกยูรวงศ์ และกฤษฎา บุญชัย. (๒๕๕๕) รายงานวิจัยเรื่อง นโยบายรัฐกับ
การละเมิดสิทธิชุมชน. ชุดโครงการวิจัยลิทธิมนุษยชนไทยในสถานการณ์สากล กรุงเทพ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ประสาท มีแต้ม. (๒๕๕๖) เปิดมุมมองทิศทางนโยบายพลังงานและลิ่งแวดล้อม กรณีโครงการท่อก๊าซ
ไทย - มาเลเซีย. (เอกสารประกอบการสัมมนา) กรุงเทพ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา วทัญญา. (๒๕๕๕) นโยบายเศรษฐกิจที่ดินของไทยในศตวรรษใหม่. ม.ป.ท.

เพ็ญโภิม แซ่ดัง แล้วลัยพร มุสุวรรณ (๒๕๕๕). รายงานการศึกษาการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ
จากการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมมาตาพุดและพื้นที่ใกล้เคียง. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.

เลิศชาย ศรีชัย และคณะ. (๒๕๕๖.) ลิทธิชุมชนท่องถิ่นภาคใต้. กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม.

วิชูร์ย์ เลี้ยนจำรูญ และ นิรมล ยุวนบุญ (๒๕๕๕). ห้องกลิ่นข้าวมะลิหอม. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี.

ธงชัย พรรณสวัสดิ์ และคณะ. (๒๕๔๙) การสัมมนาโครงการเหมืองแร่โพแทซ จังหวัดอุดรธานี ปัญหาและแนวทางแก้ไข (เอกสารอัดสำเนา). กรุงเทพ : สถาบันวิจัยสภาพภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฝ่ายวิชาการสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ. (๒๕๔๕). การแก้ไขปัญหาที่ดิน ๒๓ พื้นที่ของภาคเหนือ (เอกสารอัดสำเนา)

ศยามล ไกยูรังค์ และคณะ. (๒๕๔๕) ข่าวการเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ เพื่อพิทักษ์สิทธิชุมชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์. ใน ผาสุก พงษ์เพจิต และคณะ “วิถีชีวิต วิถีสู้ ข่าวการประชาชนร่วมสมัย” เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ตรัสวิน หน้า ๒๔๐- ๒๔๗

ครยวุธ ประทุมราช และคณะ, บรรณาธิการ. (๒๕๔๐). สิทธิมนุษยชน รวมรวมสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชน ระหว่างประเทศไทยที่สำคัญ กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน (กปส.) และมูลนิธิฟรีดิวิด เอเบร์ท

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม. ลำดับเหตุการณ์ โดยย่อโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติและโรงแยกก๊าซไทย – มาเลเซียและการคัดค้าน ในเอกสาร ประกอบการสัมมนา เปิดมุมมอง ส่องความจริง ท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย วันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๔๖ ณ ห้องประชุมจุฬาภรณ์ – พันธุ์ทิพย์ อาคารประชาธิปก-รำไพพรรณี ถนนรัชดาภิเษก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน และพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ กรุงเทพมหานคร : สำนักส่งเสริมและประสานงานเครือข่าย สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (๒๕๔๙) ผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน กรณี ความรุนแรงอันเนื่องมาจากโครงการท่อก๊าซไทย – มาเลเซีย กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานค่ารัฐธรรมนูญ. สรุปผลการพิจารณาตามคำวินิจฉัยที่ ๒๕/๒๕๔๗ ลงวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๔๗

สำนักนโยบายและแผนลิ่งแวดล้อม. รายงานสถานการณ์คุณภาพลิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๔๐

อันันท์ กานุจันพันธุ์. (๒๕๔๙) ฐานทรัพยากรในฐานะทุนชีวิตและการจัดการแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพ : สำนักพิมพ์พิมพ์ดี.

หนังสือพิมพ์ และเว็บไซต์

หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับประจำวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๔๙ ประพันธ์ “ย้ำสัญญาโมฆะ ท้าบริษัท ก่อสร้างคลองด่านฟ้อง”

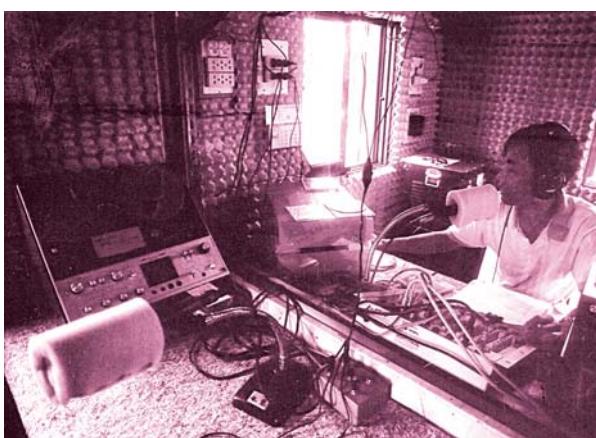
ต้านถนนผ่าทะลุป่าชายเลนพินาค. (๒๕๔๙). (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.matichon.co.th/khaosod>. (วันที่ค้นข้อมูล : ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๔๙).

กมธ. สวล. วุฒิสภาลงพื้นที่ร้อยเอ็ด/ยโสธรหลังชาวบ้านร้องกรณีปัญหานายทุนดูดราย. (๒๕๔๙). (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : <http://www.manager.co.th/daily> (วันที่ค้นข้อมูล : ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๔๙).

สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และเสรีภาพในการสื่อสารของสื่อมวลชนและประชาชน

สิทธิเสรีภาพในการสื่อสารของสื่อมวลชนและประชาชนในรอบเกือบทศวรรษที่ผ่านมา ตอกย้ำถึงการขยายตัวของกระแสโลกาภิวัตน์ ระบบทุนนิยม บริโภคนิยม เทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารและโทรคมนาคม ทั้งยังเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของไทย ที่ปัจจุบันกำลังทางการเมืองมีแนวโน้มรวมศูนย์และสัมพันธ์แบบแน่นกับกลุ่มทุนมากยิ่งขึ้น

ตามหลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน ประชาชน ในฐานะที่เป็นมนุษย์และเป็นพลเมือง ย่อมมีเสรีภาพที่จะแสดงข้อเท็จจริงและความคิดเห็นได้อย่าง เปิดกว้างหลากหลาย ในสังคมประชาธิปไตย สิทธิ ดังกล่าวเป็นการแสดงออกถึงความเป็นเจ้าของ อำนาจอธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ ประชาชน ซึ่งได้รับการรับรองโดยปฏิญญาสากล และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หลายฉบับ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง

ซึ่งบัญญัติว่า บุคคลย่อมมีสิทธิแสดงความคิดเห็น โดยปราศจากการแทรกแซงและมีเสรีภาพในการแสดงออก

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพดังกล่าวอย่างชัดเจน ประกอบด้วย มาตรา ๓๗ ว่าด้วยเสรีภาพในการ สื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย มาตรา ๓๙ ว่าด้วยเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณาและการสื่อความหมาย โดยวิธีอื่น และมาตรา ๔๐ ว่าด้วยเสรีภาพในการเสนอ ข่าวและแสดงความคิดเห็นของพนักงานหรือลูกจ้าง ทั้งของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุ กระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ และหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ โดยไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบ วิชาชีพ ทั้งยังมีบทบัญญัติตามมาตรา ๔๐ กำหนดให้ คลินความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุ โทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคมเป็นทรัพย์สินสื่อสาร ของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยให้มีองค์กร ของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่

นอกจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ แล้ว ยังมี พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรร คลื่นความถี่ และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุ โทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นกฎหมายประกอบมาตรา ๔๐ ของรัฐธรรมนูญ กำหนดให้มีคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กทช.) คณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและ

วิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) ซึ่งมีอำนาจพิจารณาอนุญาตและกำกับดูแลการประกอบกิจกรรมโทรคมนาคม กิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์

กระบวนการนี้ได้มีวาระที่สำคัญจะได้รับรองลิขิตรายการในทางปฏิบัติในหลายกรณี กฎหมายเดิมที่มีสาระบางส่วนขัดกับรัฐธรรมนูญ เช่น พระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ.๒๕๔๔ พระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๔๘ พระราชบัญญัติโทรศัพท์ พ.ศ. ๒๕๗๗ พระราชบัญญัติโทรศัพท์และโทรทัศน์แห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๗๗ และพระราชบัญญัติการสื่อสารแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๗๙ เป็นต้น ก็ยังคงอยู่ มิได้มีการแก้ไขหรือยกเลิก แต่กลับมีการนำมาอ้างอิงเป็นบรรทัดฐานหรือบังคับใช้ในหลายกรณี

ส่วนการดำเนินการจัดตั้ง กทช. และ กสช. ก็ยังไม่ประสบผล เนื่องด้วยปัญหาความไม่ไปร่วมใจในกระบวนการสรรหา ดังนั้น กลไกคุ้มครองลิขิตรายการและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างการถือครองสื่อต่างๆ อันเป็นเจตนารณรงค์ของรัฐธรรมนูญมาตรา ๔๐ จึงยังไม่คืบหน้าเท่าที่ควร ระบบที่เรียกวันว่า “อำนาจนิยมอุปถัมภ์ ทุนนิยมอภิลิธี” ยังคงปราศจากอยู่ในอุดสาหกรรมสื่อสารมวลชน^{๗๐} กล่าวคือ หน่วยราชการเป็นเจ้าของสื่อ สามารถใช้อำนาจควบคุมการทำงานและการนำเสนอข่าวสารความคิดเห็นได้ ขณะเดียวกัน ก็มีระบบสัมปทาน นำมานำสู่การเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มทุนหรือธุรกิจเป็นการเฉพาะได้เช่นกัน

ในภาพรวม อาจกล่าวได้ว่าในรอบ ๓ - ๕ ปีที่ผ่านมา เป็นช่วงเวลาแห่งความชงกันตลอดอย่างของลิขิตรายการของสื่อมวลชนและประชาชน

รวมทั้งการปฏิรูปลีอ / ทรัพยากรคลื่นความถี่สาธารณะดังจะเห็นได้จากประเด็นและกรณีต่อไปนี้

๑. สถานการณ์ลิขิตรายการในการสื่อสารภายใต้แนวโน้มการผูกขาด

แนวโน้มการผูกขาดทางด้านข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร และสื่อมวลชน นับเป็นภาวะวิกฤตของสังคมไทยปัจจุบัน นำมาซึ่งระบบอำนาจนิยมในแทนทุกด้าน ส่งผลให้ลิขิตรายการของประชาชนและสื่อมวลชนถูกลิดรอนคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบัน สื่อวิทยุกระจายเสียงซึ่งมีจำนวนคลื่นวิทยุทั้งหมด ๕๖๔ คลื่น ยังอยู่ภายใต้การครอบครองควบคุมของหน่วยราชการ โดยกรมประชาสัมพันธ์ เป็นเจ้าของ ๑๔๗ คลื่น กองทัพบก ๑๗๗ คลื่น กองทัพเรือ ๒๐ คลื่น กองทัพอากาศ ๓๖ คลื่น องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย ๖๒ คลื่น ส่วนสถานีโทรทัศน์ก็ยังคงอยู่ภายใต้ระบบที่รัฐเป็นเจ้าของ แต่ในทางปฏิบัติซึ่งอยู่กับกลไกตลาดที่เน้นการแสวงหาผลกำไรสูงสุดมากกว่าการตอบสนองประโยชน์สาธารณะ

ในด้านเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่รวมทั้งธุรกิจสื่อสารในปัจจุบัน ก็กำลังอยู่ในภาวะวิกฤต มีการผูกขาดในเชิงโครงสร้างอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในสถานการณ์การเมืองในปัจจุบัน ยิ่งไปกว่านั้นในต้นปี ๒๕๔๔ คณะกรรมการตีริยังได้มีมติเห็นชอบในหลักการของกรอบนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศระยะ พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๕๐ ของประเทศไทย (IT ๒๐๑๐) เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้ตั้งกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หรือ ไอซีที ขึ้น

^{๗๐} อุบลรัตน์ คิริยุวงศ์กิตติ์, ระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทย โครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมืองและผลกระทบต่อสื่อสาร ๒๕๔๙ หน้า ๑๓๑

ท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่า อาจมีภาระซ่อนเร้นเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อกิจการด้านโทรคมนาคมและให้ชีวิตร่วมกับมนต์เสน่ห์สารไกลั่นดีรัฐบาล

ทั้งนี้ สภาพการณ์ที่ก่อร่วมมายื่อมดูล้อเหลມ
มากขึ้น หากคำนึงถึงการบรรจบกัน (convergence)
ของเทคโนโลยี ด้านโทรคมนาคม คอมพิวเตอร์ และ
สื่อสารมวลชน ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญของระบบการ
สื่อสารโลก ที่การปฏิวัติดิจิตอล (digital revolution)
กำลังพลิกโฉมหน้าการสื่อสาร ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
โลกและสังคมครั้งใหญ่ ด้วยเทคโนโลยีก้าวสำคัญ ไร้สาย
ไร้พรอมແດນ สะดวกรวดเร็ว ผนวกทั้งภาพ และเสียง
ผนวกทั้งการสื่อสารส่วนบุคคลและการสื่อสารมวลชน
เข้าด้วยกันอย่างพร้อมสรรพ

ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้นำไปสู่คำถามที่ว่า
วิัฒนาการทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่ก้าวล้ำนี้ จะ^{เป็น}เป็นหลักประกันถึงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของมนุษย์
อย่างทั่วถึงเสมอภาคแท้จริงหรือไม่ จะเป็นหลักประกัน^{ถึง}สิทธิ เสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การมีทาง^{เลือก}หลากหลาย และการมีศักยภาพแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีของทุกกลุ่มชนหรือไม่ และเทคโนโลยี^{ที่}ทันสมัยนั้นเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองผลประโยชน์แก่^{คน}บ้างกลุ่ม หรือเพื่อยังประโยชน์ให้แก่ผู้คนในสังคม^{วงกว้าง}

ที่สำคัญที่สุดก็คือ ในขณะที่เทคโนโลยีล้ำสมัย
กว้างไกล กระจายตัวมากขึ้น ทว่าความเป็นเจ้าของ
เทคโนโลยีดังกล่าว หรือโครงสร้างพื้นฐานด้านการ
สื่อสาร รวมทั้งกิจการด้านสื่อสารมวลชน กลับรวม
ศูนย์กลางตัวมากขึ้นทุกที่ ดังที่ในกระแสสากลนั้น
บรรษัทข้ามชาติเพียงไม่กี่รายกำลังควบกิจการ
รวมศูนย์เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต โครงข่ายการ
ติดต่อสื่อสาร การให้บริการ จนแม้นีโอหิสาระของ
สารสนเทศ และการสื่อสารอย่างครอบคลุมเบ็ดเสร็จ
สถานการณ์ในประเทศไทยดูจะสะท้อน
แนวโน้มดังกล่าวอย่างชัดเจนเช่นกัน ถึงแม้ว่า

การเมืองไทยจะก้าวสู่ความเป็นประชาธิปไตยโดยรูปแบบ และมีรัฐธรรมนูญที่ถือว่าผ่านการมีส่วนร่วมมากที่สุดก็ตาม แต่ปัจจุบันสังคมไทยกลับต้องเผชิญภาวะประชาธิปไตยระล้ำลึก ลึบเนื่องจากการที่กลุ่มทุนขนาดใหญ่เข้าครอบงำกระบวนการทางการเมืองโดยตรง โดยเฉพาะกลุ่มทุนด้านการสื่อสารและโทรคมนาคม รวมทั้งสื่อสารมวลชน ที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวเครือญาติของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีบางคน ตลอดจนที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจของรัฐบาล สภาพารณ์ดังกล่าวอยู่ท่ามกลางความไม่สงบทางการเมือง และทำให้เกิดความไม่สงบทางการเมือง ผลกระทบโดยตรงที่สืบทอดกันมาคือ การตัดสินใจด้านนโยบายต่างๆ ของรัฐในปัจจุบันนี้ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมหรือผลประโยชน์ของเครือข่ายธุรกิจส่วนตัวเป็นที่ตั้ง

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดกรณีหนึ่งก็คือ การตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกิจการโทรคมนาคม เช่น พระราชกำหนดพิกัดภาษีสรรพสามิต ละท่อนให้เห็นว่า ความเกี่ยวพันระหว่างการดำเนินธุรกิจของเอกชน กับการตัดสินใจในเชิงนโยบายของรัฐบาลนั้นไม่อ灸แยกออกจากกัน หรือเข้าข่ายเอื้อต่อกันอย่างชัดเจน ทั้งยังเป็นการละเมิดหลักการตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๔๐ อย่างร้ายแรง เพราะการตรากฎหมายดังกล่าว เป็นการผูกเงื่อนตายให้กับการทำงานของคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ หรือ กทช. ในอนาคต ซึ่งต้องเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ในการปฏิรูประบบโทรคมนาคมให้เกิดการแข่งขัน อย่างเสรีเป็นธรรม และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อ ประชาชน

ยิ่งไปกว่านั้น การรวมศูนย์อำนาจจากขาดกิจการสื่อสารโทรคมนาคม สื่อสารมวลชน และเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคปัจจุบัน ย่อมเปิดโอกาสให้มีการครอบงำความคิด ความรู้และทัศนคติของคนในสังคมได้อย่างไม่เครียบกรามมาก่อน ยิ่งหาก

ผู้กุมเทคโนโลยีดังกล่าวสามารถคุ้มครองจากการเมือง และการบริหารสาธารณะได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ด้วยแล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อหลักการลิทธิ์เสรีภาพ และระบบประชาธิปไตยอย่างไม่ต้องสงสัย มิพัก จะต้องกล่าวถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นต่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและประชาชน

๒. สิทธิ์เสรีภาพในการใช้ทรัพยากรสารณ์

มาตรา ๔๐ ของรัฐธรรมนูญบัญญัติให้การประกอบกิจการด้านสื่อ “จะต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น” แต่หากมองภาพรวมของการใช้สื่อในฐานที่เป็นทรัพยากรสารณ์ในปัจจุบัน จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า มีการนำเสนอ มิติด้านการศึกษา วัฒนธรรม และการนำเสนอ ประเด็นสาธารณะต่าง ๆ น้อยมาก ทั้งยังมีแนวโน้ม พื้นที่หรือเวลาที่สื่อจะนำเสนอ มิติดังกล่าวได้อย่างอิสระ กับกลุ่กตัวครอบจำกัดให้น้อยลงไปทุกที นับเป็นการลิตรอนลิทธิ์เสรีภาพตั้งแต่พื้นฐานแรกเริ่มเลยที่เดียว ทั้งนี้ เพราะลิทธิ์เสรีภาพทางข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร จะมีได้อย่างแท้จริง ย่อมขึ้นอยู่กับการกำหนดพื้นที่ เวลา วาระ และประเด็นของสื่อต่าง ๆ เป็นประการต้น

ด้วยอย่างที่เห็นได้ชัดคือ สภาพการนำเสนอ เนื้อหาของสถานีโทรทัศน์ในปัจจุบัน

จากการวิจัยเรื่องสภาพคุณภาพของเนื้อหารายการ โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิลาสินี พิพิธกุล พบว่า เมื่อพิจารณาสัดส่วนในรายการ ในช่วงเวลาหลัก (prime time) ประเภทของรายการ กระจายตัวอยู่ที่รายการบันเทิงเป็นส่วนใหญ่ คือ การนำเสนอละคร เกมโชว์ และวาไรตี้โชว์ ส่วนรายการสาระประโยชน์ต่างๆ มักนำเสนอในช่วงเวลาเช้ามาก

หรือดึกมาก แทบไม่มีรายการใดที่ได้นำเสนอในช่วงเวลาหลัก และการปรับผังรายการโทรทัศน์แต่ละครั้ง นั้น มักอาศัยเพียงการตลาดและการโฆษณาเป็นตัวกำหนด

สำหรับรายการสนทนา/ วิเคราะห์ข่าว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้การนำเสนอสาระเชิงวิเคราะห์วิจารณ์และการสร้างเวทีสาธารณะให้แก่สังคมนั้น พบว่าโดยเฉลี่ย แล้วมีการนำเสนอในจำนวนเล็กน้อย รายการเพื่อช่าวสารของสถานีโทรทัศน์ เน้นหนักที่การรายงานตามสถานการณ์รายวัน หากว่าการนำเสนอในเชิงวิเคราะห์ ซึ่งเปิดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสังคม ยิ่งกว่านั้นหลายสถานียังไม่มีรายการวิเคราะห์ช่าวปراภูอยู่เลยในผังของวันหยุดสุดสัปดาห์ และเป็นที่น่าลังเกตว่าสถานีซึ่งมีจุดยืนเป็นสถานีช่าวสารอย่างช่อง ๙ และ ไอทีวี กลับไม่มีรายการวิเคราะห์ช่าวในวันหยุดสุดสัปดาห์

รายการสาระเกี่ยวกับลิ้งแวดล้อม พบว่าเคยมีการนำเสนอทางไอทีมากที่สุด แต่จากการปรับผังรายการอย่างต่อเนื่อง ปรากฏว่ารายการสาระด้านลิ้งแวดล้อมถูกลดออกจากผังรายการไปจำนวนมาก โดยทางสถานีให้เหตุผลว่ารูปแบบชั้ชาติ ไม่มีความหลากหลาย และไม่เป็นที่น่าสนใจของผู้ชม

เมื่อพิจารณาด้านการกระจายตัวของผู้ผลิตรายการ พบว่าส่วนใหญ่แล้วมีลักษณะผูกขาดอยู่กับบริษัทผู้ผลิตขนาดใหญ่ ซึ่งมีรายการเกมโชว์นำเสนอในหลายสถานีด้วยกัน ลักษณะและรูปแบบของเกมโชว์จะสะท้อนเป้าหมายทางการตลาดของบริษัท เป็นช่องทางส่งเสริมของการตลาดเป็นหลัก

กล่าวโดยสรุป ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา รายการบันเทิงมีสัดส่วนเพิ่มสูงมากขึ้นเรื่อยๆ ในรายการโทรทัศน์ ส่วนช่องทางในการนำเสนอรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ หลากหลาย และส่งเสริมลิทธิ์ประโยชน์ของประชาชนกลับลดน้อยลง

กรณีด้วยอย่างที่สะท้อนถึงความถดถอยในเนื้อหา

สาระของลือโทรทัศน์เห็นได้จากความเปลี่ยนแปลงของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งเป็นอดีต “ทีวีเสรี” จัดตั้งขึ้นหลังสุดภัยให้ระบบการประมูลที่เน้นความโปร่งใส และมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นสถานีเสนอข่าวสารและรายการสารคดี ทว่าช่วง ๓ - ๔ ปีที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างโดยฉันทานมติทางการเมือง ส่งผลให้สถานีไอทีวีรับเปลี่ยนตัวเองไปอย่างมาก มีสัดส่วนของรายการบันเทิงสูงกว่าเกณฑ์ที่จะจัดไว้ตามเอกสารลัญญาลัมปทาน โดยมีสัดส่วนของรายการข่าวและสาระความรู้ที่เริ่มจะใกล้เคียงกับสัดส่วนของรายการบันเทิงมากขึ้นทุกที

ล่าสุดหลังจากอนุญาโตตุลาการมีคำตัดสินให้สถานีไอทีวีแก้ไขลัญญาลัมปทานได้ กล่าวคือ จากเดิมที่มีข้อกำหนดว่าสัดส่วนรายการไอทีวี ต้องเป็นข่าวและสาระร้อยละ ๗๐ เป็นบันเทิงร้อยละ ๓๐ ให้เปลี่ยนมาเป็นรายการบันเทิงได้ถึงร้อยละ ๕๐ และช่วงเวลาหลักช่วงทวีคั่วไม่จำเป็นต้องเป็นรายการข่าวสารอีกต่อไป ไอทีวีจึงปรับเปลี่ยนผังรายการขนาดใหญ่ เหตุการณ์ดังกล่าวถือว่าเป็นการละเมิดเจตนากรณ์ของการต่อตั้งสถานีโทรทัศน์ไอทีวี และเจตนากรณ์การปฏิรูปลือตามรัฐธรรมนูญอย่างร้ายแรง กลยุทธ์เป็นกรณีที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากจากสังคม และยังทำข้อกฎหมายที่ถูกต้องเป็นธรรมไม่ได้

๓. การละเมิดสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชน

บทบัญญัติมาตรา ๔๐ ในรัฐธรรมนูญ กำหนดให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ ทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ด้วยฐานคิดสำคัญ คือ คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม

เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติ เพื่อประโยชน์สาธารณะ ทว่าการดำเนินการตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว กลับเป็นไปอย่างติดขัดล่าช้า ได้รับการเพิกเฉยจากรัฐบาล แม้ว่าจะล่วงเลยมา กว่าหกปี กลไกประกอบรัฐธรรมนูญมาตรา ๔๐ ก็ยังไม่มีวีแวร์ว่าจะเสร็จลื้น ไม่ว่าจะเป็นองค์กรอิสระ หรือกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญที่ครบถ้วน ด้วยเหตุนี้ สภาพการถือครองลือจังคงเป็นเช่นเดิม และการบริหารดำเนินงานยังคงไม่สอดคล้องกับเจตนากรณ์ของมาตรา ๔๐ การใช้ระบบเล่นส่ายเพื่อให้ได้มาซึ่งลัมปทานสถานีวิทยุ โทรทัศน์ การยกย้ายลับเปลี่ยนผู้บริหารโดยปราศจากติดก้าและกระบวนการที่โปร่งใส เป็นธรรม การระงับรายการต่าง ๆ ไม่ให้มีการนำเสนอข่าวสารหรือความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับรัฐบาล ยังคงเกิดขึ้นตลอดมา

กระนั้นก็ต้อง ความก้าวหน้าประการหนึ่งที่เห็นได้ชัด ก็คือ พัฒนาการของวิทยุชุมชน ซึ่งกลุ่มประชาสังคมที่จังหวัดกาญจนบุรี ได้สร้างเครื่องส่งกระจายเสียงและทดลองออกอากาศโดยใช้ระบบการกระจายเสียงกำลังต่ำ จากนั้น จึงก่อให้เกิดสถานีวิทยุชุมชนทั่วประเทศ รวมแล้วในปัจจุบันมีการออกอากาศกว่า ๑๕๐ สถานี ในลักษณะจุดปฏิบัติการเรียนรู้ของชุมชน แต่ปรากฏการณ์ดังกล่าว กลับได้รับการขัดขวางจากหน่วยงานราชการ โดยกล่าวหาว่าวิทยุชุมชนดังกล่าวจัดตั้งดำเนินการอย่างผิดกฎหมาย แต่เนื่องจากกระแสสนับสนุนของประชาชนมีสูงมาก รัฐบาลจึงออกมติคณะกรรมการรัฐมนตรี เพื่อรับรองสถานะของวิทยุชุมชน เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยระบุว่า “หากจะห้ามไม่ให้ภาคประชาชนจัดทำวิทยุชุมชน ก็อาจเป็นการขัดบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ” หลังจากนั้นสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีได้จัดประชุมเพื่อหา “มาตรการและหลักเกณฑ์ชั่วคราววิทยุ

ชุมชน” ร่วมกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) เครือข่ายนักวิชาการสื่อสารมวลชน และเครือข่ายนักวิชาชีพสื่อสารมวลชน

อย่างไรก็ตาม ในระหว่างการจัดทำร่างมาตรการและหลักเกณฑ์ชั่วคราวฯ ได้เกิดเหตุการณ์การออกหมายค้นและยึดเครื่องส่ง และออกหมายจับผู้ประสานงานวิทยุชุมชนอ้างทอง ในวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ทางสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติจึงร่วมกับคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) ยื่นหนังสือต่อประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประธานวุฒิสภา และประธานคณะกรรมการวิชาการ มีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา ขอให้ดำเนินการติดตามและตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีวิทยุชุมชนอ้างทอง และประสานงานไปยัง นายไกรศักดิ์ ชุมหะวัน วุฒิสมาชิกจังหวัดนครราชสีมา ในร่างเป็นนายประกันให้กับนายเลสเลียร์ จันทร์ ผู้ประสานงานวิทยุชุมชนจังหวัดอ้างทอง และร่วมกับสภาพนายนายความในการติดตามการดำเนินคดีอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบัน คดีดังกล่าวอยู่ระหว่างการพิจารณาของอัยการเขต ๑ (พระนครศรีอยุธยา)

ในส่วนของการจัดทำร่างมาตรการและหลักเกณฑ์ชั่วคราววิทยุชุมชน หลังการจัดทำร่างฯ แล้วเสร็จ กรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งเห็นแย้งกับมติที่ประชุมจัดทำร่างฯ ได้ยื่นเรื่องไปยังสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ขอให้พิจารณาเรื่องการจัดทำวิทยุของภาคประชาชน และมีโครงการจัดตั้งวิทยุ องค์การบริหารส่วนตำบล แทนคลื่นความถี่วิทยุชุมชน คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อจึงร่วมกับสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ จึงยื่นหนังสือถึงประธานวุฒิสภา และประธานคณะกรรมการวิชาการ มีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา ให้ตรวจสอบเรื่องที่เกิดขึ้น และเรียกร้องให้คณะกรรมการรับรองผลการทำงานของคณะกรรมการร่วม

สามฝ่าย เพื่อแก้ปัญหาวิทยุชุมชน

หลังจากที่รัฐบาลใช้เวลากว่า ๔ เดือนในการพิจารณาร่างหลักเกณฑ์ชั่วคราววิทยุชุมชน ล่าสุด เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๖ คณะกรรมการรับรองได้ผ่านมติคณะกรรมการรัฐมนตรีเกี่ยวกับวิทยุชุมชน ยกเว้นการจัดการวิทยุชุมชนไปให้กับกรมประชาสัมพันธ์ โดยขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนอย่างลึกลับเชิง

๔. การแทรกแซงและคุกคามสิทธิเสรีภาพของสื่อ

สถานการณ์การแทรกแซงเสรีภาพของสื่อมวลชนโดยรัฐบาลอย่างชัดแจ้ง เช่น การคุกคามโรงพิมพ์ คุกคามชีวิต การฆ่ามีชู้ บังคับ โดยใช้อำนาจรัฐนั้น กล่าวได้ว่าในช่วงที่ผ่านมา ลักษณะในเชิงปริมาณลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีต แต่ในอีกด้านหนึ่ง การแทรกแซงกลับมีรูปแบบที่ซับซ้อนและยุ่งเหยิงขึ้น และมีแนวโน้มหวนกลับไปสู่ระบบอำนาจนิยม เพราะเป็นการแทรกแซงผ่านกลไกทุน ทั้งในรูปแบบของการเลือกสนับสนุนโฆษณา หรือการถือหุ้นเป็นเจ้าของทางตรง โดยที่ทุนส่วนใหญ่นั้นมีสายสัมพันธ์แน่นกับอำนาจทางการเมือง ทั้งยังมีการสร้างความลับพื้นที่ เชิงเกื้อหนุนทั้งทางตรงและทางอ้อมกับสื่อมวลชน ตั้งแต่ระดับนักข่าว บรรณาธิการ จนกระทั่งเจ้าของกิจการสื่อ

สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย^{๗๐} สรุปรูปแบบของการแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชน ที่มาจากการอำนวยการในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ว่าเป็น “ปีแห่งการแทรกซึมลึก” และสรุปภาพปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ว่าเป็น “ปีแห่งการกดดันตื้องขึ้นอยู่กับพลังแห่งทุนในการสนับสนุน ดังข้อสรุปที่ว่า

“ในด้านของสื่อหนังสือพิมพ์ ที่โดยทฤษฎีแล้วน่าจะเป็นสื่อที่มีความเป็นอิสระ เพราะมีเอกชนเป็นเจ้าของ แต่ก็มีพฤติกรรมอันเป็นที่ทราบกันดีในหมู่ผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์ว่า ได้มีการนำเอาผลประโยชน์ด้านรายได้จากค่าโฆษณาจากบริษัทเอกชน ที่เป็นเครือข่ายเดียวกับผู้มีอำนาจในรัฐบาล รวมทั้งงบประมาณโฆษณาประชาสัมพันธ์ของรัฐวิสาหกิจ และหน่วยราชการต่างๆ มาเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับการนำเสนอเนื้อหาข่าวที่อาจจะก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อรัฐบาล

ขณะเดียวกันก็พบว่าหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจต่างๆ ได้นำงบประมาณจำนวนมากไปอุดหนุนสื่อหนังสือพิมพ์ที่นำเสนอข่าวในลักษณะที่เป็นการสนับสนุนการดำเนินงานรัฐบาล ซึ่งมีนิยมต่อการละเมิดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๓๓ ที่ห้ามไม่ให้รัฐให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชน”^{๗๑}

สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ประเมินสภาพการณ์ดังกล่าวว่า ย่อมล่วงผลทำให้ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อต้องทำหน้าที่อยู่ภายใต้ความหวาดกลัว นำไปสู่การทำงานในลักษณะ “ตัดตอน เนื้อหาด้วยตนเอง” หรือที่เรียกว่าโดยทั่วไปว่า “การเซ็นเซอร์ตัวเอง” (self-censorship) ทำให้ความซัดเจน

และ ความเจาเล็กให้รอบด้านลดน้อยลง ในขณะเดียวกัน ก็มีการนำเสนอเพียงด้านเดียวมากขึ้น โดยให้พื้นที่กับรัฐและกลุ่มทุน จนก่อให้เกิดสภาพ “การผูกขาดความคิดเห็นสาธารณะ” ซึ่งพื้นที่สำหรับความคิดเห็นของประชาชนคงถูกลดทอนออกไปอย่างมาก

เช่นเดียวกับการประเมินโดยคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.)^{๗๒} ว่าหลายปีที่ผ่านมา สื่อมวลชนโดยรวมขาดความเป็นกลาง มักนำเสนอด้านเดียวในเชิงสนับสนุนรัฐบาล หากกว่าจะเป็นเวทีแห่งการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลายและมีการถ่วงดุล^{๗๓}

ในรอบปี พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๕๖ มีเหตุการณ์การคุกคามสิทธิเสรีภาพและแทรกแซงสื่อมวลชนที่สำคัญ ครบทุบยกมาพิจารณา ดังนี้

๔.๑ การแทรกแซงผ่านกลไก/อำนาจทางการเมือง

๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี วางแผนจัดทำโครงการจัดตั้งศูนย์ทำความเข้าใจกับประชาชน (ศชป.) เพื่อติดตามตรวจสอบ และจับตากิจกรรมของสื่อมวลชนอย่างใกล้ชิด แต่ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างมาก จนต้องระงับไป

๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๕ รัฐลั่งการห้ามการจำหน่าย นิตยสารฟาร์มสเตอร์ ไอโคโนมิก รีวิว และนิตยสารดิไอโคโนมิสต์ ที่ทำรายงานพิเศษวิจารณ์การทำงานของรัฐบาล กรณีดังกล่าวได้มีการกล่าวถึงใน “รายงานการปฏิบัติต้านสิทธิมนุษยชนของประเทศไทยต่างๆ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๕ กระบวนการคุกคามสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” ว่า

^{๗๐} www.tja.or.th

^{๗๑} จากรายงานสถานการณ์สื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

^{๗๒} คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๕๗

^{๗๓} อ้างแหล่ง

“รัฐบาลได้เพิกถอนวีช่องนักหนังสือพิมพ์ต่างชาติสองคนที่ทำงานให้กับนิตยสารฟาร์อีสเทิร์น อีโคโนมิครีวิว (Far Eastern Economic Review) โดยให้เหตุผลว่าการนำข่าวในประเทศไทยของนักข่าวทั้งสองเป็นภัยต่อความมั่นคงและเสถียรภาพทางลัทธิของประเทศ บรรณาธิการและเจ้าของสำนักพิมพ์ของนิตยสารฉบับนี้ที่ประจําอย่างกันนั้น สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองได้ชื่น “บัญชีดํา” หลังจากนิตยสารฉบับเดือนกุมภาพันธ์พิมพ์บุพาราม ไม่ปรากฏแหล่งที่มาของข้อมูลนั้น ที่รายงานเกี่ยวกับความชัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ กับนายกรัฐมนตรี เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ยึดนิตยสารฉบับที่ลงบทความดังกล่าวจากแผงหนังสือ แต่หลังจากบรรณาธิการของนิตยสารส่งหนังสือไปยังรัฐสภาเพื่อขอโทษต่อเหตุการณ์ดังกล่าว รัฐบาลจึงได้สั่งยกเลิกคำสั่งเดิมที่ให้เพิกถอนวีช่า และลบชื่อนักข่าวทั้งสองออกจากบัญชี”^{๗๕}

๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ มีการถอดรายการวิทยุ
ในเครือเนชั่นฯ ออกจากผังรายการของสถานีวิทยุ
๙๐.๕ MHz. กะทันหัน หลังจากได้วิพากษ์วิจารณ์
การที่รัฐบาลสั่งห้ามจำหน่ายนิตยสารดังกล่าว

๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ มีการตั้งข้อหา
อั้งยี่ช่องโจร และใช้กลไกของสำนักงานป้องกัน
และปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.) ทำหนังสือถึง
ธนาคารพาณิชย์ ๑๗ แห่ง ให้มอบข้อมูลทาง
ธุกรรมการเงินของนักหนังสือพิมพ์และผู้นำ
องค์กรเอกชนบางแห่งที่ทำงานตรวจสอบรัฐบาล
เพื่อตรวจสอบการเงินของบรรณาธิการและผู้บริหาร
สือรายแห่ง เช่น สือในเครือเนชั่น หนังสือพิมพ์
ไทยโพลีตี้ แนวหน้า รวมทั้งนักพัฒนาจากองค์กร
พัฒนาเอกชน ซึ่งผู้บริหารเครือเนชั่น ได้ยื่นหนังสือ
ร้องต่อศาลปกครองให้รัฐบาลคำสั่งของ ปปง. ดังกล่าว

ปัจจุบันตัวแทนกลุ่มมองค์กรพัฒนาเอกชนได้ยื่นฟ้องร้องต่อศาลปกครอง ว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของหน่วยราชการ

๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๖ นายจักรพันธุ์
ยมจินดา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคไทยรักไทย
พยายามผลักดัน ร่าง “พระราชบัญญัติสาขาวิชาชีพ
การกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์” ซึ่งมีเนื้อหา
สอดคล้องกับร่างกฎหมายของกลุ่มผู้ประกอบอาชีวะ
โทรทัศน์ที่เป็นเจ้าของกิจการ เข้าสู่การพิจารณาของ
สภาผู้แทนราษฎร โดยกำหนดให้มีการขึ้นทะเบียน
นักวิชาชีพภายในได้การกำกับของสาขาวิชาชีพ ให้อำนาจ
นายกรัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการสาขาวิชาชีพ
จำนวน ๒๓ คน เท่ากับเป็นการให้อำนาจทางการเมือง
เข้ามาควบคุมได้โดยตรง แต่ร่างกฎหมายดังกล่าวได้รับ
การคัดค้านจากลี่มวลชนและประชาชน และมีการยื่น
หนังสือต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรให้ถอนร่าง
ดังกล่าวออกไป จนทำให้นายจักรพันธุ์ ยมจินดา
ยอมถอนร่างฯ ดังกล่าวออกจากวาระในที่สุด

๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ หลังจาก สถานีวิทยุ
ร่วมด้วยช่วยกัน FM.๘๙ ออกอากาศແບບັນທຶກເລື່ອງ
ລັມການຊົນໆ ຮ.ຕ.ອ.ປະຈຸບັນ ເປີຍມສມບູຮົນໆ ຮອນນາຍກ
ຮັສູມນິຕີ ພັນການປະບັບຄະນະຮັສູມນິຕີ ແສດງຄວາມເຫັນ
ຕ່ອງການຕັດລືນໃຈຂອງນາຍກຮັສູມນິຕີ ທຳໃຫ້ນາຍກຮັສູມນິຕີ
ໄມ່ພອໃຈແລກລ່າວຕໍ່ທີ່ການທຳກຳຂອງລື່ອມວລ່ານ
ສະຖານີວິທີ່ຮັສູມນິຕີ ອັນດີໃຈຢູ່ເວັບໄວ້ເວັບໄວ້
ຕັດສັນຍານອົກອາກະກະທັນທັນ ໂດຍການກວດກຳ
ດິນແດນຊື່ເປັນເຈົ້າຂອງສະຖານີໃຫ້ເຫຼຸດພລວ່າ ຄຽບຍາຍ
ສັນຍາພອດີ ຈຶ່ງໄມ່ຕ່ອສັນຍາໃຫ້ໃໝ່ ແລະທາງກອງທັພ
ຕ້ອງການບຣິຫາຣຄລື່ນເອງ ເຫຼຸດການນິກ່ອໃຫ້ເກີດກາ
ວິພາກໝົວຈາຣນີຈາກສາຫາຣນ່ານ ແລະເກີດກາຮົມຕ້ວ
ຂອງກລຸ່ມຜູ້ຟ້ງການສະຖານີດັ່ງກ່າວຕໍ່ວາອົກມາ
ແສດງພັ້ນເຄື່ອນໄຫວອຍ່າງມາກ ສັ່ງຜລໃຫ້ທາງຜົນວິຫາຣ

๗๔ รายงานการปฏิบัติต้านลิทธิมุขยชนของประเทศต่างๆประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๕ กระทรวงการต่างประเทศสร้างในส่วนที่เกี่ยวกับประเทศไทย หมวดที่ ๒ การเครือขายธิเบร์กภาพของพลเมือง <http://www.usa.or.th/service/docs/reports/hr02thai-t.htm>

สถานีสามารถเจรจาและตกลงต่อสัญญา กับกรรมการ
รักษาดินแดนได้

๔.๒ การข่มขู่คุกคาม / การใช้ความรุนแรง / การปลดจากงาน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า สถานการณ์
การคุกคามลือมวลดชน โดยการข่มขู่และใช้กำลัง^{๑๐}
ประทุษร้าย มีปรากฏเป็นข่าวอย่าง แต่ก็สามารถ
ประมวลเหตุการณ์ที่สำคัญในลักษณะดังกล่าวในช่วง
๒-๓ ปีที่ผ่านมาได้ดังต่อไปนี้

๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ คนสนิทของ
นายกรัฐมนตรีข่มขู่ว่าจะตอบปากผู้ลือข่าวประจำ
ทำเนียบรัฐบาลของหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ เนื่องจาก
ไม่พอใจการนำเสนอข่าวในเรื่องที่ บปง. ตรวจสอบ
การทำธุกรรมของผู้บริหารหนังสือพิมพ์

๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๕ นักข่าววิทยุของ
สำนักข่าวไอเอ็นเอ็นถูกชายจารจ์อ้างตัวเป็นตำรวจ
จำนวน ๔ คนคุกคามที่บ้านพัก อ้างว่าเมื่อไม่พอใจ
การทำหน้าที่ของผู้ลือข่าวที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๕ บรรณาธิการ
หนังสือพิมพ์ตราดเดลี่ ถูกพนักงานควบคุมลักพาตายนาน
ของบริษัทเรือเฟอร์รี่ ที่อำเภอแหลมฉบอน จังหวัดตราด
ทำร้าย ขณะทำหน้าที่บันทึกภาพการลำเลียงรถยานต์
ลงเรือเฟอร์รี่

๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ บรรณาธิการ
หนังสือพิมพ์พัทยาวีคลี จังหวัดชลบุรี ถูกคนร้าย^{๑๑}
ใช้ไม้หน้าสาม ตีกระจกรถปิกอัพแตกกระเบื้อง เชื่อว่า
มีสาเหตุมาจาก การเสนอข่าวเปิดโปงบ่อนการพนัน
ในเมืองพัทยา

๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๕ เกิดเหตุนักการเมือง
อาชญากรกล่าวหาว่ากระทำการลวนลามนักข่าวหญิง
ของหนังสือพิมพ์มติชน ในโรงเร漾ย่านถนนรัชดาภิเษก
ขณะปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้ลือข่าว

๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๙๖ นายสุรพงษ์ ฤทธิ์
ผู้ลือข่าวหนังสือพิมพ์ไทยรัฐและไทยทีวีสีช่อง ๓
ประจำจังหวัดภูเก็ต ถูกยิงเสียชีวิต เนื่องจากนำเสนอด้วย
ข่าวเปิดโปงธุรกิจที่ผิดกฎหมายในจังหวัดภูเก็ต

นอกจากนี้ ยังมีกรณีข้าราชการระดับสูงมี
พฤติกรรมไม่เหมาะสม เชิงลวนลามต่อนักข่าวสตรี
ซึ่งถือเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมทั้ง
กรณีคนใกล้ชิดของอดีตโอมากประจำสำนักนายก
รัฐมนตรีไม่พอใจการนำเสนอของนักข่าวประจำทำเนียบ
จึงเดินเข้าไปข่มขู่

นอกจากกรณีดังกล่าวซึ่งปรากฏเด่นชัดแล้ว
ยังมีอีกหลายกรณีที่ไม่มีหลักฐานและไม่ปรากฏเป็น^{๑๒}
ประเด็นสาธารณะว่า สื่อมวลชนถูกคุกคามแทรกแซง
ให้สูญเสียความเป็นอิสระในวิชาชีพ เช่น การปรับย้าย^{๑๓}
ตำแหน่งหน้าที่ของบรรณาธิการข่าว ไปอยู่ในตำแหน่ง^{๑๔}
ที่แขวนลอย เนื่องจากทำข่าวตรวจสอบรัฐบาล หรือ^{๑๕}
กระทำการที่บรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางฉบับ^{๑๖}
ต้องตัดสินใจลาออกจากงาน เนื่อง เพราะแรงบัน^{๑๗}
ทางการเมือง เป็นต้น

กรณีที่เรียกว่า “๒๓ กบฏ ไอทีวี” เป็น^{๑๘}
เหตุการณ์ที่สำคัญยิ่งต่อสิทธิเสรีภาพของนักวิชาชีพ^{๑๙}
กรณีดังกล่าวเริ่มจากการที่พนักงานไอทีวีถูกไล่ออก
จากการพร้อมกัน ๒๓ คนในวันที่ ๗ กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร หลังจากบริษัท^{๒๐}
ซึ่งคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) เข้ามาถือหุ้นใหญ่^{๒๑}
ในไอทีวีได้ไม่นาน และเป็นระยะเวลาหลังจากที่^{๒๒}
พระคริสต์ไทยได้รับชัยชนะเข้ามาจัดตั้งรัฐบาล ทั้งนี้^{๒๓}
เป็นที่เข้าใจและรับรู้ทั่วโลกว่า สาเหตุสำคัญที่พนักงาน^{๒๔}
ทั้งหมดโดนไล่ออก เป็นเพราะต่อสู้เรื่องเสรีภาพ^{๒๕}
ของกองบรรณาธิการ เพื่อให้ปลอดจากการครอบงำ^{๒๖}
ของกลุ่มทุนที่สนับสนุนพรรคการเมือง รวมทั้งการ^{๒๗}
ที่พนักงานรวมตัวกันก่อตั้งสหภาพแรงงาน^{๒๘}

หลังจากถูกปลดออกจากงาน อดีตนักข่าวไอทีวี

ได้ดำเนินการยื่นฟ้องเรียกร้องความเป็นธรรมต่อศาลแรงงาน และต่อมาในวันที่ ๖ ก.ย.๒๕๔๙ ศาลแรงงานกลาง มีคำวินิจฉัยยืนตามคำสั่งคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ ให้ผู้บริหารสถานีโทรทัศน์ไอทีวีรับผิดชอบงานทั้งหมดกลับเข้าทำงานในตำแหน่งและอัตราค่าจ้างไม่ต่างกว่าเดิม และให้จ่ายค่าเสียหายเท่ากับค่าจ้างอัตราสุดท้าย นับแต่วันเลิกจ้างจนถึงวันสุดท้าย ที่รับกลับเข้าทำงาน แต่ผู้บริหาร ไอทีวีได้ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลฎีกานในวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๙ จึงทำให้สถานะของอดีตพนักงาน ไอทีวีจนถึงขณะนี้ ยังไม่มีความเปลี่ยนแปลงใดๆ และยังรอคำพิพากษาจากศาลฎีกาน

ประเด็นนี้กล้ายเป็นความลับเฉพาะที่อ่อนต่อวงการโทรทัศน์ แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลให้เกิดการสร้างบรรยายกาศแห่งความหวาดกลัวขึ้นในกลุ่มนักวิชาชีพ ลือ ทำให้ไม่กล้ามีบทบาทในการรวมตัวต่อสู้เคลื่อนไหว เพื่อสิทธิเสรีภาพและการจัดตั้งสหภาพแรงงาน อีกเลย

ในช่วง ๓ ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. ๒๕๔๔ - ๒๕๔๙) กล่าวได้ว่า การปรับเปลี่ยน โยกย้าย กองบรรณาธิการนั้นเกิดขึ้นกับแบบทุกองค์กรล้วน โดยเฉพาะลือ หนังสือพิมพ์ที่ได้ชื่อว่ามีความแหลมคมมากกว่าลือ กระจายเสียง แต่ปัจจุบันก็ถูกแทรกแซงด้วยอำนาจ กลุ่มธุรกิจการเมือง ล่าสุดในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๗ หลังจากข่าวใหญ่ช่วงปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ที่กลุ่มธุรกิจการเมืองที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนายสุริยะ จังรุ่งเรืองกิจ ผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ระดมชือหุ้นเครือเน้น รวมแล้วมีจำนวนมากเป็นอันดับ ๓ ในจำนวนผู้ถือหุ้นทั้งหมด ส่งผลกระทบต่อ เศรีภาพของกองบรรณาธิการค่อนข้างมาก เพราะลือ ในเครือเน้น ยังถือได้ว่ามีพื้นที่สำหรับการวิเคราะห์ ตรวจสอบ วิพากษ์วิจารณ์ อำนาจทางการเมืองมาตลอด แต่ปัจจุบันกำลังถูกแทรกแซงเพื่อครอบงำโดยทุน

ที่เชื่อมโยงกับการเมือง

ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๗ ผู้บริหารหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ มีคำสั่งโยกย้ายบรรณาธิการ คือ นายวีระ ประทีปชัยกุรุ ออกจากตำแหน่ง แม้ ผู้บริหารจะอ้างถึงเหตุผลในการปรับเปลี่ยนตำแหน่ง ว่า เป็นผลมาจากการไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารงาน แต่แท้จริงแล้ว ในแวดวงวิชาชีพเป็นที่รับรู้ กันดีว่า สาเหตุสำคัญมาจากการเมือง ที่ต้องการเข้าแทรกแซงลือภายนอกอ้างกฎหมายในเมืองไทย เพื่อควบคุมเนื้อหาที่สื่อสารไปยังนานาชาติ ไม่ให้กระทบต่อภาพลักษณ์การบริหารงาน โดยเฉพาะการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจและการมีผลประโยชน์ ทับซ้อนของผู้มีอำนาจในรัฐบาล ยิ่งไปกว่านั้น นายวีระ ประทีปชัยกุรุ ยังดำรงตำแหน่งนายกสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย เหตุการณ์ครั้งนี้จึงเป็นการตอบยกยับบรรยายกาศแห่งความหวาดกลัว ให้เพิ่มขึ้นในวงการสื่อสารมวลชนปัจจุบัน

และหลังจากนั้นไม่นาน ก็มีการปรับเปลี่ยนบรรณาธิการและกองบรรณาธิการนิตยสาร สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ครั้งใหญ่ เนื่องจากที่ผ่านมา สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ยังคงเป็นลือที่ตรวจสอบ วิพากษ์วิจารณ์อย่างต่อเนื่อง แต่ปัจจุบันต้องปรับทิศทางภายใต้แรงบีบทางการเมืองและธุรกิจ

กรณีที่เป็นการคุกคามลิทธิเสรีภาพอย่างแย่ยล ที่นำติดตามอย่างยิ่งอีกกรณีหนึ่ง ก็คือ ความพยายามที่จะใช้กระบวนการยุติธรรมตามปกติดำเนินการคุกคามแทนที่จะใช้กลไกฝ่ายบริหารของรัฐหรือการบริหารของเอกชนดำเนินการโดยตรง ทั้งนี้ โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อสกัดกันการนำเสนอข้อมูลและการเคลื่อนไหวของนักวิชาการและองค์กรวิชาชีพและภาคประชาชน ดังจะเห็นได้จากการ บริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นบริษัทในครอบครัวของนายกรัฐมนตรี พ้องหมื่นประมาณเลขานุการคณะกรรมการรณรงค์

เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) หลังจากที่มีการเปิดเผยแพร่ประโยชน์ทั้งช้อนของนายกรัฐมนตรีกับบริษัทดังกล่าวเป็นเรื่องน่าพิจารณาว่า หากกรณีดังกล่าวมีการรับฟ้องและพิพากษาไปทางใดทางหนึ่ง ย่อมถือเป็นบรรทัดฐานให้มีการดำเนินการฟ้องร้องในลักษณะเดียวกันต่อไปได้อีก อันจะส่งผลให้การนำเสนอข่าวสารแสดงทัศนะใด ๆ เกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งช้อนระหว่างการเมืองกับกลุ่มธุรกิจ เป็นเรื่องที่กระทำได้ยากยิ่งหรืออาจทำไม่ได้เลย

กล่าวโดยสรุป การผลักดันนโยบายเพื่อการปฏิรูปสื่อตามมาตรา ๔๐ มีความคืบหน้าอยามาก และปัญหาอุปสรรคที่เคยเกิดขึ้นเสมอมาจากวัฒนธรรมอำนาจนิยมในองค์กรของรัฐ ไม่เคารพเจตนา湿润น์ของบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญ และไม่เชื่อมั่นในพลวัตการเติบโตของภาคประชาชน ก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลง ในทางตรงข้าม ปรากฏการณ์ใหม่ด้านลีอที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมไทย ก็คือ การเข้ามาปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มทุน ทั้งด้านโทรคมนาคม และด้านวิทยุโทรทัศน์ โดยอาศัยอำนาจจากรัฐโดยตรง และใช้ช่องทางต่างๆ ในการผลักดันกฎหมายนโยบาย หรือการพยายามทำให้องค์การอิสระด้านลีอเป็นตัวแทนดูแลผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจ

นั่นวันการที่พระคริรเมืองใหญ่ ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ สามารถอาศัยเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญและกระบวนการทางการเมืองรวมศูนย์ผู้ขาดอำนาจจากรัฐได้ จะยิ่งทำให้การกำหนดและดำเนินนโยบายต่างๆ เป็นไปอย่างเบ็ดเสร็จฝ่ายค้านและเสียงคัดค้านไม่มีกำลังพอที่จะตรวจสอบและเปิดโอกาสให้มีทางเลือก การเคลื่อนไหวของภาคประชาชน นักวิชาชีพ หรือนักวิชาการ ก็ถูกทำให้แห่เบาไว้ความหมาย ไม่ปรากฏเป็นประเด็นในการสื่อสารสาธารณะ หรือไม่ ก็กลับได้รับการตอบโต้

การประณามและการใส่ร้ายป้ายสือย่างหนักหน่วง

ทั้งหมดนี้ย่อมส่งผลให้การปฏิรูปสื่อและกิจการสื่อสารโทรคมนาคมมีอุปสรรคและข้อจำกัดสูงมาก และสิทธิเสรีภาพด้านข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร นับวันก็ยิ่งถูกคุกคามลิด落ลงมากขึ้นโดยลำดับ

สื่อกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน

ในขณะที่สื่อมวลชนกำลังถูกความคุมและคุกคามเสรีภาพในการนำเสนอความจริงที่รับด้าน ทางด้านการเมืองเศรษฐกิจ วัฒนธรรม อีกด้านหนึ่ง ก็ยังมีสื่อมวลชนที่ล่วงล้ำละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้คน ส่วนต่างๆ ในสังคม โดยเฉพาะประชาชนที่รักงานเจ้า หรือตกเป็นเหยื่อจากการณ์ต่างๆ เช่น กรณีข่าวอาชญากรรมที่การนำเสนอข่าวไปกระทบสิทธิเสรีภาพของบุคคลอาทิ เด็ก ผู้หญิงที่ถูกกระทำ กล้ายเป็นว่าสื่อทำให้ผู้ตกลเป็นเหยื่ออาชญากรรมต้องได้รับผลกระทบช้ำสอง

ปัญหาดังกล่าวถือเป็นเรื่องใหญ่ มีการตั้งคำถามกับจริยธรรมและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน มาตลอด แม้จะมีกิจกรรมตรวจสอบกันเองผ่านสถาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ ปัญหาดังกล่าวที่ปรากฏ

ผ่านสื่อแขนงต่างๆ ก็ยังไม่มีวี่แววว่าจะเป็นทางลง ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติได้รับเรื่องราวร้องทุกข์ด้านการละเมิดจริยธรรมในวิชาชีเพื่อมวลชน จำนวน ๓๗ เรื่อง ส่วนใหญ่เป็นเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการนำเสนอข่าวคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง การนำเสนอภาพข่าวที่มีลักษณะละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้หญิง การลงข้อความโฆษณาโดยไม่ระบุให้ชัดเจนว่าเป็นพื้นที่โฆษณาและการมีพฤติกรรมละเมิดจริยธรรมอย่างร้ายแรงของผู้สื่อข่าว ซึ่งผลการพิจารณาส่วนใหญ่ หนังสือพิมพ์ที่ถูกร้องเรียนยินยอมที่จะดำเนินการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ร้อง รวมทั้งในบางกรณีพิจารณาว่าหนังสือพิมพ์ที่ถูกร้องเรียนได้นำเสนอข่าวไปตามหน้าที่ปกติของสื่อมวลชน จึงให้ยกคำร้อง และอีกหลายกรณียังอยู่ระหว่างการพิจารณา

ข้อมูลจากหนังสือวันนักข่าว ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ได้ประมวลความคิดเห็นจากการสัมมนาอภิปรายในประเด็นเกี่ยวกับปัญหาจริยธรรมและความรับผิดชอบของสื่อ ซึ่งสะท้อนความเป็นจริงในสถานการณ์ปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เช่น การนำเสนอภาพอาชญากรรมบนสื่อ เช่นในเรื่องโสเกนี มีความเห็นว่า “ผู้หญิงที่เลือกเป็นโสเกนี เขาอาจจะเลือกที่จะขายบริการทางเพศ แต่ไม่ได้เลือกที่จะถูกปราบ죽โดยไม่มีเลือพ้าห่อร่างกายในสื่อที่มีคนเห็นทั่วประเทศ” เช่นเดียวกับความเห็นของ ดร.วิลาสิณี พิพิธกุล นักวิชาการด้านสื่อ วิจารณ์ว่า “จากภาพข่าวที่ปรากฏกรณีพนักงานทัณฑ์รถเมล์ปรับอากาศถูกคนร้ายมาตกรรมในห้องน้ำอู่รัตเมล์ มีการตีพิมพ์สภาพผู้ตายนักข่าวก็เปลือย เพย์ให้เห็นร่างกายท่อนบนและล่างแข็ง เช่นเทคนิคการพิมพ์ปกปิดบางส่วน แต่ก็ยังเปิดเผยให้เห็นสภาพชัดเจนนี้ ถือว่าการนำเสนอ

ขาดจรรยาบรรณวิชาชีพ ขาดความรับผิดชอบต่อสังคมและเม็ดสิทธิมนุษยชนของผู้ตายน ครอบครัวและสตรี”

สื่อกับการแพร่ภาพโป๊เป็นประเด็นที่ได้รับการกล่าวถึงกันด้วยความห่วงใยมากขึ้นในการสัมมนาเรื่อง “ลือสร้างเสริมหรือเพิ่มภัยให้เด็กและสตรี” ซึ่งจัดโดยคณะกรรมการวิชาชีพกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ วุฒิสภา ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ วันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ สมาชิกวุฒิสภาที่เข้าร่วมสัมมนานักวิชาการสื่อหนังสือพิมพ์ที่ลงภาพผู้หญิงโป๊เปลือย และเรียกร้องให้สื่อมวลชนควบคุมกันเอง เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะภาคประชาชนสังคมต้องเคลื่อนไหวกดดันให้สื่อนำเสนอข่าวในแนวทางที่ถูกต้อง

จากการประมวลกรณีที่สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์และสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติได้ดำเนินการตักเตือนและให้สื่อแสดงความรับผิดชอบทางจริยธรรม มีประเด็นเกี่ยวข้องกับปัญหาการที่สื่อละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ควรนำเสนอ ดังต่อไปนี้

๑) การละเมิดสิทธิและศักดิ์ศรีของเด็กและสตรีที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม ตลอดจนครอบครัวของบุคคลเหล่านั้น ด้วยการนำเสนอเนื้อหาหรือภาพข่าวอย่างปราศจากความรับผิดชอบระมัดระวัง

๒) การละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้ตักเป็นข่าวโดยเฉพาะการนำเสนอข่าวและภาพข่าว การเผยแพร่วิดีโอ ชีดีส่วนบุคคล

๓) การที่สื่อหนังสือพิมพ์ยังคงใช้ถ้อยคำรุนแรงในการนำเสนอข่าว โดยเฉพาะในการพาดหัวข่าว ซึ่งบางครั้งเป็นการพิพากษาตัดสินผู้ที่ตกเป็นข่าวที่ยังไม่ได้ถูกดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรม

๔) การที่สื่อวิทยุและโทรทัศน์นำเอาข่าวจากหนังสือพิมพ์ไปอ่านในรายการช่วงเช้า โดยผู้อ่านข่าวบางคนแสดงความเห็นส่วนตัวลงปะปนไปด้วย

โดยปราศจากข้อมูลที่ถูกต้อง ซึ่งอาจสร้างความลับสน
แก่ผู้บริโภคช้าได้

๕) การที่มีหนังสือพิมพ์เกิดใหม่บางฉบับ โดย
เฉพาะหนังสือพิมพ์ที่เน้นการนำเสนอข่าวด้านบันเทิง
ที่มักนำเสนอข่าวเรื่องส่วนตัวของศิลปินดารา ซึ่ง
หลายกรณีมีนิ่งเหมือนกับการละเมิดลิขิตริมความเป็น
ส่วนตัว

ประเด็นปัญหาที่กล่าวมานี้ ซึ่งให้เห็นว่า
การทำงานของลือเงยงต้องได้รับการแก้ไขพัฒนา
ให้มีจิตสำนึกและวัฒนธรรมที่เคราพ คุ้มครอง และ
ส่งเสริมลิขิมนุษยชน มีเช่นนั้นแล้วแล้วเสรีภาพที่ลังคอม
มองให้ลือด้วยความวางใจ ก็จะกลับกลายเป็น
เครื่องมือในการละเมิดบั้นทอนลิขิมนุษยชน ที่ล่วง
ผลกระทบอย่างกว้างขวาง และอาจเป็นข้ออ้างของ
กระแลอำนาจนิยม ในการจำกัดความเป็นอิสระในการ
นำเสนอข้อมูลข่าวสารและการแสดงความคิดเห็น

เอกสารอ้างอิง

จดหมายไ媳์ปาร์ค ฉบับ ๑-๓ / ๒๕๖๑ จัดทำโดย คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.)

แหล่งการณ์คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๖๗

รายงานการศึกษาเรื่อง สื่อมวลชนเพื่อการศึกษาและเรียนรู้ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสื่อของรัฐ เพื่อการศึกษาและเรียนรู้ โดยคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการศึกษาและเรียนรู้ กันยายน ๒๕๖๑ (เอกสารประกอบการประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางและมาตรการการใช้สื่อของรัฐเพื่อการเรียนรู้ และแก้ไขปัญหาการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชน) วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑ ณ กรมประชาสัมพันธ์ กรุงเทพมหานคร

สมเกียรติ ตั้งกิจวัฒน์ และ ชนวิทย์ สุทธัตนาภุ. (๒๕๖๑). รายงานฉบับสมบูรณ์ เรื่อง โครงสร้างตลาดของสื่อวิทยุและโทรทัศน์ กรุงเทพ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. วันนักข่าว ๕ มีนาคม ๒๕๖๑. กรุงเทพฯ.

อุบลรัตน์ ศิริยาคัคดี. (๒๕๔๙). ระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทย โครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารประกอบเวที สถาปัตยกรรมฯ สถาปัตยกรรมฯ การเมืองของคนระดับราษฎร วันที่ ๒๘- ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๑ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดโดย พันธมิตรองค์กรประชาชน

หนังสือพิมพ์

_____ (๒๕๖๑, ๓ มีนาคม). บางกอกโพสต์

หนังสือพิมพ์ กรุงเทพธุรกิจ матิชน ไทยโพสต์ ปี ๒๕๔๕ – ๒๕๖๑

เว็บไซต์

www.tja.or.th

www.shincorp.com

www.thaibja.org

www.usa.or.th

www.ict.go.th

สิทธิมนุษยชนด้านกระบวนการยุติธรรม

สิทธิมนุษยชนกับกระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรม หมายถึง กลไกกระบวนการ หรือขั้นตอนที่รัฐใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติและข้อพิพาทของคนในสังคม เพื่อสร้างความยุติธรรมในสังคม อันรวมถึงการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมสิทธิขั้นพื้นฐานของสมาชิกในสังคม ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการยุติธรรมเป็นกลไกที่สำคัญอย่างยิ่ง ในการนำเสนอหลักการและบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมาประยุกต์ให้เป็นรูปธรรม ต่อวิถีชีวิตและเหตุการณ์ต่าง ๆ ของพลเมืองทุกคน

ด้วยความสำคัญอย่างยิ่งยวดดังกล่าว ปฏิญญาสาгалว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จึงได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนถึงลักษณะและเงื่อนไขที่จะทำให้กระบวนการยุติธรรมสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน ทั้งในด้านการปกป้องคุ้มครองและในด้านการส่งเสริม คือ

“ข้อ ๖ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับนับถือ ว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายทุกแห่งหน

ข้อ ๗ ทุกคนเสมอ กันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ

ข้อ ๘ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการบำบัดอันเป็นผลจริงจัง จากศาลที่มีอำนาจแห่งชาติ ต่อการกระทำ อันละเมิดสิทธิหลักมูล ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมาย

ข้อ ๙ บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง หรือ enrere เทศไปต่างถิ่นโดยพลการไม่ได้

ข้อ ๑๐ ทุกคนมีสิทธิโดยเสมอภาคเต็มที่ ในอันที่

จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรมและเปิดเผย จากศาลที่อิสระและเที่ยงธรรม ในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและการกระทำการพิเศษใดๆ ที่ตนถูกอกกล่าวหา

ข้อ ๑๑ (๑) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำการพิเศษทางอาชญา มีสิทธิที่จะได้รับการสั่นนิษฐานໄว้ก่อน ว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาเปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี และ (๒) จะถือบุคคลใดๆ ว่ามีความผิดทางอาชญาเนื่องด้วยการกระทำหรือละเว้นใด ๆ อันมิได้จัดเป็นความผิดทางอาชญาตามกฎหมายแห่งชาติหรือกฎหมายระหว่างประเทศในขณะได้กระทำการนั้นขึ้นไม่ได้ และจะลงโทษอันหนักกว่าที่ใช้อยู่ในขณะที่ได้กระทำความผิดทางอาชญาขึ้นไม่ได้”

นอกจากนี้ ยังกำหนดให้ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ยังได้ระบุรายละเอียดเพิ่มเติมไว้อย่างชัดเจน ตามข้อกำหนดเกี่ยวกับสิทธิที่พลเมืองของประเทศทั้งหลาย พึงได้รับในกระบวนการยุติธรรม (ข้อ ๙-๑๐ และข้อ ๑๔-๑๕)

ความเปลี่ยนแปลงของกระบวนการยุติธรรมตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้กำหนดหลักการหรือบรรทัดฐานที่สำคัญเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่สอดคล้องกับหลักลิทธิ์มนุษยชนไว้ ดังนี้

- การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ลิทธิ์เสรีภาพของบุคคล (มาตรา ๕)

- การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และลิทธิ์และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ (มาตรา ๖)

- หลักการคุ้มครองลิทธิ์และเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ย่อมผูกพันรัฐสภา คณะกรรมการตุรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐในการตระหนักรู้หมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการตีความกฎหมาย (มาตรา ๗)

- บุคคลซึ่งถูกละเมิดลิทธิ์หรือเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ สามารถยียกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ เพื่อใช้ลิทธิ์ทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ (มาตรา ๘)

- การคุ้มครองลิทธิ์ของบุคคลตามกฎหมาย ต้องเท่าเทียมกัน ห้ามเลือกปฏิบัติ (มาตรา ๙)

- การคุ้มครองลิทธิ์ต้องหา จำเลย ผู้ต้องโทษ ในคดีอาญา ห้ามการทราบนา ทราบ การลงโทษด้วยวิธี โหดร้าย (มาตรา ๑๐)

- การคุ้มครองลิทธิ์ต้องโทษ ให้ได้รับการลงโทษทางอาญา ตามกฎหมายที่กำหนดในขณะ กระบวนการยุติธรรม (มาตรา ๑๑)

- การคุ้มครองลิทธิ์ต้องหา จำเลยในคดีอาญา ว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีคำพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำผิด (มาตรา ๑๒)

- การคุ้มครองผู้ต้องหา จำเลยคดีอาญา ในการจับกุม การคุมขัง การค้น การประกันตัว การสอบสวนที่รวดเร็วและต่อเนื่อง รัฐมีหน้าที่จัดหา พนัยความให้ผู้ต้องหาและจำเลยคดีอาญา (มาตรา ๑๓ - ๑๔)

- การคุ้มครองลิทธิพยานในคดีอาญา (มาตรา

๑๔๔)

- การคุ้มครองลิทธิ์ผู้เสียหายที่จะได้รับค่าตอบแทน และชดเชยค่าเสียหาย (มาตรา ๑๔๕)

- การคุ้มครองลิทธิ์ต้องหา จำเลย ที่เป็นผู้บริสุทธิ์และพิสูจน์ได้ว่ามีการกระทำความผิด ในอันที่จะได้รับค่าทดแทน ค่าใช้จ่าย (มาตรา ๑๔๖ - ๑๔๗)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ ยังก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านกระบวนการยุติธรรม ในประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

๑) ศาลเป็นองค์กรเดียว ที่มีอำนาจหน้าที่ในการออกหมายจับ หมายค้น หรือหมายซึ่ง เปลี่ยนแปลงจากหลักการเดิม ซึ่งเจ้าพนักงานตำรวจมีอำนาจดำเนินการด้วย

๒) การลดวันควบคุมตัวผู้ต้องหาของเจ้าพนักงานตำรวจนี้ ให้มีอำนาจควบคุมได้เพียงไม่เกิน ๔๕ ชั่วโมง หากเกินระยะเวลาดังกล่าวและยังมีความจำเป็นต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาอีกจะต้องได้รับอนุญาตจากศาล (มาตรา ๑๓๗) เปลี่ยนแปลงจากหลักการเดิม ซึ่งเจ้าพนักงานตำรวจนี้มีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาได้ ๗ วัน

๓) การปรับปรุงระบบการปล่อยหรือการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยหลักการต้องให้ประกันตัว การไม่ให้ประกันตัวต้องเป็นข้อยกเว้น และการกำหนดหลักประกันต้องไม่สูงเกินควร (มาตรา ๑๓๘)

๔) การสอบสวนและการดำเนินคดีอาญา ต้องดำเนินการด้วยความรวดเร็วต่อเนื่องและเป็นธรรม โดยรัฐธรรมนูญได้เพิ่มหลักการในเรื่องการพิจารณาต่อเนื่อง ซึ่งฉบับเดิมกำหนดแต่เพียงหลักการความรวดเร็วและเป็นธรรม (มาตรา ๑๔๐)

๕) การเพิ่มบทบาทของพนัยความและผู้ที่ผู้ต้องหาไว้วางใจหรือญาติของผู้ต้องหาเข้ามายังการสอบสวนผู้ต้องหาได้ (มาตรา ๑๔๑ วรรคสอง)

๖) รัฐมีหน้าที่จัดทำพนัยความให้แก่จำเลยคดีอาญาโดยรัฐจะเป็นผู้รับผิดชอบจ่ายค่าตอบแทน

และค่าใช้จ่ายให้แก่ทนายความเอง (มาตรา ๒๔๒)

๗) การคุ้มครองพยานในคดีอาญา ให้มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา ๒๔๕) ซึ่งต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๖

๘) การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ตามหลักการที่ว่าหากรัฐมีความนักพร่องในการดูแลลังคอมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม รัฐจะต้องชดใช้ความเสียหายแก่ประชาชน ผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม เป็นมาตรการควบคุมรัฐให้มีความระมัดระวังในการดำเนินคดีอาญา กับประชาชน เพื่อให้เป็นไปตามหลักการดังกล่าว จึงมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๕ (มาตรา ๒๔๕)

๙) การกำหนดให้ศาลยุติธรรมต้องมีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร ดังนั้นในปี ๒๕๔๔ จึงมีการแยกหน่วยงานศาลยุติธรรม ออกจากกระทรวงยุติธรรม (มาตรา ๒๗๕)

๑๐) ให้มีระบบศาลปกครองแยกต่างหากจากระบบศาลยุติธรรม ซึ่งเรียกว่าเป็นระบบศาลคู่ เนื่องจากคดีปกครองเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษ แตกต่างจากคดีแพ่ง เพราะเป็นความล้มพันธ์ระหว่างประชาชน กับหน่วยงานของรัฐ ซึ่งเป็นองค์กรที่มีสถานภาพและมีศักยภาพมากกว่าปัจเจกบุคคล จำเป็นต้องมีศาลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะ และมีกระบวนการพิจารณาคดีที่เหมาะสม สอดคล้อง ดังนั้น ในคดีปกครองจึงใช้ระบบต่อส่วน โดยศาลทำหน้าที่审判 และรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน (มาตรา ๒๗๖)

ในปี ๒๕๔๗ จึงมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๖

การปรับปรุงระบบกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญ

๑. การกำหนดนโยบายและการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เป็นการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ในปี ๒๕๔๔ รัฐบาลได้แต่งตั้งนโยบายต่อรัฐสภาในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการยุติธรรม มีสาระสำคัญ คือ เร่งรัดการจัดโครงสร้างกระทรวงยุติธรรม ล่งเสริมและสนับสนุนการใช้มาตรการระงับชั่วพิพาทโดยศาล ปรับปรุงระบบและวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดให้มีความหลากหลายและมีประสิทธิภาพในการแก้ไขพื้นฟูผู้กระทำความผิด ส่งเสริมให้ชุมชน ประชาชน และเครือข่ายองค์กร ประชาชน มีส่วนร่วมมากขึ้นในกระบวนการยุติธรรม เร่งดำเนินการปฏิรูปกฎหมาย ระเบียน และข้อบังคับต่างๆ ที่ล้าสมัย เป็นต้น

ดังนั้น ในช่วงปี ๒๕๔๔ - ๒๕๔๖ จึงมีการประกาศใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม หลายฉบับที่สำคัญ เช่น พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๖ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๑๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ ในเรื่องการปรับเปลี่ยนโทษกักขังแทนค่าปรับ เป็นการทำงานบริการลังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์แทนค่าปรับ มิให้เปลี่ยนโทษกักขังเป็นโทษจำคุก และมิให้ถูกคุมขังรวมกับผู้ต้องหาในคดีอาญาที่มีอัตราโทษสูง ตลอดจนให้ศาลใช้คุลพินิจในการ rog การกำหนดโทษ หรือการลงโทษได้มากขึ้น และฉบับ

ที่ ๑๙ พ.ศ. ๒๕๔๙ เกี่ยวกับวิธีการลงโทษประหารชีวิต โดยเปลี่ยนเป็นการฉีดสารพิษแทนการยิง และ มีให้นำโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต มาใช้ บังคับกับเด็กที่ขณะกระทำการผิดมีอายุต่ำกว่า ๐๘ ปี เป็นต้น

ส่วนร่างกฎหมายที่อยู่ในระหว่างการพิจารณา ปรับปรุงแก้ไข เช่น ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีการแยกจัดทำเป็นหลายฉบับ เช่น ว่าด้วยการจับ การค้น การปล่อยชั่วคราวและการสอบสวน ว่าด้วยพยานหลักฐาน ว่าด้วยการควบคุมตัวผู้ต้องหา การปล่อยชั่วคราว การได้ส่วนมูลฟ้อง และการรับทรัพย์สิน ว่าด้วยการซั่นสูตรพลิกศพ เป็นต้น

ตัวอย่างกฎหมายที่มีการแก้ไขปรับปรุงให้ สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนมากขึ้น ได้แก่

๑) การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายหรือผู้กระทำผิด ที่เป็นเด็กและเยาวชน

มีการเสนอกฎหมายเพื่อปรับปรุงกระบวนการ สำหรับเด็กซึ่งเป็นผู้เยาว์ โดยคำนึงถึงสภาพจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก ผลกระทบด้านลังค์เป็นพิเศษ^{๕๕} เช่น การถามปากคำ การชี้ตัวผู้ต้องหา การจัดหานายความให้ การถามพยาน การรับรองลื่อภาพและเลียงคำให้การ ของพยาน เป็นต้น

๒) การแก้ไขปัญหาดีเกี่ยวกับยาเสพติด

มีการปรับปรุงแก้ไขตามกฎหมายเกี่ยวกับ ยาเสพติด หลายฉบับ โดยมีหลักการสำคัญ คือ ผู้เสพยาจำเป็นต้องได้รับการบำบัดฟื้นฟูในสุานะผู้ป่วย เพื่อ แยกผู้กระทำผิดประเวณีให้ไม่ต้องถูกคุมขังในสุานะผู้ต้องโทษ เพื่อแก้ไขปัญหานักโทษล้นคุก

๒. การปรับปรุงระบบการบริหาร และกระบวนการ ทำงานในหน่วยงานกระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรม

มีการจัดทำแผนแม่บทของกระบวนการยุติธรรม

ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙ กำหนดให้กระบวนการยุติธรรมเป็นหน่วยงานหลักในกระบวนการยุติธรรม มีการปรับปรุงโครงสร้างการทำงาน และเกิดหน่วยงานใหม่ๆ หลายหน่วยงาน เช่น

สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ เพื่อปฏิบัติงานด้าน นิติวิทยาศาสตร์ ตรวจพิสูจน์หลักฐานทางวิทยาศาสตร์ และการพิสูจน์บุคคลสูญหาย ตลอดจนรับเรื่องร้องทุกข์ ของประชาชน กรณีได้รับความเสียหายเพื่อการ ปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เพื่อส่งเสริม และพัฒนาการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ ประชาชน การคุ้มครองพยาน การให้ความช่วยเหลือ ประชาชนทางกฎหมาย ตลอดจนการพัฒนาการ ระงับข้อพิพาทในสังคม เป็นต้น

นอกจากนี้ มีการแยกหน่วยงานธุรการของ ศาลยุติธรรมออกจากกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้เป็นไป ตามหลักการความเป็นอิสระ ระหว่างอำนาจบริหาร และอำนาจดุลยภาพ

กระบวนการยุติธรรมให้ความสำคัญกับการพัฒนา กระบวนการยุติธรรมทุกด้าน และการพัฒนาทาง เลือกอื่นในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง นอกจากที่มีอยู่ ในกระบวนการยุติธรรม ทั้งทางแพ่งและทางอาญา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑) มาตรการการไก่ล่ำกลิ่ยหรือระงับข้อพิพาท นอกกระบวนการยุติธรรม

เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมยังคงมี ความซับซ้อน และยังไม่สามารถตอบสนองความ ต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น เพื่อให้มีกระบวนการยกเว้นการคดีความผิดเล็กๆ น้อยๆ ให้ระงับลงได้ โดยไม่จำเป็นต้องนำข้อด้วย เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย ในปี ๒๕๔๕ กระบวนการยุติธรรม จึงนำรูปแบบการไก่ล่ำกลิ่ยข้อพิพาท นอกกระบวนการยุติธรรมมาใช้ โดยในระยะแรกเป็นการ

^{๕๕} พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๔๙

ให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องการไก่เลี้ยงช้อพิพาท และจะพัฒนาไปสู่การไก่เลี้ยงช้อพิพาทแบบเต็มรูปแบบที่มีคุณลักษณะเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งกรรมคุณประพฤติจะเป็นผู้รับผิดชอบ

ต่อมาในปี ๒๕๔๔ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมได้จัดทำโครงการนำร่อง พัฒนารูปแบบการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และการไก่เลี้ยงช้อพิพาทแก่ประชาชน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างกระบวนการยุติธรรมทางเลือก และกลไกการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่ยั่งยืน เป็นการดำเนินงานร่วมกันทั้งภาครัฐภาคสถาบันการศึกษาและภาคประชาชน

๒) การจัดตั้งศูนย์เพื่อปฏิบัติต่อผู้ต้องขังดังแต่แรกรับจนพันโทษ

เพื่อปรับปรุงระบบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับวัสดุธรรมนูญ และเกิดการหว่างประเทศของสหประชาชาติ ตลอดจนหลักอานุญาติไทย และทั่วโลก เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง และเอื้ออำนวยให้ผู้ต้องขังสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในลังคมได้ตามปกติ จึงมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการทัณฑีวิทยา เพื่อเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ดังแต่แรกรับจนพันโทษ ตามแนวทางการดำเนินงานแบบสาขาวิชาชีพ ซึ่งถือเป็นการบูรณาการศาสตร์แขนงต่างๆ เข้ามาประยุกต์ใช้

ศาลยุติธรรม

การปรับปรุงระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่องโดยมีองค์คณะผู้พิพากษาเต็มคณะ

สืบเนื่องจากประชานศาลฎีกามีบันทึก ลงวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๔๓ ให้สำนักงานศาลยุติธรรมศึกษาแนวทางปฏิบัติของผู้พิพากษาในการนั่งพิจารณาคดี ครบองค์คณะและต่อเนื่อง ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามวัสดุธรรมนูญ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๓๓ (๕) จึงมีการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาเรื่องดังกล่าว

จากการศึกษาของคณะทำงานดังกล่าว พบร่วมกันที่เป็นอยู่เดิม ศาลจะกำหนดวันเวลาพิจารณาคดีคราวละหนึ่งครั้ง โดยองค์คณะผู้พิพากษาจะพิจารณาคดี ๕ – ๖ คดีต่อวัน ในกรณีพิจารณาคดีในคดีอาญาฯ แต่ละครั้งคู่ความจะยื่นคำร้องต่อศาลขอให้เลื่อนวันเวลาพิจารณาคดีเป็นจำนวนมาก อัตราการเลื่อนพิจารณาคดีสูงถึงร้อยละ ๗๐ – ๘๐ ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีแต่ละครั้งใช้เวลาอย่างนานมาก รวมทั้งในระหว่างการพิจารณาพิพากษาคดีมีการเปลี่ยนผู้พิพากษาและพนักงานอัยการหลายคน ทำให้ผู้พิพากษาขาดความต่อเนื่องในการรับฟังข้อเท็จจริง และมีคดีที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาเป็นจำนวนมาก ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ศาลยุติธรรมมีจำนวนคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณานานกว่า ๑ ปี จำนวน ๒๕,๕๗๗ คดี และนานเกินกว่า ๕ ปี จำนวน ๖๑๓ คดี ส่งผลกระทบต่อการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน

ต่อมา ในปี ๒๕๔๔ มีการนำผลการศึกษาไปทดลองปฏิบัติโดยการสร้างรูปแบบจำลองและนำระบบไปใช้ในสถานการณ์จริงและปรึกษาหารือกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ในที่สุดประชานศาลฎีกากำกับดูแลตามกฎหมายพระบรมราชโองค์และต่อเนื่อง พ.ศ. ๒๕๔๕ ประกาศใช้ ณ วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๔๕ เฉพาะการพิจารณาคดีครอบครองค์คณะให้แบ่งคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๕ ตามบทเฉพาะกาลของวัสดุธรรมนูญ

หลักการและรูปแบบดังกล่าว นี้ จะกระตุ้นให้ผู้พิพากษามีความรับผิดชอบในการพิจารณาคดี ไม่มีความแตกต่างในความรับผิดชอบระหว่างผู้พิพากษาเจ้าของจำนวนคดีกับองค์คณะ มีการบริหารคดีในลักษณะเชิงรุกมากขึ้น และองค์คณะผู้พิพากษาสามารถพิพากษาคดีในแต่ละคดีติดต่อกันจนเสร็จ

สถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนด้านกระบวนการยุติธรรมในช่วงปี ๒๕๔๕-๒๕๕๖

แม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหรือความก้าวหน้าของกระบวนการยุติธรรมดังที่กล่าว แต่ในช่วงปี ๒๕๔๕ - ๒๕๕๖ ยังมีข้อจำกัดในกลไกกระบวนการยุติธรรมที่ส่งผลให้ประชาชนบางส่วนไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมาย รวมทั้งไม่มีโอกาสเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมดังนี้ คือ

๑ การละเมิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาขั้นต้น

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาขั้นต้น หมายถึงกระบวนการยุติธรรมในชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ เจ้าพนักงานปกครอง และพนักงานอัยการ ก่อนที่จะมีการพ่องคดีสู่ศาล เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมในขั้นต้นนี้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างสูง รัฐธรรมนูญฉบับใหม่จึงกำหนดให้มีระบบการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานทั้งโดยประชาชนและโดยการตรวจสอบของศาลยุติธรรม อย่างไรก็ตาม ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาขั้นต้น ยังคงปรากฏให้รับรู้มาโดยตลอด

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาขั้นต้น สืบเนื่องจากกฎหมายพิเศษหลายฉบับบัญญัติให้อำนาจเจ้าพนักงานในการจับกุม คุกขัง ค้นและยึดทรัพย์สินของประชาชน ซึ่งมิ่นเห็นชอบต่อการฝ่าฝืนต่อรัฐธรรมนูญ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการปราบปรามยาเสพติด หรือกฎหมายเกี่ยวกับการปราบปรามการฟอกเงิน ให้อำนาจเจ้าพนักงานค้นโดยไม่ต้องยื่นคำร้องและไต่สวนขออุทธรณ์ค้น จากศาล เจ้าพนักงานมีอำนาจควบคุมตัวประชาชนเป็นเวลา ๓ วัน เจ้าพนักงานมีอำนาจดำเนินการยึดทรัพย์สินซึ่งลงสัญญาเกี่ยวข้องกับการทำความผิดไปก่อน เป็นภาระหน้าที่ของประชาชนหรือผู้เป็นเจ้าของ

แท้จริงจะต้องทำการพิสูจน์ความบริสุทธิ์เพื่อขอคืนทรัพย์สินในภายหลัง ซึ่งปรากฏว่าทรัพย์สินของประชาชนที่บริสุทธิ์ได้รับความเสียหาย เสื่อมราคาลงจากการถูกอย่างด้วยทั้งทรัพย์สินบางประเภทและเครื่องมือประกอบอาชีพ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และระเบียบปฏิบัติที่กำหนดโดยอาศัยกฎหมายดังกล่าว เป็นระเบียบปฏิบัติตามกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานเพื่อประทิวทิวภาพในการปราบปรามอาชญากรรมเป็นสำคัญ มากกว่าที่จะคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน กฎหมายดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ใช้บังคับก่อนประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๐ ขณะนี้อยู่ในระหว่างการปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับหลักการตามรัฐธรรมนูญ

ประการสำคัญ บรรทัดฐานในระบบตรวจสอบและถ่วงดุลของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาขั้นต้นแตกต่างกัน เช่น ระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการ หรือระหว่างศาลกับพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวน แต่ละหน่วยงานใช้มาตรฐานการรับฟังพยานในชั้นขออุทธรณ์จับหรือหมายค้นแตกต่างกัน มาตรฐานของพนักงานสอบสวนกับศาลใช้หลักการต่างกัน หลักเกณฑ์หรือมาตรฐานในการออกหมายค้นหมายจับของศาลแต่ละแห่ง ยังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตรวจสอบเรื่องร้องเรียนจากประชาชนกรณีละเมิดสิทธิมนุษยชนพบว่าในหลายกรณีพยานหลักฐานที่เจ้าพนักงานดำเนินการ

เสนอต่อศาล เพื่อขอออกหมายค้นหรือหมายจับกรณี มีลักษณะเป็นผู้ต้องสงสัย โดยอ้างหลักฐานไม่ชัดเจน เช่น เจ้าพนักงานตำรวจขอออกหมายค้นโดยอ้างว่า ผู้ถูกค้นเป็นผู้ต้องสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เนื่องจากฐานะทางการเงินของผู้ต้องสงสัยเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว โดยอ้างหลักฐานจากผู้ใหญ่บ้านและบุคคล ในละแวกใกล้เคียงให้ข้อมูลว่าบ้านของผู้ต้องสงสัย ไม่มีบุคคลอยู่อาศัย แต่มีบุคคลเข้าออกในเวลากลางคืน และเข้าไปอยู่ไม่นานก็ออกไป รวมทั้งผู้ต้องสงสัยเป็น บุคคลในวงศ์ตระกูลที่เคยมีชื่อเป็นผู้กระทำความผิด ในคดียาเสพติดมาก่อน ปรากฏว่าจากการตรวจค้น ไม่พบสิ่งผิดกฎหมายใดๆ หลังจากนั้นผู้ถูกค้นได้ ร้องเรียนขอความเป็นธรรมต่อหน่วยงานต่างๆ จึงมี การตรวจสอบข้อมูลประวัติของผู้ถูกค้น ก็ไม่พบว่า บุคคลในวงศ์ตระกูลดังกล่าวมีรายชื่อเกี่ยวข้องกับ การค้ายาเสพติด

ในทางตรงกันข้าม ประชาชนไม่มีโอกาส ตรวจสอบหรือรับทราบข้อเท็จจริงที่เจ้าพนักงานตำรวจ แสดงต่อศาลเพื่อขอออกหมาย และในการปฏิบัติหน้าที่ ต่อประชาชน ไม่อาจทราบได้ว่าเจ้าพนักงานที่ศาล ระบุไว้ในหมาย กับผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่นั้น เป็นคนเดียวกัน หรือไม่ เพราะเจ้าพนักงานไม่เปิดเผย

การละเมิดสิทธิมนุษยชนดังกล่าวนี้ เกิดขึ้น ทั้งต่อเด็ก ผู้หญิง และผู้ใช้แรงงาน ทั้งๆ ที่บุคคล ดังกล่าวที่ควรจะได้รับความคุ้มครองเป็นพิเศษ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กรณี เด็กอายุ ๕ ขวบ ถูกจับกุมคุมขัง โดยผ่านต่อภูมายและรัฐธรรมนูญ

เหตุเกิดเมื่อประมาณเดือนธันวาคม ๒๕๖๙ กรณีรถจักรยานของเด็กเฉี่ยวชนกับรถแท็กซี่ เจ้าพนักงานตำรวจได้ลงบันทึกประจำวันเกี่ยวกับคดีไว้ แต่ปล่อยให้คนขับรถแท็กซี่กับเด็กและแม่ของเด็ก เจรจาเรื่องค่าเสียหายกันเอง แม่ของเด็กเห็นว่าไม่ได้ รับความเป็นธรรมจากการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ตำรวจ จึงได้ร้องเรียนขอความเป็นธรรมต่อผู้กำกับการ

สถานีตำรวจนครบาล ทั้งนี้กรณีดังกล่าวทำให้ ครอบครัวขาดรายได้ ส่งผลกระทบต่อสมาชิกใน ครอบครัวผู้บุตรสาว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็ก เยาวชน ที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน

ต่อมาเจ้าพนักงานตำรวจได้ดำเนินคดีอาญา กับเด็ก ข้อหากระทำการโดยประมาทเป็นเหตุให้ ทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหาย และดำเนินการจับกุม คุณชั้งเด็กไว้เป็นเวลา ๒ วัน

การกระทำการดังกล่าวของเจ้าพนักงานตำรวจ นับเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง เนื่องจาก ความผิดอาญาที่กล่าวท่านนั้น เป็นเพียงความผิด ลหุโทษ และมิใช่ความผิดซึ่งหน้า เจ้าพนักงานตำรวจ ควรเพียงแจ้งข้อหาแก่เด็ก สอบปากคำและปล่อย ตัวเด็กไป แต่เจ้าพนักงานตำรวจลับจับกุมโดย ไม่มีหมายจับ และคุมตัวไว้โดยปราศจากอำนาจตาม กฎหมาย นับเป็นการฝ่าฝืนทั้งรัฐธรรมนูญ ประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายที่ เกี่ยวกับเด็ก

ต่อมาบิดามารดาของเด็กได้ร้องขอความช่วยเหลือ ทางกฎหมายต่อสภานายความ จึงมีการดำเนินคดี อาญา กับเจ้าพนักงานตำรวจในข้อหาเป็นเจ้าพนักงาน ปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

ศาลอาญาได้ได้ส่วนมูลฟ้องและมีคำสั่งว่า การจับกุมและคุมขังเด็กของเจ้าพนักงานตำรวจ เป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่ละเมิดต่อรัฐธรรมนูญ โดย วินิจฉัยว่าความผิดที่เกิดขึ้นมิใช่ความผิดอาญา ร้ายแรง มิใช่ความผิดซึ่งหน้า เด็กไม่มีพฤติกรรม หลบหนี หรือจะไปยุ่งเกี่ยวกับพยานหลักฐาน เพราะ อายุเพียง ๕ ปี ไม่มีเหตุที่จะออกหมายจับหรือคุมขัง ซึ่งศาลจะได้ดำเนินการลีบพยาน เพื่อพิพากษาให้ คดีเสร็จเด็ดขาดต่อไป

กรณี เจ้าพนักงานตำรวจนำคดีอาญา กับสมาชิกสหภาพแรงงาน ข้อหาลักถุงพลาสติก บรรจุสารเคมีของนายจ้างราคา ๒๐๐ บาทและ ๔๐ บาท

คดีนี้เหตุเกิด เมื่อประมาณเดือนมีนาคม ๒๕๖๕ นายจ้างได้ดำเนินคดีอาญา กับสมาชิกสหภาพแรงงาน เนื่องจากมีข้อขัดแย้งทางด้านแรงงาน เป็นคดีตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นปัญหาของระบบ และกระบวนการยุติธรรมทางอาญาชั้นต้นเป็นอย่างดี กล่าวคือ

พนักงานสอบสวน ยึดถือข้อเท็จจริง “พยานหลักฐาน” และรายละเอียดของกลางในคดีตามที่ ผู้เสียหายเป็นผู้จัดทำขึ้น โดยไม่สอบสวนเพิ่มเติม ให้มูลความผิดทางอาญาประจักษ์ชัด แม้ว่าผู้ต้องหา จะต่อสู้ว่า ถุงพลาสติกที่เอาไปนั้นเป็นถุงที่ใช้ประโยชน์แล้ว เก็บมาจากการถังขยะ ลูกจ้างคนอื่นๆ ก็สามารถใช้ประโยชน์ได้ แต่นายจ้างมิได้ดำเนินคดีอาญา เจ้าพนักงาน สำรวจข้อหัวเรื่องว่าระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย เป็นระบบกล่าวหา เมื่อผู้ต้องหาไม่มีพยานหลักฐานมา หักล้างพยานฝ่ายผู้เสียหาย ก็ต้องถือตามที่ผู้เสียหาย กล่าวหา

ในการจับกุมคุมขัง เจ้าพนักงานสำรวจได้จับกุม ผู้ต้องหา (สมาชิกสหภาพแรงงาน) ตามหมายจับ ที่ออกก่อนที่รัฐธรรมนูญในเรื่องหมายจับจะมีผลใช้บังคับ ขณะจับทราบว่าผู้ต้องหากำลังรอรถประจำทาง เพื่อไปศาลแรงงานในคดีที่ผู้ต้องหาเป็นโจทก์ฟ้อง นายจ้างที่เลิกจ้างลูกจ้าง เพราะเหตุลักษณะพลาสติกของ นายจ้าง แสดงว่าเจ้าหน้าที่สำรวจได้ทำการจับกุม แม้ว่า ลูกจ้างมิได้มีพฤติกรรมลบหนี้แต่ประการใด

ต่อมา ทั้งพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ มีความเห็นลับฟังคดี แต่ลูกจ้างถูกคุมขังอยู่เป็นเวลา ๓ วัน จึงสามารถเข้าหลักทรัพย์มาประกันตัวเพื่อต่อสู้ คดีได้ ผลของคดีนี้ปรากฏว่าทั้งศาลแรงงานและศาล ในคดีอาญาพิพากษาว่าลูกจ้างเป็นผู้บริสุทธิ์ โดย

ศาลวินิจฉัยว่าคำพยานของผู้เสียหายจังขัดต่อเหตุผล ไม่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือ และขัดแย้งกันเองในสาระสำคัญ เป็นไปไม่ได้ที่ลูกจ้างจะเข้าไปขโมยถุงพลาสติกในห้องซึ่งมีกระจาดปิดทั้ง ๔ ด้าน และมีพนักงานดูแลถึง ๕ คน อีกทั้งในการสอบสวนไม่มีการสอบปากคำ พนักงานที่รับผิดชอบเก็บรักษาถุงพลาสติก พนักงานสอบสวนถ่ายภาพถุงพลาสติกของกลางในคดี โดยไม่ได้กระทำต่อหน้าลูกจ้าง แสดงให้เห็นว่าการสอบสวนของพนักงานอัยการยังไม่มีผลในการคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวก ความยุติธรรมแก่ประชาชน

กรณี ความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับ กลุ่มธุรกิจเหมืองแร่และโรงโน่นไม่ทิน

กรณีโรงโน่นไม่ทิน อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พนักงานอัยการประจำศาลแขวงพิษณุโลก เป็นโจทก์ฟ้องประชาชนจำนวน ๑๒ คน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการดังกล่าว ในข้อหาความผิดพระราชบัญญัติทางหลวง และเมื่อวันที่ ๒ กันยายน ๒๕๖๖ ศาลแขวงพิษณุโลกได้พิพากษาว่าจำเลยทั้ง ๑๒ คนบริสุทธิ์^{๖๖}

^{๖๖} คดีหมายเลขคดีที่ ๙๐๕, ๙๐๖/ ๒๕๖๖ ศาลแขวงพิษณุโลก ความอาญา

กรณีโรงโม่ทิน อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู เจ้าพนักงานตำรวจได้จับกุมประชาชนตามหมายจับ ๖ คน จากจำนวนทั้งล้วน ๑๐ คน มีการดำเนินคดีอาญาข้อหาวางแผนเพลิง และทำให้เสียทรัพย์เนื่องจากเกิดเหตุเพลิงไหม้เพิงหม้าค้ำที่ปลูกสร้างในเขตประทานบัตร เจ้าพนักงานตำรวจเรียกหลักทรัพย์ในการขอประกันตัว คนละ ๒๕๐,๐๐๐ บาท ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนอย่างมาก ต่อมาได่อนกรถูกตาม ๒๕๙ ศาลจังหวัดหนองบัวลำภู มีคำพิพากษายกฟ้อง ขณะนี้คดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์ แต่ต่อมา กลุ่มตามหมายจับก็ต้องเข้าต่อสู้คดีเดียวกันอีก ซึ่งขณะนี้กำลังอยู่ในศาลชั้นต้น

กรณี ประชาชนคัดค้านการสร้างโรงผลิตกระเบ้าไฟฟ้า ตำบลบ่อออก อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นเหตุให้ประชาชนและแกนนำชาวบ้านถูกดำเนินคดี^{๕๗}

มูลเหตุคดีเกิดจากชาวบ้านเกรงว่าบริษัทผู้ก่อสร้างโรงผลิตกระเบ้าไฟฟ้า นำสารเคมีไปทิ้งในทะเล จึงนำเรือออกติดตามและเกิดเหตุชุมชนทำร้ายกันชาวบ้านและนักข่าวรวม ๗ คนถูกดำเนินคดีอาญาข้อหาทำให้ผู้อื่นประสบจากเสรีภาพและร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้อื่นได้รับอันตรายและบาดเจ็บสาหัส โดยฝ่ายผู้เสียหายอาศัยเทคนิคทางกฎหมาย และพนักงานอัยการได้แยกดำเนินคดีต่อศาลอาญา ๕ คน ศาลแขวงพระนครเหนือ ๑ คน มีคำสั่งไม่ฟ้อง ๑ คน ในขณะเดียวกันผู้เสียหายจำนวน ๒ คนได้ฟ้องคดีจำเลยทั้ง ๗ คนต่อศาลจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เนื่องจากทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนได้รับอันตรายแก่กายและบาดเจ็บสาหัส

นอกจากนี้ ยังมีการใช้กระบวนการยุติธรรม

ทางอาญาในลักษณะดังกล่าวนี้ ในกรณีความขัดแย้งกรณีไฟฟ้าบ้านกรุด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในคดีหมายเลขดำที่ ๑๔๔๐/๒๕๔๕ โดยพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีข้อหาบุกรุก ซึ่งศาลพิพากษายกฟ้องแล้ว แต่ในเรื่องเดียวกันนี้พนักงานอัยการได้เป็นโจทก์ฟ้องคดีจำเลยในคดี ๑๔๔๐/๒๕๔๕ ร่วมกับจำเลยอีก ๓ คนในอีกข้อหาหนึ่ง ซึ่งคดีอยู่ในระหว่างพิจารณาของศาล เห็นได้ว่า คดีหลังนี้เป็นข้อขัดแย้งเดียวกัน การกระทำการใดก็ตามที่มีผลลัพธ์เดียวกัน พยานหลักฐานชุดเดียวกัน ผู้เสียหายแยกดำเนินคดีในต่างศาล นับเป็นการใช้สิทธิในการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในเชิงระบบหรือโครงสร้าง โดยที่พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการมีบทบาทน้อยมากในการอำนวยความยุติธรรมหรือจัดระบบการบริหารคดีอาญา เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่จำเลยหรือผู้ต้องหา

๒. การประเมินสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลยุติธรรม

๒.๑ ปัญหาระบบการตรวจสอบในกระบวนการยุติธรรมโดยศาล

รัฐธรรมนูญและระบบกระบวนการยุติธรรมยังคงให้ความสำคัญกับศาลยุติธรรมในการตรวจสอบหน่วยงานอื่นๆ ในกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งเรื่องใดหรือข้อขัดแย้งใดที่อยู่ในการพิจารณาของศาลยุติธรรมแล้ว องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญก็จะไม่ว่ากันอาจตรวจสอบ โดยมีได้พิจารณาแบ่งแยกขอบเขตว่า ขอบเขตใดที่องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญไม่อาจตรวจสอบได้หากพิจารณาจากเรื่องนั้นว่า เป็นเรื่องที่ได้มีการพิจารณาคดีในชั้นศาลแล้วหรือไม่เท่านั้น เช่น กรณีความรุนแรงในกรณีท่องเที่ยว

^{๕๗} คดีหมายเลขดำที่ ๒๔๗๓/๒๕๔๕ ศาลอาญา และคดีหมายเลขดำที่ ๓๕๐๘/๒๕๔๕ ศาลจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ความอาญา

ไทย-มาเลเซีย วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๔๕ ดังนั้น หากไม่มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดและกระบวนการทำงานของศาลยุติธรรม การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมก็ไม่อาจยังผลให้ศาลยุติธรรมมีบทบาทเชิงรุกในการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนได้ และการมีองค์กรอิสระต่างๆ เท่ากับเป็นเพียงการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่โดยรูปแบบเท่านั้น ไม่มีผลต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างแท้จริง

ดังกล่าวแล้วว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาขั้นต้นกลับเพิ่มมากขึ้น สาเหตุสำคัญประการหนึ่งก็คือ ระบบการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานโดยศาลยุติธรรม ยังขาดมาตรฐาน อย่างเช่น การออกหมายค้นหรือหมายจับดังนั้น หากการออกหมายค้นหมายจับ โดยที่ศาลไม่ตรวจสอบให้ชัดเจน การออกหมายค้นหมายจับดังกล่าวอาจก่อให้เกิดการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้

เมื่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขอความร่วมมือจากศาล เพื่อทราบข้อมูลที่เจ้าพนักงานแสดงต่อศาลเพื่อขอออกหมายอาญาต่างๆ เพื่อพิจารณาว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือไม่ ศาลมักเห็นว่าข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการพิจารณาคดีของศาล จึงเป็นดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาเป็นกรณี ไป

ในทางกลับกัน กรณีที่ประชาชนร้องเรียนว่า ตำรวจยัดเยียดข้อหาให้ประชาชน โดยเข้าคันตัวและอ้างว่าพบยาเสพติด หรือกรณีพบยาเสพติดเม็ดเดียวแต่แจ้งข้อหาจำหน่ายนั้น กรณีดังกล่าวเป็นเรื่องของการประพฤติตัวของเจ้าพนักงานตำรวจในการปฏิบัติ

งานตามหน้าที่ ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ศาลยุติธรรมก็แจ้งว่าไม่อาจก้าวล่วงเข้าดำเนินการได้ แต่ในชั้นพิจารณาคดี จำเลยสามารถยกข้อต่อสู้ดังกล่าวให้ศาลพิจารณาได้^{๔๔}

จากสถานการณ์ดังกล่าวนี้ เห็นได้ว่าระบบการตรวจสอบระหว่างพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการและศาลยังขาดมาตรฐาน ทำให้เป็นภาระของประชาชนหรือจำเลยที่จะต้องไปต่อสู้ในกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาล ทั้งๆ ที่ศาลน่าจะมีส่วนในการตรวจสอบประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนในขั้นตอนการออกหมายค้นหมายจับก่อนคดีมาสู่ศาลได้

๒.๒ ระบบการพิจารณาคดีต่อเนื่อง ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ในขณะที่ศาลยุติธรรมยังขาดความพร้อมในการบริหารจัดการในการพิจารณาคดีต่อเนื่อง ทำให้เกิดการร้องเรียนว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนของทนายความและประชาชนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม อันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในทางอาญา กล่าวคือ

๑) ใน การพิจารณาคดีอาญา เมื่อศาลได้นัดพร้อมและสอบถามคำให้การจำเลยแล้ว จำเลยให้การปฏิเสธฟ้องโจทก์ คดีจึงต้องมีการลีบพยานโจทก์ ศาลจะนัดลีบพยานโจทก์ได้อย่างเร็วภายในเวลาประมาณอีก ๑ ปี เศษ และบางคดีจำเลยถูกเร่งรัดในการต่อสู้คดี

๒) เนื่องจากศาลไม่ให้คู่ความเลื่อนการพิจารณาคดีไม่ว่ากรณีใดๆ ทำให้คู่ความขาดโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

^{๔๔} หนังสือสำนักประธานศาลฎีกา ที่ ศย ๐๐๑/๔๙๖ ลงวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๔๖ เรื่อง ข้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๒.๓ การบังคับใช้กฎหมายของศาลที่ยังไม่เอื้อต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

กรณี ลูกจ้างเจ็บป่วยด้วยโรคปอดอักเสบจากฝุ่นฝ้าย ฟ้องเรียกค่าเสียหายจากนายจ้างนอกเหนือจากกองทุนเงินทดแทน

ลูกจ้างเริ่มฟ้องคดีตั้งแต่ปี ๒๕๓๘ ศาลมีคำสั่งให้จำหน่ายคดีชั่วคราวเพื่อรอการตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดีอื่นซึ่งมีประเด็นเกี่ยวข้องกัน ต่อมาในปี ๒๕๔๗ จึงเริ่มสืบพยานในคดีนี้ และศาลแรงงานกลางมีคำพิพากษาเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๔๙ สาเหตุที่คดีล่าช้าเป็นเพราะลูกจ้างซึ่งเป็นโจทก์มีจำนวน ๓๕ ราย มีการเปลี่ยนตัวหมายความของลูกจ้างหลายครั้งทั้งฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้างขอเลื่อนคดีหลายครั้งข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในคดีมีเป็นจำนวนมากมาก และประการสำคัญมีการเปลี่ยนแปลงผู้พิพากษาถึง ๓ คน เนื่องจากมีการร้องเรียนและคัดค้านผู้พิพากษาโดยฝ่ายลูกจ้าง

คดีนี้ศาลแรงงานกลางได้พิพากษาให้นายจ้างชดใช้ค่าเสียหายแก่ลูกจ้างคนละประมาณ ๑๖๐,๐๐๐ - ๒๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งในการวินิจฉัยว่านายจ้างจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายเพียงใดนั้น ศาลจัดตั้งคำนึงถึงพฤติกรรมและความร้ายแรงแห่งการละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยเห็นว่าเมื่อลูกจ้างเข้าทำงานก็พบเห็นการมีและการฟุ้งกระจายของฝุ่นฝ้าย ในสามารถสำนึกของลูกจ้างแต่ละคนยอมทราบได้ตามสมควรว่าการทำงานในภาวะดังกล่าวจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพของตน แต่ลูกจ้างทุกคนก็

ประสงค์จะทำงานเพื่อรับค่าจ้าง จึงยอมเสียเงินต่ออันตรายดังกล่าว กรณีนี้ถือได้ว่าลูกจ้างแต่ละคนได้ยอมรับอันตรายหากมีขึ้นไว้ล่วงหน้าส่วนหนึ่งแล้ว นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น การไม่สามารถอุปกรณ์ป้องกันอันตราย ภูมิต้านทานของร่างกายลูกจ้างแต่ละคน และการทำงานที่เกี่ยวข้องกับฝุ่นฝ้าย ศาลจึงนำปัจจัยดังกล่าวเป็นเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายให้แก่ลูกจ้างดังกล่าว^{๕๙} ลูกจ้างจึงไม่ได้รับค่าเสียหายเต็มส่วน

เห็นได้ว่าระบบกระบวนการยุติธรรมเพื่อชดใช้หรือเยียวยาความเสียหายแก่ลูกจ้าง อันเนื่องมาจากการทำงานให้นายจ้างหรือเป็นโรคเนื่องจากการทำงานยังไม่สามารถอำนวยความยุติธรรมให้แก่ลูกจ้างได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม เพราะลูกจ้างต้องดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมในระหว่างเจ็บป่วยและแพทย์มีความเห็นให้พักรักษาตัว และดำเนินการเพื่อเรียกเงินจากกองทุนเงินทดแทนก่อนที่จะนำคดีไปสู่ศาลและจนกว่าคดีจะถึงที่สุดในศาลถือว่าส่วนการเรียกร้องค่าเสียหายจากมูลเหตุเดียวกันดังกล่าว ลูกจ้างต้องดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมอีกกระบวนการหนึ่ง ความล่าช้าและภาระที่ตกแก่ลูกจ้างจึงเป็นผลมาจากการระบบกระบวนการยุติธรรมเอง

กรณี ประชาชนฟ้องเรียกค่าเสียหายกรณีสารเคมีระเบิดที่ทำเรือคลองแตก

ศาลพิพากษาให้การทำเรือแห่งประเทศไทยชดใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์ แต่จะเห็นได้ว่าศาลเน้น

^{๕๙} คำพิพากษาของศาลแรงงานกลางในคดีหมายเลขดำที่ ๔๙๐๒-๔๙๐๔/๒๕๓๘ ๔๙๗๐-๔๙๗๖/๒๕๓๘ ๔๙๗๔-๔๙๗๐/๒๕๓๘ แล้ว ๔๙๔๗-๔๙๔๓/๒๕๓๘ คดีหมายเลขแดงที่ ๑๐๖๖-๑๐๗๗๗/๒๕๓๘

ความเสียหายทางกายภาพ หมายถึง ความเสียหายในเรื่องการเจ็บป่วย พิการ หรือทุพพลภาพ แต่ไม่ครอบคลุมความเสียหายทางจิตใจ หรือความทุกข์ใจที่บุคคลต้องสูญเสียคนที่ตนรัก ความเสียหายที่ต้องดำเนินชีวิตอย่างคนที่มีความเสี่ยงภัย และยังไม่มีการบังคับใช้ค่าเสียหายที่มีลักษณะเชิงป้องกันหรือเชิงลงโทษ เพื่อเป็นมาตรการให้มีการป้องกันและระมัดระวังให้สูงขึ้น เพราะหากปล่อยปละละเลยจะต้องชดใช้ค่าเสียหายที่สูงมาก อย่างไรก็ตามในกรณีนี้มีประชาชนเป็นจำนวนมากมีข้อจำกัดและไม่พร้อมในการฟ้องคดี แต่รัฐบาลก็ได้ดำเนินการทางทางให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนดังกล่าวโดยชดใช้เงินรายละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท แม้ว่าหลายรายคดีจะขาดอายุความแล้วก็ตาม

กรณี ประชาชนได้รับผลกระทบจากสารโคงอลต์ ๖๐

ประชาชนยังคงมีภาระในการดำเนินคดีกับหน่วยงานของรัฐในศาลปกครอง และต้องดำเนินคดีกับเอกชนที่ก่อเหตุละเมิดในศาลยุติธรรมแยกจากกัน เพราะระบบกระบวนการยุติธรรมแยกออกจากและขอบเขตไว้อย่างชัดเจน

ในส่วนของคดีปกครอง ศาลพิพากษาให้สำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติ ชดใช้ค่าเสียหายจำนวน ๕.๒ ล้านบาท ฝ่ายโจทก์เห็นว่ายังไม่เป็นธรรมจึงอุทธรณ์คดีเรียกร้องให้ชดใช้ค่าเสียหายทั้งสิ้น ๗.๕ ล้านบาท คดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลปกครองสูงสุด

ปัญหาการพิสูจน์ความเสียหายและความเจ็บป่วยในอนาคตมีข้อจำกัด เนื่องจากตามหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดระยะเวลาเวลา

ความรับผิดชอบบุคคลในมูละเมิดไว้เพียง ๒ ปี ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุหา เพราะผลกระทบอาจเกิดขึ้นนานกว่า ๒ ปี ในขณะที่แพทย์ให้ติดตามผลการเจ็บป่วยเป็นเวลา ๑๐ ปี เนื่องจากมีการพัฒนาเทคโนโลยีต่าง ๆ ก้าวหน้าไปมาก อีกประการหนึ่งเป็นข้อจำกัดทางกฎหมาย กรณีผู้เสียหายเป็นบุตรของประชาชนที่ได้รับสารพิษจนถึงแก่ชีวิต แต่เนื่องจากผู้ตายไม่ได้จดทะเบียนสมรส ทำให้บุตรซึ่งฟ้องแทนบิดาไม่สามารถเรียกค่าขาดได้ อุปกรณ์เสียหายที่ในความเป็นจริง คาดว่าอยู่ต่ำกว่าค่าเสียหายที่ต้องจ่าย แต่ไม่สามารถพิพากษาในเรื่องค่าขาดได้ อาจจะต้องมีกระบวนการยุติธรรมที่เป็นมาตรการทางเลือก เพื่อให้ความช่วยเหลือในกรณีที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม แต่มีข้อจำกัดในทางกฎหมาย

นอกจากนี้ ศาลได้วินิจฉัยว่าหน่วยงานของรัฐละเลยในการปฏิบัติหน้าที่ แต่มิได้วินิจฉัยถึงปัญหาเกี่ยวกับการบริหารงานและระบบงานของหน่วยงานตลอดจนความล่าช้าในการจัดทำกฎหมาย เพื่อควบคุมหรือป้องกันสารพิษ ซึ่งใช้เวลานานนับ ๑๐ ปี ก็ยังไม่แล้วเสร็จ นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชน

๓ การละเมิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับกรรมราชทัณฑ์

๓.๑ ปัญหาเด็กติดผู้ต้องขังหรือเด็กที่เกิดในเรือนจำ

เรือนจำหรือทัณฑสถาน จำต้องรับภาระดูแลทั้งนักโทษเด็กชาย และจำเลยหรือผู้ต้องหาที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล รวมทั้งเด็กที่ติดตามผู้ต้องขังหรือเด็กที่เกิดในเรือนจำด้วย สถานการณ์ที่

กรมราชทัณฑ์ต้องเพชญอยู่ก็คือ ผู้ต้องขังหญิงลับ
เรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์และคลอดบุตรใน
เรือนจำ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น กระบวนการเหลือด้วย
สุขภาพจิตทั้งของผู้ต้องขังหญิงและเด็ก

ผู้ต้องขังหญิงที่มีครรภ์ เมื่อปรากฏตัวในการพิจารณาคดีของศาล ได้แต่งต่อศาลว่าตนมีครรภ์แต่ศาลมีมิได้ดำเนินการใด ๆ เพื่อคุ้มครองหญิงมีครรภ์กลับพิจารณาสืบพยานและพิพากษาคดี มีหมายคดีที่ผู้ต้องขังหญิง ไม่มีหมายความช่วยเหลือ

ด้วยข้อจำกัดของเรือนจำและทันทสถาน จึง
ไม่อาจกำหนดกระบวนการในการดูแลผู้ต้องขังที่เป็น^๑
เด็ก เด็กที่ติดตามผู้ต้องขัง และผู้ต้องขังมีครรภ์และ
คลอดบุตรในเรือนจำ ที่เหมาะสมลลดอกล้องกับสภาพ
ปัญหาได้ ทางปฏิบัติที่ดำเนินการอยู่ คือ เด็กแรกเกิด^๒
จนถึงอายุ ๑ ปี ให้มารดาเป็นผู้เลี้ยงดูเด็กด้วยตนเอง^๓
เพื่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างมารดาภกบุตร เด็กที่^๔
ติดตามผู้ต้องขัง หากมีอายุเกิน ๑ ปี ให้จัดส่งให้ญาติ^๕
หรือสถานลงคราะห์เลี้ยงดูเด็ก ส่วนเด็กที่ติดตาม^๖
ผู้ต้องขังในเรือนจำในส่วนภูมิภาคให้อยู่กับมารดาได้^๗
จนถึงอายุ ๓ ปี

ต่อปัญหาดังกล่าวนี้ มีการดำเนินการเพื่อปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๔๖ และมาตรา ๒๔๗ เพื่อเปิดโอกาสให้ศาลใช้คุลพินิจในการทุเลาการลงโทษจำคุก สำหรับหญิงมีครรภ์ หรือหญิงที่คลอดบุตรแล้ว แต่บุตรอายุยังไม่เกิน ๓ ปี แต่การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายยังไม่แล้วเสร็จ

๓.๒ ปัญหาการติดตามผู้ต้องหาหรือจำเลย

ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลและอยู่ในความควบคุมดูแลของกรมราชทัณฑ์ ปรากฏว่าล้วนมีอำนาจสามารถถ่ายภาพและแพร่ภาพ

ไปทั่วโลก ซึ่งเป็นภาพผู้ต้องหาがらสิ่งเดินทางเข้าห้องพิจารณาคดีของศาลในสภาพที่ถูกตีตรวน ทำให้ผู้ต้องหารือจำเลยได้รับความเสียหายแก่จิตใจและชื่อเสียงอย่างร้ายแรง ในขณะที่กรมราชทัณฑ์ยืนยันว่า กรมราชทัณฑ์สามารถป้องกันได้เฉพาะ เมื่อผู้ต้องหารือจำเลยอยู่ในเรือนจำหรือรถของกรมราชทัณฑ์เท่านั้น ส่วนศาลยุติธรรมก็ยืนยันว่า สือมوالชนไม่มีสิทธิดำเนินการดังกล่าว เพราะฝ่ายฟันต่อระบุบุคคลของศาล และอาจละเมิดอำนาจศาลได้

อันที่จริง ปัญหาทำงานของนักเกิดขึ้นในกรณีผู้ต้องหาถูกคุมขังอยู่ที่สถานีตำรวจนานั้นก็ตามที่ตำรวจแห่งชาติยืนยันว่า ทางตำรวจนี้มีระเบียบในเรื่องนี้แต่การละเมิดสิทธิในเกียรติยศซึ่งเสียงและจิตใจของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ยังคงเกิดขึ้นอยู่เสมอๆ เพราะเป็นปัญหาของลือมวลชนเอง ซึ่งลือมวลชนเห็นว่า เมื่อผู้ต้องขังยังถูกตีตรวน น่าจะเป็นกรณีไม่ถูกต้อง ลือมวลชนจึงมีสิทธินำเสนอภาพต่อสาธารณะ ซึ่งในประเด็นการเสนอภาพถ่ายเพื่อเป็นการป้องปราามอาชญากรรมนั้น อธิบดีกรมราชทัณฑ์ได้เสนอให้คณะกรรมการลิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นตัวกลางเพื่อประสานหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อคุ้มครองลิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง

๓.๓ ปัจจัยการประกอบอาชีพของผู้พันไทย

นักโภชเด็ขาดที่พันโภชแล้ว แม้กรรมราชทัณฑ์จะออกใบสำคัญ ในการปล่อยตัวให้นักโภชเหล่านี้ก็ยังไม่สามารถทำงานหรือประกอบอาชีพต่าง ๆ ในสังคมได้ เช่น ปกติ เพราะยังติดขัดในเรื่องระเบียบในการรับสมัครงาน และทัศนคติของสังคมต่อนักโภชเด็ขาด ทำให้นักโภชเด็ขาดยังไม่สามารถกลับคืนสู่สังคมในสภาพดีได้

๔ การละเอียดสิทธิมนุษยชนในการบวนการ ยุติธรรมอันเนื่องจากนโยบายของรัฐ

๔.๑ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเบี่ยงเบน หรือขาดหลักนิติธรรม สืบเนื่องจากนโยบาย ปราบปรามยาเสพติด^{๖๐}

สืบเนื่องจากปัญหาการคุกคามของยาเสพติดต่อสังคมไทยเป็นไปอย่างรุนแรงและขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้รัฐบาลดำเนินนโยบายปราบปรามยาเสพติดจริงจังนับตั้งแต่ช่วงต้นปี พ.ศ. ๒๕๔๙ การที่รัฐบาลตระหนักและอาจริงอาจจังในการปราบปรามยาเสพติดนับเป็นนโยบายที่ดี ควรแก่การส่งเสริมและสนับสนุน แต่การที่รัฐบาลออกคำสั่งโดยเร่งรัดให้หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าพนักงานของรัฐจะต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาให้บรรลุผลภายในเวลาอันจำกัด คือตั้งแต่วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๙ จนถึงวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๙ และมีลักษณะกดดันเจ้าพนักงานของรัฐ หากการดำเนินงานไม่บรรลุผลตามที่รัฐบาลกำหนด เช่น จะต้องถูกโยกย้าย เปลี่ยนงานหรือให้พิจารณาตัวเอง เป็นต้น ล่งผลให้เจ้าพนักงานหลายส่วนใช้วิธีการต่างๆ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน หรือบั้นทอนกระบวนการยุติธรรม ความเร่งรีบในการผลักดันนโยบายลงคราม ยาเสพติดนำไปสู่ปัญหาการขึ้นบัญชีรายชื่อผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยขาดกระบวนการกลั่นกรอง ทำให้ผู้ที่มิได้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดกลับถูกขึ้นบัญชีไว้เป็นจำนวนมาก ต่อมาก็มาเจ้าพนักงานของรัฐอาศัยบัญชีรายชื่อดังกล่าวเป็นหลักฐานในการดำเนินคดีและดำเนินการต่างๆ เพื่อปราบปรามยาเสพติด และปรากฏการใช้วิธีการที่มีขอบบางส่วนเพื่อให้ประชาชนรับสารภาพ เพื่อสะท้วงแก่การดำเนินคดี เพื่อจะได้ถอนชื่อออกจากบัญชีรายชื่อผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด และสามารถนับเป็นสถิติหรือผลงานได้ ทำให้เกิดปัญหา

มีการจับกุมและดำเนินคดีกับผู้บริสุทธิ์

เจ้าพนักงานของรัฐใช้มาตรการยึดและอายัดทรัพย์สินของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยผลักภาระให้แก่ผู้เป็นเจ้าของแท้จริง เป็นผู้พิสูจน์ว่าตนเป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย แทนที่จะใช้มาตรการตรวจสอบก่อนในการปฏิบัติการของเจ้าพนักงาน พบว่ามีการยึดรัพย์สินของประชาชน แม้กระทั่งทรัพย์สินที่จำเป็นแก่การรองชีพในชีวิตประจำวัน เช่น หม้อหุงข้าวกระติกน้ำร้อน ตู้เย็น พัดลม หรือสัตว์เลี้ยงจนประชาชนไม่มีทรัพย์สินใดๆ สำหรับการดำรงชีพ

นโยบายของรัฐที่กำหนดให้นับจำนวนการตายของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดเป็นสถิติแสดงผลงานในการปราบปรามยาเสพติด สร้างความคิดเห็นว่าเป็นความรุนแรงเชิงนโยบายใช่หรือไม่ หรือน่าจะมีความล้มเหลวเพียงได้กับจำนวนคดีเกี่ยวกับการฆาตกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดที่มีจำนวนสูงถึง ๒,๖๗๕ ราย ซึ่งเป็นสถิติที่สูงกว่าปกติหลายร้อยเท่า บุคคลที่เสียชีวิตส่วนใหญ่มีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด แต่เจ้าพนักงานก็ไม่มีพยานหลักฐานใดๆ ที่จะดำเนินคดีกับบุคคลดังกล่าวได้ จนกระทั่งถึงวันที่เสียชีวิต เจ้าพนักงานต่ารวจขาดความใส่ใจเพียงพอในการสืบสวนสอบสวนเพื่อหาตัวผู้กระทำการลั่นโหวท ทั้งๆ ที่การม่าดังกล่าวเป็นการกระทำที่อุกอาจในที่สาธารณะ จากปฏิกริยาของสาธารณะต่อการเสียชีวิตอันมีเงื่อนนำดังกล่าวทำให้ต่อมารัฐบาลดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามการปฏิบัติตามนโยบายปราบปรามยาเสพติด รวมทั้งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบกรณีผู้เสียชีวิตในช่วงสองครามยาเสพติด แต่ดูเหมือนท้ายสุดรายงานผลการตรวจสอบดังกล่าว ยังคงความก้าวหน้า และผัดผ่อนรอผลการตรวจสอบต่อไปในอนาคต

^{๖๐} จากการศึกษาและตรวจสอบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ทั้งในเชิงนโยบายและผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรม ปี ๒๕๔๙-๒๕๔๖

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว มีข้อสังเกตว่า พนักงานอัยการและศาลยุติธรรมมีบทบาทเชิงรุก น้อยมากในการตรวจสอบการละเมิดสิทธิเสรีภาพ ของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม กลไกดังกล่าว จะทำหน้าที่ก่อให้เมื่อประชาชนร้องขอความเป็นธรรม หรืออยู่ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในชั้นพิจารณาคดี ระบบ การตรวจสอบระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม จึงยังไม่ปราศความจริง

๔.๒ กระบวนการยุติธรรมเปี่ยงเบนหรือถูกใช้ เป็นเครื่องมือในการคุกคามหรือจำกัดบทบาทของ ประชาชนในการคัดค้านโครงการหรือนโยบายของรัฐ

กรณีความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐบาล ในโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ^{๑๐}

ในช่วงปลายปี ๒๕๔๕ มีกรณีที่ประชาชน อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา คัดค้านโครงการท่อก๊าซ ไทย-มาเลเซีย ซึ่งรัฐบาลยืนยันว่าจะดำเนินโครงการ ดังกล่าวต่อไป ปรากฏว่าเจ้าพนักงานตำรวจได้จับกุม เฉพาะผู้ปฏิบัติงานขององค์กรพัฒนาเอกชน (เอ็นจีโอ) ที่เคลื่อนไหวคัดค้านโครงการดังกล่าว จำนวน ๑๙ คน โดยไม่แจ้งข้อกล่าวหาและสถานที่ควบคุมตัวผู้ต้องหา ให้แก่ผู้ต้องหาริอุญาติทราบ เมื่อมีกระแสคัดค้านว่า ตำรวจจับแต่เฉพาะเอ็นจีโอ ทางตำรวจจึงแจ้งว่ามี ประชาชนอยู่ในข่ายที่จะถูกดำเนินคดีอีก ๐๔ คน ซึ่งมี หมายจับแล้ว ตำรวจทำการจับกุมคราวละ ๑-๒ คน โดยจะทำการจับกุมเมื่อประชาชนเดินทางไปทำกิจธุระ ที่ต่างจังหวัดหรือต่างอำเภอ เพื่อสร้างความกดดัน หรือทำให้ประชาชนหวั่นวิตก ไม่อาจดำเนินชีวิต อย่างปกติสุขได้และไม่อาจเตรียมตัวในการต่อสู้ดี ตลอดจนการประกันตัวได้

เจ้าพนักงานตำรวจคัดค้านการขอประกันตัว ไม่อนุญาตให้ผู้ต้องหาพบทนายความ และไม่อนุญาต

ให้ญาติเยี่ยม อนุญาตให้ทนายความเข้าฟังการสอบสวนครั้งละ ๑ คน ผู้ต้องหาขอพบทนายความ ก็ไม่ได้รับอนุญาต คณะกรรมการความจากสภาพนายความ จึงต้องทำหนังสือและประสานงานกับผู้บังคับบัญชา ของเจ้าพนักงานตำรวจนาย จึงได้รับอนุญาต แต่ให้เวลา เพียงคนละ ๑๕ นาที ผู้ต้องหาไม่เคยเห็นบัญชีของ กลางในคดีอาญา และไม่มีการส่งตัวผู้ต้องหาที่ได้รับ บาดเจ็บไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล ผู้ต้องหาต้องรักษา พยาบาลกันเอง และมีแพทย์อิสระมาให้ความช่วยเหลือ นับเป็นสถานการณ์สำคัญที่ชี้ให้เห็นได้ว่ารัฐใช้ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นเครื่องมือในการ คุกคามสิทธิเสรีภาพของประชาชน เจ้าพนักงานของ รัฐเป็นผู้ lokale เมตอรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะในส่วน การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา หรือการดำเนินการ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในขั้นต้น

นอกจากนี้ รายงานประจำปี ๒๕๔๖ สำนักงาน สิทธิมนุษยชน สภาทนายความ ระบุว่า เจ้าพนักงาน ของรัฐได้ดำเนินคดีอาญา กับประชาชนที่เกี่ยวข้องกับ การคัดค้านโครงการดังกล่าวอีกหลายคดี^{๑๑} เช่น พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีข้อหาชาวบ้านใช้ อาวุธทำร้ายร่างกายลูกจ้างของบริษัทหนึ่ง ขณะทำการ สำรวจโครงการท่อก๊าซ เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๔๖ และข้อหามั่วสุมกันตั้งแต่ลิบคนขึ้นไป ในคดีนี้ ปรากฏว่ามีเยาวชน ๑ คน ตกเป็นจำเลยด้วย และ ชาวบ้านยืนยันว่าตำรวจเป็นผู้ตีคีรณะจำเลยซึ่งเป็น เยาวชนจนลับและยังคงถ่ายรูปไปด้วย

๔.๓ นโยบายและความสัมพันธ์กับประเทศ มหาอำนาจ ส่งผลกระทบให้หลักการในกระบวนการยุติธรรมถูกทำลาย

รัฐบาลได้เร่งรับตราภูมายามาเพื่อต่อต้านการ ก่อการร้ายโดยการแก้ไขกฎหมายอาญาและกฎหมาย

^{๑๐} โปรดดูรายละเอียดความเป็นมาของโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซียและการคัดค้าน ในส่วนที่ว่าด้วยสิทธิชุมชน

^{๑๑} คดีหมายเลขคดีที่ ๒๔๘๓/๒๕๔๖, ๒๗๒๕/๒๕๔๖ ศาลจังหวัดสงขลา ความอาญา

เกี่ยวกับการฟอกเงิน โดยอ้างเหตุผลว่า เนื่องจาก มีภัยคุกคามจากการก่อการร้าย เกิดการทำลายชีวิต และทรัพย์สินของประชาชนผู้บุกรุกที่ กระทบต่อ ความมั่นคงของประเทศอย่างร้ายแรง และเป็นไป ตามคำขอความร่วมมือของคณะกรรมการตีความมั่นคง แห่งสหประชาชาติ

ปรากฏว่า ของค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ได้แสดงท่าทีคัดค้านรัฐบาล โดยเห็นว่าประเทศไทยมีประมวลกฎหมายอาญา ที่สามารถบังคับใช้กับกรณีดังกล่าวได้อยู่แล้ว นอกเหนือนี้ ถ้อยคำในร่างกฎหมายที่รัฐบาลเสนอให้ แก้ไขยังเป็นการเปิดช่องให้ประเทศมหาอำนาจกดดัน ประเทศไทยให้จำต้องยึดถือระเบียบหรือประกาศที่ ประเทศมหาอำนาจกำหนด ถือเป็นการแทรกแซง หรือครอบงำกระบวนการในการออกกฎหมายของ ประเทศไทย ถ้อยคำในร่างกฎหมายไม่เปิดโอกาสให้มี การพิสูจน์ว่ามีการกระทำอันเป็นการก่อการร้ายหรือไม่

นอกจากนี้ ร่างกฎหมายดังกล่าวยังเปิดช่องให้ รัฐบาลอาจดำเนินการในทางจำกัดสิทธิหรือควบคุม การเคลื่อนไหวของประชาชนในการตรวจสอบหรือ คัดค้านการใช้อำนาจรัฐที่ละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของ ประชาชน รวมทั้งฝ่ายที่มีความคิดเห็นแตกต่างกับ รัฐบาล ทั้งๆ ที่บุคคลดังกล่าวไม่ได้เกี่ยวข้องกับการ ก่อการร้าย

การดำเนินการดังกล่าวของรัฐบาล มุ่งเน้น สนองนโยบายและการค้ากับประเทศมหาอำนาจ เป็นสำคัญ แต่มิได้คำนึงถึงผลกระทบต่อสิทธิและ เสรีภาพของประชาชน ซึ่งรัฐบาลได้ประกาศยึดถือ เป็นเป้าหมาย การเสนอกฎหมายของรัฐบาลจึงไม่ สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และมาตรา ๗๖ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย พ.ศ. ๒๕๔๐

๔. สภาพปัจุบันของกระบวนการยุติธรรม พิจารณา จากประเด็นปัญหาเฉพาะด้าน

๔.๑ ปัญหากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก มีสาระสำคัญดังนี้

๑) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๔๙ มีปัญหาทั้งกระบวนการ กล่าวคือ

เด็กเกิดมาแล้วถึงแก่ความตาย แต่ไม่มีการสอบสวนสาเหตุการตายอย่างจริงจัง สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมิໄມ่เพียงพอ เด็กถูกควบคุมตัวไปศาลโดยการตีต่วน^{๖๗} พนักงานสอบสวนยังไม่คำนึงถึงการพิทักษ์สิทธิเด็กและเยาวชน เท่าที่ควร ศาลเยาวชนและครอบครัวยังขาดมาตรการที่ยึดหยุ่นและเหมาะสมกับการดูแลพื้นพูนบำบัดเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะกรณีเด็กรับการฝึกอบรมอยู่ในห้องที่นักเรียนเข้าถึงยากศาลเยาวชนและครอบครัวที่พิจารณา ต้องให้ศาลเดิมเป็นผู้ออกคำสั่ง^{๖๘}

เด็กและเยาวชนที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษา ในสถานแรกรับถูกจัดให้อยู่ร่วมกับเด็กที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว ในสถานฝึกและอบรมไม่สามารถแยกกันอย่างเด่นชัด ไม่สามารถรับการดูแลพื้นพูนบำบัดเด็กและเยาวชน ได้รับการคุ้มครอง เด็กและเยาวชนอายุต่ำกว่า๗ ปี ต้องหาว่ากระทำการใดความผิดแต่กฎหมายยกเว้นความผิด ไม่ได้รับการดูแลพื้นพูนบำบัดพื้นพูหรือเฝ้าระวัง และในจังหวัดที่ไม่มีหน่วยงานคดีเยาวชนและครอบครัวไม่มีการดำเนินการช่วยเหลือเยียวยาเด็กกลุ่มนี้

เด็กและเยาวชนถูกเลือกปฏิบัติ เพราะเด็กและเยาวชนในจังหวัดที่ไม่มีศาลเยาวชนและครอบครัวหรือแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลจังหวัดไม่ได้รับการคุ้มครอง เด็กและเยาวชนอายุต่ำกว่า๗ ปี ต้องหาว่ากระทำการใดความผิดแต่กฎหมายยกเว้นความผิด ไม่ได้รับการดูแลพื้นพูนบำบัดพื้นพูหรือเฝ้าระวัง และในจังหวัดที่ไม่มีหน่วยงานคดีเยาวชนและครอบครัวไม่มีการดำเนินการช่วยเหลือเยียวยาเด็กกลุ่มนี้

^{๖๗} สรุปผลการสัมมนาเรื่องสิทธิเด็กในกระบวนการยุติธรรม จัดโดยคณะกรรมการด้านกระบวนการยุติธรรม คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๔๙

^{๖๘} ผลการดำเนินงานของกระทรวงยุติธรรมประจำปี ๒๕๔๙-๒๕๕๐ หน้า ๔๐

นอกจากนี้ ไม่มีการนำมาตรการหันเหคดีออกจากระบบกระบวนการยุติธรรมไปใช้สำหรับเด็ก เช่น ตามมาตรา ๖๓ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้กำหนดแนวทางให้ผู้อำนวยการสถานพินิจและพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหารว่ากระทำผิดอาญา หากเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนจากกลับตนเองเป็นคนดีได้ และยินยอมอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจ ซึ่งความผิดอาญาจะต้องมีโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกิน ๕ ปี แต่ในทางปฏิบัติไม่มีการใช้มาตรการดังกล่าว

๒) กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กในชั้นศาล

ผู้พิพากษาไม่ส่งเสริมบทบาทของนักจิตวิทยาและนักลังค์สมศรีระท์ แนวทางการทำงานของศาลให้ห้องที่ต่างๆ ก็แตกต่างกันไป เกิดความลับสน ระหว่างดุลพินิจกับมาตรฐานการทำงานเพื่อประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม

กฎหมายกำหนดให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้ แต่ศาลไม่ใช้ดุลพินิจให้สมกับเจตนาرمณ์ของกฎหมาย เช่น ไม่ใช้สื่อภาพหรือการบันทึกเสียงของพยานที่เป็นเด็กในชั้นสอบสวน ซึ่งพนักงานสอบสวนได้จัดทำไว้ก่อนแล้ว แต่ศาลลืมพยานใหม่ ทำให้เด็กต้องให้การซ้ำซาก เป็นการทำร้ายจิตใจเด็ก

ศาลอนุญาตให้มีการเลื่อนพิจารณาคดีง่ายเกินไป ทำให้คดีล่าช้า บางครั้งเด็กอยู่ในระหว่างการสอบที่โรงเรียน ก็ยังต้องขาดสอบเพื่อเดินทางมาเป็นพยานศาล แต่กลับไม่มีการลืมพยานเด็ก เพราะมีการเลื่อนคดี

กรณีชาวต่างชาติกระทำความผิดทางเพศต่อเด็ก ปรากฏว่าเมื่อชาวต่างชาติเหล่านี้ได้รับการประกันตัวไม่ว่าจะมีเงื่อนไขห้ามออกนอกประเทศก็ตาม ปรากฏว่าจำเลยชาวต่างชาติส่วนใหญ่สามารถหลบหนีออกนอกประเทศ ในที่สุดกระบวนการยุติธรรมก็ไม่อาจนำผู้กระทำความผิดมาพิจารณาคดีและบังคับโทษได้ ผู้เสียหายเด็กจึงสูญเสียโอกาสที่จะได้รับการเยียวยาจากกระบวนการยุติธรรม เพราะบางรายได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจและอารมณ์ เนื่องจากยังมีช่องว่างในกระบวนการยุติธรรมที่ดำเนินคดีกับคนต่างชาติ

พระราชบัญญัติคดีอาชญากรรมฯ ยังมีข้อจำกัด เพราะในกรณีจำเลยชาวต่างชาติได้รับประกันตัว แต่ไม่มีเงื่อนไขห้ามออกนอกประเทศ แม้เจ้าพนักงานตุลาการเข้าเมืองตรวจพบร่างกายต่างชาติ ซึ่งเป็นจำเลยที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว กำลังเดินทางไปต่างประเทศก็ไม่อาจกักตัวไว้ได้ จำเลยชาวต่างชาติบางรายแม้ออกหมายจับแล้วก็ยังสามารถเดินทางเข้าออกประเทศไทยโดยไม่ถูกจับ ^{๙๕}

จากสภาพปัจจุบันดังกล่าว ทำให้หลักการความร่วมมือของสหวิชาชีพและการตรวจสอบถ่วงดุลในระบบกระบวนการยุติธรรมไม่เป็นจริง มีผลกระทบต่อการคุ้มครองพิเศษสำหรับเด็ก ทำให้เด็กและเยาวชนไม่ได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย หรืออนุสัญญาแห่งสหประชาชาติ

๓) ปัญหากระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้หญิง มีสาระสำคัญดังนี้

(๑) ยังไม่มีกฎหมายที่กำหนดให้มีนักจิตวิทยาหรือนักลังค์สมศรีระท์ในการเข้าร่วมพั้งการสอบสวน

^{๙๕} สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ วารสารวิชาการสิทธิมนุษยชน ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๖

ในคดีที่เกี่ยวกับเพศหญิง เช่นเดียวกับคดีเด็กและเยาวชน

(๒) สภาพปัจจุบันในกระบวนการการชี้ส่วนของผู้ต้องหาในคดีลักษณะพิเศษ ไม่เห็นว่าคดีมีลักษณะพิเศษซึ่งไม่เห็นความจำเป็นของ การมีพนักงานสอบสวนทั้งหมด การปฏิเสธคำร้องขอของผู้เสียหายในการให้หน่วยความหรือญาติหรือผู้ที่ตนไว้วางใจเข้าร่วมฟังการสอบปากคำผู้เสียหาย โดยพนักงานสอบสวนอ้างว่าหน่วยงานต้องไม่มีระเบียบในเรื่องดังกล่าวสำหรับผู้เสียหาย แต่เป็นลักษณะของผู้ต้องหา ทั้งนี้ มีผู้หญิงถูกละเมิดลักษณะทางเพศหลายรายได้ร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพราะไม่มั่นใจในกระบวนการการยุติธรรมทางอาญาโดยเฉพาะในชั้นต้น

(๓) การจับกุมหญิงบริการในที่สาธารณะและการล่อซื้อเป็นการละเมิดลักษณะอย่างร้ายแรง เจ้าหน้าที่ต้องตรวจสอบให้ถูกต้องในการจับกุมโดยไม่มีการสืบส่วน ส่วนของผู้เสียหาย ใช้วิธีการข่มขู่ คุกคามให้หญิงบริการรับสารภาพ

(๔) พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่เจ้าหน้าที่ในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๔ เน้นในเรื่องการเยียวยาหรือชดเชยความเสียหาย แต่ยังขาดมาตรการในการคุ้มครองดูแลในเรื่องผลกระทบทางจิตใจและอารมณ์ของหญิงในคดีความผิดทางเพศ

(๕) ค่านิยม ทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการการยุติธรรม หรือคดีทางเพศที่มีต่อผู้หญิง ซึ่งเป็นผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาและพยานในคดีต่าง ๆ เช่น ผู้เสียหายคดีลักษณะพิเศษที่มีแต่ตัวตามแฟชั่น จะถูกมองว่า “ผู้หญิงดีไม่เดินในที่เปลี่ยว คนเดียวไม่ใส่เสื้อสายเดียว” “ภารยาไปเที่ยวกับชายอื่นสามีทุบตีได้” “เจ้าหน้าที่ต้องไม่รับแจ้งความผู้หญิงถูกสามีทุบตี” เป็นต้น

(๖) การเผยแพร่ข่าวทางสื่อมวลชนเพื่อ

แสดงผลงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจทำให้หญิงผู้เสียหายในคดีความเกี่ยวกับเพศได้รับความอับอาย

๔) ปัญหากระบวนการการยุติธรรมด้านแรงงาน

(๑) กฎหมายเกี่ยวกับแรงงานมีหลายฉบับ แต่ละฉบับมีกลไกหรือคณะกรรมการที่จะวินิจฉัยหรือสั่งการเฉพาะเรื่องมากเกินไป การบริหารกฎหมายเกี่ยวกับแรงงานมีลักษณะแยกส่วนตามกฎหมายแต่ละฉบับ

นอกจากนี้ ระบบกระบวนการการยุติธรรมด้านแรงงานมีการกำหนดขั้นตอนการดำเนินการทั้งในทางแรงงาน ทางปกครอง และทางอาญา และการดำเนินคดีอาญาในหลายกรณีจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อมีการฝ่าฝืนคำสั่งทางปกครองหรือผ่านกระบวนการยุติธรรมทางด้านแรงงานจนถึงที่สุดเสียก่อน ทำให้มาตรการบังคับในทางอาญาไม่มีผลบังคับอย่างแท้จริง

(๒) กระบวนการการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองลิทธิและเสรีภาพในการรวมตัวและการเจรจาต่อรองร่วม ยังไม่สามารถอำนวยความสะดวกความยุติธรรมแก่ผู้ใช้แรงงานอย่างแท้จริง เนื่องจากกฎหมายมีได้บัญญัติคุ้มครองไว้อย่างชัดเจน ต้องมีการตีความดังนั้น จึงเป็นการเปิดโอกาสให้นายจ้างปลดลูกจ้างที่มีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับองค์กรหรือการเจรจาต่อรองร่วมส่วนการปลดจดชอบด้วยกฎหมายหรือเป็นธรรมหรือไม่ ลูกจ้างจะต้องไปใช้ลิทธิในกระบวนการการยุติธรรมซึ่งจะต้องผ่านขั้นตอนของคณะกรรมการล้มพันธ์ศาลแรงงาน (ชั้นต้น) และศาลฎีกา ซึ่งอาจต้องใช้เวลาประมาณ ๒-๓ ปี กรณีของนักช่าวໄວทีวี คดีนี้อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลนานกว่า ๓ ปีแล้ว ยังรอคำพิพากษาของศาลฎีกา ดังนั้น แม้ลูกจ้างจะชนะคดีในศาลฎีกา แต่ลูกจ้างก็ไม่ได้รับประโยชน์ในเรื่ององค์กรและการเจรจาต่อรอง เพราะสถานการณ์ดังกล่าวได้ล่วงพ้นไปแล้ว

ในประเด็นดังกล่าวนี้ แม้ว่ากฎหมายจะกำหนดมาตรการลงโทษในทางอาญาไว้ก็ตาม แต่จะใช้มาตรการ

ทางอาญาได้ ก็ต่อเมื่อผ่านกระบวนการยุติธรรมทางด้านแรงงานให้ถึงที่สุดแล้วก่อน หากนายจ้างยังฝ่าฝืนอยู่อีก จึงจะดำเนินคดีอาญาภัยนายจ้างได้

(๓) สืบเนื่องจากการแข่งขันทางการค้าและกลยุทธ์ของนายจ้างในยุคโลกรัฐต้น ทำให้นายจ้างสามารถปรับเปลี่ยนการผลิต หรือเคลื่อนย้ายที่นั่น ได้อย่างเร็ว อันส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อลูกจ้าง และครอบครัว เช่น การปิดกิจการ การย้ายฐานการผลิตทั้งในประเทศ และต่างประเทศ แต่กระบวนการยุติธรรมทางด้านแรงงาน ยังไม่สามารถแสดงบทบาท เชิงรุกได้ ดังตัวอย่างของลูกจ้างบริษัท เบด แอนด์ บาร์ จำกัด จำนวน ๗๐๐ คน ถูกเลิกจ้างโดยไม่ได้รับค่าจ้างค่าล่วงเวลา และค่าชดเชยตามกฎหมาย นายจ้างไม่มีทรัพย์สินใดๆ ที่ลูกจ้างจะใช้สิทธิในการนำมายื่นเพื่อนำมาขยายชำระหนี้ ทั้งนี้ เนื่องจากอุปกรณ์และเครื่องจักรที่ใช้ในการทำงานเป็นทรัพย์สินที่เข้าห้องลิ้น กรรมการผู้มีอำนาจการดำเนินการแทนบริษัทได้หลบหนีไปต่างประเทศ จนบัดนี้ยังไม่สามารถนำตัวมาดำเนินคดีอาญาได้ ส่วนคดีแรงงานแม้ว่าเจ้าพนักงานหรือศาลแรงงานได้มีคำสั่งห้ามดำเนินการให้นายจ้างชำระเงินแต่ลูกจ้างก็ไม่สามารถบังคับคดีได้ เพราะนายจ้างไม่มีทรัพย์สินใดๆ อีกแล้ว

(๔) ข้อจำกัดของศาลแรงงาน ที่ยังไม่สามารถดำเนินการในรูปแบบของศาลชำนาญการพิเศษอย่างแท้จริง เพราะยังคงมีการโยกย้ายและเลื่อนตำแหน่งผู้พิพากษาในระบบทั่วไป ทั้งผู้พิพากษาที่เป็นข้าราชการตุลาการ และผู้พิพากษาระบบทบกมีใช้ผู้ที่มีความรอบรู้ในปัญหาแรงงานอย่างแท้จริง ลำพังความรู้แต่เฉพาะกฎหมายแรงงานไม่อาจอำนวยความยุติธรรมทางด้านแรงงานได้

กระบวนการพิจารณาคดีก็ยังเป็นกระบวนการในระบบกล่าวหาที่คู่ความมีภาระในการนำสืบพิสูจน์

ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน ทำให้ลูกจ้างเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เมื่อจากพยานหลักฐานล้วนใหญ่อยู่กับนายจ้าง ทั้งที่ควรจะเป็นบทบาทหรือหน้าที่ของศาลแรงงานในการรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในคดี ซึ่งเป็นหลักการเดียวกันกับระบบการพิจารณาคดีในศาลปกครอง

แม้ว่าพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๒ จะให้อำนาจและดุลพินิจของศาลแรงงานไว้มาก แต่เมื่อขาดผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญพิเศษเสียแล้ว จึงเป็นการยากที่การใช้ดุลพินิจของศาลจะอำนวยความยุติธรรมทางด้านแรงงาน

๔) ปัญหากระบวนการยุติธรรมด้านผู้บริโภค

ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะกระบวนการยุติธรรมของผู้บริโภคที่เกี่ยวกับสิทธิชุมชนและสิทธิในที่อยู่อาศัย มีสาระสำคัญดังนี้

๑. กระบวนการยุติธรรม มีทั้งทางปกครอง ทางแพ่ง และทางอาญา มีทั้งขั้นตอนการตรวจสอบและสอบสวนของเจ้าพนักงานท้องถิ่น คณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ตามกฎหมายอาคาร การดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน และการดำเนินคดีทั้งในศาลปกครองและศาลอาญา ในขณะที่การบังคับใช้กฎหมายและการบริหารกฎหมายก็ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันและเป็นมาตรฐานเดียวกัน เช่น บางกรณีดำเนินการแต่ในทางปกครอง ไม่มีการดำเนินคดีอาญา บางกรณีก็ดำเนินคดีอาญาเพียงอย่างเดียว บางครั้งก็เลือกปฏิบัติ ดำเนินคดีเฉพาะรายที่มีเรื่องร้องเรียนหรือเฉพาะคู่กรณีที่มีข้อชัดแย้งกัน บางกรณีก็มีการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนให้ดำเนินคดีอาญาภัยชาวบ้านรายอื่นๆ ที่มิได้เป็นคู่กรณีด้วย^{๖๖}

๒. ความไม่ชัดเจนของลัญญาต่างๆ ระหว่างธุรกิจบ้านจัดสรรงบประมาณ เมื่อมีข้อโต้แย้งสิทธิ

^{๖๖} รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ปี ๒๕๔๕-๒๕๔๖

เป็นภาระของประชาชนที่จะต้องดำเนินการทางกฎหมายทั้งทางแพ่งและอาญา โดยไม่มีมาตรการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนที่เหมาะสม สอดคล้อง จึงไม่มีกองทุนเพื่อสนับสนุนการใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมอย่างเป็นระบบคร่าวๆ ซึ่งบริหารโดยหน่วยงานอิสระและเป็นกลาง

๓. เจ้าพนักงานตามกฎหมายดำเนินคดีกับประชาชนที่ดัดแปลงต่อเติมอาคารโดยผิดกฎหมาย ไม่ว่าเพื่ออยู่อาศัยหรือเพื่อการพาณิชย์ เจ้าพนักงานดำเนินคดีในลักษณะเลือกปฏิบัติ ดำเนินคดีในลักษณะต่างกรรมต่างวาระโดยอาศัยช่องว่างหรือเทคนิคทางกฎหมาย ประชาชนตกเป็นจำเลยในคดีอาญาหลายคดี มีภาระในการต่อสู้คดี การประกันตัว และได้รับผลกระทบทางจิตใจ พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการและศาล ยังขาดแนวปฏิบัติ เพื่อให้มีการพิจารณาคดี

๔. แนวความคิดทางกฎหมายระหว่างการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะและการคุ้มครองผู้บุกรุก ยังขาดกลไกที่จะเชื่อมประสานเพื่อให้เกิดความสมดุลในการบังคับใช้กฎหมาย เจ้าพนักงานตามกฎหมายแต่ละฉบับ ยังคงปฏิบัติหน้าที่ภายใต้ขอบเขตอำนาจแห่งกฎหมายเฉพาะที่ตนเองเกี่ยวข้องโดยไม่ประสานกับกฎหมายฉบับอื่นๆ เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้กับประชาชน

๕. กระบวนการยุติธรรม ยังคงปล่อยให้ชาวบ้านเป็นฝ่ายเริ่มและรับภาระในการดำเนินคดีกับฝ่ายที่ละเมิดสิทธิของผู้บุกรุก ในขณะที่สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บุกรุกตามกฎหมายคุ้มครองผู้บุกรุกยังมีข้อจำกัดหลายประการในการดำเนินคดีแทนชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะในกรณีที่ประชาชนจำเป็นต้องดำเนินคดีปกของและเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐชดใช้ค่าเสียหายตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครอง และวิธีพิจารณาคดีปกของยังขาด

หลักประกันในเรื่องสิทธิการดำเนินคดีอย่างคุณภาพ โดยไม่ต้องเลี้ยงค่าธรรมเนียมศาล

๖) กระบวนการยุติธรรมด้านผู้ด้อยโอกาสและด้านสิทธิชุมชน

ปรากฏปัญหาในการปรับใช้กระบวนการยุติธรรมในคดีปกของ กล่าวคือ

กรณีเด็กติดเชื้อเอชไอวี (HIV) จากการรับบริการทางการแพทย์ในความรับผิดชอบของกระทรวงสาธารณสุข

เมื่อเดือนกันยายน ๒๕๔๕ และเดือนมีนาคม ๒๕๔๖ บิดามารดาของเด็กชาย ๑ คนและเด็กหญิงอีก ๒ คน ได้ร้องทุกข์ต่อปลัดกระทรวงสาธารณสุข เพื่อให้พิจารณาชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เนื่องจากบุตรของตนติดเชื้อเอชไอวี และถึงแก่ความตายเนื่องจากรับบริการทางการแพทย์จากโรงพยาบาลในลังกัดกระทรวงสาธารณสุข

ต่อมาชาวเดือนตุลาคม ๒๕๔๖ บิดามารดาของเด็กทั้ง ๓ คนได้รับหนังสือตอบจากกระทรวงสาธารณสุขว่ากระทรวงสาธารณสุขขอแสดงความเสียใจและไม่สามารถชดใช้ค่าเสียหายได้ บิดามารดาของเด็กจึงร้องเรียนต่อสังคมผ่านสื่อมวลชน

ทางเลือกของบิดามารดาที่สูญเสียบุตรของตนไปแล้วนั้น ก็คือ การฟ้องคดีต่อศาลปกครอง แต่เนื่องจากฐานะยากจน ไม่มีเงินพอที่จะชำระค่าธรรมเนียมศาลซึ่งอาจต้องใช้เงินประมาณ ๘๐๐,๐๐๐ บาท เพราะตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกของ พ.ศ. ๒๕๔๒ ไม่มีมาตรการคุ้มครองประชาชนในการดำเนินคดีแบบอนาคต เช่นที่กำหนดไว้ในศาลแพ่ง ในวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๔๖ บิดามารดาของเด็กทั้ง ๓ คนจึงได้ทำหนังสือและเข้าพบอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เพื่อขอความช่วยเหลือในการดำเนินคดีและการคุ้มครองสิทธิชีวีอธิบดีได้รับปากแต่เพียงว่าจะเจรจากับกระทรวง

สาธารณสุข เพื่อทางช่วยเหลือท่าที่เป็นไปได้ เท่ากับการแก้ไขปัญหาในกลับมาจุดเดิม

กรณีนี้จะต้องให้เห็นว่า ประชาชนเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรมในทางปกrongเพราฯกจน ไม่มีเงินเลี้ยงค่าธรรมเนียมศาลในคดีปกrong อันเนื่องจาก ข้อจำกัดของพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกrongและ วิธีพิจารณาคดีปกrong พ.ศ. ๒๕๔๙

เมื่อประชาชนร้องขอความช่วยเหลือจากการคุ้มครองลิทธิและสิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยเหลือด้านการดำเนินคดี จึงได้รับคำแนะนำให้ขอรับบริการจาก สภานาคนาความ ซึ่งมีคดีในความรับผิดชอบจำนวนมาก ในขณะที่บประมาณมีจำนวนจำกัด ลิทธิของ ประชาชนตามรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้รัฐมีหน้าที่ให้ ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนจึงยังไม่เป็นจริง ทำให้ประชาชนเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรม

กรณีประชาชนเรียกร้องความเสียหายอัน เนื่องจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของรัฐ เช่น โรงผลิตกระแสไฟฟ้าแม่เมาะ จังหวัด ลำปาง สารเคมีเบิดที่คลองเตย โครงการโรงไฟฟ้า สูบกลับ ลำตะคง อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา และกรณีโรงแต่งแร่คลิตี้ จังหวัดกาญจนบุรี

กรณีดังกล่าวที่ เป็นผลมาจากการความบกพร่องของนโยบายและกลไกการตรวจสอบต่างๆ ทำให้ประชาชน ต้องเป็นฝ่ายรับภาระในการดำเนินคดีเพื่อ เรียกร้องค่าเสียหาย มีภาระในการนัดลืมพิสูจน์ถึงการ กระทำล้มเหลวและรายละเอียดของค่าเสียหายต่างๆ ต้องใช้ลิทธิในทางกระบวนการยุติธรรมในภาวะที่ ครอบครัวประสบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อน กรณี พื้นท้องเจ็บป่วย สูญเสียชีวิต พีชผลการเกษตรเสียหาย เช่น ประชาชนอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง จำนวน ๑๓๐ คน ฟ้องการไฟฟ้าฝ่ายผลิตให้ชดใช้ค่าเสียหาย จำนวน ๑,๐๘๖,๗๗๐,๔๙๗ บาท^{๓๗} แต่ศาลไม่รับฟ้องโจทก์ อ้างว่าศาลจังหวัดลำปางไม่มีอำนาจพิจารณา คดีนี้อยู่

ในอำนาจศาลปกครอง ซึ่งในคดีปกrongชาวบ้านยัง ไม่สามารถดำเนินคดีอย่างค่อนข้าง เพื่อไม่ต้องเลี้ยงค่าธรรมเนียมศาล

กรณีประชาชนได้รับสารโคงอลต์ ๖๐

นับเป็นอุบัติเหตุทางรังสีครั้งแรกในประเทศไทย ในปี ๒๕๔๓ ซึ่งส่งผลกระทบในวงกว้าง เหตุการณ์ครั้งนี้ มีผู้เสียชีวิต ๓ ราย ผู้ป่วยร้ายแรง ๑๐ ราย และมีประชาชนได้รับผลกระทบนับ ๒,๐๐๐ ราย

เมื่อเกิดปัญหา ประชาชนได้ร้องเรียนต่อสำนักงาน พลังงานประมาณเพื่อสันติ ให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่ ประชาชน แต่หน่วยงานของรัฐดังกล่าวไม่ยอมชดใช้ ประชาชนจึงต้องฟ้องคดีหน่วยงานภาครัฐต่อศาลปกครอง และดำเนินคดีกับเอกชนต่อศาลยุติธรรมที่มีอำนาจ พิจารณาคดีแพ่ง เพราะระบบกฎหมายกำหนดไว้ เช่นนั้น ทั้งนี้ โดยได้รับความช่วยเหลือจากสภานาคนาความ และองค์กรพัฒนาเอกชนและเครือข่ายภาคประชาชน ที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าระบบการพิจารณาคดีของ ศาลปกครองมีส่วนช่วยให้คดีดำเนินด้วยความรวดเร็ว และแบ่งเบาภาระของประชาชนในการนำลืมพิสูจน์ ในเรื่องความรับผิดและความเสียหายที่ผู้กระทำผิด จะต้องชดใช้ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดอีกหลายประการ เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม เช่น

คดีท่านองดังกล่าวที่ เกี่ยวข้องกับความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ ทั้งจากแพทย์ สถาบันวิชาการทางการแพทย์ และ ผู้เชี่ยวชาญด้านสารเคมีอันตราย ตลอดจนหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมหลักฐาน การพิสูจน์ทาง วิทยาศาสตร์และการดูแลรักษาผู้เสียหายที่ได้รับ ผลกระทบจากสารพิษ ทั้งนี้ เนื่องจากความเห็นทาง การแพทย์ย่อมมีส่วนสำคัญที่ศาลจะนำไปประกอบ ในการวินิจฉัยคดี เช่น หากผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ ระบุว่า ผู้ได้รับสารเคมีสามารถใช้ชีวิตอย่างคนปกติ

^{๓๗} คดีหมายเลขคดีที่ ๔๙๔/๒๕๔๙ ศาลจังหวัดลำปาง

ธรรมด้า ศาลอาชีวินิจฉัยว่าไม่เสียหาย ในขณะที่ความเป็นจริง เกิดความเสี่ยงทางสภาพร่างกายแล้ว ดังนั้น หากศาลมีความชำนาญการพิเศษ หรือมีการจัดระบบการบริหารหน่วยงานเพื่อสนับสนุนในการพิสูจน์ ก็จะทำให้กระบวนการการยุติธรรมเป็นธรรมมากขึ้น

กระบวนการการยุติธรรมไทยยังขาดกลไกหรือกระบวนการในการไกล่เกลี่ยหรือแก้ไขปัญหา ก่อนมีการฟ้องคดี เพราะฝ่ายที่ทำลายเมิดอาจไม่ยอมเจรจาหรือเจรจาแต่ไม่มีเงินหรือไม่อาจตัดสินใจซักค่าเสียหายให้ได้ ซึ่งรัฐจะต้องมีนโยบายอย่างชัดเจนในเรื่องนี้ เพราะยังคงมีประชาชนที่ถูกละเมิดสิทธิหรือได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาหรือนโยบายภาครัฐ อีกมากมาย แต่ประชาชนยังไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการการยุติธรรมปกติได้ เช่น ไม่มีเงินเสียค่าธรรมเนียมศาล เพราะยากจน เป็นต้น

ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้าถึงสิทธิในกระบวนการการยุติธรรมได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมนั้น จากบทเรียนที่ประชาชนได้ใช้สิทธิทางกระบวนการการยุติธรรมกรณีสารโโคบอลด์ ๖๐ นั้น พบว่าเป็นสิ่งยุ่งยากอย่างมาก เพราะต้องดำเนินการตามกฎหมายในระหว่างที่เจ็บป่วยทุพพลภาพ หรืออยู่ในระหว่างรักษาตัวหรือบำบัดพื้นฟู ต้องกู้หนี้ยืมสินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในกระบวนการการยุติธรรม ในขณะที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ดังนั้น หากไม่มีการรวมตัวของประชาชน การสนับสนุนจากภาคประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย และหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ดูแลรักษาผู้เจ็บป่วยแล้ว โอกาสที่ประชาชนจะเข้าถึงกระบวนการการยุติธรรมหรือใช้กระบวนการการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพย่อมเป็นไปไม่ได้ ปัญหาที่เชิงหน้าและท้าทายอยู่ในขณะนี้ก็คือ ยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายรองรับในเรื่องการดำเนินคดีอนาคต เช่น ในคดีแพ่งทั่วไป

อีกประการหนึ่ง ประชาชนจะต้องใช้จ่ายในการดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งใช้เวลานานພอกล่าวครับ รัฐบาลยังไม่มีมาตรการที่จะสนับสนุนในเรื่องดังกล่าว呢

กระบวนการสุดท้าย คดีนี้เป็นที่สนใจของสื่อมวลชน และสื่อมวลชนได้ทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลช่าวสารแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่สังคมเฝ้าดูกระบวนการการยุติธรรมว่าจะให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนได้หรือไม่เพียงใด ซึ่งผลปรากฏว่ามีความก้าวหน้าในระดับหนึ่ง ในขณะเดียวกันก็พบช่องว่าง หรือจุดอ่อนที่จะต้องทางานปรับปรุงแก้ไขต่อไป

สถานการณ์เด่นเกี่ยวกับกระบวนการการยุติธรรม

สถานการณ์เด่นที่ ๑

กรณีกรุงเทพมหานคร มีคำสั่งให้รื้อกอนบ้านแคา (ทาวน์เฮาส์) ของนางสาวรัตนा สัจจะเทพ

มูลเหตุกรณีนี้เกิดขึ้นเมื่อปี ๒๕๓๗ เนื่องจากเจ้าของบ้านหลังติดกับบ้านนางสาวรัตนฯ ได้ต่อเติมอาคาร จนทำให้บ้านนางสาวรัตนฯ แตกร้าว นางสาวรัตนฯ จึงได้ร้องเรียนต่อเจ้าพนักงานท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร ปรากฏว่าทั้งนางสาวรัตนฯ และผู้ที่ถูกนางสาวรัตนฯ ร้องเรียน ถูกดำเนินคดีทั้งในทางปกครองและทางอาญา ตามกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมอาคาร ดังนี้

การดำเนินคดีกับผู้ที่นางสาวรัตนาฯ ร้องเรียน

การดำเนินคดีในทางปกครอง จนถึงขั้นตอนการว่าจ้างให้ผู้รับเหมารื้อถอนอาคารกินเวลาบ้านตั้งแต่ปี ๒๕๓๗ จนถึงปี ๒๕๔๖ รวมระยะเวลาเกือบ ๑๐ ปี แต่ก็ยังไม่มีการรื้อถอน

การดำเนินคดีอาญา ดำเนินคดีในปี ๒๕๓๗ ข้อหาดัดแปลงอาคาร ศาลพิพากษาปรับเป็นเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท ต่อมาเดือนตุลาคม ๒๕๔๐ เจ้าพนักงานห้องคืนส่งเรื่องให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีอาญา ข้อหาฟ้าฝีนคำสั่งเจ้าพนักงานที่สั่งให้รื้อถอนอาคารล้วนที่ดัดแปลง แต่ในเดือนตุลาคม ๒๕๔๙ พนักงานอัยการกลับมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี อ้างว่าพยานหลักฐานไม่พอฟ้อง

การดำเนินคดีกับนางสาวรัตนาฯ

การดำเนินคดีในทางปกครอง ตามกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมอาคาร เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๓๔ จนกระทั่งถึงปี ๒๕๔๖ การดำเนินการมาถึงขั้นตอนการว่าจ้างผู้รับเหมาให้รื้อถอนอาคาร แต่ก็ยังหาผู้รับเหมารื้อถอนอาคารไม่ได้ เดือนธันวาคม ๒๕๔๖ ก็ยังไม่มีการรื้อถอนบ้านนางสาวรัตนาฯ

การดำเนินคดีอาญา ในเดือนสิงหาคม ๒๕๔๐ มีการดำเนินคดีอาญาข้อหาปลูกสร้างอาคารในที่ห้ามครัวน์เดือนตุลาคม ๒๕๔๐ ดำเนินคดีอาญาข้อหาฟ้าฝีนคำสั่งเจ้าพนักงานท้องคืนเรื่องดัดแปลงอาคาร แต่ในที่สุดพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง

จากการร้องเรียนของนางสาวรัตนาฯ ตั้งก่อสร้างแล้วให้เจ้าพนักงานห้องคืนและพนักงานสอบสวนได้ดำเนินคดีอาญา กับลูกจ้างของบริษัทบ้านจัดสรร เนื่องจากปรากฏหลักฐานตามเอกสารว่าเป็นผู้ขออนุญาตก่อสร้างและเป็นผู้ขายบ้านให้แก่นางสาวรัตนาฯ แทนบริษัทฯ แต่ด้วยความไม่ใส่ใจของเจ้าพนักงานมาถึงแต่ตน ทำให้คดีนี้ขาดอายุความ

เนื่องจากนางสาวรัตนาฯ ได้ร้องเรียนขอความ

เป็นธรรมจากหลายหน่วยงานและร้องเรียนให้ตรวจสอบเรื่องเจ้าพนักงานทุจริตด้วย ต่อมาเจ้าพนักงานห้องคืนได้ดำเนินคดีกับประชาชนผู้เป็นเจ้าของบ้านที่ปลูกสร้างหรือต่อเติมโดยฝ่าฝืนกฎหมายอีก ๒๐๐ ครัวเรือน ในทำนองเพื่อบังคับใช้กฎหมายกับประชาชนอย่างเสมอหน้ากันโดยไม่เลือกปฏิบัติ แต่เหตุการณ์กลับกลายเป็นว่าประชาชน ๒๐๐ ครัวเรือนเกิดความขัดแย้งและความรำคาญกับนางสาวรัตนาฯ อ้างว่า นางสาวรัตนาฯ เป็นเหตุให้ชาวบ้านต้องถูกดำเนินคดีเมื่อพิจารณาเหตุผลและข้อเท็จจริงต่างๆ น่าเชื่อว่าเป็นการกลั่นแกล้งนางสาวรัตนาฯ เพราะการร้องเรียนของนางสาวรัตนาฯ เจ้าพนักงานห้องคืนจึงได้เกิดความคิดในการบังคับใช้กฎหมาย ทั้งๆ ที่ก่อนมีการร้องเรียนกลับละเลยในการปฏิบัติหน้าที่

ต่อมานางสาวรัตนาฯ ได้ร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จากการตรวจสอบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พบว่า ข้อเท็จจริงเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า บริษัทบ้านจัดสรรปลูกสร้างบ้านในที่ห้ามอันเป็นการกระทำโดยฝ่าฝืนกฎหมาย มุ่งแต่ประโยชน์ในทางธุรกิจ ส่วนเจ้าพนักงานห้องคืนซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบอาคารและลิงปลูกสร้างว่าถูกต้องตามกฎหมาย ก็ละเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่ จนทำให้มีการปลูกสร้างบ้านโดยผิดกฎหมาย ในกระบวนการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าพนักงานตามกฎหมาย ก็ถือเครื่องครัดตายตัวว่ากฎหมายเกี่ยวกับควบคุมอาคาร เป็นกฎหมายพิเศษ มุ่งคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ ฉะนั้น บ้านใดที่ปลูกสร้างในที่ที่ผิดกฎหมาย ในหลักของกฎหมายต้องรื้อถอนเพียงอย่างเดียว แม้ว่าผู้ที่กระทำผิดจะเป็นบริษัทบ้านจัดสรรหรือเจ้าพนักงานห้องคืนก็ตาม แต่ผลกิจกรรมให้บ้านจัดสรร ไปฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้ประกอบการเอง หลังถูกรื้อถอนแล้ว

ประเด็นที่ควรพิจารณา ก็คือ เมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเจ้าพนักงานที่ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายละเลยหรือบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่รัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องรับผิดชอบชดใช้ความเสียหายให้แก่ประชาชน โดยไม่คำนึงถึงว่า คดีดังกล่าวจะขาดอายุความแล้วหรือไม่ และหากยังไม่มีการปรับเปลี่ยนระเบียบหรือกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีดังกล่าว ประชาชนก็จะได้รับความเดือดร้อน และไม่เป็นธรรมจากการบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

สถานการณ์เด่นที่ ๒

**ลิทธิแรงงานและเสรีภาพของสื่อสารมวลชน :
กรณีนักข่าวไอทีซึ่งเป็นสมาชิกและกรรมการสหภาพแรงงานไอทีถูกเลิกจ้างจำนวน ๒๐ คน**

มูลเหตุสำคัญของกรณีนี้เกิดขึ้นในระหว่างต้นปี ๒๕๔๕ ซึ่งเป็นช่วงก่อนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีการแข่งขันและขับเคี่ยวกันในการเลือกตั้งอย่างหนักหน่วงระหว่างพรรคประชาธิปัตย์ กับพรรครักไทยรักไทย มีการแทรกแซงการทำงานของผู้สื่อข่าวไอที เช่น มีความพยายามในการลั่นย้ายหน้าที่ ภาระงานของผู้สื่อข่าวที่ตั้งค่าตามกับหัวหน้าพรรครักไทยรักไทย เรื่องการสอบสวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มีคำสั่งให้นำเทปการแฉลงกรณีของหัวหน้าพรรครักไทยรักไทย มากอกอาการช้ำ เป็นการเปลี่ยนผักรายการโดยกระทันหัน ทำให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบในการเสนอข่าว ซึ่งผิดจรรยาบรรณของสื่อมวลชน จนประชาชนโกรธแค้นมาทั้งติงว่าสถานีโทรทัศน์ไอทีรับใช้นักการเมือง เป็นต้น

ผู้สื่อข่าวจำนวนหนึ่งไม่อาจยอมรับการกระทำที่เป็นการแทรกแซงการเสนอข่าวต่อประชาชนได้ จึงมี

แนวความคิดจัดตั้งสหภาพแรงงานเพื่อปกป้องวิชาชีพ และจรรยาบรรณของผู้สื่อข่าว ตลอดจนปรัชญาและอุดมการณ์ในการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์ไอทีที่ว่าเป็นสื่อเสรีและยึดมั่นผลประโยชน์ของประชาชน การปฏิรูปการเมือง สังคมและประชาธิปไตย โดยผู้สื่อข่าวกลุ่มนี้เห็นว่าเป้าหมายที่ก่อมาแล้วไม่อาจบรรลุผลได้ หากประชาชนเข้าไม่ถึงข้อมูลข่าวสารของสังคมที่ถูกต้องครบถ้วน ประกอบกับสหภาพการจ้างและสวัสดิการต่างๆ ของพนักงานไอทียังไม่ดีเท่าที่ควร จึงมีแนวคิดในการปรับปรุงสหภาพการจ้างให้เหมาะสมเป็นธรรมด้วย

ต่อมากลุ่มแกนนำที่มีแนวความคิดในการจัดตั้งสหภาพแรงงานจึงได้ออกແطلงการณ์ชี้แจงต่อประชาชนกรณีที่มีการแทรกแซงการทำงานของผู้สื่อข่าว ในขณะเดียวกันก็ได้เตรียมการจดทะเบียนจัดตั้งสหภาพแรงงานไอที นอกจากนี้มีการร้องเรียนต่อสำนักนายกรัฐมนตรี คณะกรรมการธิรรมษาฯ วุฒิสภา สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สภาการหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สถาบันฯ ความและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการแรงงานล้มพันธ์มีคำสั่งว่าบวิชัย ไอที จำกัด (มหาชน) กระทำการไม่เป็นธรรมต่อนักข่าวไอที ๒๐ คน โดยวินิจฉัยว่าการออกແطلงการณ์ของนักข่าวไอทีเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิโดยชอบธรรมตามจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพและความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๔๐ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ การจัดตั้งองค์กรและการดำเนินงานของสหภาพแรงงานไอที เป็นไปโดยเปิดเผยและปรากฏเป็นข่าวทางหนังสือพิมพ์ ซึ่งบวิชัยไอทีฯ ยอมทราบเรื่องราวด้วยความดี จึงมีคำสั่งให้นายจ้างรับลูกจ้างทั้ง ๒๐ คน กลับเข้าทำงาน พร้อมทั้งชำระค่าจ้างหรือค่าเสียหายเท่ากับเงินเดือนในระหว่างที่เลิกจ้าง

ต่อมานบริษัทไทรทีวีฯ ได้พ่องศาลแรงงานกลาง เพื่อให้เพิกถอนคำสั่งคณะกรรมการแรงงานล้มพันธ์ อ้างว่าเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลได้พิจารณา และสืบพยานโดยใช้เวลาประมาณ ๑ ปี จึงมีคำพิพากษาว่า คำสั่งของคณะกรรมการแรงงานล้มพันธ์ ชอบด้วยกฎหมายทุกประการแล้ว แต่บริษัทไทรทีวีฯ ยังไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาของศาลแรงงานกลาง จึงอุทธรณ์ต่อศาลฎีกา นับแต่ปลายปี ๒๕๔๕ จนถึง ธันวาคม ๒๕๔๖ ศาลฎีกาถัดพิจารณาไม่แล้วเสร็จ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าระบบกระบวนการยุติธรรม ด้านแรงงานที่มีปัจจุบันว่าเพื่อความประยุต์ สะดวก รวดเร็วและเป็นธรรม เพื่อให้การคุ้มครองแก่ลูกที่ แรงงานนั้น ในทางปฏิบัติปรากฏว่ายังไม่เกิดผล คดีไทรทีวีนับเป็นตัวอย่างที่สะท้อนปัญหาเชิงระบบหรือ โครงสร้างกระบวนการยุติธรรมด้านแรงงาน ทั้งนี้ เนื่องจากเมื่อคณะกรรมการแรงงานล้มพันธ์ ซึ่งเป็นองค์กรพิเศษมีลักษณะกึ่งบริหาร กึ่งตุลาการ เพื่อสอบสวนและวินิจฉัยชี้ขาด เรื่องการกระทำอันไม่เป็นธรรม มีคำสั่งให้นายจ้างรับลูกจ้างกลับเข้าทำงาน แต่นายจ้างใช้สิทธิทางศาลเพื่อเพิกถอนคำวินิจฉัย ของคณะกรรมการแรงงานล้มพันธ์ ซึ่งในระหว่าง รอคำพิพากษาศาล นายจ้างไม่จำเป็นต้องรับลูกจ้างกลับเข้าทำงาน เพราะคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณา ของศาล ลูกจ้างจึงไม่สามารถกลับเข้าทำงานและ บริหารจัดการสหภาพแรงงานตามความประสงค์ได้ แสดงว่ากลไกทางกฎหมายยังไม่เอื้อต่อการคุ้มครอง องค์กรสหภาพแรงงานอย่างแท้จริง เกี่ยวกับประเด็นนี้ กฎหมายได้กำหนดให้มีโทษทางอาญาไว้ด้วย แต่ก็มีปัญหาโดยแบ่งในทางกฎหมายว่า เมื่อนายจ้างใช้สิทธิทางศาลจะถือว่านายจ้างเจตนาฝ่าฝืนคำสั่งของคณะกรรมการแรงงานล้มพันธ์ยังไม่ได้ การดำเนินคดีอาญา จะกระทำได้ก็ต่อเมื่อมีการฝ่าฝืนคำสั่งของคณะกรรมการแรงงานล้มพันธ์เล็กก่อน มาตราการทางอาญา จึงต้องรอการดำเนินคดีทางแรงงานให้เสร็จสิ้นเล็กก่อน ซึ่งบัดนี้เป็นเวลา_r ๓ ปีแล้ว กระบวนการยุติธรรม ด้านแรงงานยังไม่สามารถคุ้มครองลูกจ้างที่มีบทบาทในการดำเนินงานสหภาพแรงงาน ซึ่งเชื่อมโยงกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นจริงในสังคมจากสื่อสารมวลชน

สถานการณ์เด่นที่ ๓

กรณีกรุงเทพมหานครมีคำสั่งห้ามให้มีการประกอบกิจการทางเร่แผลอยบริเวณหน้าโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

มูลเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อสถานีโทรทัศน์ ไทรทีวีแพร่ภาพออกอากาศในรายการลดรหัส เรื่อง สวยเทคโนโลยีในวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๔๖ โดยมีภาพของพนักงานเทศกิจเขตปทุมวัน ขณะรับเงินจากผู้ค้าแผลอยหน้าโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ มีการถ่ายภาพในวันพุธที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๔๖ วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๖ และวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๔๖ ช่วงเวลา ๑๑.๐๐-๑๒.๐๐ น. ภาพและเสียงที่ออกอากาศมีการแสดงให้เห็นว่ามีคำพูดที่แสดงว่ามีการเรียกรับเงิน

ผู้ค้ามีจำนวนทั้งสิ้น ๕๗ ราย ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด ประกอบอาชีพพาเร่แผลอยมาเป็นเวลานาน มีวุฒิการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ จึงเป็นอุปสรรคในการเปลี่ยนอาชีพ

ภายหลังจากมีการแพร่ภาพออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทรทีวี กรุงเทพมหานคร ได้มีคำสั่งให้เขตปทุมวันห้ามผู้ค้าขายอาหารและตั้งแผลอยขายสินค้าบริเวณข้างโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ในวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๔๖ โดยไม่ได้ชี้แจงเหตุผลและไม่มีการรวบรวมข้อมูลพยานหลักฐาน เพื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณา และให้เหตุผลผ่านรายการ

ถึงลูกถึงคนว่า ถ้าไม่มีผู้ค้าหาบเร่แผงลอยก็ไม่มีการเรียกเก็บเงินจากเทศบาล

นอกจากนี้ ในระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม ๒๕๖๑ ผู้ค้าได้ร้องเรียนขอความช่วยเหลือ กับหน่วยงานต่างๆ เช่น สำนักนายกรัฐมนตรี รัฐสภา สถาบันที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะกรรมการธุรกิจการการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา คณะกรรมการลิทธิมุขยชนแห่งชาติ และได้ขอคำปรึกษาที่คณะกรรมการสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสภานาຍความแห่งประเทศไทย

คณะกรรมการดังกล่าว^{๔๔} ได้ศึกษาข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เห็นว่าเรื่องดังกล่าวเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นประการสำคัญ กล่าวคือ

๑) การละเลยหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการบังคับใช้กฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาหาบเร่และแผงลอย จนกระทั่งไม่สามารถแก้ไขเยียวยาสภาพที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งหากมีการดำเนินการบังคับใช้กฎหมายในสภาพปัจจุบันแล้วจะส่งผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อความเสมอภาคของประชาชนที่ต้องได้รับการปฏิบัติและการคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันตามบทบัญญัติมาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ ทั้งนี้ การละเว้นการปฏิบัติตามกฎหมายที่เรื่องรังเป็นเวลานาน การละเลยหรือการละเว้นใช้บังคับกฎหมายก่อให้เกิดช่องทางที่เอื้อประโยชน์อันไม่ชอบแก่ตนเองหรือผู้อื่น อันส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายไม่สามารถปฏิบัติต่อไปได้

๒) ข้อบัญญัติของกรุงเทพมหานครในส่วนที่เกี่ยวกับการควบคุมผู้ค้าหาบเร่และแผงลอยมีความสับสนและไม่มีความชัดเจนในการดำเนินการ และ

เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องไม่ได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการในข้อบัญญัติตั้งกล่าวอย่างถูกต้อง รวมทั้งไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับรู้สิทธิของตนลงตามข้อบัญญัติตั้งกล่าว

๓) ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครได้กำหนดเงื่อนไขต่างๆ มีลักษณะเป็นการมอบอำนาจต่อ ที่ไม่มีการกำหนดกรอบของการกำหนดเงื่อนไขเอาไว้ มีลักษณะที่เป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการที่จะกำหนดเงื่อนไข อันจะส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างร้ายแรง ดังจะเห็นได้จากปัญหาการกำหนดกรอบเวลาการขายที่ไม่สอดคล้องกับสภาพการค้าที่เป็นจริง เช่น การขายในรอบเช้าที่ให้ขายตั้งแต่เวลา ๐๕.๓๐-๐๗.๐๐ น. นั้นในความเป็นจริงควรอยู่ระหว่าง ๐๕.๐๐-๐๗.๐๐ น. (เพราเวลา ๐๗.๐๐-๐๙.๐๐ น. เป็นเวลารับประทานอาหารปกติ) เปิดช่องให้มีการเรียกรับเงินเพื่อไม่ปฏิบัติการตามอำนาจหน้าที่ได้

๔) การไม่ยอมรับสิทธิของประชาชนในการประกอบอาชีพที่ชอบด้วยกฎหมายอย่างเป็นธรรมตามมาตรา ๕๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพราถึงแม้การประกอบกิจกรรมทางเร่แผงลอยจะเป็นการฝ่าฝืนการจัดระเบียบความเรียบร้อยของบ้านเมืองและการคุ้มครองผู้บริโภคก็ตาม แต่สภาพปัจจุบันที่ปรากฏว่ามีจำนวนผู้ค้าหาบเร่และแผงลอยอีกหลายหมื่นราย การประกอบอาชีพดังกล่าวทำให้มีเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจจำนวนหนึ่ง อันส่งผลให้ประชาชนในประเทศมีงานทำ

๕) ประชาชนขาดหลักประกันในสิทธิที่จะได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากกรุงเทพมหานครที่ชัดเจน ในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่มี

^{๔๔} รายงานการศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับหาบเร่แผงลอย กรณีศึกษาหาบเร่แผงลอยหน้าโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สำนักงานคณะกรรมการลิทธิมุขยชนแห่งชาติ

ผลกระทบต่อส่วนได้เสียของตน ตามมาตรา ๕๙ ของ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ และไม่ได้รับ
การดำเนินการอันเป็นการคุ้มครองลิทธิวิส่วนร่วมใน
กระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติ
ราชการทางปกครอง ตามมาตรา ๖๐ ของรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ และพระราชบัญญัติ
วิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๘ ดังจะเห็นได้
จากการที่ไม่ได้รับแจ้งการห้ามค้าในบริเวณดังกล่าว

สถานการณ์เด่นที่ ๔

ลิทธิในกระบวนการยุติธรรมอันเกี่ยวกับ นโยบายการปราบปรามยาเสพติด

กรณีที่ ๑๙

คำร้องเรียนของประชาชนต่อคณะกรรมการ
ลิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เรื่องตรวจชุดปฏิบัติการ
ปราบปรามยาเสพติดจังหวัดในภาคใต้ชุมชนบังคับ
และทำร้ายร่างกายผู้ต้องหาคดียาเสพติด จากการ
ตรวจสอบพบว่ามีการละเมิดกฎหมายหลายประการ
และเจ้าพนักงานของรัฐอาทัยภูมายหรือระเบียง
ที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญในการปฏิบัติหน้าที่ กล่าวคือ

เหตุคดีนี้เกิดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๖-๑๗ มกราคม
๒๕๔๖ ณ ตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัด
สุราษฎร์ธานี มีประเด็นสำคัญดังนี้

เจ้าพนักงานตรวจทำร้ายร่างกายและกักขัง
หน่วงเหนี่ยวผู้ต้องหา ด้วยการนำผู้ต้องหาไปกักขัง
ในบ้านหลังหนึ่งเป็นระยะเวลา ๐-๓ วัน ก่อนนำตัวส่งสถานี
ตำรวจน้ำ โดยไม่แจ้งให้ญาติและผู้ที่ผู้ต้องหาไว้วางใจทราบ
รวมทั้งไม่ยอมให้ผู้ต้องหาติดต่อกับญาติหรือบุคคล
ที่ผู้ต้องหาไว้วางใจ ซึ่งระหว่างที่ถูกนำไปกักขังในบ้าน
หลังดังกล่าว มีการทำร้ายร่างกายเพื่อให้รับสารภาพ และ
ขยายผลด้วยการบีบบังคับให้ชัดทดลองไปยังบุคคลอื่น

มีการทำร้ายร่างกายด้วยวิธีการโหดร้ายและเป็นการ
ทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจ เช่น การใช้กุญแจมือ
พันธนาการแบบเอามือไฟล์หลังและจับให้นั่งบนเก้าอี้
แบบไม่มีพนักพิง ตอบหรือต่อหน้าห้องจันกระทั้ง
ตากจากเก้าอี้ แล้วลากในลักษณะคว่ำหน้าลงทำให้
ใบหน้าถูไปกับพื้นห้อง หรือเตะต่ออยู่รุ่มกระทบบแล้ว
จับศีรษะจุ่มลงในอ่างน้ำที่มีน้ำเต็มอ่างเป็นเวลานาน
และบางรายมีการนำถุงพลาสติกครอบศีรษะทำให้หายใจ
ไม่ออกจนกระทั้งหมดสติ หรือนำผู้เสียหายเข้าไปใน
ห้องน้ำแล้วคาดน้ำลงบนพื้นห้อง จากนั้นต่อสายไฟฟ้า
กระแสลับ (ไฟบ้าน) แบบสายเดี่ยวจุ่มลงบนพื้นห้องน้ำ
หรือต่อไฟฟ้าจากแบตเตอรี่ซึ่งเป็นไฟฟ้าแบบกระแสตรง
ซึ่อตามร่างกาย ทำให้ผู้ถูกทำร้ายร่างกายหรือผู้ต้องหา
ได้รับการทำร้ายร่างกายด้วยความเจ็บปวด และหากไม่
รับสารภาพก็จะทำร้ายร่างกายและทรมานต่อไป
บางรายอาจถูกกักขังและทำร้ายร่างกาย ๒-๓ วัน
ติดต่อกัน ผู้ต้องขังบางรายยืนยันว่า การถูกกระทำ
ในลักษณะดังกล่าว ทำให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพ
ทางกายและสภาพจิตใจของตนเป็นอย่างมาก

เจ้าพนักงานตรวจชุดดังกล่าวบุกเข้าทำการ
จับกุมด้วยการพังประตูห้อง เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ใช้เท้า
กระทบบบริเวณหลังอย่างแรงทำให้เกิดการปวดหลัง
เป็นอันมาก แม้ว่าเวลาผ่านไปแล้วรวมปีอาการ
ปวดหลังก็ยังไม่หาย ทุกวันนี้หากล้มตัวลงนอนแล้วจะ
ไม่สามารถลุกขึ้นได้เช่นคนปกติทั่วไป ขณะที่เจ้า
พนักงานตรวจที่จับกุมได้ทุกตัวต้องหานหางคิ้วขาว
แตก เย็บจำนวน ๗ เข็ม ปัจจุบันยังปรากฏแพลงเป็น
ที่ทางคิ้วโดยมีหลักฐานในรับรองแพทย์ชัดเจน

ในระหว่างการตรวจสอบเรื่องนี้ ผู้ร้องเรียนเหตุการณ์
ถูกหัวหน้าชุดปราบปรามยาเสพติดเรียกไปพบเพื่อพูดคุย

๑๙ รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดลิทธิมนุษยชนที่ ๐๘/๒๕๔๖ คณะกรรมการลิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

เรื่องที่จะไปให้ถ้อยคำต่อคณะกรรมการลิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ทั้งได้ห้ามปราบมิให้บุคคลดังกล่าวไปให้ถ้อยคำยิ่งไปกว่านั้นผู้กำกับการสถานีตำรวจนครบาลอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานียังชี้แจงว่า การที่หัวหน้าชุดปราบปรามปราบยาเสพติดกักขังผู้ต้องหาด้วยยาเสพติดเป็นการควบคุมตัวตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๐๘ มาตรา ๑๔ (๓) และมาตรา ๑๕ ก่อนและหลังการจับกุมไม่มีการตรวจร่างกายผู้ต้องหาแต่อย่างใด เนื่องจากขณะทำการสอบสวนปากคำและแจ้งลิทธิให้ผู้ต้องหาทราบตามระเบียบนั้น ผู้ต้องหามิได้ร้องขอให้ทำการตรวจร่างกายแต่อย่างใด ส่วนการที่หัวหน้าชุดปราบปรามยาเสพติดเช่นบ้าน เพื่อเป็นศูนย์ปฏิบัติการปราบปรามยาเสพติดและใช้เป็นสถานที่กักขังผู้ต้องหานั้น ไม่ทราบว่ามีอำนาจกระทำได้หรือไม่

คณะกรรมการลิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีความเห็นว่าหัวหน้าชุดปราบปรามยาเสพติดกับพวก ได้กระทำการอันเป็นการละเมิดลิทธิในชีวิตร่างกายและละเมิดลิทธิในการกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญจริง และมีความเห็นเสนอแนะต่อรัฐสภาและคณะกรรมการรัฐมนตรีให้ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๐๘ ในเรื่องการควบคุมผู้ต้องจับโดยให้ถือว่าเป็นการควบคุมของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๐๘ มาตรา ๑๗๓ และให้สำนักงานตำรวจนครบาลแห่งชาติดำเนินการเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาทำหนองดังกล่าวขึ้นอีก

กรณีที่ ๒

เหตุเกิดเมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๖๑ เวลาประมาณ ๑๕.๐๐ น. เศษ ผู้ตายถูกยิงที่โขศีร์ทำงานในบริเวณหน้าบ้าน ถูกยิงที่บริเวณท้ายทอยและลำตัว ๕ นัด บริเวณบ้านมีเพื่อนบ้านมากมาย เพราะอยู่

ในเขตอำเภอเมืองของจังหวัดภาคเหนือ หนังสือพิมพ์ลงข่าวว่า เป็นการฆ่าอันเกี่ยวเนื่องกับยาเสพติด และผู้ตายมีชื่อยูในบัญชีรายชื่อผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด

จากการตรวจสอบพบว่าหลังจากผู้ตายถูกยิงมีแพทย์และเจ้าหน้าที่ตำรวจน้ำหนักสูตรพลิกศพที่บริเวณหน้าบ้านของผู้ตาย ในขณะที่ผู้ตายอยู่ในสภาพถดถื้อ มีเพียงการเก็บข่ายาวสามอยู่เท่านั้น ในระหว่างการชันสูตรพลิกศพมีการถอดการเก็บข่ายาวของผู้ตายออกจนเหลือแต่การเก็บใน หลังจากนั้นได้นำไปโรงพยาบาล และได้มีการเอกสารร่างกายของผู้ตายเพื่อหาวิถีร่องรอยและหัวร่องรอยที่อยู่ในร่างกายโดยผู้ตายยังสามารถเก็บในอยู่ ต่อมามาได้นำศพผู้ตายไปที่ห้องเก็บศพ เจ้าหน้าที่ห้องพิธีกรรมศพได้ทำความสะอาดตากแต่งบาดแผลและนีดยาให้แก่ผู้ตาย พร้อมทั้งถอดการเก็บในออก โดยม้วนเป็นเลขแปด และทิ้งที่ถังขยะในห้องพิธีกรรมศพนั้นเอง ซึ่งในขณะนั้นมีญาติของผู้ตายและเจ้าหน้าที่อภิทัชคนอยู่ในห้อง ครั้นต่อมาเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ญาติผู้ตายออกจากการห้องดังกล่าวไปหลังจากเวลาผ่านไประยะหนึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ตามญาติของผู้ตายเข้าไปในห้องดังกล่าว พร้อมทั้งแจ้งว่าพบยาบ้าบรรจุอยู่ในช่องลิฟฟ้าจำนวนร้อยกว่าเม็ดขนาดของเท่ากับของบรรจุยาตามโรงพยาบาลทั่วไปโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจนี้แจ้งว่าญาติเป็นผู้ถอดการเก็บข่ายาวตั้งแต่บริเวณหน้าบ้านและการเก็บในของผู้ตายทิ้งในถังขยะ เสมือนหนึ่งเป็นการทำลายพยานหลักฐานอีกทั้งการเอกสารร่างนั้น มิได้กระทำการตรวจบริเวณการเก็บในอีกด้วย

แต่จากการให้ถ้อยคำของแพทย์ที่ไปร่วมชันสูตรพลิกศพและพยาบาลแวดล้อมกรณี ได้ความว่า ผู้ที่ถอดการเก็บข่ายาวของผู้ตายออก คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจนี้เพื่อประโยชน์ในการชันสูตรพลิกศพโดยละเอียด และผู้ที่ถอดการเก็บในออกทิ้งในถังขยะ คือ เจ้าหน้าที่

ห้องพิธีกรรมศพ โดยมีญาติของผู้ตายเป็นผู้ช่วยเหลือ เท่านั้น และในขณะสูตรพลิกศพแพทย์ยืนยันว่า กลางเงงในของผู้ตายเปียกอยู่ แต่ไม่มีอะไรผิดลังเกต อีกทั้งยังได้ดูฟิล์มเอกซเรย์ ซึ่งได้มีการเอกซเรย์ทั่ว ร่างกาย รวมถึงบริเวณกลางเงงในของผู้ตายด้วย แต่ ในฟิล์มเอกซเรย์ดังกล่าวไม่พบร่องรอยของชองและ ยาบ้าดังกล่าวแต่อย่างใด

ในส่วนของการลีบสวนและสอบสวน ไม่มีความคืบหน้าในการหาตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งในเขตอำเภอ ห้องที่เกิดเหตุในกรณีนี้ มีคดีที่มีการฟ้องร้องเกี่ยวข้องกับ

ยาเสพติดอีก ๒-๓ ราย แต่ไม่มีความคืบหน้าเช่นเดียวกัน ส่วนทรัพย์สินของผู้ตายเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ขอหมายค้น จากศาลเข้าทำการตรวจค้นที่บ้านผู้ตาย บิดาผู้ตาย ญาติผู้ตาย และคลินิกของภรรยาผู้ตาย แต่ไม่พบยาเสพติดและลิ้งของผิดกฎหมายเลย กรณีนี้มีข้อลังเกตว่า แม้ว่าการตรวจค้นของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ไม่พบลิ้งของผิดกฎหมาย แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้จัดทำบัญชีทรัพย์สินของผู้ตายและญาติพี่น้องของผู้ตาย ส่งให้สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ตรวจสอบเพื่อดำเนินการตามกฎหมาย

เอกสารอ้างอิง

กิตติพงษ์ กิตยาภรณ์. (๒๕๔๓). ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษใหม่ กรุงเทพฯ :

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

คณะกรรมการด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม คณะกรรมการลิทธิมุชยชนแห่งชาติ. สรุปผลการ
สัมมนาเรื่องสิทธิเด็กในกระบวนการยุติธรรม วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๔๔

คณะกรรมการลิทธิมุชยชนแห่งชาติ, สภาพนายความ รายงานประจำปี ๒๕๔๕-๒๕๔๖

คมลัน โพธิ์คง, บุญญฤทธิ์ มุ่งจ่องกลาง. (๒๕๔๖) รายงานการศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับhaber
ແຜலอย : กรณีคือภาพเร่ແຜலอยหน้าโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
ลิทธิมุชยชนแห่งชาติ

บัณฑิตย์ วนชัยเศรษฐกุล, บรรณาธิการ. (๒๕๔๖) การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเพื่อแรงงาน. กรุงเทพฯ
มูลนิธิอารมณ์ พงศ์พงัน และศูนย์อเมริกันเพื่อแรงงานนานาชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการลิทธิมุชยชนแห่งชาติ (๒๕๔๖) รายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน
ปี ๒๕๔๕-๒๕๔๖. กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการลิทธิมุชยชนแห่งชาติ (๒๕๔๖, เมษายน-มิถุนายน) วารสารวิชาการลิทธิมนุษยชน ๑(๑)

บทที่ ๔

การประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

จากรายงานและการประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยในด้านต่างๆ ทั้งในภาพรวมและในรายละเอียด ดังที่ปรากฏในบทที่ ๒ และบทที่ ๓ ย่อมเป็นที่เห็นได้ชัดว่า ในรอบ ๓ ปีที่ผ่านมา แม้สังคมไทยจะมีรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นหลักการและเจตนาرمณ์ เพื่อผลักดันให้เกิดการพัฒนาอย่างมาก องค์กร และกระบวนการด้านสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวาง ครอบคลุม ทั้งนี้ ยังไม่นับรวมกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่รัฐบาลไทยได้ให้สัตยาบันแล้ว แต่พัฒนาการส่วนใหญ่ยังคงตอกย้ำในภาวะชะงักงัน และบางด้านก็กลับถดถอยลงกว่าเดิมเสียด้วยซ้ำ กรณีเป็นจำนวนมาก ซึ่งให้เห็นว่า การลดเม็ดสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย ยังเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นช้าแล้วช้าเล่าแทนทุกด้าน และในหลายกรณีก็เกิดขึ้นในรูปแบบที่แยบยลซับซ้อนยิ่งขึ้น

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีหลักการและเป้าหมายที่สำคัญประการหนึ่งในการดำเนินงาน ได้แก่ การคุ้มครองเสริมสร้างให้เกิด “วัฒนธรรมสิทธิมนุษยชน” ขึ้นในสังคมไทยตามลำดับ วัฒนธรรมดังกล่าวเนี้ยย่อมหมายรวมถึง กฎระเบียบสถาบัน กระบวนการ องค์ความรู้ วิถีชีวิต จริยธรรม สังคม ตลอดจนค่านิยมและทัศนคติ อันนำมาซึ่งการเคารพ ปกป้อง และส่งเสริมสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน ทั้งมีความพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทและสภาพปัญหาของยุคสมัย วัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนนี้ย่อมมีขั้นตอนที่เห็นได้ชัด คือ “วัฒนธรรมอำนาจนิยม” ซึ่งหมายถึง สภาพว่าที่อำนาจจากภายในเป็นธรรม และการตัดสินใจทำการ

ตามอำเภอใจของผู้มีอำนาจจากกลุ่มภายใน บรรทัดฐานเหนือสิทธิเสรีภาพที่เกิดจากข้อตกลงทางสังคม และแน่นอนว่าควบคู่ไปกับวัฒนธรรมอำนาจนิยม คือ “วัฒนธรรมแห่งการเพิกเฉยและสยบย辱 ต่ออำนาจ”

หากมองดูจากภาพรวมและรายละเอียดของเหตุการณ์ต่างๆ จะเห็นได้ว่า สภาพปัจจุบันและแนวโน้มของการเมืองและสังคมไทยในอนาคตอันใกล้ แทนที่จะมีวัฒนาการตามแนวทางของวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนโดยลำดับ กลับถดถอยหวานคืนสู่ วัฒนธรรมอำนาจนิยมอย่างน่าเป็นห่วง การใช้กำลังความรุนแรงเข้าแก้ไขปัญหาอย่างไม่ไยดีต่อหลักนิติธรรมและกระบวนการยุติธรรมก็ดี การคร่าชีวิตผู้นำหรือผู้พิทักษ์ปักป้องสิทธิมนุษยชนของประชาชน ก็ดี การลิดรอนเสรีภาพในการแสดงออกของผู้ถูกละเมิดสิทธิ์ ก็ดี การเพิกเฉยต่อความเดือดร้อนหรือผลกระทบจากการขัดแย้งในตัววิถีชีวิตและสิทธิของประชาชนก็ดี การปฏิเสธหรือไม่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนก็ดี ฯลฯ สภาพการณ์เหล่านี้มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

ทั้งนี้ คณะกรรมการฯ เห็นควรเน้นย้ำว่า

การกล่าวเช่นนี้ย่อมเป็นการประเมินสถานการณ์และแนวโน้มในภาพรวม และแน่นอนว่า ในหลายด้าน ท้ายกรณี สังคมไทยก็ได้เห็นความพยายามและคุณภาพของบุคคลและองค์กรหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ในการเยียวยาแก้ไขกรณีการละเมิดสิทธิ และร่วมผลักดันส่งเสริมให้วัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังรายละเอียดที่นำเสนอในบทที่แล้ว

ในรอบ ๓ ปีที่ผ่านมา กล่าวได้ว่า ประเทศไทยได้เข้าสู่ระบบของการเมืองการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ อย่างเป็นทางการเต็มรูปแบบ แม้ว่าจะมีกระบวนการลีบเนื่องตามรัฐธรรมนูญอีกเป็นจำนวนไม่น้อย ที่ยังมิได้มีการดำเนินการให้แล้วเสร็จ ดังจะได้กล่าวต่อไปก็ตาม

เป็นที่ทราบกันดีว่า รัฐธรรมนูญอันมีสมญานามว่าเป็น “ฉบับประชาชน” นี้ มีเจตนาرمณ์หลักอยู่ ๓ ประการ ประกาศไว้อย่างชัดแจ้งในปฐมนิเทศแห่งรัฐธรรมนูญ ความว่า

“...สภาร่างรัฐธรรมนูญได้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญโดยมีสาระสำคัญเป็นการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิ和服务ของประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้น ตลอดทั้งปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น”

เจตナرمณ์ทั้ง ๓ ประการ อันได้แก่ สิทธิ和服务ของประชาชน ประการหนึ่ง การมีส่วนร่วมในการปกครองและการตรวจสอบอำนาจของรัฐ ประการหนึ่ง และเสถียรภาพและประสิทธิภาพ อีกประการหนึ่ง ย่อมสะท้อนให้เห็นในมาตราและบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญอย่างเห็นได้ชัด ยิ่งไปกว่านั้น ในด้านสิทธิ和服务ของประชาชน ยังบัญญัติไว้เป็นปฐมในมาตรา ๒๖ แห่งหมวด ๓ ว่าด้วยสิทธิ和服务ของชนชาวไทยอย่างชัดแจ้งว่า “การใช้อำนาจ

โดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้”

ตลอดระยะเวลา ๓ ปีที่ผ่านมา เห็นได้ชัดว่า พัฒนาการของการเมืองการปกครองไทยมีแนวโน้มที่จะมีเสถียรภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สังคมไทยสามารถคาดหวังความต่อเนื่องของผู้นำทางการเมืองและเสถียรภาพของโครงสร้างทางการเมืองได้มากขึ้น ทั้งยังให้ความสำคัญต่อประสิทธิภาพและสัมฤทธิผลในทางการเมืองอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น แนวโน้มทั้งหมดนี้ย่อมเป็นเรื่องน่ายินดีในแง่นี้ แต่ขณะเดียวกัน จำต้องคำนึงว่า หลักเสถียรภาพและประสิทธิภาพนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งส่วนเดียว การที่จะยึดแต่หลักดังกล่าวโดยแยกขาดจากหลักการอีก ๒ ประการ อันได้แก่ สิทธิ和服务ของประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐนั้น ย่อมไม่อาจกระทำได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ตามเจตนาرمณ์ของรัฐธรรมนูญ พัฒนาการของการเมืองและสังคมไทย จะต้องอิงอาศัยหลักการทั้ง ๓ ประการอย่างสอดคล้องสนับสนุนซึ่งกันและกัน

ที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งก็คือ แนวโน้มของเสถียรภาพและประสิทธิภาพที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาอย่างค่อนข้างรวดเร็วนี้ เกิดขึ้นท่ามกลางความถดถอยและการลดความสำคัญของเจตนาرمณ์ในด้านสิทธิ和服务และเจตนาرمณ์ในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และในหลายกรณีเกิดการสร้างกระแสค่านิยมหรือทัศนคติที่เห็นเจตนาرمณ์ทั้ง ๒ ประการนี้ เป็นตัวขัดขวางประสิทธิภาพประสิทธิผลที่นับวันจะยิ่งต้องลำเร็วเป็นรูปธรรมอย่างรวดเร็ว ฉบับໄวยิ่งขึ้นทุกที โครงสร้างทางการเมืองการปกครองรวมทั้งการเศรษฐกิจและสังคม จึงถูกปรับเปลี่ยนให้สอดรับกับกระแสค่านิยมประสิทธิภาพประสิทธิผล

อย่างสุดโต่ง ในขณะที่ลิทธิ์เสรีภาพและการตรวจสอบถูกทำให้ดูเสมือนหนึ่งเป็นตัวถ่วงเสถียรภาพและความเจริญรุ่งห้นาของเศรษฐกิจสังคมไทย จนแม้เสรีภาพในการแสดงข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็นตามหลักวิชาการหรือวิชาชีพ ยังกลับถูกทำให้ดูประหนึ่งเป็นการเอาเทาร่าน้ำในขณะที่ผู้คนกำลังต้องการให้พายเรือแล่นเร็ว และปรากฏการณ์เช่นนี้ไม่เพียงเกิดขึ้นกับสถาบันและกระบวนการต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญและหลักนิติธรรมของไทยเท่านั้น ยังในกรณีของมาตรฐานสิทธิมนุษยชนที่อ้างอิงถูกต้องหรือบรรทัดฐานระหว่างประเทศด้วยแล้ว ยังถูกทำให้ดูเสมือนเป็นเรื่องของความขัดแย้งระหว่างเสถียรภาพของรัฐไทยกับการคุกคามของต่างชาติโดยที่เดียว

โดยนัยดังกล่าว สถานการณ์และแนวโน้มของการเมืองและสังคมไทยในภาพรวม จึงเออนเอียงไปในทางอนุรักษ์สร้างเสริมวัฒนธรรมอำนาจนิยมและสับย้อมนิ่งเงียบไปโดยปริยาย ทั้งยังเกิดความเพิกเฉินชาต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งบางกรณีเกิดขึ้นอย่างรุนแรงกว้างขวาง และเกิดกระแสทัศนคติที่มองข้ามความสำคัญของการพัฒนาวัฒนธรรมลิทธิมนุษยชนในสังคมไทย แม้จะมีเจตนา良มีและบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญรับรองอย่างมั่นคงก็ตาม ในการพิจารณาแนวโน้มสถานการณ์ลิทธิ์

มนุษยชนของประเทศไทย ในรายงานฉบับนี้ จะยึดหลักการและบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ รวมทั้งมาตรฐานและกติกรรมระหว่างประเทศ ตลอดจนรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของไทยตามลำดับ ดังต่อไปนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐

ดังได้กล่าวแล้วว่า หลักการคุ้มครองลั่นเสริมลิทธิ์เสรีภาพของประชาชน และหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ นับเป็นเจตนา良มที่สอดคล้องสนับสนุนซึ่งกันและกันของรัฐธรรมนูญ

ในส่วนของลิทธิ์เสรีภาพของประชาชน เป็นที่เห็นได้ชัดจากสถานการณ์ในภาพรวมและกรณีต่างๆ ในบทที่ ๒ และ ๓ ว่า ยังคงประสบกับวารอบาท์ของการละเมิดสิทธิมนุษยชน ที่มักเริ่มต้นจากการที่ประชาชนถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน แต่ครั้นเมื่อต้องการให้รัฐดำเนินการเยียวยาแก้ไข ก็ปรากฏว่ามีกรณีเป็นจำนวนมาก ที่ถูกเมินเฉยหรือไม่ได้วับการตอบสนองอย่างเหมาะสมทันการณ์ และอีกหลายกรณีนำไปสู่การลิด戎นลิทธิ์เสรีภาพโดยองค์กรของรัฐซึ่งเติมลงใบอิก

ในด้านหนึ่ง ผู้นำของประชาชนในการปักป้องเรียกร้องลิทธิ์จึงยังคงถูกข่มขู่คุกคาม หรือหลายกรณีก็ถึงแก่ชีวิต โดยปราศจากการติดตามเยียวยาแก้ไขจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ส่วนกลุ่มหรือชุมชนที่เรียกร้องให้รัฐดำเนินถึงลิทธิ์ของตน อันถูกลิด戎ด้วยโครงการขนาดใหญ่ต่างๆ กลับถูกรัฐดำเนินการสลาย การชุมนุมด้วยมาตรการที่รุนแรงเงียบชاد และมีการจับกุมผู้นำโดยไม่คำนึงถึงกระบวนการยุติธรรมที่เหมาะสม

ในอีกด้านหนึ่ง ได้เกิดแนวโน้มที่น่าเป็นห่วงยิ่ง ได้แก่ การที่รัฐต้องการดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลอย่างรวดเร็ว และเร่งรัดหน่วยงานต่างๆ ให้สร้างผลงานที่เป็นรูปธรรม ดังเช่น กรณีนโยบาย และการดำเนินการปราบปรามการค้ายาบ้า จนนำไปสู่ การสูญเสียชีวิตประชาชนจำนวนมาก รวมทั้งการจับกุมหรือไส้ร้ายป้ายลีขิ้นบัญชีดำเนินการจากมาตรการพิเศษ อย่างปราศจากการเคารพในสิทธิของผู้ต้องสงสัย และปราศจากความเคารพในหลักนิติธรรม แนวโน้มเช่นที่เกิดขึ้นในกรณีดังกล่าวเป็นเรื่องที่ควรถือเป็นอนุสติ มากกว่าที่จะเห็นเป็นความสำเร็จอย่างไรวิจารณญาณ ใช่แต่เท่านั้น กระบวนการแก้ปัญหาแบบรวดเร็ว เป็นผลกระทำต่อสิทธิในชีวิต ร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สิน และความเป็นอยู่ของผู้คนเป็นจำนวนมากเยี่ยงนี้ ยังมีแนวโน้มจะกลายเป็นแบบแผนในการดำเนินนโยบายของรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐสืบเนื่องไปสู่กรณีอื่นๆ ด้วย หากการณ์ยังคงเป็นเช่นนี้ ก็น่าเป็นห่วงว่า สภาพการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวาง จะซ้ำรอยตามแบบแผนดังกล่าวมายักษิ้น และจะพาสังคมไทยไปสู่ภาวะรุนแรงระลอกสายยิ่งขึ้น

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มีลักษณะพิเศษที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การรับรองสิ่งเสริมสิทธิของประชาชนในหลายด้านซึ่งไม่เคยมีมาก่อน เช่น สิทธิชุมชนท้องถิ่นด้วยเดิม สิทธิด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร สิทธิในการมีส่วนร่วมพิจารณาตัดสินแผนนโยบายที่จะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมความเป็นอยู่ของประชาชน ชุมชน และสังคม รวมทั้งสิทธิในการจัดสรรการกำกับดูแลทรัพยากรสาธารณะทั้งหลายทั้งปวง ซึ่งรวมถึงทรัพยากรในการลีส์สารและลีส์สารมวลชน สมัยใหม่ด้วย ทั้งนี้ รายละเอียดของบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ได้มีการเขียนถึงและขยายภาระพิจารณาประกอบสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องในบทที่ผ่านมาแล้ว

กล่าวโดยรวม หลังจากที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ก็ได้มีการตรากฎหมายและจัดตั้งองค์กรอนุวัตรตามเจตนาการณ์และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในหลายมาตรฐาน และสิทธิหลายประการก็เริ่มเป็นที่ยอมรับในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนของสังคมไทย อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่ผ่านมา เกิดแนวโน้มที่เห็นได้ชัดสองด้าน กล่าวคือ ในด้านหนึ่ง การเคารพ คุ้มครอง และสิ่งเสริมสิทธิเหล่านี้ต้องประสบกับภาวะซังกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เกี่ยวข้องกับฐานทรัพยากรของประเทศไทย อันเป็นพื้นฐานของวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และสิ่งแวดล้อมของประชาชนเป็นจำนวนมาก เช่น กรณีของเขื่อนโรงไฟฟ้า แหล่งพลังงาน แหล่งน้ำ ที่ดิน และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแร่ธาตุ จากเหตุการณ์และสถานการณ์ที่หยิบยกมา เห็นได้ชัดว่า การรวมตัวของเชื้อชาติ ภารกิจทางการเมือง ผลกระทบ การจัดทำประเพณี และการรับฟังข้อมูลความคิดเห็นของประชาชน มักเป็นไปในลักษณะรวมตัวไม่รอบด้าน และหากมีการคัดค้านโดยประชาชนและชุมชน ก็มักจะนำไปสู่การใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมในที่สุด ซึ่งไม่เพียงแต่จะขัดขวางพัฒนาการของสิทธิดังที่กล่าวมานี้เท่านั้น แต่ยังเป็นการละเมิดสิทธิพื้นฐานของประชาชนที่จะชุมนุมโดยสงบและแสดงออก เพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นธรรม จริงอยู่ สถานการณ์ในหลายกรณีอาจมีมีเหตุการณ์นำไปสู่ความรุนแรง แต่จากการลงพื้นที่ศึกษาข้อเท็จจริงของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มักพบว่า ยังมีวิธีการและแนวทางอีกเป็นจำนวนมาก ที่สามารถนำไปสู่ชักชวนหรือ มาตรการที่เหมาะสมได้ และหลายกรณี ประชาชนหรือชุมชนก็มิได้เป็นผู้สร้างสถานการณ์อันล่อแหลมนั้น แต่อย่างใด แม้บางครั้งอาจมีการแสดงออกด้วยคำวินิจฉัย หรือการประการเจตนาการณ์ที่ดูก้าวร้าว แต่เมื่อ

เที่ยบกับความเสียหายที่พอกเข้าจำกัดต้องประสบแล้ว เป็นเพียงการแสดงออกซึ่งภาวะหมดหวังต่อการเรียกหาความเป็นธรรมจากรัฐและผู้เกี่ยวข้องเท่านั้น

ส่วนแนวโน้มในอีกด้านหนึ่ง ก็เห็นได้ชัดว่า การอนุวัตรเจตนารมณ์และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ เกี่ยวกับสิทธิที่กล่าวมานี้ ให้เป็นด้วยทักษะหมาย องค์กร และกระบวนการที่เป็นรูปธรรม ส่วนใหญ่ ยังเป็นไปอย่างล้าปราศจากความคืบหน้าเท่าที่ควร ทั้งยังมีกระแสที่มุ่งยับยั้งหรือบิดเบือนเนื้อหาขั้นตอนให้ สอดคล้องกับผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม ดังกรณีของ ทรัพยากรการสื่อสารโทรคมนาคมและทรัพยากรคลื่น ความถี่วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ย่อมเป็น ตัวอย่างชัดเจนที่ยังชักจักรน้ำใจทุกวันนี้ ข้าร้าย ยังมีแนวโน้มถูกด้อย โดยมีข้อกังขาเป็นอันมาก ว่าอาจ เป็นผลมาจากการ “ผลประโยชน์ทับซ้อน” ใน สถานการณ์เศรษฐกิจการเมืองปัจจุบัน

ในส่วนของบทบัญญัติว่าด้วยการตรวจสอบการ ใช้อำนาจรัฐและการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในกระบวนการดังกล่าว จะเห็นได้ชัดถึงพัฒนาการของ กฎระเบียบ องค์กร และกระบวนการอย่างเป็นรูปธรรม หลังจากที่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเป็นต้นมา ดังที่องค์กรอิสระจำนวนหนึ่ง ชี้มีอำนาจหน้าที่ คุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมของประชาชน ให้ ปลอดจากความผิดพลาดหรือการคุกคามกลั่นแกล้ง โดยอำนาจรัฐ ปรากฏเป็นจริงขึ้นเป็นครั้งแรกในระบบของการ เมืองการปกครองของไทย ได้แก่ ศาลปกครอง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาร่วมทั้งคณะกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตลอดจนองค์กรควบคุมกำกับ การได้มาซึ่งอำนาจและการใช้อำนาจรัฐในหลายมิติ เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ องค์กรอิสระเหล่านี้บันทึกไว้สำหรับการ

สร้างสรรค์วัฒนธรรมสิทธิมนุษยชน และเป็นกำลัง สำคัญในการลดทอนทั้งทานกระแล้วัฒนธรรมอำนาจ นิยม และจากการดำเนินการที่ผ่านมาโดยรวม อาจ กล่าวได้ว่า มีกรณีมากมายที่องค์กรเหล่านี้สามารถ ยับยั้งการใช้อำนาจโดยมิชอบ และก่อให้เกิดความ เป็นธรรมตามสิทธิอันพึงมีของประชาชนตามสมควร

กรณีนี้ ก็ แนวโน้มในระยะสองสามปีที่ผ่านมา ก็เป็นไปในลักษณะเดียวกับภาพรวมการเมืองและ สังคมไทยโดยทั่วไป กล่าวคือ องค์กรเหล่านี้มักถูก บดบังด้วยกระแสแห่งอำนาจที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพ และเสถียรภาพของรัฐและความเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจเฉพาะด้าน ดังที่คณะกรรมการสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติก็ได้มีประสบการณ์ตรงในหลายกรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรณีการปราบปรามผู้ค้ายาบ้า และกรณีความขัดแย้งอันเนื่องมาจากโครงการพัฒนา หรืออุตสาหกรรมขนาดใหญ่ นอกจากนี้ ปัจจุบัน ยังมีคำรามเป็นอันมากถึงอนาคตขององค์กรอิสระ หลายแห่ง ซึ่งมีเหตุให้คล่องแคลงใจได้ว่า จะสามารถ ทัดทานการแทรกแซงจากอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมืองที่นับวันจะยิ่งเข้มแข็งรวมศูนย์ยิ่งขึ้นๆ ก็ ได้เพียงได้

สิทธิเสรีภาพของประชาชนและการตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐ ย่อมขาดเสียไม่ได้เช่น “พื้นที่สาธารณะ” ที่มั่นคงเป็นอิสระ คำว่า “พื้นที่สาธารณะ” นี้ หมายถึง สือกลางในทุกรูปแบบที่ก่อให้เกิดการนำเสนอด้วยเทคโนโลยี ภาระที่จัดการ ภาระที่ปัญหา สถานการณ์ และ การแลกเปลี่ยนทัศนะมุ่งมองในลักษณะต่างๆ ได้ อย่างอิสระเปิดกว้าง พร้อมทั้งสามารถถ่ายทอดให้รับรู้ ร่วมกันในหมู่สาธารณะจึงรวมถึง สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์สาธารณะ การจัดกลุ่มเสวนा การนำเสนอทางวิชาการ การแสดงออกทางศิลปะ และ

การกระจายข่าวสารแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นในลักษณะอื่นๆ ทั้งนี้ ย่อมเป็นที่เห็นได้ชัดว่า หากขาดพื้นที่สาธารณะที่ปลอดจากการแทรกแซงของอำนาจนิยมในรูปแบบต่างๆ เสียแล้ว ก็เป็นไปได้ยากที่สังคมจะสามารถตรวจสอบที่มาและกระบวนการใช้อำนาจได้อย่างเป็นมรรคเป็นผล และก็เป็นเรื่องยากที่ประชาชนจะสามารถปกป้องเสริมสร้างสิทธิเสรีภาพของตนได้อย่างเข้มแข็ง

จากรายงานสถานการณ์ในบทที่ผ่านมา ปรากฏชัดว่า พื้นที่สาธารณะของสังคมไทยกำลังถูกคุกคามแทรกแซงอย่างหนักและต่อเนื่อง ทั้งทางตรงและทางอ้อม รายการนำเสนอข่าวและรายการแสดงความคิดเห็นเป็นอันมาก หากขัดต่ออำนาจหรือผลประโยชน์ในเครือข่ายของอำนาจ ถูกปิดไปด้วยข้ออ้างต่างๆ นาๆ มีการลิดรอนเสรีภาพของผู้ประกอบกิจการและทำงานด้านสื่อสารมวลชนทั้งในภาครัฐและเอกชนในรูปแบบต่างๆ นอกจากนี้ ยังมีความพยายามที่จะเข้าแทรกแซงด้วยวิธีการอันซับซ้อนและยลิ่งขึ้น นับแต่การใช้บประมาณด้านการประชาสัมพันธ์ของรัฐ รัฐวิสาหกิจ และธุรกิจเอกชน มาเป็นเครื่องต่อรอง ไปจนถึงขั้นที่เครือข่ายวงค์วานของผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองเข้าซื้อหรือครอบครองกิจการเลี้ยงเงิน ตามมาด้วยการใช้วิธีการบังการหรือแทรกแซงให้สื่อต้องระงับการนำเสนอข้อเท็จจริง ประเด็นปัญหา หรือความคิดเห็นที่ขัดต่ออำนาจทั้งหลาย มิได้ต้องเอ่ยว่า แท้ที่จริง สื่อที่ครอบคลุมพื้นที่สาธารณะส่วนใหญ่ในสังคมไทยอันได้แก่วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ก็ตกอยู่ในความครอบครองและกำกับดูแลของรัฐอยู่แล้ว และแม้จะมีสื่อหรือเทคโนโลยีใหม่ๆ เกิดขึ้น เช่น การสื่อสารโดยอินเตอร์เน็ต หรือโดยผ่านเครื่องมือสื่อสารโทรคมนาคมที่พนวกເອາເທົກໂນໂລຢີທາຍດ້ານເຂົາດ້ວຍກັນ ແຕ່ກະແສກຮັດຄືອຄຮອງເປັນເຈົ້າຂອງ ທີ່ນີ້ແນວໂນມຜູກຂາດອູ້ໃນກຸລຸມຄຣອບຄວວຫຼືອບຮິ້ຫັບຮົວກາຣ

จำนวนจำกัด ก็ได้ก่อให้เกิดข้อกังขาว่า จะเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างเสริมสิทธิเสรีภาพและภูมิปัญญาของสังคม หรือจะเป็นเครื่องมือที่จะยิ่งนำสังคมไทยไปสู่ภาวะของการผูกขาดข้อมูลข่าวสารและการครอบงำทางสังคมและการเมืองมากยิ่งขึ้น

และแน่นอนว่า หากพื้นที่สาธารณะหรือสื่อต่างๆ ของสังคมไทยต้องตกอยู่ภายใต้กระบวนการแห่งอำนาจนิยม ทั้งอำนาจทุนและอำนาจทางการเมือง ก็ย่อมไม่ต้องสงสัยเลยว่า แนวโน้มของสังคมและการเมืองไทยจะไปตามกระแสแสวงบนธรรมชำนาญมากยิ่งขึ้น และหลักการของรัฐธรรมนูญว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของประชาชน และการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ จะเลื่อมถอยลงอย่างรวดเร็ว แม้ว่าจะมีพัฒนาการในระดับหนึ่งมากก่อนหน้านี้ก็ตาม

สิทธิมนุษยชนไทยในมาตรฐานสากล

ว่ากันโดยหลักการแล้ว ในระดับรัฐ ความชอบธรรมในการดำรงอยู่ของรัฐ และรัฐบาล ขึ้นอยู่กับความสามารถในการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมอย่างเป็นธรรม กับความสามารถ และความตั้งใจในการปกป้อง คุ้มครองประชาชน จากการถูกละเมิด สิทธิมนุษยชน สร้างความชั่งกังนั้น และความถดถอยของสิทธิมนุษยชนในสังคมไทยที่ได้ซึ่งให้เห็น เมื่อ

พิจารณาจากเจตนามณ์ ๓ ประการของรัฐธรรมนูญ มีได้เป็นเพียงเครื่องสะท้อนความ(ไม่)รับผิดชอบของ รัฐที่มีต่อประชาชนท่านนั้น หากยังอาจแสดงถึงความ ล้มเหลวของรัฐในการปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่าง ประเทศอีกด้วย พันธกรณีที่ว่า คือ พันธกรณีต่อ กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ ประเทศไทยรับรอง และให้สัตยาบันแล้ว

เราได้เห็นแล้วว่า สิทธิมนุษยชนต้องอยู่บน พื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่าง ๒ ภาคี คือ ผู้ที่ สามารถอ้างสิทธิ ในฐานะเจ้าของสิทธิและผู้ได้รับ ประโยชน์จากสิทธิ กับสถาบันหรือหน่วยใดหน่วยหนึ่ง ที่จะประกันว่า สิทธิที่อ้างจะได้รับการตอบสนอง ในขณะที่ปัจจุบันและกลุ่มเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากสิทธิ ที่กำหนดไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน รัฐภาคีมีหน้าที่ หรือความรับผิดชอบต่อ การกระทำ หรือการละเลยการกระทำการที่มีมาจากการ ความรับผิดชอบนั้นๆ ของรัฐเอง รัฐในทางกฎหมาย ระหว่างประเทศ จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำการที่ รัฐบาล หน่วยทางการเมืองใดๆ ของรัฐ และองค์กร หน่วยงาน ข้าราชการ พนักงาน หรือตัวแทน/องค์กร ตัวแทนของรัฐบาล หรือหน่วยงานที่การกระทำใดๆ อยู่ภายใต้ขอบเขต/อำนาจของรัฐหรือว่าจ้างโดยรัฐ เมื่อรัฐใดๆ ให้สัตยาบันกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐนั้นๆ ก็ยอมรับที่จะผูกพัน และปฏิบัติตามพันธกรณี

เราได้เห็นแล้วว่า มีแนวโน้มที่ดีของสิทธิมนุษยชน และการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เกิดขึ้นในสังคมไทยในหลายล้วน เช่นเดียวกัน เมื่อ พิจารณาจากมาตรฐานระหว่างประเทศว่าด้วย สิทธิมนุษยชน รัฐบาลไทยได้แสดงให้เห็นถึงความ พยายามที่จะนำสิทธิมนุษยชนไทยเข้าสู่มาตรฐาน และกลไกระดับสากล เริ่มต้นจากการเข้าเป็น ภาคีกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

นับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ รัฐบาลไทย ได้ลงนาม เป็นภาคีและให้สัตยาบันกฎหมายระหว่างประเทศหลักๆ เพิ่มเติม ที่สำคัญยิ่งคือ การภาคယานุวัติอนุสัญญาฯ ด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination – CERD) โดยให้มีผลบังคับตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๖ ในปีเดียวกัน ยังได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาฯด้วย มาตรฐานแรงงานฉบับที่ ๑๓ ว่าด้วยอายุขันต่า ค.ศ. ๑๘๗๓ ซึ่งเป็นอนุสัญญาที่วางแผนมาตรฐานอายุขันต่า ของเด็ก เพื่อป้องกันการเอาเบรี่ยนการใช้แรงงานเด็ก ก่อนวัยอันสมควร ก่อนหน้านั้น รัฐบาลไทยได้ให้ สัตยาบันอนุสัญญาฯด้วยมาตรฐานแรงงาน ฉบับที่ ๑๔๒ ว่าด้วยรูปแบบที่ lever รายที่สุดของแรงงานเด็ก อนุสัญญาฯด้วยมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ ทั้งสองฉบับ มีล้วนสนับสนุนพันธกรณีของรัฐบาลไทย ที่มีต่อนุสัญญาฯด้วยสิทธิเด็ก ที่รัฐบาลไทยได้ให้ สัตยาบัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๗๕

นอกจากนั้น ยังมีการยกเลิกข้อสงวนที่รัฐบาลไทยตั้งไว้ เมื่อมีการภาคယานุวัติกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จนถึงปัจจุบัน รัฐบาลไทยได้ค่อยๆ ยกเลิกข้อสงวนในอนุสัญญาฯด้วยการ ขัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบที่ตั้งไว้ ๗ ข้อ เหลือ ๒ ข้อ คือ ข้อ ๑ ความเสมอภาคใน ด้านครอบครัวและการสมรส และข้อ ๒๙ เรื่องการให้ ศาลโลกมีอำนาจตัดสินข้อพิพาท ยิ่งไปกว่านั้น ในช่วง ระยะสามปีที่ผ่านมา รัฐบาลไทยยังพยายามปรับปรุง กฎหมายภายในประเทศ เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ที่ชัดเจนที่สุด น่าจะเป็นการออกพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๖ และการออกพระราชบัญญัติแก้ไข เพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(ฉบับที่ ๒๐) ๒๕๔๒ ว่าด้วยการลืนพยานเด็ก เป็นต้น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งกลไกนอกเหนือจากการดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติ ในรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแล้ว การดำเนินการดังกล่าวถือว่าเป็นไปตามเจตนาของปฎิญญาและแผนปฏิบัติการเวียนนา ปี ๑๙๗๓ ที่ผลักดัน/ส่งเสริมให้รัฐที่รับรองปฏิญญาเวียนนา พิจารณาจัดตั้งกลไกสิทธิมนุษยชนระดับชาติ

เช่นเดียวกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก ประเทศไทยยอมรับที่จะผูกพันและปฏิบัติตามพันธกรณีที่กำหนดไว้ในข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนอกเหนือจากการหน้าที่ในการเสนอรายงานต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแต่ละชุดภายใต้สหประชาชาติ ตามช่วงเวลาที่กำหนด และปรับปรุงแก้ไขหรือออกกฎหมายใหม่ ให้เป็นไปตามหรือสอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศแล้ว รัฐภาคในที่นี้ คือ รัฐบาลไทยก็มีหน้าที่สำคัญยิ่ง ๓ ประเภท คือ หน้าที่ในการเคารพสิทธิของประชาชน (respect) หน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองประชาชนจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน (protect) และหน้าที่ในการดำเนินการเพื่อให้สิทธิของประชาชนเป็นจริงและทำให้บรรลุเป้าหมาย (fulfill) การพิจารณาสภาระและแนวโน้มของสิทธิมนุษยชนไทยในมาตรฐานสากล จึงจะพิจารณาจากพันธกรณีที่ประเทศไทยมีตอกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนดังกล่าวแล้ว

การเสนอรายงานต่อสหประชาชาติ โดยที่รัฐบาลได้ให้สัตยาบัน กติการะหว่างประเทศและอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนหลักฯ ไปแล้ว ๕ ฉบับ ในจำนวนนั้นมี ๔ ฉบับที่จันถึปี พ.ศ. ๒๕๔๖ รัฐบาลไทยต้องเสนอรายงานต่อคณะกรรมการชุดต่างๆ ภายใต้สหประชาชาติ ในขณะที่

รัฐบาลไทยสามารถเสนอรายงานเกี่ยวกับสิทธิเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มาตราที่ ๑๔ และมาตรา ๑๘ ของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบค่อนข้างสม่ำเสมอ โดยมีกระบวนการจัดทำรายงานที่ให้โอกาสการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม หรือมีรายงานคู่ขนาน (shadow report) ที่จัดทำโดยภาคประชาสังคมเสนอไปด้วย แต่ปรากฏว่าจนถึงบัดนี้ รัฐบาลไทยยังไม่ได้เสนอรายงานต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ภายใต้กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง มาตรา ๔๐ และมาตรา ๑๗ และ๑๘ ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมโดยแม้แต่ฉบับเดียว ในขณะที่รัฐบาลไทย อาจสามารถเสนอรายงานสำหรับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองได้ในไม่ช้า แต่ไม่มีเวลาร่วม จะมีการจัดทำรายงานภายใต้กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมแต่อย่างใด แม้ว่ารัฐบาลชุดก่อนหน้านี้ จะได้มอบหมายให้มีหน่วยงานรับผิดชอบและได้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการให้มีการจัดทำรายงานดังกล่าวแล้วก็ตาม

ข้อที่นำสังเกตในเรื่องของการจัดทำรายงานเสนอต่อสหประชาชาติก็คือ ความล่าช้าในการจัดทำและเสนอรายงานสำหรับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนทั้งสองฉบับ สะท้อนสภาระสิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ในกติกาฯ ได้เป็นอย่างดี ดังได้เห็นแล้วในบทที่ ๒ และ ๓ ยิ่งไปกว่านั้น รัฐบาลไทยยังไม่ยินดีต้อนรับผู้แทน หรือผู้เสนอรายงานพิเศษของสหประชาชาติในการตรวจสอบสภาระสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ดังเห็นได้ในกรณีของผู้เสนอรายงานพิเศษที่เข้ามาตรวจสอบกรณีวิสามัญฆาตกรรมอันเกิดจากนโยบายปราบปรามยาเสพติด ผู้ที่ร้องเรียนไป

ยังสหประชาชาติหรือเปิดเผยแพร่ข้อมูลลูกประณามว่า “ช่างฟ้อง” และเมื่อมีรายงานออกสู่สาธารณะนักถูกลองว่า “กล่าวหารัฐบาลไทย” และถูกตอบโต้อวย่างรุนแรง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ในขณะที่รัฐบาลไทยมีแนวโน้มที่จะรับรองกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (บางฉบับ) แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามกติกาข้อตกลง กฎหมายระหว่างประเทศ จึงเป็นได้เพียงเครื่องหมายของการเข้าร่วมซุ่มชนนานาชาติของประเทศไทย รัฐยังคงถือหลักการอธิปไตยเหนือประชาชน โดยไม่คำนึงถึงอธิปไตยของประชาชน และไม่คำนึงว่า การให้ลัตยาบันกฎหมายระหว่างประเทศใดๆ หมายถึงว่า รัฐได้ยินยอมสร้างอำนาจจดจำต่อไปในแห่งที่ว่าจะต้องยอมรับการตรวจสอบโดยทันท่วงทันน่วงทันใจของประเทศซึ่งในที่นี้ คือ สหประชาชาติ

การปรับปรุงกฎหมายภายในให้เป็นไปตาม/sอดคล้องกับบทบัญญัติในกฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นภาคี นอกเหนือจากการยังคงข้อส่วนบางประการไว้ ปรากฏว่าในปัจจุบัน แม้รัฐธรรมนูญจะได้รับรองสิทธิ เสรีภาพ และสิทธิมนุษยชนของประชาชนไว้อย่างกว้างขวาง ซึ่งอาจเรียกได้ว่าได้พนวกเอาสิทธิต่างๆ ที่ได้รับการรับรองไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศทั้ง ๕ ฉบับไว้ไม่น้อย แต่ปรากฏว่ายังมีกฎหมายลูก และกฎหมายอีกหลายฉบับ โดยเฉพาะกฎหมายอาญา รวมถึงประมวลคดีแพนธิวัติอีกหลายฉบับ ที่ยังขาดแย้งกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศดังที่ได้เห็นในบทที่ ๓ ยังไปกว่านั้น ยังไม่มีความพยายามที่จะให้การศึกษาแก่ผู้เกี่ยวข้องและเจ้าหน้าที่ทั้งระดับนโยบายและปฏิบัติทั้งในภาคบริหาร ตุลาการ หรือนิติบัญญัติ เพื่อให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับพันธกรณีระหว่างประเทศ และไม่ได้คำนึงว่า ในการดำเนินการใดๆ หรือในการพิจารณา

กฎหมายและการใช้กฎหมาย จะต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนของประชาชน ที่ได้รับการรับรองและคุ้มครอง ทั้งโดยกฎหมายภายใน และกฎหมายระหว่างประเทศด้วย สภាជดังกล่าวนี้ จะยังคงดำรงอยู่ต่อไป ตราบเท่าที่ ยังไม่มีการให้ความสำคัญกับการเผยแพร่และการให้ความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน และกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน รวมถึงแนวปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

หากพิจารณาจากกฎหมายและการดำเนินนโยบายต่างๆ ของประเทศไทย พบว่ารัฐบาลไทยยังให้น้ำหนักกับมิติความมั่นคงและการพัฒนาสูงมาก ทั้งสองมิติ ยังคงเป็นวาระทางการเมืองของชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชน ความมั่นคงของมนุษย์ แม้จะมีการกล่าวถึงกันมาก และสิทธิมนุษยชนที่เป็นสากล จึงยังคงห่างไกลจากความสนใจของรัฐบาลไทย และบ่อยครั้งถูกมองว่าไม่อาจดำเนินการได้ดังนั้น ความหวังที่จะให้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมีความเป็นสถาบันในประเทศไทย จึงจำกัดมาก แม้ว่าจะมีความก้าวหน้าในบางเรื่อง ดังกล่าวแล้ว แต่การทำให้กฎหมายภายในประเทศสอดคล้อง หรือไม่ขัดแย้งกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศยังคงมีลักษณะขาดวิน และยังคงขึ้นอยู่กับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือผู้นำทาง

การเมือง สภาพารณ์ที่pubก็คือ มีการพนักงานระเนื่องของกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเข้าไปในกฎหมายภายในแบบแยกส่วน และมีการปฏิบัติที่บอยครั้งไม่ได้ยอมรับฐานะของสิทธิมนุษยชน

หากกลับไปพิจารณาถึงพันธกรณีระหว่างประเทศหลักๆ ของรัฐบาลไทยที่มีต่อกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จะพบว่า

หน้าที่ในการเคารพ (the obligation to respect) ซึ่งหมายถึงว่า รัฐภาคีจะต้องไม่ทำลาย แต่จะต้องเคารพมาตราฐานสิทธิมนุษยชนที่วางไว้ ในหลายกรณี รัฐบาลไทยได้ทำลายมาตราฐานระหว่างประเทศซึ่งรัฐบาลไทยยอมรับ ดังเช่นในกรณีที่รัฐบาลไทยปล่อยให้มีการทรมานทางรุนแรงนักโทษในเรือนจำ การถอนสัญชาติคนไทยที่ควรมีสิทธิในความเป็นพลเมืองไทย การออกกฎหมายต่อต้านการก่อการร้ายโดยไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนและกระบวนการรัฐสภา รัฐยังคงปล่อยให้มีความไม่ยุติธรรมเกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม ทำให้ประชาชนในชุมชนสูญเสียสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและกำหนดแนวทางพัฒนาตนเอง ไม่ว่าจะเป็นกรณีท่องเที่ยวไทย-มาเลเซีย หรือกรณีของเชื่อมปากมูล และโครงการของรัฐอื่นๆ และที่ร้ายแรงที่สุด คือ การทำให้วิสามัญฆาตกรรมในสังคมยาเสพติดกล้ายเป็นการทำลายสิทธิในชีวิตของคนกว่า ๒,๕๐๐ คน โดยไม่ใช่กระบวนการยุติธรรมตามหลักการของระบบประชาธิปไตย และระบบอนนิติรัฐโดยทั่วไป ซึ่งถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยการกระทำการของรัฐเอง และเป็นการทำลายมาตราฐานสิทธิมนุษยชนที่รัฐรับรองแล้ว

หน้าที่ในการคุ้มครองป้องกัน (the obligation to protect) รัฐมีหน้าที่ต้องปกป้องหรือป้องกันไม่ให้มีการทำลายมาตราฐานสิทธิมนุษยชนที่รัฐรับรองแล้ว

พันธกรณีดังกล่าวทำให้รัฐต้องกระทำการใดๆ เพื่อป้องกันไม่ให้บุคคลที่สามหรือองค์กรอื่นๆ ทำลายและละเมิดสิทธิของประชาชนในรัฐ รัฐบาลไทยไม่สามารถทำหน้าที่นี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อจนถึงปัจจุบันยังไม่อาจป้องกันการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะเด็กและผู้หญิง ไม่สามารถป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันที่เกิดขึ้นในวงราชการและกระบวนการยุติธรรม ไม่สามารถป้องกันการใช้แรงงานต่างด้าวเยี่ยงทาส โดยเจ้าของบริษัทหรือโรงงานที่ใช้แรงงานต่างด้าวรวมกับคนเหล่านั้นมิใช่มนุษย์ ไม่ได้รับการรักษาพยาบาลทั้งที่คนงานเหล่านั้น โดยเฉพาะที่จดทะเบียนและได้รับอนุญาตให้ทำงานได้จ่ายค่าประกันสุขภาพแล้ว เนื่องจากนายจ้างยึดบัตรอนุญาตไว้ เป็นต้น

ความถูกด้วยในเชิงศักยภาพของรัฐไทยในการป้องกันมิให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนของประชาชนคนไทยยังมิให้เห็นในอีกหลายกรณี เช่น ในกรณีของสิทธิในการกำหนดอนาคตตนเอง ทั้งของปัจเจกและชุมชน ในมาตรฐาน ๑ ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนทั้ง ๒ ฉบับกล่าวถึงสิทธิในการกำหนดอนาคตของตนเอง (self-determination) ว่า หมายรวมถึงสิทธิในการกำหนดสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการพัฒนา สิทธิของประชาชนในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินและทรัพยากรธรรมชาติและสิทธิที่จะไม่ถูกกีดกัน หรือแย่งเอากลับมาเป็นในรัฐ ซึ่งหมายถึง สิทธิของประชาชนในการดำเนินแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างเสรีโดยไม่ถูกแทรกแซงจากรัฐ และรัฐมีหน้าที่ตามกติการะหว่างประเทศทั้งสองฉบับ ป้องกันไม่ให้มีการละเมิดสิทธิดังกล่าว สิทธิในข้อนี้ รวมถึงสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับ

เจตนาการณ์และบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญมาตรา ๔๙ มาตรา ๕๖ และมาตรา ๗๖ ด้วย

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งได้เห็นในบทที่ ๒ - ๓ ทำให้เห็นว่าประชาชนถูกกีดกันและแบ่งชิงหนทางในการดำรงชีวิต ถูกกีดกันจากการมีส่วนร่วมทั้งในการร่วมพัฒนาและการได้รับผลจากการพัฒนา ศักยภาพและอำนาจของรัฐลดลง หรือในหลายกรณี ไม่ได้ใช้อำนาจหรือศักยภาพที่มีอยู่ในการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชน หากอยู่ภายใต้อำนาจทุนของบรรษัทข้ามชาติ กรณีเหมืองแร่ไฟแทช และกรณีท่อแก๊สไทย-มาเลเซีย ซึ่งได้รับการคัดค้านจากประชาชนอย่างสูงเป็นประจักษ์พยานได้ดี

หน้าที่ในการปฏิบัติตามมาตรฐานหรือทำให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งโดยทั่วไปรัฐจะต้องกำหนดมาตรฐาน จัดสรรงบประมาณ และวางแผนนโยบายเพื่อให้ประชาชนได้มีสิทธิอย่างเต็มที่

โดยหลักการแล้ว รัฐบาลไทยได้มีมาตรการและนโยบายต่างๆ และแผนงานหลายประการที่สะท้อนให้เห็นความพยายามที่จะให้ประชาชนได้รับสิทธิตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายสุขภาพด้านหน้า ๓๐ นาทรักษากุโรค ที่ทำให้ประชาชนทุกคนเข้าถึงบริการรักษาพยาบาล การเสนอให้มีแผนพัฒนาเด็ก และแผนพัฒนาสตรี หรือการที่ยังคงให้หลักการมนุษย์เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่แผนฯ ฉบับที่ ๘ เป็นต้นมา หรือความพยายามในการออกหรือแก้ไขกฎหมายบางฉบับ ก็ถือเป็นการปฏิบัติตามมาตรฐาน หรือทำให้สิทธิมนุษยชนของประชาชนเป็นจริง ที่สำคัญก็คือ การที่รัฐบาลไทยมีแผนนโยบายและปฏิบัติการแม่นที่สิทธิมนุษยชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมจัดทำ

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงยังไม่ได้มีการดำเนินการเพื่อให้มีการปฏิบัติเป็นไปตามแผนมากนัก นอกจากนั้น รัฐยังไม่มีกลไกตรวจสอบติดตามการดำเนินการตามแผน การที่รัฐไม่ได้ใช้ความพยายามหรือไม่ได้ให้การเยียวยากับผู้ได้รับผลกระทบหรือถูกละเมิดสิทธิ เช่น ยังไม่มีการนำคนพิdamalong ไทยกรณีผู้บุริสุทธิ์จำนวนหนึ่ง ถูกละเมิดสิทธิในชีวิตในสังคมรายເສດຖິດ กรณีการเยียวยาอย่างเหมาะสมให้กับประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสารพิษไม่ว่าจะเป็นสารตะกั่วหัวยคลิตติ ผู้นักงานโรงโมทิน สารพิษจากโรงงานกำจัดขยะและกากของเสียอุตสาหกรรม แรงงานทั้งไทยและแรงงานต่างด้าวถูกเอาอด เอาเบรี่ยบและละเมิดสิทธิโดยนายจ้าง เด็กและสตรีถูกละเมิดสิทธิโดยคนใกล้ชิด หรือลี่อถูกคุกคาม เป็นต้น

หากพิจารณาจากพันธกรณีของรัฐทั้ง ๓ ประการข้างต้น คือ การเคารพมาตรฐานการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการทำให้ประชาชนมีสิทธิหรือเข้าถึงสิทธิตามมาตรฐานที่วางไว้แล้วจะพบว่า การปฏิบัติของรัฐบาลไทยยังห่างไกลจากมาตรฐานขั้นต่ำระหว่างประเทศที่กำหนดไว้ในกติกาและอนุสัญญาหลายฉบับที่ประเทศไทยเป็นภาคีมากนัก นอกจากนี้ ในการพิจารณาว่ารัฐบาลไทยได้ปฏิบัติให้เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศอาจพิจารณาได้จากทั้งการกระทำและการละเลยการกระทำอันจะก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน การพิจารณาในแนวทางนี้พบว่าในช่วงที่ผ่านมา rัฐบาลไทย

- ละเลยที่จะดำเนินการใด ๆ ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นภาคีในหลายส่วน เช่น การไม่เสนอรายงานต่อสหประชาชาติ เป็นต้น

- ยังมีอุปสรรคหลายประการที่รัฐมีหน้าที่ต้องขัดออกไปเพื่อให้รัฐสามารถปฏิบัติตามพันธกรณี

แต่รัฐมิได้กระทำ เช่น การปรับปรุงยกเลิกกฎหมาย
ทลายฉบับที่ขัดต่อหลักการลิทธิมนุษยชน

- รัฐไม่สามารถและไม่ร่วงดำเนินการในการ
ปกป้องคุ้มครองลิทธิที่ได้รับการรับรองในกฎหมาย

- รัฐยังไม่สามารถบรรลุมาตรฐานขั้นต่ำ
ที่รัฐไทยและนานาชาติยอมรับ ทั้งที่อยู่ในสถานะ
และภาวะที่ทำได้ เช่น ในเรื่องของมาตรฐานขั้นต่ำ
ด้านแรงงาน การให้ความเป็นธรรมกับประชาชน
ที่ควรได้รับสัญชาติไทยหรือถูกถอนสัญชาติไทย
โดยเหตุอันไม่สมควร เป็นต้น

- รัฐพยายามจำกัดลิทธิฯ ที่ได้รับการรับรอง
ในกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยลิทธิมนุษยชน
ที่ชัดเจน คือ การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลิทธิในการกำหนดแนวทาง
พัฒนาด้วยตนเองของประชาชน

- รัฐนำมาตรการทลายประการที่ส่งผล
ถึงการละเมิดลิทธิมนุษยชนของประชาชนมาใช้
เช่น มาตรการต่อต้านการก่อการร้าย นโยบายลง闳ร
ยาเสพติด นโยบายการจัดระเบียบลังคอม นโยบาย
พัฒนาเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์ให้กับนายทุน ทั้งไทย
และต่างประเทศ

- รัฐยังไม่ได้แก้ไขกฎหมายทลายฉบับที่มีผล
กระทบถึงลิทธิของประชาชนให้สอดคล้องกับกฎหมาย
ระหว่างประเทศ และยังออกกฎหมายการลงทุนที่
เปิดโอกาสให้กับนักลงทุน เช่น พระราชบัญญัติเร
โดยที่รัฐไม่ได้มีมาตรการที่ดีพอในการปกป้อง
สภาพแวดล้อม ซึ่งทำให้เกิดความสูญเสียทรัพยากร
ธรรมชาติและปัจจัยดำรงชีวิตของประชาชน

- รัฐไม่สามารถคุ้มครอง ไม่ว่าจะเป็นปัจเจก
หรือชุมชน จากการถูกกลั่นเมิดลิทธิมนุษยชนไม่ว่า
โดยเอกสาร เช่น การที่ประชาชนยังต้องเผชิญอันตราย
จากมลพิษ และอุบัติเหตุจากโรงงาน ยิ่งไปกว่านั้น

ยังให้ความร่วมมือกับเอกสาร โดยเฉพาะบรรชัก
ข้ามชาติภายใต้นโยบายส่งเสริมการลงทุนที่ละเมิด
ลิทธิของประชาชน ซึ่งได้รับการรับรองทั้งในกฎหมาย
ระหว่างประเทศและรัฐธรรมนูญ

โดยหลักการและในแนวทางปฏิบัติ เมื่อรัฐใดๆ
ยอมรับที่จะผูกพันที่จะปฏิบัติให้เป็นไปตามพันธกรณี
ระหว่างประเทศแล้ว จะต้องแสดงให้เห็นความพยายาม
ในการดำเนินการให้เป็นไปตามภาระหน้าที่ แต่ในกรณี
ของรัฐบาลไทยดูเหมือนมาตรฐานระหว่างประเทศถูก¹
ลดทอนความสำคัญลงไป กลไกตรวจสอบระหว่าง
ประเทศ ไม่ว่าจะเป็นกลไกลิทธิมนุษยชนของ
สหประชาชาติ หรือกลไกภาคประชาชน เช่น องค์กร
นิรโทษกรรมสากลระหว่างประเทศ และองค์กร
ลิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศถูกลดความน่าเชื่อถือ²
ถูกทำให้สูญเสียความไว้วางและไม่มีความสำคัญ
ในสายตาของรัฐบาล การออกแบบการศึกษาหรือ
รายงานทุกฉบับเกี่ยวกับการละเมิดลิทธิมนุษยชน
ในประเทศไทย โดยไม่ได้พยายามตรวจสอบข้อเท็จจริง
เป็นการลดทอนความสำคัญของมาตรฐาน และกลไก
ลิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศอย่างเห็นได้ชัด

การเคารพ การปกป้องคุ้มครอง และการทำให้
บรรลุเป้าหมายลิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ในมาตรฐาน
ทั้งระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ เป็นเพียง
เครื่องมือในการตรวจสอบสภาวะลิทธิมนุษยชนของ
ประเทศนั้นๆ แต่ลิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่มากกว่า
กฎหมาย หรือมาตรฐานทางกฎหมาย เป็นยิ่งกว่า
พันธกรณีที่ผูกพันรัฐนั้นๆ ให้ปฏิบัติ หรืออย่างน้อย
ยังคงเป็นบรรทัดฐาน แต่เป็นเรื่องที่พระธรรมปีก
เรียกว่า “การที่มนุษย์เรามาตกลงยอมรับกัน ให้บุคคล
ในฐานะที่เป็นมนุษย์แต่ละคนได้รับความเคารพ นับถือ³
เขาใจใส่ดูแล คุ้มครองรักษา และได้รับประโยชน์จาก
การมีชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างดีที่สุด” ในแห่งนี้ ลิทธิ

มนุษยชนจึงเป็นแนวปฏิบัติที่มนุษย์พึงกระทำต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เป็นรากฐานและมาตรฐานทางสังคม วัฒนธรรม เป็นแนวปฏิบัติที่รัฐพึงยึดถือเมื่อก้าวขึ้นสู่อำนาจ

รากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมไทย

ในช่วงกว่าหนึ่งศวรรษที่ผ่านมา การเติบโตของ “ประชาสังคม” หรือ “การเมืองภาคประชาชน” เป็นปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของการร่างและประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน สังคมไทยเกิดการรวมกลุ่มอย่างหลากหลาย เกิดความพยายามที่จะแสวงหาทางเลือกและแนวทางในการพัฒนาตนเอง และเกิดการขยายตัวขององค์กรดำเนินงานสาธารณะที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐ หรือที่เรียกว่า “องค์กรพัฒนาเอกชน” หรือ “เอ็นจีโอ” (Non-Governmental Organization - NGO) มากมายในหลายด้าน หลายระดับ การตื่นตัวของภาคประชาชนยังได้ก่อ

ให้เกิดการเชื่อมโยงสร้างเครือข่ายขององค์กรต่างๆ และเสริมสร้างให้เกิด “ทุนทางสังคม” ที่มั่นคงในระดับหนึ่งขึ้น ทุนทางสังคมก็คือ วิถีชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมที่จะเป็นพื้นฐานให้ประชาชนสามารถรวมตัวกัน เพื่อกระทำการตามจุดมุ่งหมายหรือประโยชน์ที่มีร่วมกันนั้นเอง ซึ่งแน่นอนว่า ศักยภาพดังกล่าวจะย่อมส่งผลให้ประชาชนมีความเข้มแข็งด้วยพลังของตนเอง ในอันที่จะพิทักษ์และพัฒนาลิทธิเสรีภาพของตน

โดยรากฐานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน สังคมไทยย่อมมีทั้งด้านที่ตอกย้ำภายใต้วัฒนธรรมอำนาจนิยม และด้านที่เป็นฐานให้กับพัฒนาการของวัฒนธรรมลิทธิมนุษยชน เป็นการเข้าใจผิดอย่างยิ่ง ที่จะสรุปว่าลิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องไกลตัวที่นำเข้ามาจากภายนอก สังคมไทยแต่ส่วนเดียว และยิ่งเป็นการตีขลุมเลยเด็ดหากจะมองว่าประเด็นเรื่องลิทธิมนุษยชนทั้งหลายเป็นการแทรกแซงด้วยจุดจากอำนาจต่างชาติภายนอก ทั้งนี้ เพราะแท้ที่จริงลิทธิมนุษยชน ก็คือการต่อสู้ของมนุษย์ โดยมนุษย์ เพื่อให้ชีวิตมนุษย์เป็นอิสระจากการครอบงำทั้งปวงนั้นเอง ดังนั้น ทุกสังคมย่อมก่อปรัชญาลิทธิชีวิตและการเคลื่อนไหวของประชาชน อันจะนำไปสู่ความเป็นไทแห่งตน และความเป็นมาของสังคมไทยในหลายด้านหลายเหตุการณ์ก็ได้ชี้ให้เห็นถึงความจริงข้อนี้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม แต่ละสังคมย่อมมีประสบการณ์ และประเด็นปัญหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมลิทธิมนุษยชน เป็นของตนเองตามเงื่อนไขและกาลเวลา สำหรับสังคมไทย อันเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตอยู่บนฐานทรัพยากรечร้อนและความหลากหลายทางชีวภาพ วิถีชีวิตและการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับลิทธิก็ย่อมต้องเกี่ยวพันกับรากฐานดังกล่าวโดยปริยาย จึงไม่เป็นเรื่องแปลกอันใดที่ประเด็นปัญหาลิทธิมนุษยชนเป็นจำนวนมาก

ในลังคมไทย จะปราภูมิในรูปของการรวมตัวของชุมชน เพื่อเรียกร้องยืนยัน “สิทธิชุมชน” โดยมีจุดมุ่งหมายเน้นไปที่การarmorรักษาทรัพยากร ป่าเขา แหล่งน้ำ ที่ดิน และอื่นๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานของวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิต จาติดจากอดีต และความหวังในอนาคต

ในช่วง ๓ ปีที่ผ่านมา กรณีเป็นจำนวนมาก ชี้ให้เห็นว่า การต่อสู้ของชุมชนเพื่อพิทักษ์สิทธิของตนเอง เป็นแนวโน้มหลักที่เด่นชัดประการหนึ่งของลังคมไทย ความขัดแย้งมากมายปะทุขึ้นจากโครงการที่มาในนามของ “การพัฒนา” และ “ความเติบโตทางเศรษฐกิจ” ซึ่งก่อให้ผลกระทบอย่างรุนแรงต่อฐานทรัพยากรของชุมชน ในกรณีต่างๆ เหล่านี้ เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของประชาชน ดูจะเป็นเพียงล้วนประกอบอันแทบไร้ค่า ในสมการของการคำนวนผลลัพธ์ของการลงทุนและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้ การรวมรวมและเปิดเผยข้อมูลอย่างรอบด้านไปร่วงใส การศึกษาประเมินผลกระทบ การจัดทำประชาพิจารณ์ และการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม จึงเป็นเรื่องที่ถูกเพิกเฉยละเลย หรือหากมีการดำเนินการ ก็มักเป็นไปอย่างรวดดด่วน สรุป ปิดท้ายด้วยการตัดสินใจอย่างเร่งรัดของรัฐบาล หรือองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้อง ช้าร้ายไปกว่าหนึ่ง ยังมีแนวโน้มที่กรณีการต่อสู้ของชุมชนจะจบลงด้วยการที่รัฐใช้กำลังเข้าถล่มการชุมนุม และมีการฆ่ามุ่งคุกคาม หรือจับกุมผู้นำการต่อสู้

นอกจากนี้ ในช่วง ๓ ปีที่ผ่านมา ยังเกิดแนวโน้มที่นำไปสู่การต่อสู้ของชุมชนที่มีจุดมุ่งหมายที่ต้องการรักษาทรัพยากร ป่าเขา แหล่งน้ำ ที่ดิน และอื่นๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานของวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิต จาติดจากอดีต และความหวังในอนาคต (ในฐานะปัจเจกชน) รวมทั้งมีการกล่าวหา

กรณีเป็นผู้ทรยศต่อประเทศชาติ ด้วยการรับเงินต่างชาติมาก่อนหัวดับปัญหาต่างๆ แน่นอนว่าการปลูกกระแสดังกล่าวอย่างทำให้ชนชั้นกลางในเมืองจำนวนไม่น้อยเห็นคล้อยตาม เพราะมองไม่เห็นพื้นฐานทางลังคมและประเด็นปัญหาสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้อง

กล่าวอีกนัยหนึ่ง กระแสลดลงความชอบธรรมขององค์กรประชาสังคมกำลังเป็นแนวโน้มที่จะพาลังค์ไทยลดด้อยจากวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชน หวานคืนสู่วัฒนธรรมอำนาจนิยมมากยิ่งขึ้นทุกที่ เพราะเมื่อเครือข่ายและทุนทางลังคมถูกทำลายลง พลังหรือศักยภาพของประชาชนในการปกป้องพิทักษ์สิทธิ เสรีภาพของตนเองก็ย่อมต้องเสื่อมถอยเป็นธรรมดา เหลืออยู่ก็แต่เพียงปัจเจกชนที่ถูกตัดขาดออกจากกัน ในแบบตัวใครตัวมัน มีทางเลือกเพียงแค่จะยอมทนสภาพถูกลิด落และเมิดสิทธิ หรือหาไม่ ก็ต้องพยายามแสวงหาความดีความชอบจากโครงสร้างแห่งอำนาจ และหากจะพอมีความหวังในอนาคตได้บ้าง ก็ต้องฝ่าໄว้กับความอึ้งอ่าทรอฟผู้มีอำนาจเหนือกว่าในทางเศรษฐกิจการเมืองเท่านั้น

ประเทศไทยอยู่ภายใต้กระแสอำนาจนิยมมาก เกือบทตลอดเวลา อนาคตของสิทธิมนุษยชนจึงอาจไม่ได้ชี้ไปยังความหวังในอนาคตของสิทธิมนุษยชนที่ต้องการรักษาทรัพยากร ป่าเขา แหล่งน้ำ ที่ดิน ทั้งนี้ เพราะความมั่นคงของระบบกฎหมาย กระบวนการคุกคาม กระบวนการยุติธรรม อันเป็นแก่นสารของหลักนิติธรรมขึ้นอยู่กับกระบวนการทางการเมือง ที่สอดคล้องกัน ดังนั้น นอกจากจะต้องปลดปล่อยให้หลักนิติธรรมและอำนาจของผู้นำทางการเป็นอิสระจากอาณานิคมของอำนาจนิยมแล้ว ยังต้องเร่งสร้างความเข้มแข็งให้กับรากฐานทางวัฒนธรรมควบคู่กันไป จึงจะเป็นหลักประกันการเคารพสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริง

บทที่ ๔

ข้อเสนอแนะ

สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องของสมาชิกทุกคนในสังคม หลักแห่งการเดินทาง ปกป้อง และส่งเสริม สิทธิมนุษยชนเป็นข้อตกลงพื้นฐานของสังคมอันมีอารยธรรม และเป็นสาระสำคัญที่สุดประการหนึ่งของ การเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ เมื่อได้บัญญัติถึงความเป็นราชอาณาจักรหนึ่งเดียวของประเทศไทยในมาตรา ๑ และบัญญัติถึงระบบของการปกครองของประเทศไทย ยังได้แก่ ระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในมาตรา ๒ และบัญญัติถึงลักษณะอำนาจอธิปไตยอันเป็นของปวงชนชาวไทยในมาตรา ๓ แล้ว จึงบัญญัติตามมาในมาตรา ๔ อย่างชัดเจนถึงหลักการสิทธิมนุษยชน ความว่า “คักดีศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง” และบัญญัติในมาตรา ๕ ถึงหลักแห่งความเสมอภาค ซึ่งก็เป็นสาระของ สิทธิมนุษยชนไว้ว่า “ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่า กำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความ คุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอ กัน ทั้งนี้ ในเมื่อได้ ตราสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญดังนี้แล้ว จึงมี บทบัญญัติเน้นย้ำสถานะของหลักรัฐธรรมนูญในมาตรา ๖ ว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศไทย บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือ แย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับ ไม่ได้”

ใช่แต่เท่านั้น ด้วยความสำคัญของสิทธิมนุษยชน ในฐานะหลักพื้นฐานที่สืบเนื่องจากอำนาจ อธิปไตยแห่งรัฐไทยดังที่ได้กล่าวมา รัฐธรรมนูญฯ จึงได้มีบทบัญญัติที่สำคัญในมาตรา ๒๖ กำหนดให้ “การใช้

อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องดำเนินถึง คักดีศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตาม บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้” และสำทับให้ชัดเจนยิ่ง ขึ้นในมาตรา ๒๗ ว่า “สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้ รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยาย หรือโดยคำนิจฉัย ของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครอง และ ผู้ก่อพันธุ์สภาก คณะกรรมการทรี ศาล และองค์กรอื่นของ รัฐโดยตรงในการตรวจสอบ ใช้บังคับกฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง”

บทบัญญัติที่ได้อ้างอิงมาข้างต้น ย่อมเป็น เครื่องยืนยันอย่างชัดแจ้งว่า หลักการสิทธิและเสรีภาพ เป็น สาระสำคัญของทุกองค์กรในสังคม และเป็นแม่บท แห่งกฎหมาย ระบบที่นับถือแบบแผน และวิถีชีวิตของ ประชาชนไทยทั้งมวล กระนั้นก็ตาม ลำพังการตราไว้ เป็นบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ย่อมไม่อាជานำมาซึ่ง การประยุกต์เป็นจริงของหลักสิทธิมนุษยชนได้ จำต้อง อาศัยองค์ประกอบอีกเป็นจำนวนมาก

ข้อเสนอแนะที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ ได้ประมวลและสรุปมานำเสนอในที่นี้ มาจากการศึกษาความเป็นไปของการเมืองการปกครอง และสังคมไทย รวมทั้งจากประสบการณ์การทำงาน ในด้านต่าง ๆ ของคณะกรรมการฯ เอง และเป็น ข้อเสนอแนะในเบื้องต้นเพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึงแนวทาง ในการที่จะทำให้หลักสิทธิมนุษยชนพัฒนาไปทาง อย่างมั่นคงยั่งยืนยิ่งขึ้น

ในบรรดาองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดพัฒนาการ สิทธิมนุษยชน อาจแยกได้เป็น ๓ ส่วนด้วยกัน ได้แก่ องค์ประกอบด้านผู้นำหรือกลุ่มผู้นำ ประการหนึ่ง องค์ประกอบด้านกฎหมายและสถาบันประการหนึ่ง

และองค์ประกอบด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอีกประการหนึ่ง

องค์ประกอบทั้ง ๓ ส่วนนี้ ย่อมมีส่วนลับพันธ์สนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างไม่อาจแยกขาดได้ แต่เพื่อความสะดวกในการนำเสนอ จึงขอนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

องค์ประกอบด้านผู้นำและกลุ่มผู้นำ

หลักการที่สำคัญทั้งหลายย่อมต้องอาศัยผู้นำ หรือกลุ่มผู้นำ และลิทธิเสรีภาพก็เป็นลิ่งที่มิอาจเกิดขึ้นโดย โดยปราศจากการริเริ่มผลักดันของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ที่เห็นปัญหาและต้องการทางทางแก้ไขปัญหาให้ลุล่วง หรือพัฒนาสภาพการณ์ให้ดียิ่งขึ้น

ผู้นำด้านลิทธิมนุษยชน ก็คือ บุคคลที่นานาประเทศ รวมทั้งองค์กรสหประชาชาติ มีคำเรียกเฉพาะว่า “ผู้พิทักษ์ลิทธิมนุษยชน (Human Rights Defender)” บุคคลเหล่านี้อาจเป็นบุคคลที่ตอกยูในปัญหาการถูกละเมิดลิตรอนลิทธิเสรีภาพ และเป็นผู้ที่มีความเป็นผู้นำ ปลุกเร้าความสำนึกและประสานให้เกิดการรวมตัวของประชาชนหรือชุมชน เพื่อขัดปัญหาที่ต้องเผชิญ หรือทางออกไปสู่สภาพที่ดีกว่า นอกจากบุคคลเหล่านี้แล้ว ยังอาจมีผู้พิทักษ์ลิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นผู้สนับสนุนโดยการเข้าร่วมในการเรียกร้องดำเนินการต่าง ๆ โดยตรง หรือใช้ความรู้ความคิดหรือประสบการณ์ทางวิชาชีพให้การสนับสนุนโดยอ้อม

ในระดับสากล องค์กรสหประชาชาติได้ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองผู้พิทักษ์ลิทธิมนุษยชนเป็นอย่างยิ่ง และได้มีมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยผู้พิทักษ์ลิทธิมนุษยชนในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เนื่องในโอกาสครบรอบ ๕๐ ปี ปฏิญญาสากลว่าด้วยลิทธิมนุษยชน จากรายงานสถานการณ์ที่กล่าวมาก่อนหน้านี้

ปัญหาร้ายแรงเร่งด่วนที่เห็นได้ชัดก็คือ การที่ผู้นำหรือผู้พิทักษ์ลิทธิมนุษยชนเป็นจำนวนมาก ต้องถูกข่มขู่ คุกคามด้วยอำนาจในรูปแบบต่าง ๆ จนหลายกรณีถูกคร่าชีวิต นอกจากนี้ยังถูกใส่ร้ายหรือถูกสนใจว่าเป็นผู้ประสงค์ร้าย หรือไม่ก็เป็น “มือที่สาม” ที่ต้องการยุยงให้เกิดความวุ่นวายปั่นป่วน และในกรณีเป็นจำนวนมากก็เห็นเป็นบุคคลซึ่งนำมาซึ่งความเดือดร้อนร้าวคัญ ทำลายความสงบเรียบร้อย ซึ่งก็มักจะเชื่อมโยงไปสู่บรรยายการลงทุนหรือผลได้ทางเศรษฐกิจ

ทั้งนี้ ทั้งภาครัฐและสังคมควรตระหนักร่วมกันว่า ความเดือดร้อนหรือการถูกละเมิดลิตรอนลิทธิ์ต่างหากที่เป็นตนเหตุแห่งปัญหา และนำมาซึ่งการเรียกร้องต่อสู้ของประชาชน จึงก่อให้เกิดผู้นำ กลุ่มผู้นำ หรือผู้พิทักษ์ลิทธิมนุษยชน และสำหรับภาครัฐ ย่อมต้องถือเป็นภารกิจที่สำคัญในการวางแผนมาตรการคุ้มครอง มิให้เกิดการข่มขู่คุกคามหรือการใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ และจะต้องมีมาตรการที่รวดเร็วและเป็นธรรมในการเยียวยาแก้ไขสภาพการคุกคาม ก่อนที่จะขยายไปสู่การใช้ความรุนแรง ยิ่งในกรณีที่เกิดการทำร้ายหมายปองอาชีวิต ต้องถือเป็นเรื่องเร่งด่วน ทั้งนี้ เพราะหากรัฐปล่อยปละละเลยให้เกิดเหตุการณ์คุกคามอาชีวิตผู้พิทักษ์ลิทธิมนุษยชน โดยมิได้มีการดำเนินการป้องปรา茂ย่างแข็งขัน เพิกเฉยปล่อยให้ลุกalam นานปลาย ก็ย่อมจะทำให้สภาพการณ์ของสังคมต้องตกอยู่ในภาวะรุนแรงระลุ่มสายยิ่งขึ้นไปอีก ทั้งนี้ จำต้องย้ำด้วยว่า ยิ่งหากภาครัฐกลับเป็นผู้คุกคามผู้พิทักษ์ลิทธิมนุษยชน ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม เลี้ยงแย้งแล้ว ก็คือ การใช้อำนาจบั่นทอนความมั่นคงของรัฐและสังคมนั้นเอง และอาจนำไปสู่การลุกฮือเพื่อต่อต้านอำนาจจักรราชนิพัทธ์ในที่สุด ประวัติศาสตร์สังคมไทยและสังคมทั่วโลกทั้งในอดีตและปัจจุบันย่อมซึ่งให้เห็นถึง

ความจริงข้อนี้เป็นอย่างดี

กล่าวอีกนัยหนึ่ง เมื่อพิจารณาตามเจตนาการณ์หลัก ๓ ประการของรัฐธรรมนูญ ดังที่ได้กล่าวในบทที่แล้ว ย่อมจะเห็นได้ว่า การยอมสัญญาเลี้ยงหรือลดถอนหลักสิทธิ์เสรีภาพเพื่อแลกกับเสถียรภาพ และประสิทธิภาพของอำนาจรัฐนั้น เป็นแนวคิดแนวโน้มโดยที่ผิดพลาดอย่างยิ่ง แท้ที่จริง พัฒนาการของหลักประกันด้านสิทธิมนุษยชนต่างหาก ที่จะสร้างเสถียรภาพและประสิทธิภาพประสิทธิผลที่จริงแท้ยิ่น ด้วยเหตุนี้ เมื่อกล่าวถึง “ผู้นำ” ด้านสิทธิมนุษยชน บรรดาผู้นำของรัฐ (ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร ดุลการ รัฐวิสาหกิจ และองค์กรอิสระของรัฐ) ควรตระหนักว่า ตามหลักการปกครองในระบบประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญ ผู้นำของรัฐและองค์กรต่าง ๆ ของรัฐนั้นเอง ที่สังคมย่อมคาดหวังให้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะ “ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน” ในสอดหนึ่งด้วย และพึงมีความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อสิทธิ์เสรีภาพของประชาชน พร้อมที่จะปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ด้วยความเคารพ และให้ความคุ้มครองสนับสนุนสิทธิมนุษยชนในทุก ๆ ด้าน ทั้งที่ได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญ และที่เป็นไปตามบรรทัดฐานและเกติการะห่วงประเทศไทยได้รับรองร่วมกันนานาอารยประเทศ

องค์ประกอบด้านกฎหมายและสถาบัน

ย่อมเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า การที่บุคคลหรือกลุ่มซึ่งเป็นเจ้าของสิทธิมนุษยชน ในฐานะผู้ทรงสิทธิ์จะสามารถใช้สิทธิ์ได้อย่างเป็นมรดคเป็นผลและมีประสิทธิภาพ สิทธินั้นจะต้องได้รับการรับรองโดยสังคมนั้นๆ หรือโดยกฎหมาย เป็นที่ยอมรับกัน เช่นกันว่า การที่สิทธิมนุษยชนได้รับการรับรองตามกฎหมาย ย่อมก่อให้เกิดทั้งสิทธิและหน้าที่อย่างชัดแจ้ง

ในขณะที่บุคคลหรือกลุ่ม มีทั้งสิทธิและหน้าที่ในการเคารพสิทธิของผู้อื่น หรือกลุ่มอื่น รัฐมีหน้าที่ทั้งตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายภายในประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และหน้าที่ในฐานะรัฐ ซึ่งการดำเนินอยู่ (*raison d'être*) อย่างชอบธรรม อยู่ที่ความสามารถในการปกป้องคุ้มครองประชาชน

การที่รัฐซึ่งมีหน้าที่เคารพ ปกป้อง และทำให้สิทธิมนุษยชนของประชาชนเป็นจริงได้ รัฐจะต้องปฏิบัติหน้าที่ทั้งโดยการกระทำและด้วยการกระทำกับทั้งจะต้องวางแผนการเพื่อให้เกิดหลักประกันว่า ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง จะต้องปฏิบัติตามภาระหน้าที่ที่มีอยู่ในเชิงกฎหมายและสถาบันนั้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ขอเสนอแนะให้รัฐและผู้มีหน้าที่ตามกฎหมาย ดำเนินการในเรื่องดังต่อไปนี้

๑. เร่งรัดการออกกฎหมายลูกที่จะมีผลโดยตรงถึงการปกป้องและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน เช่น พระราชบัญญัติประชาพิจารณ์ กับทั้งเร่งรัดการจัดตั้งองค์กรอิสระ เช่น คณะกรรมการที่จะกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม องค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อม กับทั้งดูแลให้การออกกฎหมายและการจัดตั้งองค์กรอิสระทั้งหลายเป็นไปอย่างโปร่งใส เป็นอิสระอย่างแท้จริง มีส่วนร่วมของภาคประชาชน และรับผิดชอบต่อประชาชน

๒. ในการตรากฎหมาย การทำความตกลงกับต่างประเทศ และระหว่างประเทศ หรืองานโยบายใด ๆ จะต้องคำนึงถึงหลักการความมั่นคงหรือเสถียรภาพของมนุษย์ ควบคู่ไปกับความมั่นคงของชาติ และเสถียรภาพของรัฐ ความมั่นคงและเสถียรภาพของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อประชาชนได้รับการคุ้มครองและส่งเสริมทั้งสิทธิทางการเมือง

ลิทธิพลเมือง ลิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงลิทธิในการพัฒนาและการกำหนดแนวทางพัฒนา

๓. เร่งรัดให้สำนักงานอัยการสูงสุด ที่ได้รับมอบหมายให้จัดทำรายงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รายงานว่า ด้วยลิทธิพลเมืองและลิทธิทางการเมือง(ตามพันธกรณีภายใต้ติกิการระหว่างประเทศว่าด้วยลิทธิทางการเมือง และลิทธิพลเมือง) ซึ่งล่าช้ามากกว่า ๕ ปี และรายงานว่าด้วยลิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ตามพันธกรณีภายใต้ติกิการระหว่างประเทศว่าด้วยลิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม) ที่ล่าช้ามาร่วม ๓ ปี เพื่อเสนอต่อสหประชาชาติโดยด่วน กับความมีคำสั่งมอบหมายให้หน่วยงานที่เหมาะสม ประสานงานเพื่อเตรียมการจัดทำรายงานตามพันธกรณีภายใต้อนุสัญญาฯ ว่าด้วยการขัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ ในทุกรูปแบบ

๔. พิจารณาลงนามและ/หรือให้สัตยาบันกฎหมายระหว่างประเทศฉบับอื่นๆ ได้แก่ อนุสัญญาต่อต้านการทรมาน และการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม ให้อำนุญาติให้ที่ย้ายศักดิ์ศรี อนุสัญญาฯ ว่าด้วยสถานะของผู้ลี้ภัย กับทั้งดำเนินการยกเลิกข้อส่วนที่ตั้งไว้ในติกิการ และอนุสัญญางบประมาณ (ดังรายละเอียดปรากฏในข้อเสนอแนะตามกลุ่ม) และส่งเสริมการให้ความรู้ความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และประชาชนทั่วไปในสาระและพันธกรณีของรัฐภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยลิทธิมนุษยชนที่รัฐบาลไทยได้ให้สัตยาบันแล้ว

๕. จัดตั้งคณะกรรมการ หรือคณะกรรมการ หรือ มอบหมายให้หน่วยงานที่เหมาะสม ติดตามผลการดำเนินการตามนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทลิทธิมนุษยชน ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๓ ซึ่งได้วางนโยบายเกี่ยวกับลิทธิมนุษยชนเพื่อให้รัฐดำเนินการ

● ส่งเสริมให้มีการเคารพลิทธิมนุษยชน ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

● ผสมผสานเรื่องลิทธิมนุษยชนเข้าไว้ใน การพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทย ในทุกด้าน

● ดำเนินการให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าใจ เรื่องลิทธิมนุษยชน ควบคู่ไปกับหน้าที่ ความรับผิดชอบ และจริยธรรม

● ส่งเสริมหลักการความเป็นสากล การแบ่งแยกมิได้ และการพึ่งพิงกันของลิทธิมนุษยชน

● สนับสนุนการดำเนินงานตามอนุสัญญา และข้อตกลงระหว่างประเทศ ตามที่รัฐบาลไทยได้ให้ไว้กับนานาประเทศ

● เสริมสร้างความร่วมมือทุกระดับในการ ส่งเสริมและคุ้มครองลิทธิมนุษยชน

● พัฒนาและปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ ให้เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริม และคุ้มครอง ลิทธิมนุษยชน

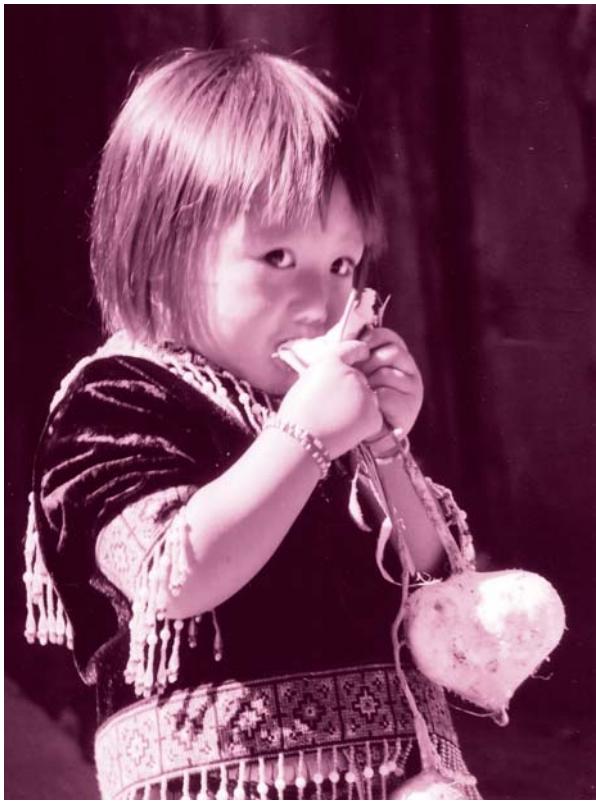
● ส่งเสริมการพัฒนาองค์กรเอกชน และ องค์กรประชาชนในทุกระดับให้เข้มแข็ง

● ปรับปรุงโครงสร้างองค์กรและกลไก ของรัฐให้ใช้อำนวยในการปกครองอย่างมีศีลธรรม กับทั้งเตรียมการทบทวนแผนดังกล่าว เพื่อให้ทัน กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป และการปรับโครงสร้างภาคราชการที่ดำเนินไปแล้ว

๖. สนับสนุนการศึกษาด้านลิทธิมนุษยชน ทั้งในและนอกระบบ เพื่อให้เกิดสำนึกตระหนักรถึง ลิทธิมนุษยชน กับทั้งเร่งสร้างตระหนักรถสำนึกให้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐที่มีหน้าที่ปกป้องและคุ้มครองลิทธิมนุษยชนของประชาชน และมีโอกาสที่จะละเมิด ลิทธิมนุษยชนเสียเอง

๗. พิจารณาดำเนินการตามข้อเสนอแนะ ในแต่ละส่วน ดังนี้

๗.๑ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสิทธิเด็ก เยาวชน และครอบครัว

๑) รัฐต้องออกกฎหมายการองรับ ใน มาตรา ๕๓ ตามเจตนาการมณ์ของรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐

๒) บททวนและพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับเด็ก เยาวชนและครอบครัว การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง หากทำให้เชื่อมโยงและเป็นเอกสารภาพได้ ก็จะทำให้การนำไปใช้สะดวก得多 เสมารถอ้างถึงข้อกฎหมายได้ มีการดูแลการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ โดยการพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมายที่โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๓) ศึกษาและปรับปรุงแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับเด็กโดยตรงแต่อาจส่งผลกระทบ ที่อาจเกิดขึ้นต่อการดูแล การปกป้องคุ้มครองเด็ก เกี่ยวกับสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น

พระราชบัญญัติลิงพิมพ์ พระราชบัญญัติสถานบริการ พระราชบัญญัติลีอิเลคทรอนิกส์ฯฯ

๔) ผลักดันให้เกิดกลไกและกระบวนการ มีส่วนร่วมขององค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาชน เด็ก และเยาวชน ในศึกษาและพัฒนากฎหมาย โดยเน้นการประสานงานกับทั้งภาครัฐและเอกชน ร่วมทำงานเป็นเครือข่ายเชิงรุกในการแก้ไขปัญหาเด็ก เยาวชนและครอบครัว ร่วมกัน โดยเฉพาะกระบวนการ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ต้องเน้นการ กำหนดนโยบาย เชิงประสานงาน และสนับสนุนให้ องค์กรพัฒนาเอกชนและชุมชนทำ มากกว่าจะปฏิบัติ เลี้ยงเอง

๕) รัฐต้องศึกษา กำหนดนโยบาย แผนงาน งบประมาณ อย่างเป็นรูปธรรม ในการ ส่งเสริมองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น (องค์กรบริหาร ส่วนตำบล เทศบาล) ให้ความสำคัญ ในการดูแล ปกป้อง พัฒนาเด็ก เยาวชนและครอบครัว โดยระดม หน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรชุมชน ประชาสังคม รวมทั้งเด็กและเยาวชนในพื้นที่ของตน เพื่อการวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดแนวทางในการ พัฒนาในชุมชน และกิจกรรมทางเลือกที่หลากหลาย

๖) ควรมีหน่วยงานในการจัดระบบ ข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลการละเมิดสิทธิเด็ก เยาวชน และครอบครัว รวมทั้ง ให้ข้อมูลและรับข้อมูลจาก ผู้ปฏิบัติในพื้นที่ เช่น เทศบาล องค์กรบริหาร ส่วนตำบล องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรประชาชน ประชาสังคม เด็กและเยาวชน เพื่อนำมาวางแผนให้ ทันกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น

๗) ต้องเร่งรัดในการขยายศala เยาวชน และครอบครัวให้มีจำนวนครอบคลุ่มทั่วประเทศ หรือ แผนกติดต่อเด็ก โดยให้ใช้สถานพินิจร่วมกับจังหวัด ใกล้เคียง เพื่อให้เด็กได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน

และต้องไม่ซังเด็กรวมกับผู้ใหญ่ การดำเนินคดีเด็กที่กระทำผิดควรจะต้องทำอย่างรวดเร็ว ตลอดจนมีทีมสหวิชาชีพที่เพียงพอ กับคดี

๔) การพิทักษ์สิทธิเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ความมีการส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันครอบครัว ชุมชน โดยใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกกระบวนการยุติธรรมเชิงສมานฉันท์ การหักเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมและมาตรการอื่นๆ การพิจารณาคดีของศาล ถ้าเห็นว่าเด็กไม่ควรอยู่ในสถานพิกอบรม อาจส่งตัวให้กับองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเด็ก

๕) ต้องเร่งรัดในการจัดทำระเบียบและกฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. ๒๕๖๖ หลายมาตรา ต้องมีกฎหมายรองให้ชัดเจน และต้องมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อให้เป็นไปตามเจตนาการณ์ของกฎหมายในการคุ้มครองเด็กทุกคน

๖) ควรจัดให้มีบริการให้คำปรึกษาและข้อมูลแบบรอบด้านแก่ผู้หญิงที่ท้องเมื่อไม่พร้อม โดยเคราะฟในสิทธิและความต้องการของผู้หญิงที่เป็นเจ้าของปัญหานั้นๆ ควรเป็นบริการขั้นพื้นฐานที่เมื่อผู้หญิงเกิดปัญหาดังท้องที่ไม่พร้อม สามารถเข้าถึงบริการได้ทุกคน ผู้ให้คำปรึกษาต้องได้รับการฝึกฝนเพื่อช่วยผู้หญิงคลายเงื่อนไขอันเป็นข้อจำกัดของการตั้งท้อง ต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกทางออกทั้งหมดที่มีอยู่ต้องมุ่งหวังให้ผู้หญิงสามารถตัดผลลัพธ์ทางความคิดมองเห็นปัญหาและทางออกของตนเองได้ชัดเจน รวมถึงสามารถรับผลจากการตัดสินใจที่จะตามมาได้

๗. เข้าเสนอแนะเพื่อปกป้องและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของสตรี

๑) สนับสนุนองค์กรสตรีทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เช่น ปลัดดันร่างพระราชบัญญัติขัดความรุนแรงในครอบครัว การจัดตั้งศูนย์บริการช่วยเหลือผู้หญิงกระทำการรุนแรง สร้างความเข้าใจกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดโอกาสให้ผู้หญิงที่ประสบปัญหาได้กำหนดทางเลือกชีวิตตนเอง

๒) สนับสนุนการแก้ไขกฎหมายที่เปิดช่องให้มีการทำร้ายผู้หญิง เช่น กฎหมายอาญา มาตรา ๒๗๖ ที่สามีสามารถข่มขืนภรรยาตนเองได้เป็นต้น

๓) วางแผนการการปรบปรมการเพยแพร่สื่อามกให้อยู่ในระดับนโยบาย เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติมีการดำเนินการปรบปรมอย่างกว้างขวางและสม่ำเสมอจนสามารถลดปัญหาเหล่านี้ลงได้

๔) ประกาศให้การแก้ปัญหาการค้ามนุษย์ข้ามชาติเป็นนโยบายระดับชาติ ที่มีการจัดตั้งสำนักงานระดับชาติเพื่อทำหน้าที่โดยตรง ปรับปรุงกระบวนการยุติธรรม เพื่อบังกันการละเมิดสิทธิของผู้เสียหาย และรัฐบาลไทยควรรณรงค์ผลักดันให้อาชีวินเข้าใจและสร้างความร่วมมือระดับภูมิภาค ในการปรบปรมการค้ามนุษย์

๕) การทำงานช่วยเหลือผู้ถูกค้ามนุษย์ ต้องมีการแยกแยะประเภทของผู้ลักลอบเข้าเมือง ให้ชัดเจนว่าเขาเหล่านั้นเป็นผู้ถูกค้ามนุษย์ ผู้ลักลอบเข้าเมือง หรือเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง การดำเนินการเกี่ยวกับผู้ถูกค้ามนุษย์ควรตระหนักรถึงความเป็นมนุษย์ของเขาระบบสุนทรีย์ ควรมีการช่วยเหลือให้ที่พักพิง มีใช้กักขัง ควรมีการฟื้นฟูทางด้านจิตใจ และการส่งกลับควรมีการตรวจสอบและติดตามเพื่อให้แน่ใจว่าเขามีความปลอดภัยอย่างเพียงพอจนถึงภูมิลำเนา

๖) แก้ไขปัญหาการแสวงหาประโยชน์จากการค้าประเวณี โดยการควบคุมสถานบริการให้ปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน ขณะเดียวกันก็มีแผนงานและมาตรการที่ชัดเจนในการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาที่เป็นแรงผลักดันให้ผู้หญิงต้องเข้าสู่อาชีพค้าบริการทางเพศ โดยการมีส่วนร่วมของภูมิบริการในการกำหนดแนวโน้มนโยบาย

๗) รัฐบาลไม่ควรละเลย และต้องเข้มงวดต่อปัญหาจิยธรรมทางเพศของนักการเมือง และเจ้าหน้าที่ระดับสูงของราชการ

๘) รัฐควรคุ้มครองและสนับสนุนการนวัตกรรมโดยมีกฎหมายรับรองอย่างถูกต้อง และ

บรรจุเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับภิกษุณีลงในหลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชนและเยาวชน

๙) ดำเนินการต่างๆ เพื่อแก้ไขข้อข้อข้องที่เกิดขวางในการยกเลิกข้อสงวนอิก ๒ ข้อในการยอมรับต่ออนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ

๑๐) รัฐบาลต้องกำหนดมาตรการและกลไกเพื่อคุ้มครองผู้หญิงจากการถูกคุกคามทางเพศ ในสถานที่ทำงานอย่างจริงจัง และที่สำคัญการคุ้มครองทางเพศต้องไม่เป็นอุปสรรคกีดกันความก้าวหน้าทางการทำงานของผู้หญิง

๑๑) นักการเมืองสตรีจากทุกพรรค ซึ่งเป็นตัวแทนความคิดของผู้หญิงทั่วประเทศ ควรร่วมกันผลักดันมาตรการและกลไกคุ้มครองผู้หญิงจากการถูกคุกคามทางเพศ เพื่อให้ผู้หญิงสามารถอยู่ในสถานที่ต่างๆ ได้อย่างมีศักดิ์ศรีในฐานะมนุษย์ ไม่ใช้วัตถุทางเพศ

๑๒) แม้พฤษฎิกรรมคุกคามทางเพศไม่รุนแรงเท่ากับการข่มขืน แต่พฤษฎิกรรมการคุกคามทางเพศของบุคคลซึ่งดำเนินการเมือง ก็จะต้องไม่ถูกชักนำให้เห็นเป็นเรื่องเล็กหรือธรรมดា และไม่ควรถูกบิดเบือนให้เป็นประเด็นผลประโยชน์หรือข้อขัดแย้งทางการเมือง

๗.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อคุ้มครองสิทธิแรงงาน

๑) สิทธิการได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรม

๑.๑) ปรับอัตราค่าจ้างขั้นต่ำให้

สอดคล้องกับภาวะค่าครองชีพอย่างแท้จริง และให้เท่ากันทั่วประเทศ เพราะราคาสินค้าและบริการจำเป็นในชีวิตประจำวันต่างๆ มีราคาเท่ากันทั่วประเทศ และเพื่อความเสมอภาคเท่าเทียมกันของลูกจ้างทุกคนทั่วประเทศไม่ว่าจะทำงานจังหวัดใด

๑.๒) ยกเลิกคณะกรรมการอัตราค่าจ้างขั้นต่ำจังหวัด เพราะจังหวัดส่วนใหญ่ยังไม่มีการจัดตั้งสหภาพแรงงาน แรงงานส่วนใหญ่ยังไม่มีอำนาจการรวมตัวต่อรองกับฝ่ายนายจ้างได้ ทำให้ผู้แทนฝ่ายลูกจ้างในคณะกรรมการค่าจ้างขั้นต่ำจังหวัดพยายามจังหวัด มาจากฝ่ายบุคคลหรือนายจ้างเสนอให้แต่งตั้ง ไม่ใช่ผู้แทนลูกจ้างที่แท้จริง จึงไม่มีบทบาทนำเสนอข้อมูลและต่อรองให้ปรับค่าจ้างได้

๒) การพัฒนาโครงการประกันสังคม

๒.๑) ให้รัฐบาลจ่ายอัตราเงินสมทบกองทุนประกันสังคมทุกกรณีเท่ากับฝ่ายนายจ้างและลูกจ้าง เพราะถือเป็นบทหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบสร้างหลักประกันสังคมแก่ลูกจ้าง และเพื่อความมั่นคง มีเสถียรภาพของกองทุนประกันสังคมในระยะยาว

เมื่อปี ๒๕๔๗ รัฐบาลได้ผลักดันให้แก้ไขกฎหมายประกันสังคม เพื่อไม่ต้องจ่ายเงินสมทบทุกคน ไม่ใช่แค่ลูกจ้างและนายจ้าง ในกรณีประกันชราภาพ สงเคราะห์บุตร และกรณีว่างงาน โดยตัดคำว่า “ฝ่ายละเท่ากัน” ออก

๒.๒) ผู้ประกันตนตามมาตรา ๓๙ ซึ่งเป็นลูกจ้างที่ตกงาน ถูกเลิกจ้างและสมควรจะได้รับประโยชน์ทดแทนต่อเนื่องภายหลังลิ้นสภาพการเป็นลูกจ้างไป ๖ เดือนแล้ว ควรให้จ่ายเงินสมทบ ๑ เท่าของอัตราเงินสมทบปกติ ไม่ต้องจ่ายเงินสมทบ ๒ เท่าโดยจ่ายแทนนายจ้างอีก ๑ เท่า เพราะคนงานส่วนใหญ่ที่ตกงาน มีความเดือดร้อนในการดำรงชีพ แม้มีงานทำก็มีรายได้ต่ำไม่แน่นอน ประกอบกับคนงานได้เคยจ่ายเงินสมทบจำนวนมากก่อนตกงานแล้ว สมควรนำเงินที่สะสมไว้มากมาช่วยเหลือได้

๒.๓) เร่งรัดการขยายประกันสังคมไปสู่แรงงานนอกระบบ ได้แก่ ผู้รับงานไปทำที่บ้าน แรงงานภาคเกษตร และผู้ประกอบอาชีพอิสระต่างๆ

๒.๔) ผู้แทนฝ่ายลูกจ้างในคณะกรรมการประกันสังคม ควรมากจากการมีส่วนร่วมเลือกตั้งหรือการคัดเลือกของผู้ประกันตนในกองทุนประกันสังคม ไม่ใช่ให้รัฐมนตรีแต่งตั้งจากการเสนอขอของสภากองค์การลูกจ้างเท่านั้น

๒.๕) ปรับเพิ่มสิทธิประโยชน์กรณีต่างๆ ให้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นค่าคลอดบุตร เงินสงเคราะห์บุตร ค่ารักษาพยาบาลกรณีฉุกเฉินหรืออุบัติเหตุ ค่าทำศพ เพราะกองทุนประกันสังคมมีเงินเก็บสะสมจำนวนมาก ควรนำมาจัดขยายบริการประโยชน์ทดแทนแก่ผู้ประกันตนและครอบครัวได้มากขึ้น

๓) การคุ้มครองสุขภาพความปลอดภัยในการทำงาน

๓.๑) ให้ออกกฎหมายจัดตั้งสถาบันคุ้มครองสุขภาพ ความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมในสถานประกอบการ โดยเป็นองค์กรอิสระสังกัดกระทรวงแรงงาน ประกอบด้วยเบญจภาคีหรือ ๕ ฝ่าย มีส่วนร่วมบริหารโดยเท่าเทียมกัน คือ ฝ่ายรัฐบาล (ประกอบด้วยหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องหลายกระทรวง) ฝ่ายลูกจ้าง ฝ่ายนายจ้าง กลุ่มองค์กรผู้ป่วยจากการทำงาน และผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อทำหน้าที่บริหารครอบงจր ทั้งด้านการป้องกัน ส่งเสริมสุขภาพ การให้เงินทดแทน การศึกษาวิจัย และการบังคับใช้กฎหมาย โดยให้โอนสถาบันความปลอดภัยในการทำงาน และสำนักงานกองทุนเงินทดแทนมาสังกัดสถาบันนี้

๓.๒) ให้กระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายจัดตั้งคลินิกอาชีวเวชศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมในการทำงาน และผลิตแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านโรคจากการทำงานให้มีความรู้ความสามารถมีความพร้อมในการให้บริการ เช้าถึงผู้ใช้แรงงานในย่านอุตสาหกรรมต่างๆ จัดให้มีการตรวจสุขภาพแรงงานที่สอดคล้องกับสภาพลักษณะการทำงาน โดยลูกจ้างมีสิทธิเลือกแพทย์ได้

๓.๓) ปรับปรุงประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายความปลอดภัยในการทำงานให้เคร่งครัด และฝ่ายแรงงาน องค์กรสุขภาพแรงงานมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายแผนงานและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพความปลอดภัยในการทำงานทุกระดับ

๔) การคุ้มครองสวีเดอร์การจัดตั้งสุขภาพแรงงานและการเรียกร้องต่อรอง

๔.๑) ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ให้ก้าวหน้าสอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชน รัฐธรรมนูญ และมาตรฐานองค์การแรงงานระหว่างประเทศ เพราะพระราชบัญญัติแรงงานล้มพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑ ใชมานานมากแล้ว มีบทบัญญัติที่ล้าหลัง และจุดอ่อนซึ่งโหวตการบังคับใช้การตีความกฎหมาย

ที่เอื้ออำนวยต่อการละเมิดสิทธิสุขภาพแรงงานจำนวนมาก ทำให้ผู้ก่อตั้งสุขภาพแรงงาน ผู้อื่นข้อเรียกร้องและเป็นกรรมการสุขภาพแรงงานถูกนายจ้างเลือกปฏิบัติหรือกลั่นแกล้งเลิกจ้างไม่เป็นธรรมอยู่เสมอ

๔.๒) ให้รัฐบาลให้สัตยบันนอนุลักษณ์ของค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ ๘๗ ว่าด้วยสวีเดอร์ในการสมาคมและฉบับที่ ๙๙ ว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิในการรวมตัวและการร่วมเจรจาต่อรอง เพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานแรงงานในสังคมไทย สอดคล้องกับโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจที่ต้องมีความเชื่อมโยงกับสิทธิแรงงานใกล้ชิดและสร้างความยอมรับในประชาคมโลก ป้องกันผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศในระยะยาวด้วย

๕) นโยบายและแนวทางการคุ้มครองแรงงานข้ามชาติในสังคมไทย

๕.๑) นโยบายการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติ ต้องมุ่งเน้นแนวคิดการบริหารเพื่อคุ้มครองสิทธิแรงงาน มีแผนปฏิบัติการชัดเจน เพื่อคุ้มครองแรงงานทุกสัญชาติชนชาติที่ทำงานอยู่ในประเทศไทย เพื่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างมาตรการและกฎหมาย “การควบคุม” กับ “การคุ้มครอง” นำไปสู่การสร้างเสริมหลักประกันสิทธิมนุษยชนและความมั่นคงในชีวิตของแรงงานข้ามชาติ

๕.๒) พิจารณามาตรการนิรโทษกรรมผู้เข้าเมืองผิดกฎหมายที่ทำงานในประเทศไทยมานาน เพราะคนจำนวนมากไม่สามารถเดินทางกลับประเทศไทยต้นทางได้ บางประเทศก็ไม่ต้องการรับคนเหล่านี้กลับ เพราะความแตกต่างทางชนชาติ ความชัดແย়ংทางการเมือง ความเป็นรัฐเผด็จการทหารของพม่า เป็นต้น โดยกำหนดหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมเพื่อพิจารณาผ่อนปรนให้สามารถมีสิทธิความเป็นพลเมืองของประเทศไทยได้ เช่น ความเป็นสุจริตชนที่ไม่เคย

ทำความผิดกฎหมาย ระยะเวลาที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ความไม่ปลดภัยในชีวิต ถักกลับประเทศต้นทาง เป็นต้น

๕.๓) จัดทำข้อตกลง เรื่อง แนวทางปฏิบัติร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรธุรกิจเอกชน ทั้งในระดับชาติและระดับจังหวัด เพื่อดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิแรงงานและคุ้มครองสิทธิการเรียกร้องต่อรองของแรงงาน และเกิดการประสานงานอย่างเป็นบูรณาการในการคุ้มครองแรงงานอย่างชัดเจน

๕.๔) แรงงานข้ามชาติมีสิทธิแรงงานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๐ เมื่อกับแรงงานไทยทุกประการ แต่มีข้อจำกัดอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิและการได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน เพราะสถานภาพทางกฎหมายคนเข้าเมือง ปัญหาการลี้ภัย ภาวะถูกควบคุม เอาเปรียบ บังคับใช้แรงงานอย่างไร้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ฯลฯ

คณะกรรมการบริหารแรงงานต่างด้าว להอนนีเข้าเมือง (กบร.) และรัฐบาลจึงต้องมีนโยบายชัดเจนเพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตฉ้อฉลและการละเลยเพิกเฉยของเจ้าหน้าที่บางส่วน และการกระทำการของนายจ้างที่ไม่รับนุชยธรรม เช่น การเอาผิดนายจ้างที่ยึดบัตรอนุญาตของแรงงานต่างด้าว การสนับสนุนให้มืออาสาสมัครเป็นที่ปรึกษาด้านภาษาและการคุ้มครองแรงงานในแต่ละพื้นที่ มีนโยบายเข้มงวดให้เจ้าหน้าที่เข้าตรวจแรงงานเชิงรุกต่อสถานประกอบการต่างๆ เพื่อมีคำสั่งให้นายจ้างปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อป้องกันข้อพิพาทแรงงานที่ลุกขึ้นขยายตัวเน้นการตรวจสอบจบกุณายจ้างที่ไม่พารงงานมาจดทะเบียน หรือยึดบัตรอนุญาตแรงงานต่างด้าว ขึ้นบัญชี

ที่ไม่ให้จ้างแรงงานต่างด้าวในอนาคต เป็นต้น

๕.๕) ดำเนินการออกประกาศกระทรวงแรงงานให้คนต่างด้าวที่ได้รับใบอนุญาตทำงาน มีสิทธิลาออกหรือเปลี่ยนนายจ้างได้ หากนายจ้างกระทำการใด กฎหมายคุ้มครองแรงงาน หรือกระทำการใด พ่างทางอาญาต่อชีวิต ร่างกายหรือทรัพย์สินของแรงงาน เช่น ยึดบัตรอนุญาตทำงาน ลวนลามทางเพศ ทำร้ายร่างกาย เป็นต้น โดยกำหนดเงื่อนไขที่เหมาะสมในการทำงานใหม่ได้ เพราะที่ผ่านมาประกาศกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมเรื่องกำหนดงานที่ให้คนต่างด้าว มาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๓๐ ทำได้ (ฉบับที่ ๑๐) กำหนดให้เฉพาะกรณีถูกเลิกจ้างโดยไม่ใช่ความผิดของคนต่างด้าวและต้องหานายจ้างใหม่ภายใน๗ วัน ซึ่งเป็นเรื่องเป็นไปได้ยากมาก ยกเว้นกรณีนายจ้างเก่ากับนายจ้างใหม่สมควรตกลงกันล่วงหน้าจะรับแรงงานต่างด้าวที่ถูกเลิกจ้างแล้ว

๕.๖) กระthrop แรงงานและรัฐบาลควรเร่งดำเนินการศึกษา เพื่อพิจารณาการให้สัตยาบันอนุสัญญาฯ ด้วยการคุ้มครองแรงงานอพยพและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๓ (International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families ค.ศ. ๑๙๙๐) เพื่อเป็นพันธสัญญาต่อประชาคมโลกในความรับผิดชอบต่อกระบวนการคุ้มครองสิทธิแรงงานทั้งแรงงานต่างชาติที่ทำงานในประเทศไทยและแรงงานไทยที่ไปทำงานอยู่ในต่างประเทศอย่างประจักษ์ชัด รวมทั้งส่งผลดีต่อการยกระดับมาตรฐานแรงงานไทยเพื่อส่งเสริมการค้าการลงทุนระหว่างประเทศในระยะยาวด้วย

๕.๗) ดำเนินการออกประกาศกระทรวงมหาดไทย เพื่อคุ้มครองแรงงานต่างด้าว

ที่ขึ้นทะเบียนมีบัตรอนุญาตทำงานและถูกเลิกจ้างแล้ว สามารถมีที่พักพิงชั่วคราว โดยไม่ถูกผลักดันออกจากประเทศ ในระหว่างที่แรงงานใช้สิทธิร้องเรียนความเป็นธรรมต่อพนักงานเจ้าหน้าที่รัฐ หรืออยู่ในระหว่างฟ้องร้องดำเนินการต่อสู้คดีในกระบวนการยุติธรรม

๕.๔) แก้ไขพระราชบัญญัติแรงงานล้มพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยยกเลิกคุณสมบัติของลูกจ้างที่มีสิทธิจัดตั้งสหภาพแรงงานและแต่งตั้งเป็นกรรมการหอว่อนุกรรมการสหภาพแรงงานต้องมีลักษณะติดไทยทำให้แรงงานต่างชาติที่มาทำงานในประเทศไทยมีสิทธิเป็นสมาชิกของสหภาพแรงงานได้เท่านั้น เพราะขัดกับหลักการสิทธิมนุษยชน และอนุสัญญาหลักขององค์การแรงงานระหว่างประเทศฉบับที่ ๙๗ ว่าด้วยเสรีภาพในการสมาคม และการคุ้มครองสิทธิในการรวมตัวกัน พ.ศ. ๒๕๔๑ (Freedom of Association and Protection of the Right to Organise C.C. ๐๙๔๔)

๖) มาตรการคุ้มครองแรงงานในระบบจ้างเหมาที่ไม่เป็นธรรม

๖.๑) รัฐบาลต้องมีมาตรการในการแก้ไขปัญหาการจ้างเหมาในรูปแบบที่เลวร้าย และขัดความรับผิดชอบต่อแรงงาน อันเป็นธุรกิจที่นำองค์แรงงานมนุษย์ เช่น ไม่มีการลงทุนทางธุรกิจอย่างแท้จริง ไม่มีทักษะฝีมือในงานที่รับเหมา ทำสัญญาจ้างที่เอาเปรียบแรงงาน โดยการจดทะเบียนกิจการที่รับเหมาค่าแรง จัดตั้งศูนย์เฉพาะกิจ เพื่อตรวจสอบสัญญาจ้างเหมาแรงงาน และสัญญาจ้างแรงงานระหว่างผู้รับเหมาค่าแรงกับลูกจ้าง เพื่อแก้ไขปัญหาให้เกิดความเป็นธรรมแก่ลูกจ้างของผู้รับเหมาค่าแรง โดยเฉพาะในเรื่องค่าจ้างที่เป็นธรรม การหักค่าจ้างอย่างไม่เป็นธรรม และสวัสดิการที่จ่ายเพื่อตอบแทนการทำงาน หรือเกี่ยวนี้ของการทำงาน

๖.๒) เร่งประกาศกฎกระทรวง เรื่องการจัดสวัสดิการแรงงานขั้นพื้นฐาน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๐๘ มาตรา ๙๕ เพื่อสร้างหลักประกันขั้นพื้นฐานในเรื่องสวัสดิการแรงงานให้มีความเหมาะสมและเป็นธรรม สอดคล้องกับภาระการครองชีพในปัจจุบัน เช่น สถานประกอบกิจการกับผู้รับเหมาค่าแรงต้องร่วมรับผิดชอบในสวัสดิการแรงงานที่จ่ายเพื่อตอบแทนการทำงานเพื่อให้เกิดผลการคุ้มครองลูกจ้างและผู้ใช้แรงงานทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในภาคการผลิตใด ความล้มพันธ์ในการจ้างงานเช่นไร และไม่ว่าจะอยู่ในจุดใดของสายการผลิต

ในเรื่องนี้ เป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงแรงงาน โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานดำเนินการได้โดย โดยไม่จำเป็นต้องผ่านกระบวนการทางรัฐสภา

๖.๓) ดำเนินการตรวจสอบ เรื่องการจัดสวัสดิการแรงงาน สำหรับลูกจ้างในระบบจ้างเหมา และแก้ไขปัญหาให้ลูกจ้างของผู้รับเหมาค่าแรงในกระบวนการผลิต ในสถานประกอบการให้ได้รับสวัสดิการแรงงานที่จ่ายเพื่อตอบแทนการทำงาน เช่น ค่าครองชีพ เบี้ยยังชีพ เงินรางวัลพิเศษ กรณีทำงานได้ตามเป้าหมาย ค่าทำงานผลัดหรือค่าอาหาร และการปรับอัตราค่าจ้าง

๖.๔) เร่งปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติแรงงานล้มพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๘ ให้ครอบคลุมผู้ใช้แรงงานทุกสาขาอาชีพ และทุกรูปแบบการจ้างงาน ปรับเปลี่ยนกระบวนการในการเรียกร้อง และเจรจาต่อรองให้สอดคล้องกับโครงสร้างการจ้างเหมา ส่งเสริมให้ระบบแรงงานล้มพันธ์มีความเชื่อมโยงกับองค์กรชุมชน องค์กรผู้บริโภคและภาคีประชาสังคม เพื่อ

ร่วมมือกันในการพัฒนาระบบสวัสดิการแรงงาน และสวัสดิการสังคม เพราะการจ้างงานมีโอกาสกระทบต่อชีวิตทุกคนและสภาพแวดล้อมในสังคมได้

๖.๔) ปรับปรุงกลไกการตรวจแรงงานให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และประชาชนสามารถตรวจสอบได้โดยส่งเสริมและให้โอกาส องค์กรแรงงาน องค์กรนายจ้าง องค์กรเอกชนด้านแรงงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน และนักวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับแรงงาน มีส่วนร่วมในการตรวจแรงงาน

๗.๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนของคนไร้รัฐ

๑) ภาควิชาการต้องค้นหา “ต้นแบบความคิด” ในการจัดการปัญหาของมนุษย์ที่ถูกปฏิเสธจากรัฐเจ้าของตัวบุคคล (Personal State) ที่เหมาะสมที่สุดสำหรับปัจจุบันและอนาคตของประเทศไทย

๒) ต้องขัดแนวคิดที่ให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ มากกว่าต้นเหตุ ซึ่งดูเหมือนในปัจจุบัน สภาความมั่นคงแห่งชาติ จะเข้าใจในข้อเท็จจริง อันก่อปัญหาคนไร้รัฐและคนไร้สัญชาติมากขึ้น ดังจะเห็นว่า กระบวนการแก้ปัญหา ที่ดูจะเป็นไปอย่างล่าช้าในช่วง ก่อน พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นไปได้ดีขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นต้นมา

๓) แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีข้อเท็จจริงอีกหลายประการ ที่ยังเป็นอุปสรรคที่ทำให้กระบวนการแก้ปัญหาเป็นไปอย่างยากลำบาก อุปสรรคส่วนใหญ่เกิดจากทัศนคติของฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น จึงควรจะต้องมีการเริ่มมองค์ความรู้ในเรื่องการจัดปัญหาคนไร้รัฐให้เข้มแข็งมากขึ้น การปฏิรูประบบการสอนกฎหมายเพื่อขัดการไร้รัฐเป็นสิ่งที่จะต้องทำอย่างเร่งด่วนที่สุด

๗.๕ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน

๑) นับได้ว่าประชาชนมีความตื่นตัวในการมีส่วนร่วมทางสังคม การเมืองมากยิ่งขึ้นในระยะกว่า ๑๐ ปี ที่ผ่านมา ความตื่นตัวของชุมชนในการพิทักษ์รักษาสิทธิของชุมชน ลิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติถือเป็นความสำคัญยิ่ง ในกระบวนการพัฒนาสังคม แม้ว่าจะยังมีประชาชนอีกไม่น้อยที่ยังไม่ค่อยสนใจหรือรีบร้อนในการปกป้องสิทธิเสรีภาพสิทธิมนุษยชน บางอาจเกิดความรู้สึก “จำความ” เมื่อมีการเรียกร้อง “สิทธิ” ดังกรณีที่ชาวกรุงเทพมหานครดูจะไม่ค่อยพึงพอใจต่อการที่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชนบทเดินขบวนประท้วง หรือเดินทางมาชุมนุมเรียกร้องถึงหน้าทำเนียบรัฐบาลขอให้รัฐแก้ไขปัญหา หรือสนับสนุนในข้อเสนอของกลุ่มองค์กรภาคประชาชนนั้น ๆ กลุ่มคนในเมืองจำนวนไม่น้อยที่ให้การสนับสนุนการใช้สิทธิมนั้น ๆ แต่ก็มีกลุ่มคนจำนวนไม่น้อยที่ “ด่าทอ” และ “ให้ร้าย” กับกลุ่มองค์กรชาวบ้านนั้น ๆ ด้วยทัศนคติที่ว่า “ก่อความวุ่นวายให้การราชการติดขัด” “ทำให้บ้านเมืองสกปรกเลอะเทอะ ไม่น่าดู” และ “ทำลายบรรยากาศการลงทุน” เป็นต้น เหล่านี้เป็นปัญหาในเรื่อง “ทัศนคติ” ที่มองแต่ด้านลบโดยไม่สนใจที่จะมองอีกด้านหนึ่งซึ่งเป็นรากฐานของปัญหา อันที่จริงแล้ว

ลิทธิในการชุมนุมโดยสงบและสันติวิธี ถือเป็นลิทธิพื้นฐานของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ หากว่าตนเองมีได้ประสบกับปัญหาที่หนักหนาสาหัสถึงขนาดต้องหอบลูกจูงหลานละทิ้งบ้านเกิดมาชุมนุมประท้วงท่ามกลางอากาศที่ร้อนอบอ้าว หรือต้องกราฟน บนถนนที่เต็มไปด้วยควันพิษและมลภาวะทึบปัว ก็คงจะไม่เข้าใจว่าผู้อื่นที่มาชุมนุมนั้นเดือดร้อนกันอย่างไร ห้าใจที่เปิดกว้าง ยังเป็นลิ่งสำคัญต่อสังคมประชาธิปไตยที่พึงจะเอื้อเพื่อเพื่อแผ่ มีเมตตา กรุณา ด้วยความเข้าใจ เอาใจเขามาใส่ใจเรา และปฏิบัติต่อกันนั้นเพื่อนมนุษย์

๒) กล่าวสำหรับภาครัฐ ย่อมมีภารกิจที่สำคัญ ในการส่งเสริมและคุ้มครองให้ภาคประชาสังคมได้มีส่วนร่วมในกระบวนการทางสังคมในทุกด้าน ทุกมิติ ให้ความใส่ใจในความมั่นคงปลอดภัยทั้งชีวิต ร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สิน การวางแผนการในการคุ้มครองลิทธิของนักลิทธิมุนุษยชน และภาคประชาสังคมมีความสำคัญต่อการสร้างฐานความเชื่อมั่น ที่จะขยายงานการคุ้มครองและส่งเสริมลิทธิมุนุษยชนต่อไป ให้มีประสิทธิภาพ อย่างมีประสิทธิผลในอนาคต ด้วยความจริงใจ รัฐไม่ควรแสดงอาการกิริยาที่ไม่ไว้วางใจภาคประชาสังคม และมีการดำเนินการในลักษณะที่ใช้กลไกของรัฐในการคุกคามและแทรกแซงการทำงานขององค์กรภาคประชาสังคม เช่น การใช้กฎหมายการต่อต้านการก่อการร้าย และกฎหมายฟอกเงินเป็นเครื่องมือ ตลอดจนเป็นการพยายามปิดช่องทางแหล่งเงินทุนบริจากจากต่างประเทศ ที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาสังคมอีกด้วย

๓) อย่างไรก็ตี ควรจะมีการส่งเสริมให้รัฐใช้แนวคิดทางด้านรัฐศาสตร์ การแก้ไขปัญหาระดับนโยบายต่อปัญหาเรื่องความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง และความขัดแย้ง เรื่องแนวทางการพัฒนาประเทศ

ระหว่างรัฐกับภาคประชาชนมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นสาเหตุของความขัดแย้งในหลายพื้นที่ และในแต่ละพื้นที่นั้นเริ่มสะสมความรุนแรงมากขึ้น แนวทางการแก้ไขปัญหา จึงอยู่ที่การเปิดช่องทางอันจะนำมาสู่การปรับเปลี่ยนแนวคิด ทัศนคติ และแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อแล้วงหาข้อตกลงร่วมกันจากทุกฝ่าย ซึ่งกระบวนการนี้จะต้องอาศัยกลไกการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ข้าราชการท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ ในทุกระดับชั้น เป็นสำคัญ

๔) ในระดับสากล องค์การสหประชาชาติได้ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองนักลิทธิมุนุษยชนเป็นอย่างยิ่ง ที่เป็นตัวอย่างรูปธรรมที่ชัดแจ้ง คือ การมีมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยนักลิทธิมุนุษยชน เมื่อวันที่ ๑๐ วันมีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ เนื่องในโอกาสครบรอบ ๕๐ ปี ปฏิญญาสากลว่าด้วยลิทธิมุนุษยชน ซึ่งถือได้ว่ามีความสำคัญ ต่อการพัฒนาลิทธิมุนุษยชน และการดำเนินภารกิจด้านมนุษยธรรมเป็นอย่างยิ่ง

๕) ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งที่สังคมกำลังประสบ คือ เรื่องขั้นติธรรม ซึ่งครอบคลุมถึงความเปิดกว้าง และน้อมรับพัฒนาความคิดเห็นซึ่งกันและกันแม้จะมีความแตกต่างกันโดยสาระ แต่ก็ต้องตอบโต้ถูกต้องกันด้วยเหตุด้วยผล ซึ่งความใจร้ายนี้ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการประชาธิปไตย ผู้นำประเทศจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่จะเป็นอนาคตของชาติ เพราะวัฒนธรรมประชาธิปไตยเป็นวัฒนธรรมที่ต้องใช้เหตุผล และปรึกษาหารือกันเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ดีที่สุดบนหลักการแห่งสันติประชาธิรัฐ

๗.๖ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับลิทธิชุมชน

การที่ “ลิทธิชุมชน” พัฒนามาจากกระบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนระดับราษฎร์ ในบริบท

ของโครงสร้างอำนาจในสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน มีการแย่งชิงและทำลายฐานทรัพยากรของชุมชน มีการรวมศูนย์อำนาจเศรษฐกิจและครอบงำทาง วัฒนธรรมให้เป็นแบบแผนเดียวกัน ภายใต้กระแส การพัฒนาเศรษฐกิจเสรีและลักษณะโภคภัย ทำให้การปกป้องคุ้มครองสิทธิชุมชน ต้องดำเนินถึง ปัจจัยหลักบางประการ คือ

๑) ชุมชนจึงต้องรวมกลุ่มและปกปัก รักษาพัฒนาอัตลักษณ์และคุณภาพของตน เพื่อ ให้มีอำนาจอันชอบธรรมในการกำหนดวิถีชีวิตและ ทิศทางการพัฒนา และสามารถดำรงอยู่ร่วมกัน ท่ามกลางความหลากหลายได้

๒) รัฐจึงต้องเร่งให้มีกฎหมายและนโยบาย ที่รับรอง คุ้มครอง และสนับสนุนให้ชุมชนมีสิทธิ เสรีภาพอย่างชัดเจน รวมทั้ง จัดตั้งมาตรการในการ จัดสรตรัพยากรธรรมชาติและบริหารกิจการทาง สังคมตามวัฒนธรรมและสภาพการณ์ของชุมชนใน ท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างสอดคล้องกับเจตนาرمณ์และสาระ แห่งรัฐธรรมนูญ เพื่อร่วมกับชุมชนแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างจริงจังเร่งด่วน มิเช่นนั้น สถานการณ์การละเมิด สิทธิและความขัดแย้งจะยิ่งลั่นสมหรือบานปลาย ร้ายแรงยิ่งขึ้นได้ในอนาคตอันใกล้

๗.๗ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม

๑) เร่งรัดในการปฏิรูปกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะในกระบวนการขั้นต้น ดังนี้

๑.๑) ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่ เกี่ยวกับอำนาจของเจ้าหน้าที่โดยเฉพาะประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายพิเศษ ที่บังคับใช้ก่อนประกาศใช้รัฐธรรมนูญที่ยังไม่เอื้อ ต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และ

กำหนดมาตรการในกฎหมายให้มีการตรวจสอบ อำนาจระหว่างหน่วยงานยุติธรรมและโดยประชาชน มีส่วนร่วม เช่น

● ใน การปฏิบัติการตามกฎหมาย อาญาต่างๆ ให้เจ้าหน้าที่มาอย่างอาญาให้แก่ ผู้ถูกจับหรือผู้ถูกค้นหรือผู้ต้องหา

● ใน การสอบสวนคดีอาญา หากไม่มี หมายความร่วมฟังการสอบสวนให้ถือว่าการสอบสวน นั้นไม่ชอบหรือรับฟังไม่ได้ แต่รัฐบาลก็ต้องจัดสร งบประมาณเพื่อให้ลูกทนายความหรือหน่วยงาน ต่าง ๆ ที่จะมีบทบาทในงานดังกล่าวมีความพร้อม ในการตรวจสอบในชั้นสอบสวน

● ให้พนักงานอัยการและพนักงาน สอบสวนร่วมกันตรวจสอบมูลความพิดทางอาญา เพื่อ ประโยชน์ในการคุ้มครองผู้บริสุทธิ์อันเป็นการแก้ไข ปัญหาในชั้นต้น มิใช่เพียงแต่เห็นเค้ามูลความพิดบ้าง ก็ลั่งฟ้องโดยให้เป็นภาระของศาล

๑.๒) การปรับปรุงแนวความคิด ทัศนคติ และวิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่โดยปัจจุบัน เจ้าหน้าที่ทำงานตัวเอง พนักงานอัยการ และศาลชั้นต้น เพื่อให้มีบทบาทเชิงรุกในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ของประชาชน

๑.๓) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงาน อัยการสูงสุด สำนักงานศาลยุติธรรม ควรได้ ประสานงานด้านข้อมูลการละเมิดสิทธิมนุษยชน ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กับองค์กรอิสระ ตามรัฐธรรมนูญให้มากขึ้น เพื่อให้แต่ละกลไกสามารถ อำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนได้ทันท่วงที โดยไม่ต้องรอคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลสูงสุด

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลควรเร่งพัฒนากระบวนการ ยุติธรรมทางเลือกหรือเชิงສมานฉันท์ เพื่อเปิดโอกาส ให้ภาคประชาชน หรือองค์กรชุมชนมีบทบาทหรือ

มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาขัดแย้งของประชาชน ในทางอาญาด้วย เพื่อแบ่งเบาภาระของกระบวนการยุติธรรมปกติและเป็นการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางเลือกอย่างยั่งยืน

(๒) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลิทธิและเสรีภาพของประชาชนเฉพาะด้าน กล่าวคือ

๒.๑) ด้านลิทธิเด็กและเยาวชน ลิทธิผู้บริโภค ลิทธิชุมชน ลิทธิแรงงาน และลิทธิสตรี ควรนำระบบกระบวนการยุติธรรมทางเลือก หรือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา จะทำให้เกิดกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและอย่างยั่งยืน

๒.๒) ในระยะยาว เห็นควรให้มีการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมด้านต่างๆ ดังกล่าว เพื่อให้มีกฎหมายรองรับหรือสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมทางเลือก

๒.๓) กระบวนการยุติธรรมทางอาญา สำหรับเด็กและเยาวชน

(๑) ควรพัฒนาจากการกระบวนการสหวิชาชีพ เชิงปฏิบัติอยู่แล้ว โดยผสมผสานกับกระบวนการของครอบครัวฝ่ายผู้กระทำผิดและฝ่ายผู้เสียหาย ผู้แทนชุมชน ผู้แทนโรงเรียน ในรูปแบบ

การประชุมกลุ่มครอบครัว เพื่อแก้ไขเยียวยาเด็กและเยาวชนที่กระทำการผิดในทางอาญา โดยให้กลไกนี้ทำหน้าที่ตลอดกระบวนการยุติธรรมทางอาญาขั้นต้น นอกจากสามารถแก้ไขเยียวยาปัญหาข้อขัดแย้งได้แล้ว ยังเป็นกระบวนการที่สามารถหันเหคดี ออกจากกระบวนการกระบวนการยุติธรรมปกติ อันเป็นภาระของศาลเยาวชนและบุรမາṇของแผ่นดิน

(๒) ควรจัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ทั้งในส่วนบุคคลการ ในหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมปกติ โดยเฉพาะผู้พิพากษา พนักงานอัยการ เจ้าพนักงานตำรวจ เจ้าพนักงานสถานพินิจ และบุคคลการในส่วนที่เป็นสาขาวิชาชีพ และจัดร่วมกันระหว่างกระบวนการยุติธรรมปกติและภาคประชาชน หรือบุคคลการในกระบวนการยุติธรรมทางเลือก เพื่อประโยชน์ในการแบ่งงาน ประสานความร่วมมือ และการบังคับใช้กฎหมายให้สอดคล้องกับปัญหาที่เด็กและเยาวชนเผชิญอยู่

๒.๔) กระบวนการยุติธรรมด้านแรงงาน

(๑) กระทรวงแรงงาน ควรมีนโยบายในการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการในการไกล่เกลี่ย หรือแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งทางด้านแรงงานก่อนที่จะนำคดีสู่ศาล โดยเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนหรือองค์กรชุมชน หรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านแรงงาน มีส่วนร่วมในการแก้ไขข้อขัดแย้งตามแนวทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพราะนอกจากจะทำให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปด้วยความรวดเร็วแล้ว ยังเป็นกระบวนการยุติธรรมที่สามารถสร้างความสมานฉันท์และลดการเผชิญหน้า เช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบันลงได้

(๒) เห็นควรให้มีการปรับปรุงกลไกหรือกระบวนการยุติธรรมทางด้านแรงงาน กล่าวคือ ให้กระทรวงแรงงานร่วมกับภาคประชาชนหรือผู้แทน

ชุมชน ทำหน้าที่ในการตรวจสอบการปฏิบัติตาม มาตรฐานของกฎหมาย และการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ ที่มิใช่มาตรการทางกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมาย และปฏิรูปศาลแรงงานให้เป็นศาลชำนาญการพิเศษ โดยเปิดโอกาสให้ผู้รอบรู้สาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแรงงาน เช่น เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ สิทธิมนุษยชน เป็นผู้พิพากษาที่เป็นข้าราชการตุลาการและผู้พิพากษาสมทบในศาลแรงงาน ให้ศาลแรงงานมีอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน ทำนองเดียวกับระบบของศาลปกครอง เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้ว ฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตาม ไม่ว่าจะใช้สิทธิอุทธรณ์คดีหรือไม่

(๓) เห็นควรเร่งรัดให้มีการสร้างกระบวนการในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งในทางแรงงานล้มพ้นมิโดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพในการรวมตัวและการเจรจาต่อรองร่วม เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมายที่บังคับใช้ในขณะนี้ ไม่สอดคล้องล่าช้า และไม่สามารถอำนวยความสะดวกความยุติธรรมให้ลูกจ้างไปใช้สิทธิได้ก่อภาระได้

(๔) กระบวนการยุติธรรมของไทยยังขาดกลไกและกระบวนการในการไกล่เกลี่ยหรือแก้ไขข้อขัดแย้งในชั้นก่อนการฟ้องคดี ดังนั้น รัฐบาลจะต้องมีนโยบายเพื่อให้เกิดกระบวนการการตั้งกล่าว โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้ง การจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย เพื่อให้เกิดความชัดเจนตามนโยบายดังกล่าว อันเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางเลือก

(๕) เร่งรัดในการจัดตั้งกองทุน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมทางเลือก และ

เพื่อชดใช้หรือเยียวยาความเสียหายแก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายหรือโครงการพัฒนาของรัฐ หรือผลกระทบที่เกิดแก่ประชาชนในวงกว้างโดยเฉพาะค่าเสียหายเบื้องต้น โดยมิต้องคำนึงถึงว่ามูลความผิดเกิดจากใคร และประชาชนจะดำเนินคดีตามกฎหมายหรือไม่ นอกจากนี้ ควรจัดสรรงบกองทุนเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ทั้งกระบวนการ เช่น ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี หลักทรัพย์ในการประกันตัว เป็นต้น

(๖) ให้รัฐบาลเร่งรัดในการตรากฎหมายพิเศษว่าด้วยการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย โดยให้มีหน่วยงานในลักษณะสถาบันกลางหรือสถาบันอิสระ เพื่อทำงานให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนแบบครบวงจร นับตั้งแต่การส่งเสริมพัฒนาความรู้ทางกฎหมาย การช่วยเหลือในทางบรรคดีในทุกคดี การคุ้มครองและช่วยเหลือบุคคลที่จำเป็นต้องเข้าไปเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย จำเลย ผู้ต้องหา โจทก์ หรือพยาน โดยครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและเสนอแนะมาตรการในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและทางนโยบายต่อรัฐบาลและหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถใช้กระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตนเองและป้องกันมิให้มีการละเมิดซ้ำซาก เพราะความอ่อนแอก่อของระบบกระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการ

(๗) การใช้มาตรการหรือแนวทางสิทธิมนุษยชนศึกษาสำหรับการพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม

จากการตรวจสอบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เกี่ยวกับกรณีเจ้าพนักงานตำรวจ

หรือเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองจะเมิดลิทธิมุขยชน
พบว่าในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตามนโยบาย
ของรัฐบาล หรือตามกฎหมายพิเศษ ไม่มีการพัฒนา
แนวความคิดลิทธิมุขยชนกับบุคลากรดังกล่าวเลย
หรือมีก็แต่เพียงรูปแบบหรือการคุ้มครองลิทธิเสรีภาพ
ของประชาชนโดยคำสั่งของผู้บังคับบัญชาจะดับสูญ
เป็นเรื่องๆ ไป ยังขาดความรู้ความเข้าใจในภาพรวม

พนักงานอัยการและศาล ซึ่งกฎหมายกำหนด
ให้เป็นผู้มีบทบาทตรวจสอบหน่วยงานยุติธรรมอื่นและ
อำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน ยังขาดความรู้
ความเข้าใจในเรื่องลิทธิมุขยชนตามรัฐธรรมนูญ
หรือลิทธิมุขยชนของกลุ่มประชาชนในสังคม

กวน้ำให้ชุ่น ก่อความเดือดร้อนรำคาญ หรือ
ขัดขวางความรุดหน้าทางเศรษฐกิจและการลงทุน

ทั้งนี้ สมาชิกของสังคมทุกภาคส่วนจำต้อง
ตระหนักว่า ผลของการบันทอนสูญเสียลิทธิมุขยชน
แม้จะเกิดขึ้นกับ “คนอื่น” หรือ “พวากอื่น” แต่เมื่อยู่
ร่วมในสังคมเดียวกัน ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต
และวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ไปโดยปริยาย ยิ่งเมื่อ
วัฒนธรรมอำนาจนิยมแพร่ขยายออกไปมากเท่าใด
กรณีการละเมิดลิตรอนลิทธิเสรีภาพก็อาจขยายตัวจน
เกิดขึ้นกับคนทุกหมู่เหล่า ถึงเวลาหนึ่น ทุกภาคทุกส่วน
และทุก ๆ คนก็เพียงแต่จะอยู่ในสภาพผลักดันตกเป็น
เหยื่อของการละเมิดลิทธินั่นเอง และการจะร่วมมือกัน
หาทางออกจากสภาพดังกล่าวก็คงจะไม่ใช่เรื่องง่าย

องค์ประกอบด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมย่อมหมายถึง แนวทาง
การดำเนินชีวิตส่วนตนและส่วนรวม ตลอดจนระบบ
ความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคม วัฒนธรรมลิทธิ
มุขยชนจึงขึ้นอยู่กับจิตสำนึก อุปนิสัย และแบบแผน
ความสัมพันธ์ของสมาชิกทั้งมวล

ดังที่ได้วิเคราะห์ในบทที่ผ่านมา ตลอดระยะเวลา
ในช่วงเวลา ๓ ปี ภาคประชาชนสังคมหรือการเมือง
ภาคประชาชนถูกทำให้อ่อนกำลังลงอย่างรวดเร็ว
และมีแนวโน้มที่คืนเป็นจำนวนมากในสังคม เริ่มหวน
คืนสู่วัฒนธรรมอำนาจนิยม นำมามสู่การเพิกเฉยหรือ
สบายนมต่อกรณีการละเมิดลิตรอนลิทธิมุขยชน
และในหลายกรณีก็กลับเห็นดีเห็นงามกับเหตุการณ์
ชนิดที่มีการประทุษร้ายบั้นทอนลิทธิมุขยชนอย่าง
รุนแรงกว้างขวาง ยิ่งไปกว่านั้น ก็เกิดกระแสที่กำลัง
กล้ายเป็นวัฒนธรรมแบบนี้เงียบ เมื่อได้รับรู้ข่าวสาร
เกี่ยวกับการเรียกร้องคัดค้าน เพื่อให้ได้มาซึ่ง
ลิทธิเสรีภาพ ก็มักพิจารณาว่าเป็นเรื่องของคนอื่น
ทำหนองธุระไม่ใช่ ซึ่งร้ายแรงมีแนวโน้มที่จะเห็นเป็นการ

วัฒนธรรมลิทธิมุขยชนตั้งอยู่บนวิถีชีวิตและ
ระบบความสัมพันธ์ที่ยอมรับความหลากหลาย และ
ใจกว้างต่อความแตกต่าง รวมทั้งมีวุฒิภาวะและ
ขันติธรรมเพียงพอที่จะยอมรับว่า เมื่อเกิดการละเมิด
ลิตรอนลิทธิเสรีภาพแก่ผู้ได้กลุ่มใด บุคคลเหล่านั้น
ก็ย่อมมีลิทธิที่จะใช้พื้นที่หรือทรัพยากรสาธารณะ
เพื่อเรียกร้องให้มีแก้ไขเยียวยาความเดือดร้อนของตน
ได้ และแท้ที่จริง ย่อมเป็นหน้าที่ของรัฐด้วยเช้าที่จะหา
มาตรการที่จะເອົາໆອໍານວຍให้เกิดการแสดงออกเรียกร้อง
ลิทธิ และตอบสนองต่อข้อเรียกร้องนั้น ๆ ตามวิถีทาง

ของอารยสังคมและประชาธิปไตย

หรือหากจะพัฒนาอีกขึ้นไปกว่านั้น เรายังอาจยึด
คุณธรรมอันเป็นอุดมคติของสังคมไทยมาโดยตลอด
นั่นก็คือ ความมีน้ำใจและเมตตาธรรมต่อกันและกัน
ซึ่งหมายถึงการมี “ความรู้สึกร่วม” กับบุคคลผู้ประสบ
ทุกข์ทางสังคม หรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือ การไม่รู้สึก
เพิกเฉยต่อผู้ถูกลิตรอนหรือต้องสูญเสียลิทธิเสรีภาพ
หรือรำคาญใจต่อการต่อสู้เรียกร้องของพวากษา แต่
ในทางตรงกันข้าม กลับพร้อมที่จะมีส่วนช่วยอย่าง
แข็งขัน ในการผลักดันให้เกิดความเป็นธรรมตาม
ลิทธิเสรีภาพอันพวากษาพึงมีพึงได้

ด้วยเหตุนี้ วัฒนธรรมลิทธิมนุษยชนจึงมิใช่
เรื่องการเมืองไกลตัวหรือภูมิประเทศจากแดนไกล
อย่างใด แต่เป็นการสะท้อนถึงวุฒิภาวะทางวัฒนธรรม

ที่ก่อประด้วยขันติธรรมและเมตตาธรรมในการดำเนิน
ชีวิตร่วมสังคมเดียวกันนั่นเอง

วุฒิภาวะดังกล่าวจะมีได้ ก็ต่อเมื่อผู้นำในอำนาจ
รัฐ บุคลากรของรัฐ และสมาชิกทั้งมวลของสังคมไทย
มีความเชื่อมั่นร่วมกันตามเจตนาของรัฐธรรมนูญ
ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ลิทธิ และเสรีภาพของ
บุคคล ยอมต้องได้รับความคุ้มครอง” หากเกิดการ
สูญเสียศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นี้กับผู้ใด กลุ่มใดไม่ว่า
จะ ณ ไหนๆ ของสังคมก็ตาม ยอมเป็นการสูญเสีย
ของสังคมไทยทั้งหมดร่วมกัน และพัฒนาการหรือความ
ถดถอยของลิทธิมนุษยชน ก็คือ เครื่องประเมินบ่งชี้
ถึงระดับของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในสังคมไทย
นั่นเอง

ภาคผนวก

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ เกิดขึ้นจากแรงผลักดันและความเรียกร้องด้วยการของประชาชน ที่มุ่งหวังให้มีกลไกอิสระ เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม คุ้มครองและพิทักษ์สิทธิเสรีภาพของประชาชนให้มีผลปรากฏเป็นจริง ตามที่มีการบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพ อย่างกว้างขวางไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ โดยที่กระบวนการร่างกฎหมายเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ ภายหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ นับเป็นแบบอย่างที่ดีของ การร่างกฎหมายที่มีผลเกี่ยวข้องกับประชาชน โดยคณะกรรมการต้องมีอำนาจให้มีการประชุมหารือทั่วประเทศ ในขณะที่ ภาคประชาชนก็ตื่นตัวมีส่วนร่วมจัดเวทีศึกษาแลกเปลี่ยนบทเรียนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของประเทศอื่นๆ ซึ่งเป็นผลให้มีการปรับปรุงร่างกฎหมายนี้ให้ดีขึ้นจากการร่างเดิมในหลายประเด็น

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็น คณะกรรมการชุดแรก เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๔๔ มีดังนี้

๑. นายเสน่ห์ จำริก	ประธานกรรมการ
๒. นายจรัส ดิษฐาภิชัย	กรรมการ
๓. คุณหญิงจันทนี ลันทะบุตร	กรรมการ
๔. นางสาวนัยนา สุภาพึง	กรรมการ
๕. นายประดิษฐ์ เจริญไทยทวี	กรรมการ
๖. นายวัลลันต์ พานิช	กรรมการ
๗. นายสุทธิน พนเกตุ	กรรมการ
๘. นางสุนี ไซยรส	กรรมการ
๙. นายสุรลีท โภคลนาวน	กรรมการ
๑๐. คุณหญิงอัมพร มีศุข	กรรมการ
๑๑. นางสาวอภากร วงศ์ลังษ์	กรรมการ

ภาพตราสัญลักษณ์

คำอธิบายความหมายของเครื่องหมาย

รูปทรงดอกบัว คือ ความมีคุณธรรม ความเอื้ออาทรระหว่างเพื่อนมนุษย์ อันเป็นจริยวัตร อันดีงามของคนไทย

รูปคนล้อมเป็นวงกลม คือ การสร้างพลังความร่วมมือกับทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อเสริม สร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนให้เป็นส่วนสำคัญในกระบวนการพัฒนาประเทศ

รูปมือ คือ การร่วมมือกับทุกภาคส่วนของสังคมทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ ในกรุงโภนอุ่ม คุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพ ด้วยหลักแห่งความเสมอภาคและ ภาราดรภาพ

สีน้ำเงิน

คือ สีของความเชื่อมั่นของประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคม

คือ ความมุ่งมั่น อดทนในการทำงานเพื่อประชาชน

คือ ความสามารถ และการประสานพลังอย่างหนักแน่นจากทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย

เครื่องหมายราชการดังกล่าว นอกจากใช้เป็นตราประจำสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติแล้ว ให้ใช้เป็นตราประจำสำนักงานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตราประจำสำนัก กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และตราประจำสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

รายงาน

คณะกรรมการจัดทำรายงานประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนประจำปี ๒๕๔๕-๒๕๔๖

เลนท์ จำริก	ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประธานอนุกรรมการ
จัล ดิษฐาภิชัย	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ อนุกรรมการ
นัยนา สุภาพพึง	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ อนุกรรมการ
อัมพร มีศุข	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ อนุกรรมการ
วิชูรย์ อึ้งประพันธ์	กรรมการกฤษฎีกา อดีตเลขานุการแพทยสภา อนุกรรมการ
พันธุ์พิพิญ กัญจนะจิตรา สายสุนทร	คณะกรรมการนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อนุกรรมการ
ศรีประภา เพชรมีศรี	สำนักงานสิทธิมนุษยชนศึกษาและการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล อนุกรรมการ
วีระ สมบูรณ์	คณะกรรมการนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุกรรมการ
ศยามล ไวยร่วงค์	โครงการเสริมสร้างจิตสำนึกนิเวศวิทยา (สจว.) จังหวัดตัวรัง อนุกรรมการ
สุกิญญา กลางณรงค์	เลขานุการคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปลือ (คปล.) มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม อนุกรรมการ
บุญแทน ตันสุเทพวีรวงศ์	ผู้อำนวยการศูนย์ข้อมูลสิทธิมนุษยชนและสันติธรรม อนุกรรมการ
พงศ์วัฒนา เจริญมายุ	สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ อนุกรรมการและเลขานุการ
โรจน์ จินดา麝	สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

รายงานผู้จัดทำรายงาน (เพิ่มเติม)

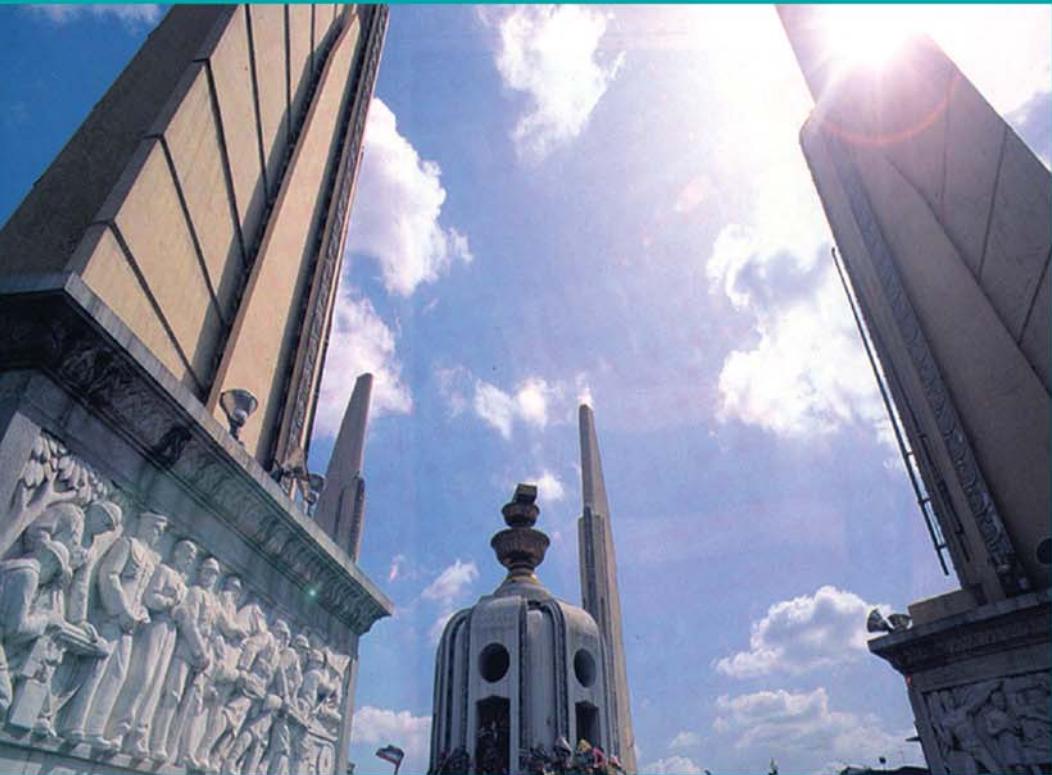
เมธ่า มาลข่าว	คณะกรรมการปกป้องนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน
พรพิมล โกรจนโพธิ์	UNIFEM (United Nations Development Fund for Women East and Southeast Asia Regional Office)
ทองพูล บัวศรี	ผู้ช่วยปฏิบัติงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก
ชฤทธิ์ มีลิทธิ์	รองประธานกรรมการ สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน
บัณฑิตย์ ธนาชัยเศรษฐี	มูลนิธิรามณ พงศ์พันธุ์

บรรณาธิการ

ศรีประภา เพชรมีศรี
วีระ สมบูรณ์

ผู้ตรวจต้นฉบับ
เจษฎา ไชยคุปต์

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๔๒๒ ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ ๑๐๓๗๐
โทรศัพท์/โทรสาร : ๐ ๒๖๗๙ ๒๕๗๘

Website : www.nhrc.or.th E-mail : report@nhrc.or.th

